

ՆՈՇՆԱՆ

12

644.
1963/5.

16/15

1963
ՀԱՅԿԱՆ
ԿՈՄԻՏԵ

Հ Յ Ն Ն Յ Ն Ն Ն Ն 1963

შემოდგომა

მხატვარი ზელიმხან გოგალაშვილი

გარეკანის პირველ გვერდზე — აბაღბაგრაღობა. მხატვარი მამია ახობაძე

სი სვ ა რ ი

შ ი ნ ა ა რ ს ი

ჯანსუღ ჩარკვინი — ჩემი თბილისი.
ლექსი

3

რამაზ კოზიძე — სამუელა. მოთხრობა

6

გურამ რჩეულიშვილი — პაპა გოგო-
თური; ქიტესა. მოთხრობები

11

ხელდარ წულეისკირი — თეთრი მთა.
ამბავი

15

ლადო სულაბერიძე — ლექსები

35

ნოდარ ჯალაღონია — ორდენი. ლექსი

38

ბიძინა მინდაძე — ციმბირული ჩანა-
ხატი. ლექსი

40

ანდრიუში — მოლდავური ეპოსი. და-
სასრული

41

ს ა ა ვ ი რ დ ა შ ა ზ ა

ვალერიან სულაბაური — კარგი დღე.
ნარკვევი

47

კ რ ი ზ ი კ ა დ ა პ უ ბ ლ ი ც ი ს ი კ ი კ ა

სერგი შილაია — ხალხის გულის ხმა
გიორგი მერკვილაძე — ორი ბედი.
წერილი პირველი

54

გოგი ჩარკვინი — პოეტის ახალი
წიგნი

62

79

12

დ ე კ ე მ ბ ე რ ი

1963

გ ა მ ო მ ც ე მ ლ ო ბ ა

„ლიბერატურა და ხელოვნება“

ლიბერატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური
შურნალი

საქართველოს ალკა ც. კ. ს. და
მწერალთა კავშირის ორგანო

კობა იმედაშვილი — ხასიათები და განწყობილებები	84
სერგო ერკომაიშვილი — გავუფრ- თხილდეთ ქართულ ლექსიკურ სა- უნჯეს	87

● რუსთაველის ნაქველავზე

ნოდარ ნათაძე — ობიექტური მეცნი- ერება და სხვისი კლასიკოსების შე- ფასება. წერილი მეორე. დასასრული	96
--	----

● ნაკსულის დღეები

ნიკოლოზ თავართქილაძე — კურს- კის გმირული დღეები	108
--	-----

● მეცნიერება და გაქნიკა

ა. გორგოვსკი — ისტორიის ძველთა- ძველი გამოცანები და ახალი ჰიპო- თეზები	115
--	-----

● ნიგნაგის მიმოხილვა

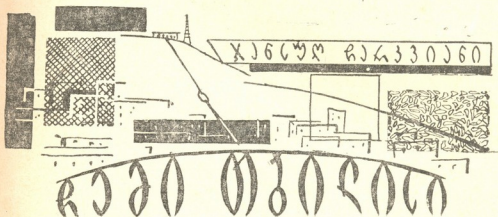
ოტია პაპკორია — „სიტუვას ვიტუვი, ცამ ქუხილი დაიწყოს“	152
ემზარ კვიტაიშვილი — კულტურის ძეგლთა დასაცავად	154
შურნალ „ცისკარის“ 1963 წლის ნომ- რების შინაარსი	156

რედაქტორი კონსტანტინე ლორთქიფანიძე

სარედაქციო კოლეგია:

გურამ გვერდწითელი, კარლო კალაძე, როინ მეტრეველი, გურამ ფახჯი-
კიძე (პ/მგ მდივანი), გიორგი ციციშვილი, ვლადიმერ ჭავჭავაძე, ვახტანგ ჭელი-
ძე, სერგი ჭილაია, თამაზ ჭილაძე, ლაშა ჯანაშია.

ქურნალი გააფორმა მხატვარმა ზურაბ გოგოლაძემ

რუსთაველის ჭადრებს,
ვერცხლისფერ ჭადრებს,
ტაშისცემაზე გატრუნულ ჩიტებს.
ჩემი თბილისის საღამო ვანდე
და შერე გული ვერ დაგიშვებდე.

თეთრი ქარებით მომდევნ მთები
და მე ვაბიჯებ კუზიან მხრებზე,
მალლა კი მთების გაშლილი ფრთები
ქარში დაკარგულ სიყვარულს ეძებს.

ჩემი სახლები მომდევნ უკან,
როგორც შვილები მომდევნ ისე,
ჰგავს სიყვარული ანთებულ ვულკანს
და ქარში მთების სიმღერას ისმენს.

და სიჭაბუკე აღმარებს მისდევს
შავნაბადას და ქოროლლის მთებით,
და ქორებივით გაფრენილ ხიდებს
ოქროს თბილისი უკირავთ ფრთებით.

2

ბოვდრეარ შენთან და გეტოლები,
შენი ცისფერი კვამლით გაზრდილი,
დამიტრიალე გულში მორევი
და სიყვარული გამიადვილე.
მხოლოდ შენა ხარ ჩემი მომრევი,
მოდის, სიმღერის ღვარი მაღინე.

გამეჯობრე და ისე დამღალე
და შემასუნტე მტვერი ყვავილის,
მაჩვენე სახლის ჭერი მაღალი,
მზის ცხელ თონეში გამოყვანილი,
რომ შენი მწვანე ყანის ღაღანი
მესმოდეს, როგორც ირმის ბლავილი.

ბე შენს ბოლნისზე მეტი ხნისა ვარ
და შენი სული ხელთა მჭერია,
შენი მთისა ვარ,
შენი ღვთისა ვარ
და შენი მიწის შესაქმელი ვარ...
და შენს გუმბათზე დროშად ჩრხევა,
რაც მე ჩაგითქვი და რაც ასრულდა.
ვენახებს უვლის, როგორც სიმღერა —
ჩემი აწმყო და ჩემი წარსული,
შენი კლიტე ვარ,
შენი ციხე ვარ
და შენი ტყე ვარ მზისკენ წასული.

3

ნუ გაამტყუნებ ჩემს წუთისოფელს,
ისევ ჯობია შორიდან გნახო.
არ შემიძლია მე შენთან ყოფნა,
მე შენ დამღალე.

ღამაზო სახლო.

ავალ და გნახავ ოქროყანიდან,
მერე ავალ და წყნეთიდან გნახავ,
რადგანაც სული ვერ აგარიდე,
რადგან სამოთხის ხესავით დგახარ.

ავადრიალებ შინდისში არღანს
და გამოვატან სიმღერას ნისლებს,
მერე დაღლილი შორ-დან უნახავ
და ადუღდება ძაღლებში სისხლი.

ლაშაშო ფიქრო, გუგუნებს ქარი
და საუკუნის ცის ფერი ხურავს...
და სიმღერებით სავსეა ღარი,
რომლითაც შენი ბორბალი ბრუნავს.
ჩემი თვალები შენს თვალებს ჰგვანან,
როგორც მეტეხთან მტკვარსა ჰგავს მტკვარი.
დიღმთან ვდგავარ,
ლილოსთან ვდგავარ,
ვარ გაგრძელება
მეტეხის მხარის,
სოღანლულთან და
თელეთთან ვდგავარ,
რომ მტკიცე გქონდეს
ფუძე და კარი.
მეძახის შენი სინათლის ღვარი,
როგორც მეუღლის მძიმე უღელი,
ვარ შენს უღელში შებმული ხარი
და გრიგალებში ქედმოუხრელი!

★
ჩემი თბილისი
★
ჩანსულ ჩარაპიანი

საქართველოს
საბჭოთაო
საზოგადოებრივი
საბჭო

საქართველო

მოთხრობა

სამორიგეოში ვიჯექი მარტოკა. კარზე დააკაკუნეს და სანამ პასუხის გაცემას მოვასწრებდი, სოფლურად ჩაცმულ-დახურული, შავთვალეზა, ხშირწარბებიანი ქალი შემოვიდა.

— გამარჯობათ!.. ჩემი სამუელა თქვენთან გამოამწყესეს, ბატონო!

— ვინა?!

— სამუელა, ჩემი შვილი.

— მერე?!

— ახლავე ყველაფერს მოგახსენებთ. — ქალმა ყურადღებით შემომხედა, თითქოს რაღაც საიდუმლოს გამჟღავნებას აპირებო. მერე ფანჯარასთან მივიდა, გაიხედა და ისევ მომჩირობდა:

— თუ არ გეზარებათ, ერთი წუთით აქ მობრძანდით, ბატონო.

წამოვდექი და ფანჯრიდან გავიხედე. თვალწინ, ცოტა არ იყოს, მოულოდნელი სანახაობა გადამეშალა. სანახშირე ბუნკერის კედელთან, მზის გულზე, ასე — ოცდაოთხი, ოცდაექვსი წლის ახალგაზრდა იდგა. ყოველმხრივ დასრულებული ვაჟკაცი იყო — ძვალმსხვი-

ლი, ბეჭებგანიერი, სქელულვაშა, მაგრამ... სიმაღლით ერთი მეტრიც ძლივს იქნებოდა. იმ სიმაღლის ჩვენში ცხრა-ათი წლის ბავშვები არიან.

სამუელას დიდი ნაცრისფერი ქუდი ეხურა, ლურჯი სატინის ხალათი ეცვა და ფეხზე — მოკლე სალდათური ჩექმეები. გულხელდაკრეფილი და გარინდული სადღაც შორს იცქირებოდა. გამომეტყველება ნაღვლიანი ჰქონდა. მკლავები სქელი უჩანდა, კუნთებიანი, მათი პატრონი ღონიერი უნდა ყოფილიყო.

— აი, ეგ გახლავთ, ბატონო, ჩემი სამუელა, — ქალმა ისევ ყურადღებით შემომხედა, ფანჯარას მოშორდა და კედელთან, გრძელ სკამზე ჩამოჯდა.

მეც მოვშორდი ფანჯარას და მაგიდას მივუჯექი.

— რამდენი წლისაა, ქალბატონო?

— ოცდაოთხისა. — ქალმა სახელოდან დაქმუჭნილი ცხვირსახოცი გამოაძრო და თვალეზიდან მიიტანა, — ცხოვრებამ დამიჩაგრა, ბატონო. სანამ დავაჟაკცდებოდა, იყო სოფელში... ახლა მაგის ტოლები დამიზარდნენ, ირმეებივით

ბიჭები არიან და... თვე არ გავა, რომ რომელიმე არ იქორწინოს. ეგ კი ეგრე რჩება. მაგისტვის არც ამხანაგებში გართობაა, არც ქალიშვილებში დროსტარება და არც არაფერი. ამას წინათ მთხოვა, დედა, მაღაროებში გამიშვი საშუაოდო. ალბათ ჰგონია, მიწაში ჩაგვრები და ჩემს სიგონჯეს იქ ვერავინ დაინახავსო. რისთვის დამსაჯა ასე ღმერთმა?!

ქალი ტიროდა და ცრემლს ცხვირსახოცით იწმენდა.

— ახლა კანტორაში ყველაფერი რომ მოვათავეთ, მთხოვა, მე სადმე ეზოში გაგჩერდები, შენ კი უბნის უფროსს უნაჯრიდან ჩემი თავი დაანახე, იქნებ ჩემისთანა არც უნდა და თავი ტყუილად რატომ შევირცხვინოო. კიდეც იმიტომ დგას იმ კედელთან.

— როგორ გეკადრებათ, ქალბატონო! — ცოტა დაბნეული ვიყავი. წამოვდექი და რაკი სხვა ვერაფერი მოვახერხე, გავიარ-გამოვიარე, — თქვენი სახელი?

— ელენე!

— ქალბატონო ელენე, ჩვენ აქ ხალხს სილამაზითა და თვალ-წარბით როდი ვაფასებთ. ან ისეთი რა სჭირს თქვენს საშუელს?! კერკეტი ბიჭია, ეგ სხვას ათასს აჯობებს მუშაობაში. მოზრძანდეს, ბატონო, სულით და გულით შევეგებებით. ჩვენ მაღაროელები ვართ, ქალბატონო!

— გმადლობთ, ბატონო! — ქალი წამოდგა, ერთხელაც გამომცდელად შემავლო თვალები და ხელი გამომიწოდა. ასე მოვიდა სამუელა ჩემს უბანზე სამუშაოდ.

იმ დღეს არ მომკარებია და თვალითაც აღარ დამინახავს. ალბათ დედა გააცილა. მეორე დღეს კი უთენია გამოცხადებულიყო და სამორიგეოს კარებთან იცდიდა. შევეხალისე, რომ გაუბედავად არ ყოფილიყო, და მერე, როცა იმდღევანდელ სამუშაოს განაწილებდი, ძველსა და გამოცდილ მეზიკეს, ოტია მესხს, თანაშემწედ დავეუნიშნე.

იმავე საღამოს ვახშმობისას მესტუმრა. საჭმელს არასგზით ხელი არ დაკარა — არ მშიაო, ღვინო კი ორი ჩაის ჭიქა გადაჰქრა და დაგვლოცა. სულ იმის ცდაში იყო, თავი დარბაისელ ვაჟკაცად ეჩვენებინა. ვფიქრე, მოდი, გუშინდელი საქციელის უადგილობას შევაგნებინებ-მეთქი, და მხარზე ხელი დაგვარი.

— როგორ იყო, სამუელ, გუშინ რომ დედაშენი მომიგზავნე, თუ გამოგადგებიო?

— მე არ მომიგზავნია, — სამუელს სიწითლემ გადაჰქრა სახეზე. მზერა ამარიდა.

— აბა?!

— თვითონ შეეშინდა, არ მიგიღებენო.

— მე სხვანაირად მითხრა?!

— სხვანაირი ლაპარაკი — იცოცხლე! — სამუელს თვალები დაუნდვლიანდა, გულხელი დაიკრიფა და კედელს მიეყრდნო.

— ეჰე-ე!.. — წამოვდექი და გვერდზე მიფუჯექი, — აბა, სამუელ, თუ ჩემი უფროსობა და ამხანაგობა გწამს, ყველაფერი მითხარი.

— რა გითხრა?

— თქვენიანებს აღარ უნდიახარ?

— რატომ?

— აბა?

— ისე...

წასვლისას სამუელა კარებში შეჩერდა:

— შენი მადლობელი ვარ, ბიძია გერასიმე... მუშებმაც კარგად მიმიღეს

— ყოჩაღად, ყოჩაღად იყავი, სა-მუელ!

ჩემი უბნის ბიჭები რომ მაღაროში ნახოთ, შეგეშინდებათ. ბრეზენტის ჩაშაგებულ საეცტანასამელში, ჩაფხუტებში, სახეგამურულები, სწორედ ეს-მაკები გეგონებათ. მაგრამ მათი გულისხმიერება, გულკეთილობა და ადამიანო-

რამაზ კობიძე

სამუელა

ბა, ნეტავი, ზეციერ ანგელოზებს მისცა ღმერთმა.

ბიჭებს სამუელასათვის არც სიბრალული გაუშლავნებიათ და არც მოფრებია. ცვლა დაწყებულიც არ იყო, ამწმინდმა მალაქია უზნაძემ სამუელას ხუმრობით ლამაზ მოჰპარა და ვადაუ-მალა, — თუ ხელობის შესწავლა გინდა, პირველ დღეს ულაშპოდ უნდა იმუშავო.

— მართალია, მართალი! — ვაჟმა აქეთ-იქიდან. ნახშირი უკვე წამოსული იყო. ბიჭები თან რონოდას ტვრთავდნენ და თან ერთი აურზაური ჰქონდათ.

— შენ აქ სიმინდის ყანა არ გეკონოს, სამუელ!

— თვალეზიც დახუჭე, თვალეზიც! თვალხილული ყველა გაამაგრებს.

— ხა-ხა!..

— არ შეშინდე, ძველო!

სამუელა გამხიარულდა. იმ სიბუნლეში თავის თეთრ კბილებს აელვებდა და თავდაუხოვავად მუშაობდა. ცვლის დამთავრებისას ოტია მესხმა მითხრა, — რომ მინატრია, სწორედ ისეთი თანაშემწე გამომადგაო.

მართლაც, სანაქებო მუშა იყო — ღონიერი და შეუპოვარი. თვალეზი ძალიან უჭირდა. მანძილს სანგრიის ძირიდან ჭერამდე თვალთ მოზომავდა და ბიგს ხელს დაადებდა — აქ გაგხერხოთო. გადახერხავდნენ, შეუყენებდნენ და ზედგამოჭრილი იყო.

ოტიას სამუშაო გაუნახევრდა. სამუელი შვილივით შეუყვარდა და სულ იმის ქებაში იყო. მაგრამ პირველი წყენა სამუელს მანვე მიაყენა.

თბილისიდან სამუშაოდ ჩვენთან ახალგაზრდა ინჟინრები ჩამოვიდნენ. მათში ერთი ლამაზი გოგონაც ერია, სახელად იამზე. სხვებთან ერთად ისიც მოდიოდა ხოლმე სანგრევში და ჩვენს მუშაობას აკვირდებოდა. ერთხელ მარტო მოვიდა, ბიგების ძირში ჩაჯდა და ცვლის დამთავრებამდე აღარ მოგვცა-ლებია.

ოტიამ და სამუელმა მუშაობა მოათავსეს და ბიგების ძირშივე ჩამოსხდნენ.

ცოტა ხნის შემდეგ სამუელმა თქვა, პაპიროსის მოწვევა მინდაო. გულისნადები გამოთქვა, თორემ სანგრევი გაზიანი იყო და უბრალო ნაპერწკალიც აფეთქებას გამოიწვევდა.

ოტიას კარგა ხანი პასუხი არ მიუცია. მერე იამზეს გადახედა და თქვა:

— გინდა, აგვაფეთქო? შენ რომ შენი თავი არ გენანება, მესმის, ამ ლამაზ გოგოს რაღას ერჩი?

ამის გაგონებაზე პირდაპირ დამცვიცხლა. ბიჭებმაც მუშაობა შეაჩერეს და ერთმანეთს გადახედეს.

სამუელას ხმა არ ამოუღია, მაგრამ ლამპის სინათლეზე დავინახე, სახე წამოუწითლდა. პირი იბრუნა — ყველას მხერა აგვარიდა. მერე წამოდგა და წავიდა, სიბნელეში დაიკარგა.

სანგრევში ბუზის გაფრენას გაიგონებდით.

იამზე დაკვირვებული გოგო იყო, მაინც ვერაფერს მიხვდა. არ ვიცო, ვერ მიხვდა თუ არ შეიმჩნია. ერთი კი შეხედა ოტიას თვალეზში, მაგრამ არაფერი უთქვამს. ცოტა ხნის მერე დაგვემშვიდობა, — კარგი მუშაობა გცოდნითო, და წავიდა.

ოტია შუახნის კაცი იყო, ცოლიც ჰყავდა და შვილებიც ეზრდებოდა, მაგრამ მისი გაბრაზება ჯერ არავის ენახა. ახლა კი უცებ გადაირია. ხელში ნაჯახი ეჭირა — ისროლა და გავეშებული წამოვარდა:

— რა იყო, რა შესაჭმელად მომჩრე-ბიხართ! ხმაც აღარ ამოვიღო?! სულ იმაზე ვიფიქრო, სამუელს რა ესიამოვნება და რა არა?!

პასუხი არავის მიუცია. ბიჭებმა ერთმანეთს გადახედეს და სამუშაოს მიუბრუნდნენ. ოტიამ რაღაც ჩაიბურტყუნა და ნაჯახს ძებნა დაუწყო.

ოტიამ მალე გამოსწორა თავისი შეცდომა.

სანგრევიდან ნახშირის გასატანად გვირაბი გვექონდა გათხრილი. ეს გვირაბი თავის დროზე კარგად არ გაგვიმაგრებია და ერთ დღეს შევამჩნიეთ, ორი ბიგი გაბზარულიყო. გაბზარული ბიგი დაუყონებლივ უნდა გამოგვეცვალა.

თორემ დაიმსხვრეოდა და გვირაბი შეიძლება ჩამონგრეულიყო. ბიგების გამოცელა კი სახიფათო საქმეა — სანამ ძველ ბიგს გამოიღებ და ახალს შეუყენებ, შეიძლება ჭერი ჩამოინგრეს.

ასეთ სახიფათო საქმეზე ბრძანებით არავინ იგზავნება. სამორიგეოში თათბირი მოვიწვიე (იამზე უკვე ჩვენს უბანზე იყო მომაგრებული და ისიც დაესწრო). ბევრი ლაპარაკის დრო აღარ იყო და პირდაპირ ვიკითხე, ვინ დაიწყებს-მეთქი.

ასეთ სამუშაოზე მეტი ხიფათი იმას მოელის, ვინც ბიგების გამოცვლას პირველი იწყებს. ძნელია გაბზარული ბიგის გამოღება და ახლის შეყენება. დანარჩენი — ჭერის აფიცვრა და ცარიელი ადგილების ამოვსება — ადვილი და უხიფათოა.

ჩემი კითხვა, რა თქმა უნდა, მხოლოდ მებრეგებს, ოტიასა და სამუელას ეხებოდა. მათ ერთმანეთს გადახედეს. სამუელა ღელავდა, თვალები უღელავდა და პაპიროსს პაპიროსზე ეწეოდა.

ოტიამ თავი გადააქნია, მაგრამ ხმა არ ამოუღია. იამზე ჩემს გვერდით იჯდა. უცბად წამოდგა, ოთახი სწრაფი ნაბიჯით გადასჭრა და გარეთ გავარდა. მივხვდი, ეს რასაც ნიშნავდა. ალბათ უკეთესი იქნებოდა, იამზე სულაც არ გამოჩენილიყო იმ თათბირზე, მაგრამ...

— ოტიას ცოლ-შვილი ჰყავს! მე წავალ... — თქვა უეცრად სამუელამ, წაშოხტა და თავისი ნაცრისფერი ქუდი მოიხადა. ძალიან აღელვებული იყო.

სიჩუმე ჩამოვარდა. ბიგები წარბშეკრულნი ისხდნენ.

— კი მაგრამ... — ოტიამ მხრები აიჩეჩა, — რატომ გინდა, ეგ საქმე მაინცადამაინც შენ იკისრო!

— ეგ რა საკითხავია? — გაისმა უეცრად აქეთ-იქიდან.

— კაცია და უნდა!

— შენზე ნაკლები რით არის?!

— მართალი ხარ, სამუელ!

ოტია შეწუხდა, დაიბნა. მოკიდებული პაპიროსი დავთარზე დასდო და მიიხედ-მოიხედა:

— რა ექნა, კაცო! ეს ოხერი, დამნაშავე ისევ მე გამოვდივარ. კარგი, წადი, შვილო, და გააკეთე. მე ხმასაც აღარ ამოვიღებ.

— ორივე წადით, — ვთქვი მე, მაგრამ იმწამსვე მივხვდი, რომ სისულელე წამომცდა.

— რას ლაპარაკობ! — შემომიწყრნენ მუშები.

— გინდა, ერთმანეთს ხელი შეუშალონ?!

— ორივეს ჯვარი სწვრია, და რამე რომ მოხდეს?!

— არა, გერასიმე!

— ხალხო, რას მახვეწებთ, თქვე დმერთგამწყრალებო! — სამუელამ გულთან მიიტანა თავისი მოკლე ხელები, — მანდ სისწრაფე უნდა და მე სისწრაფეში ოტიას დავუფარდები?!

სამუელა გვირაბში ჩასასვლელად სალამოსთვის გაემზადა. საუკეთესო იარაღი შევეურჩიეთ, ბიგები წინდაწინვე მოვუშარავთ და ადგილზე მივუტანეთ. უბნის ხალხს სასტიკად ავუკრძალე გვირაბში შესვლა, მე და ოტიამ კი სპეცტანსაცმელი გადავიცვით და სამუელას გავეყვით.

გვირაბი ელექტრონის შუქით იყო განათებული და სამუელა პირდაპირ ელვის სისწრაფით მუშაობდა. ერთი გაბზარული ბიგი სწრაფად გადაჩეხა შლაზე, ორივე ნახევარი გამოიღო და მოისროლა. იმწამსვე სათადარიგო ბიგი დაითრია და შეუყენა.

სამუელა ვერ შეწვდა გვირაბის ჭერს, — მე და ოტია შევეშველეთ. ბიგი კლდესავით მაგრად იდგა — თვალი, ადრეც ვითხარით, ძალიან უჭრიდა სამუელას და ბიგის მოზომვაში არასოდეს არ შეცდებოდა.

ახლა მეორე ბიგი უნდა გამოცვლილიყო.

— წადით! — მოკლედ გვიბრძანა სამუელამ.

რამაზ კობიძე

სამუელა

რალას ვიზამდით! მე და ოტია ერთი კი გადავხედეთ ერთმანეთს და გავეცალეთ. ამასობაში მთელი ჩვენი უბნის ბიჭები იქვე გვირაბში მოგროვილიყვნენ, — ყველანი სპეცტანსაცმელსა და ჩაფხუტებში, — და სამუელას უთვალთვალეზდნენ. ჩემი ბრძანება აღარავის ახსოვდა.

სამუელამ თვალის დახამხამებაში გადაჩეხა მეორე ბიჭიც, ორივე ნახევარი გამოაძრო. ის იყო, ახალი ბიგის ასალეზად უნდა დახრილიყო, რომ რატომღაც შეჩერდა, თავი ასწია და ჭერს შეხედა.

— რა იყო, ბიჭო?!

სამუელამ არ გვიპასუხა, ისევ ჭერს მიაჩერდა. უცზად ჭერიდან ერთი-მეორის მიყოლებით რამდენიმე ქვა ჩამოვარდა.

— მოეცალე! — ისე ვიყვირე, ჩემივე ხმისა შემეშინდა. ოტია კიდეც გაიწია

მისკენ, მაგრამ გვიანდა იყო. სანამ სამუელა გადმოხტომას მოასწრებდა, ვეება ლოდი გრიალით წამოვიდა ძირს, გამოქცეულ სამუელას ზედ გვირაბის პირთან მოუსწრო და წააქცია.

სამუელას კარგა ხანს მოუხდა საავადმყოფოში წოლა. წვივის ძვალი ჰქონდა გატეხილი. გამოჯანმრთელდა თუ არა, სამუშაოს დაუბრუნდა. მხოლოდ ოდნავ კოჭლოზდა.

ერთი წლის შემდეგ იამზე ერთ ახალგაზრდა ინჟინერს გაჰყვა ცოლად. ქორწილში ყველანი ვიყავით. შეზარხოშეზულმა სამუელამ სადღეგრძელო უთხრა ნეფე-დედოფალს და ასე დაამთავრა:

— ჰაი დედასა, რა ბიჭი დამაკოჭლეთ!

არავის გაგვცინებია, თითქოს მართლა ამირანი დაკოჭლებულიყოს.

მოთხრობა

ჭერის პატარა ნაჩრეტში შემოპარულმა მზის სხივმა პაპა გოგოთურს ჭაღარა, გრუზა თავზე დააცხუნა. პაპამ ყალიონი მთელი ფილტვებით შეიწოვა, მერე შუა ცეცხლში გადააწიტა და ბოლი ამოუშვა. ბოლი შეერული, ფართო ზოლით ამოვარდა ფილტვებიდან, შემდეგ მზის სხივს აჰყვა, მის შუქზე ზიგზაგზედ გაიშალა და ნელ-ნელა დაიწყო ამოსვლა ჭუჭრუტანიდან; ბოლი კარგად არ იყო გაშლილი, როდესაც გოგოთურმა კიდევ ახალი, თეთრი ქულა ბოლისა პირველის დასაწევად გაგზავნა ჰაერში. ცცც... დაიძახა ნაკვერჩხალმა, მერე თეთრი, შეუმჩნეველი ორთქლი ამოუშვა. დროებით ჩაქრა, მაგრამ მეზობელი ნაკვერჩხლის სიმხურ-

პაპა გოგოთური

ვალემ ახალი ძალა შემატა და ჯერ მკრთალად, ხოლო შემდეგ ძლიერად ააგიზგიზა.

— გამარჯობა, პაპა, როგორა ხარ? — თქვა ოთახში ახლად შემოსულმა ახალგაზრდა ვაჟმა, სამფეხა სკამი აიღო, ცეცხლთან დადგა, შემდეგ გარეთ გავიდა, ფიჩხი შემოიტანა, შეუკეთა და ადრევე მომზადებულ სკამზე დაჯდა.

— ღმერთმა გაცოცხლოს, ალუდა, — თითქოს სხვას ეუბნებო, ისეთი ხმით უთხრა პაპამ, მერე ტარი მოაძრო ჩიზუხის თავს, მიწაში ამოავლო, რათა კარგად გამაგრებულიყო, ბოლი აღარ გამოეშვა ტყუილად, და ისევ გაუკეთა. მერე გააბოლა.

— პაპავ, რას ამბობენ, ცხოვრება გაიფუტებო?

— აგრე ამბობენ.

— გვეშველოს იქნებ ხევსურებს.

— შეიძლების.

— დღეს სკოლაში გვითხრეს, ვინც კარგად იმღერებს ოლიმპიადზე, ქალაქს წავიყვანთო.

— ჩვენც ბევრი გვამღერეს თავის დროზე.

— მერე, არ წავიყვანესა, პაპავ?

— ერთხელ ვიყავი ქინვალში, სამჯერ
ბარისახოსაც აველ.

— მეტი არსად არ ყოფილხარ, პაპავ?

— არა, ამ მთების მეტი არ მინახავს
არაფერი. მახსოვს, ერთი დათვი გვყავ-
და გადაკიდებული სოფელს.

— ალბათ დიდი იყო, პაპავ.

— ალბათ. მახსოვს, კამეჩის ტოლა
იყო.

— მერე ვინ მოკლა, პაპავ?

— მე მოვკალ, შვილო, მაშინ მუხლი
მქონდა და თვალი.

— ახლა აღარ მოგდევეს, პაპავ.

— ახლა მე მუხლი რაითღა მინდა,
შენ აქ არა ხარ, ან სიმონაი, ან მგე-
ლიკა?!

— ეგრე უნდა წიო, პაპავ, ყალიონი?

— რად არა?

— არ გწყინდების?

— ვინ იცის.

პაპამ ყალიონი პირიდან გამოიღო, მე-
რე მოხსნა თავი, აიღო საჩხიკინებელი
და ჩაფერფლილი თამბაქო გამოყარა,
შემდეგ ფეხზე ზღაზვნით წამოდგა წელ-
ში მოხრილი მოხუცი, კუთხესთან მივი-
და, ძველი თეძა, ორი ნაბადი აიღო,
იქვე დაავო და წამოწვა. თავით ამოი-
ღო ყველის ობმოკიდებული გუდა, რო-
მელშიც ქუმელა ეყარა. კარგა ხანს
იბორგა, მერე გადებრუნდა კედლისკენ,
ასე წოლა არ მოეწონა, ჩქარა გულადმა
გაიშხვართა და ძილს დანებდა. პაპა
გოგოთურს ესიზმრებოდა მოკლული და-
თვი, მოსისხლე ჩაჩაური და პირველი,
ქალაქიდან ამოსული ჯარისკაცი. გოგო-
თური უბელო ცხენზე იჯდა, ცხენი არ
ეპუებოდა, მერე ხრამისაკენ ისარივით
გავარდა. პაპამ თვალები დახუჭა, როცა

გაახილა, ხევის მეორე მხარეს იჯდა,
მაგრამ ცხენი ახლა ცოცხად გადაქცეუ-
ლიყო, პაპამ ქუსლები შემოკრა და გა-
ჰენდა, ახლა თვითონ მირბოდა, ფეხებს
მალდა წევდა, მაგრამ ცხენს არაფერი
ეშველა, ისევ ცოცხად დარჩა. ასე
გულამოვარდნილი მივარდა დათვთან,
რომელიც ჯიქურ გამოემართა მისკენ,
პაპამ ჩახმასს გამოჰკრა — თოფი არ
გაეარდა. კიდევ გამოჰკრა, არ გაეარდა.
მერე ხანჯალი იშმევლა. აქ სიზმარი
შეწყდა. მერე დაესიზმრა, თითქოს და-
თვის ტყავზე იჯდა, დათვის ხინკალს
ჭამდა და ჟიბიტაურით სტუმრებს ლო-
ცავდა. მერე გარეთ გავიდა, იქ ჩაჩაური
ნახა, პაპას თვალზე ცრემლი მოადგა, ის
კი გაჯიქდა, თოფი ესროლა, მაგრამ
ააცილა, მერე ხანჯლით მივარდა. პაპამ
გული გადაუღელა და თვალი მოჭუტა.
როცა იგრძნო, არაფერი მოსდიოდა, თა-
ვადაც თოფს წაავლო ხელი და დაუმინა,
მაგრამ ჩაჩაური გამქრალიყო. მოხუცი
დაღალა ამდენმა უიმედობამ, თავისმა უმ-
წეობამ სიზმარშიაც კი, და გამოედვიძა.

— ბიჭოვ, ალუდა, აქ მო, ცეცხლი
მომიტანე, — გასძახა შვილიშვილს, თა-
ვად კი ყალიონის გატენას შეუდგა.

ალუდამ გაწყობილ ყალიონზე მუგუ-
ზალი დაუდო, მერე პაპის ფერხით
დაჯდა. გოგოთურმა სამჯერ-ოთხჯერ
მოქაჩა ყალიონი. როცა მოუკიდა თუ-
თუნს, ნაკვერჩხალი გადაავდო. კედელს
ზურგით მიეყრდნო, ღრმად მოქაჩა თამ-
ბაქო, ნელა გადააწიტა და ფილტვებიდან
თეთრი ბოლი ამოუშვა. ბოლი ჯერ შეკ-
რული ამოვარდა, მერე გაიშალა და ამ-
ჯერად მთვარის მკრთალ სხივს აპყვა
ქერში დატოვებული ჭუჭრუტანისაკენ.

მოთხრობა

ქიტესა იწვა და კვდებოდა. ტახტის ბოლოში შეიღიშვილი თამაშობდა. სამუცხა სკამს მიათრევდა კედელთან, ზედ შედგებოდა და ჯაგნის ბოლოს ყურძნის მარცვალსა წყვეტდა. ქიტესა ხედავდა და ვერ უჯაგრდებოდა ძალაგამოლეული. „ის მამაძალი მამამისი სადღაა, — ბუზღუნებდა გუნებაში, — იმ კახასაც ახლა მოუნდა სიკვდილი. — გაიხსენა თავისი რძალიც, — თუ მიწვდა, ჩამოგლეჯავს სულ“. უფრო მისუსტდა. ნელა დახუჭა ქუთუთოები. მოესმა: შეიღიშვილი ტყაპანით დაეცა ძირს და ატირდა.

ქიტესა იწვა და კვდებოდა. მოხუცდა.

„იმ ხნისა ქვაც კი აღარ დაგორავსო რიყეში“, — ამბობდნენ სოფელში. ერთ დროს ახალგაზრდა იყო. სიკვდილის წინ შეეცადა მოეგონებინა ის დრო, მოუნდა თავი უფრო შეცოდებოდა. მესხიერება გაქექა, თავს ძალა დაატანა, მაგრამ სულ ნიჩაბი ელანდებოდა.

ნიჩაბი და შავი მიწა, ან თიხნარი. ცოლიც მოაგონდა ბუნდოვნად, მაგრამ მისაც ნიჩაბი აეფარა.

ნიჩაბი და მიწა.

სულ მიუძღურდა: ახლა შეიღიშვილი

აღარ აწუხებდა, არც ნიჩაბი ფარავდა რაიმეს.

იწვა და კვდებოდა.

თვითონაც კი არ ახსოვდა, რა ხნისა იყო. შეიღის რომ გახდა, მამამისმა ტარგადატეხილი ნიჩაბი მისცა და კვალში ჩააყენა. დაკოჰრილ ფეხსა სცემდა ბარს, დაუიარავდა. მერე შეუხორცდა და გაუმაგრდა.

უცებ წაოვიდა დრო.

ბარავდა შეუსვენებელიც. როცა თავისას მორჩებოდა, სხვასთან აგზავნიდნენ. ნიადაგი მათ თიხიანი ჰქონდათ. ვაზი არა ხარობდა. სხვასთან მიწა შავი იყო, იქ უფრო უადვილდებოდა ბარვა. ზოგან ქვიანი ხვდებოდა, ხშირად ტეხდა ნიჩბის პირს, ახალს თვითონ ყიდულობდა.

ვირც გაიგო, ისე გაეპარა დრო.

მერე ცოლი შეირთო. მერე ის მოკვდა. ისევ შეირთო სხვა.

იმ სხვას შეიღები მოჰყვა: ოთხი. ოთხიდან ორიღა დარჩა ცოცხალი. მერე ის ცოლიც მოუკვდა.

მეზობლის ქვრივი მოიყვანა: მასთანაც ეყოლა ოთხი შვილი.

ახლა უკვე შორს მიდიოდა მიწის სამუშაოებზე.

სვანეთში გზის გაყვანისას მოუკვდა პირველი ცოლის შვილი. მეორე წყალში

დაეხრჩო. მაინც იმუშავა იქ მთელი ზაფხული. ორივე იქვე დამარხა, გზის პირას. საფლავზე ნაძვის ჯვრები დაუდგა, თავისი ხელით გათლილი.

ნაცნობმა მუშამ მეუღლის სიკვდილის ამბავი ამოუტანა. სოფელში ცოტა ფული ჩამოჰყვა. ისიც ცოლის დამარხვას და იმ წელს გარდაცვლილი შვილებისთვის წირვას მოანდომა.

შემდეგ წელსაც მუშაობდა გზებზე.

ყარაიაში მიწა შავი იყო, ბარი ადვილად ჩადიოდა. სამი წლის მერე რაჭაში იყო. იქ ქვიანი ადგილი იყო და ბარის პირი ტყდებოდა.

ნელა გამოეცალნენ შვილები. ბოლოს ერთიღა დარჩა. რამდენჯერ უთხრა, ცოლი მაინც არ მოიყვანა. დაბერდა. ბოლოს ოთხმოცი წლისამ შეირთო ქალი. ამბობდნენ, ალექსმა ჰქონდაო ასეთი. ყველას გადარეული ეგონა.

სოფლის ბავშვები უკან დასდევდნენ და ქვებს ესროდნენ.

ოთხმოცდაოთხისას ეყოლა შვილი ქიტესას შვილს, ქორწინებიდან ოთხი წლის შემდეგ.

მერე ქიტესას რძალი მოუყვდა.

შვილი ვენახში თიხას ბარავდა.

ქიტესა იწვა და კვდებოდა.

შვილი-შვილი ნამტირალეც თვალებს იმშრალეზდა.

ისევ მოელანდა ქიტესას ბარი. მოეჩვენა, რომ პირი დაბლაგეებული ჰქონდა და ტარი გატეხილი. წამოიწია პატარას გასალანძლად, უაზროდ შეხედა და ისევ მიწვა. პატარა კი თამაშს განაგრძობდა.

ქიტესა იწვა და კვდებოდა.

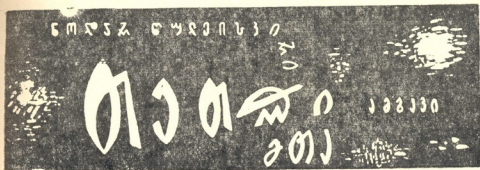
და მერე უცებ მოკვდა.

გაზაფხული იყო.

მესამე დღესვე გაუთხარეს საფლავი ვენახში ბრტყელპირიანი ნიჩბით. შემდეგ ჩაასვენეს შიგ, ზევიდან თიხა მოაყარეს, საფლავის გორაკი ბარით შეალამაზეს.

მერე შვილმა იმ ბარის ტარი გადატეხა. ნატეხები შუაზე გადაჯვარედინა და საფლავს თავთან დაუსო.

ერთ საღამოს ჩვენსას თავმჯდომარე მოვიდა. ბაბუას დაუძახა. შინ არაფრით არ შემოვიდა და ამიტომ ბაბუა ეზოში ჩავიდა. მერე დიდხანს ლაპარაკობდნენ. თავმჯდომარე ამბობდა, კოლმეურნეობის სასიმიინდედან სათესლე სიმიინდს ყოველ საღამოს ვიღაც იპარავსო. თავმჯდომარეს ეჭვი ღამის დარაჯზე მიჰქონდა.

ბაბუამ უთხრა: მე ვიცი, ვინც არის ქურდი, მაგრამ ჯერ არ ვიტყვიო. ამ ამბის შემდეგ ბაბუა მთელი ერთი კვირა ღამიღამობით სადღაც მიდიოდა და გამთენიისას ბრუნდებოდა. ღამისთევა იმით დამთავრდა, რომ ბაბუამ თოფი ისროლა და ქურდი დაჭრა, მაგრამ ვინ იყო, ვერ იცნო — ბნელ ღამეში თვალსა და ხელს შუა დაეკარგა. სოფელში დაჭრილი კაცი სად დაიმალებოდა! მოხუცმა კოლმეურნეობის კანტორაში თოფი ისროლა და, კუკური, ტყვია შენ რატომ მოგხვდება? — იკითხეს და კუკური კალანდარია საავადმყოფოში დააპატიმრეს. ციხიდან რომ გამოვიდა, ჯარში წაიყვანეს და ფრონტზე გაგზავნეს. სოფელმა ამოისუნთქა. ეკონათ აღარ დაბრუნდებოდა. ბაბუა ამბობდა: კუკურისთანა ოხერი სიკვდილსაც აღარ უნდა, აგერ ნახავთ, თუ არ ჩამოვაო. მართლაც, რამდენიმე თვეში ჩამოვიდა, თავში დაეჭრათ; კონტუზიანი ვარო და ამით გათამამებული სოფელს შეუჩნდა. ხან ზარგინაყას ღამაზ ქალიშვილს დახვდა გზაში და აკივლა, ხან ბაზრობაზე დათვრა და იმისთანა ჩხუბი და აყალმაყალი ატეხა, სამი ჩვენი მეზობელი თავგატეხილი დაბრუნდა შინ. სოფელში ხმა დაყარა, ბათუ კალანდარია უნდა მოვკლავო. ქეცაცცი ხშირად ეჩურჩულებოდა ბაბუას: ჩვენი გვარის თავსლავისდამსხმელს ამა და ამ კაცთან ჩვენს ოჯახზე ესა და ეს უთქვამსო, გზაში რომ შეგხვდეს, მოერიდო. ბეზია-

გაგრძელება. იხ. „ეცეკარი“, 11.

საც ეშინოდა შურისძიების: იმისთანა მამის შვილია, უსათუოდ ხიფათს გადაგვყრისო. კუკურის მამა, ფილიპე კალანდარია ბაბუას თურმე უბატონოდ სიტყვას ვერ უზედავდა. ეშპაკს და მატყუარას მეგობრებში სახელი ჰქონია გატეხილი. მერე ხიტა ხანდრავას რაღაც საქმეში უღალატა თურმე, ხიტას დაუნდობლად მოუკლავს ცხენისწყლის პირას და მდინარეში გადაუგდია.

კუკური მაღალი, მოსული ვაჭკაცი იყო. ბავშვებს მუდამ ჩასისხლიანებულ თვალებს გვიბრიალებდა. თუ დაგვინახვდა, ბურთს ვთამაშობდით, შარავნიდან გადმოუხვევდა, — ბიჭო, გამოაგორე, აქეთ გამოაგორეო, — დაგვიძახებდა. ჩვენც გაუფორებდით დაბეჭილ „ციტრუსს“ და ველოდებოდით, რას იზამდა. ვიცოდით, დაარტყამდა და გახეთქავდა, ან ისე შორს გადააგდებდა, ვერ ვიპოვიდით. ეს იყო ერთადერთი დანაშაული, რაც ჩვენს წინაშე მიუძღოდა: ჩვენ არც კი ვიცოდით, რატომ გვეჯავრებოდა. არც გვცემდა, არც გვეფერებოდა, სულაც არ გვამჩნევდა და მაინც ყველას გვეჯავრებოდა. ალბათ იმიტომ, რომ უფროსები აგინებდნენ, წყევლიდნენ.

შემოდგომის ერთ საღამოს კი კუკური ჩემი პირადი მტერი გახდა. იმ საღამოს ქარი ქროდა და ციოდა. ჩვეულებრივად ადრე გვიახშმეთ და ადრე დაეწეკით. საბანი თავზე გადავიხურე და ჩუმად შევამოწმე, გაკვეთილი ვიცოდი თუ არა. დიდხანს ვბუტბუტებდი, მინდოდა ზუსტად წარმოემეგინა, ამა და ამ გვერდზე რა ეწერა, ვისენებდი ყველა სტრიქონს. ხვალ გაკვეთილი კარგად უნდა მცოდნოდა, მასწავლებელმა გამაფრთხილა: კომისია მოდის, მთელ სკოლას შენი იმედი აქვსო. მე ვიყავი ერთადერთი მოწაფე, რომლის სურათი ფრიადოსნების დაფიდან წლიდან წლამდე არ ჩამოდიოდა. ჩემი სახელი მთელმა სკოლამ მაშინ გაიგო, როდესაც მეცხრეკლასელებს ალგებრაში საკონტროლო წერა ჰქონდათ. თურმე მთელი ნახევარი გაკვეთილი გავიდა და ვერც ერთმა მოწაფემ ამოცანა ვერ ამოხსნა. დაბნეულები ერთმანეთს უყურებდნენ და

რა ექნათ, არ იცოდნენ. ხედავ, კლასში შემოდის გიორგი მასწავლებელი და ჩემს მასწავლებელს რაღაცას ეჩურჩულებს. მასწავლებლის ნებართვით მე გიორგი მასწავლებელს მივყავი, სად მივდივარ, არ ვცი. ვიცი, რომ არაფერი დამიშავებია. იქით უფროსი კლასები, სამასწავლებლო და ფიზიკის კაბინეტია. სად მივდივართ ნეტავ? გიორგი მასწავლებელი უფროსკლასელებს ალგებრას, გეომეტრიასა და ტრიგონომეტრიას ასწავლის, ჩვენ ერთელ დაგვეწერო არითმეტიკის გაკვეთილზე და ჩემი პასუხი ძალიან მოეწონა — სულ ეს იყო ჩემი და გიორგი მასწავლებლის ნაცნობობა.

— მოდი, გურამ, — მეპატიჟება გიორგი მასწავლებელი მე-9 კლასში. სულ ბოლო მერხზე დამსვა, — ეს ამოცანა გამოიყვანე.

დაუას შევხედე და წერას შეეუდექი. — ახლავე ნახათ, თუ ეს რთული ამოცანაა, — უჩურჩულა გიორგი მასწავლებელმა დირექტორს. — კლასი არაა მომზადებული, ასეთ მოწაფეებში მეცადინეობა შეუძლებელია.

შევატყვე, რომ გიორგი მასწავლებელი გაბრაზებული იყო. ამოცანა სწრაფად ამოვხსენი და ისე გავწითლდი, ხელის აწევაც კი ვერ მოვახერხე. შემრცხვა და თავი ჩავლუნე. გიორგი მასწავლებელი მიხვდა, ჩემსკენ წამოვიდა, დირექტორიც თავზე დამადგა, დამნაშავესავით წამოვდექი, მთელი კლასი მე მომაჩერდა.

გიორგი მასწავლებელმა მითხრა, აბა გვითხარი, როგორ გამოიყვანეო. მერა თქმა უნდა, ალგებრა არ ვიცოდი. ამოცანა არითმეტიკულად ამოვხსენი. დარცხენილი, ყურებამდე გაწითლებული ვიდექი და ვლულულუდებდი. გიორგი მასწავლებელი ყოველი სიტყვის შემდეგ მაშინეებდა: „ყოჩაღ, ყოჩაღ“, დირექტორი იცინოდა...

ამ ამბის შემდეგ მთელი სკოლა ლაპარაკობდა: მეოთხეკლასელმა მეცხრე კლასის ამოცანა ამოხსნაო. მრცხვენოდა და დიდ ბიჭებს ვემალებოდი. ჩემთვის ჩუმად ვფიქრობდი რთულ ამოცანებზე და მინდოდა ყველა ამომეხსნა. შემოდგომის იმ ქარიან, საღამოსაც ამოცანებ-

ზე ფიქრში ჩამოძვინა. დამესიზმრა, ვითომ მგელი მორბოდა... მერე თინიკო ბიცოლას თეთრი კაბა ეცვა... მერე რაღაც ბურუსი იყო... უცებ ყველაფერი შეიცვალა და ზარებს რეკავდნენ. რომ გამომეღვიძა, ოფლში გაღვრილი ვიყავი და გული ამოვარდნაზე მქონდა... გარედან ყურის წამღები ხმაური და კივილი მესმოდა — კიოდნენ ბებია, დეიდა ქვაცაცი, თინიკო ბიცოლა. ვილაცა განუწყვეტლევ ისროდა თოფს თუ რევოლვერს, ფანჯრებიდან კაშაშა სინათლე შემოდოდა. ფეხზე წამოვყარდი, თავი კვლავ სისზარში მეგონა. ზურია, თამაზი და ქეთინო კუთხეში მიყუჟულიყვნენ და ტიროდნენ

— რა ამბავია, რა გატირებთ? — გვი თხე ზურიას.

— ჩვენი სახლი იწვის, — მითხრა მან და ნამტირალევი, დასიებული თვალებით ისე შემომხედა, თითქოს მხოლოდ ღე შემძლო ხანძრის ჩაქრობა. გარეთ გავყარდი; ზურია, ქეთინო და თამაზიც გამომყენენ. ქეთინო შარვალში ჩამადრინდა და ხელს არ მიშვებდა; ზურია და თამაზი თვალეში შემომცქეროდნენ, რას იზამსო, უკვე აღარ ტიროდნენ. აღარ ტიროდნენ ამიტომ, რომ მე არ ვტიროდი. ჩვენი ეზო ხალხით იყო საესე. ბაბუას თოფის სროლა შეეწყვიტა და განკარგულებებს იძლეოდა. სამზადი იწვოდა. მთელი სოფელი განათებული იყო. მოდიოდა და მოდიოდა ხალხი. ბაბუა და მეზობლები ოდას უტრიალებდნენ, სახურავზე ვალა მეეტლე, თეოფილე ბიძია და რამდენიმე უცნობი ბიჭი იდგნენ, წყალი ჩქარაო, იძახდნენ. ოდასა და ქას შორის მამაკაცები ჩამწყვრიებულიყვნენ და საესე ვედროებს ერთმანეთს აწოდებდნენ. სამზადს უკვე ვეღარადერს უშველიდნენ, ოდა უნდა გადაერჩინათ.

ჩვენ ჭიშკართან ვიდექით და შევცქეროდით საოცარ სანახაობას — ამოდენა ცეცხლი არასოდეს გვენახა. უმცრად წამუტუნე შემომესმა. ჩემს ფეხებთან ყურშა იწვა. მოვეფერე. გზედავ, რაღაც უნძოდ იკლანება. დავაკვირდი — სისხლი სდის.

— ზურია, რა ჭირს ძაღლს?

— აბა რა ვიცი.

— ხედავ, რამხელა ჭრილობა აქვს...

ვაიმე, მოკვდება! — ვთქვი და ყურშას მოვეხვიე: — ადექი, ყურშა, აბა, ფეხზე თუ დადგები. აბა, ყურშა, აბა?

გაჭირვებით დავაყენე ფეხზე, ისე წამუტუნებდა, თითქოს ტიროდა. გავიქეცი და ბაბუას შევატყობინე. ბაბუამ დამიცაცხანა, რა დროს ძაღლია, ხომ ხედავ, ვიღუპებითო. კიბე ავირბინე და იოდი მოვძებნე. მუჭის სიმსხო ბამბა დავასველე და ყურშას ჭრილობაში ჩავუტენე. კინალამ მიკბინა, კული ამოიძუა, გაიქცა, იატაკის ქვეშ შეძვრა, გულსაკლავ ყმუღლს მოჰყვა. ვინანე — იქნებ იოდი საჭირო არ იყო-მეთქი. სხვა რა უნდა მექნა? რაც ვიცოდი, ის გავაკეთე.

უცხად კვაზაია გამახსენდა. ჩემი კვაზაია. კვაზაია ხომ სამზადში იყო! ხომ დაიწვებოდა, დაიფერფლებოდა!..

— ვაიმე, კვაზაია! — შევძახე და ცეცხლისკენ გავქანდი, მაგრამ ამ დროს საშინლად იქუხა, ცეცხლის გუმბათი ჩამოინვრა, პაერში მუშტის სიმსხო ნაკვერცხლები აიჭრა. შემეშინდა და უკან გამოვბრუნდი.

— არიქა, წყალი! — დაიძახა ოდის სახურავიდან ვალა მეეტლემ.

— მიაწოდე ეს ვედრო!

— გათავდა შენი მტერი! — ამოიოხრა ბაბუამ. ცეცხლის ენები დამოკლდა. მეზობლები ვედროებით შეესივნენ და ჩაატრეს. ვალა ბიძია ოდის სახურავიდან ჩამოვიდა. ერთბაშად დაბნელდა. ქვაცაცი დეიდამ ლამპები აანთო. მეზობლები ბაბუას ეხვეოდნენ და ამხნევებდნენ. კიდევ კარგი, დროზე გაიგეთ, ასეთი ფრთხილი ძაღლი არ გყოლოდათ, შეიძლება მთლად სასწაული დატრიალებულიყო. ქალები იმ „სასწაულს“ რომ წარმოიდგენდნენ, მკერდში მჯიღს იცემდნენ და პირჯვარს იწერდნენ. ბაბუა კიბეზე იჯდა თავჩარგული და ხმას აღარავის სცემდა.

ბებია, დეიდა ქვაცაცი და თინიკო ბიცოლა მეზობლებს მაღლობას უხდიდნენ.

ნოდარ წულეისკირი
თეთრი მთა

9451

ნენ და ემშვიდობებოდნენ. ვალა მიეტლეს ბაბუსთან მივიდა, წამოაყენა და შინ შეჰყვა.

— უპ, ჩემო ვალა, არ მინდოდა ასე დავხვედროდი ბიჭებს, — თქვა ბაბუამ.

— ბიჭების მოსვლამდე ახალი სამზადი გექნება, სოფელი შეგიწევია.

— ეგ მეორეჯერ არ მითხრია. შესაწვევი ჯერჯერობით არაფერი მჭირს, — ბაბუამ მკაცრად შეხედა ვალას და თუთუნი გააბოლა. ისინი მაგიდასთან ისხდნენ, თავიდან ფეხის ტერფამდე დასველებულებს ზურგზე ორთქლი ასდიოდათ. მე მაგიდასთან ვიდექი, ხან ვალა ბიძიას შევეცქეროდი და ხან ბაბუსას. მაინტერესებდა, რას იტყოდნენ, რატომ დაიწვა ჩენი სამზადი, ვინ დაჭრა ყურშა, ვინ დამიღუპა ჩემი კვანძაია. არავინ ხმას არ იღებდა. გაჩუმებულები ისხდნენ და აბოლებდნენ. ბებია, დეიდა ქვაცაცი და თინიკო ბიცოლა ჯერ კიდევ ეოშში დაფათურობდნენ. ოთახში, სადაც ჩვენ ვიძინებდით, ქეთინო გაბმით ტიროდა.

— გათენდეს ხვალინდელი დღე და მე ვიცი, — თქვა ბაბუამ.

— თუ გინდა, მილიციას შევატყობინებ, — უთხრა ვალა ბიძიამ.

— მილიცია არ მჭირდება.

— როგორ არ გჭირდება, შენ გგონია ძნელია ამის გამოჩვენება?

— ეჭვით კაცის დაპატიმრება არ შეიძლება, საბუთი სადა გაქვს...

— საბუთი სოფელია.

— არაფერი გამოგვივა... მე ვიცი, ასეთ დროს როგორ უნდა მოვიქცე.

— რამე ხიფათს არ გადაეყარო, ეგ თავზეხელაღებული კაცია.

— აბა დამწვას, ამომადგოს და მე გულზე ხელდაკრფილმა ვუცქირო? დამნაშავე ვიყო, კი ბატონო, პასუხს ვაგებდი, როცა უდანაშაულო ვარ? ქურდს ვესროლე, ბატონო, ქურდს...

კვლავ დუმილი ჩამოწვა. თინიკო ბიცოლამ ზურია ძალით დაწვინა. მესმოდა, როგორ ჭიკჭინებდა ზურია: გლრამი არ წვება და მე რატომ უნდა დავწვეო. თინიკო ბიცოლას ჩემი თავი აღარ ჰქონდა, აქეთ ქეთინო ტიროდა, იქით

თამაზი. ბავშვებს ძილი გაუტყდათ და მიზეზობდნენ.

მამლებმა ყივილი რომ ატეხეს, მაშინ დავწექით. ბაბუა აღარ დაწოლილა, არ მეძინებო. დიდხანს ჩამესმოდა ყურში: დაწექი, ბათუ ბატონო, დაისვენე, დალუპულს მაინც ვერაფერს უშველიო. ბაბუა არ პასუხობდა. გაჩუმებული იჯდა, ზოგჯერ ახველებდა, ჩაბჭირდებოდა, ეგ იყო და ეგ. არ ვიცი, მაგიდაზე ჩამოეძინა თუ წამოწვა და დილით ისევ იმ ადგილას დაჯდა — თვალი რომ გავახილე, ბაბუა შუბლშეკრული დასცქეროდა მაგიდას, თითებში ჩამქრალი პაპიროსი ჰქონდა გაჩრილი. გამოცვლილი მერჩენა, სახეზე თითქოს ნოტი მომატებოდა, ჩამოყრილი, გრძელი ულვაშები, ჟღალი წარბები, რომელსაც მუდამ მაკრატლით იკრეჭდა, გაბურძგნოდა. ბაბუა ჩვენ ასე საცოდავი არასოდეს არ გვენახა. მაშინაც კი, როდესაც სათოხარიდან ძალიან დაღლილი, ოფლში გაწურული ბრუნდებოდა, ისე მხნედ გამოიყურებოდა, ისეთი მკაცრი ხმით გასცემდა ხოლმე განკარგულებას, სულ ფეხის წვერებზე დაგდიოდა. ნუთუ ბაბუა დაიღალა, მოტყდა? როგორ მინდოდა, მივსულიყავი, ყელზე შემოვხვეოდი, რაღაც ისეთი მეთქვა, რომ გამხიარულებულიყო. ბაბუს არ უყვარდა ბავშვებთან თამაზი; არ ვიცი, არ ეცალა ამისთვის, თუ არ უყვარდა. არ მახსოვს, ჩემთვის ერთხელ მაინც ეკოცნოს ან გულში ჩავეკარი, თუნდაც თავზე ხელი გადაესვას. მკლავზე ხელს რომ წაგავლებდა, გაღიმებული შემოვხედავდა, შეგანჯღრევდა და გეტყოდა: ო, ჩემო ვაჟკაცო. ეს იყო მისი ყველაზე კარგი მოფერება.

კვირა დილა იყო და შემძლო დიდხანს არ ავმდგარიყავი: არავინ დამიძახებდა, სკოლაში დაგავიანდებო. ესეც რომ არ ყოფილიყო, მე ახლა ვერ ავდგებოდი, ბაბუს თვალებში ვერ შევხედავდი, ასე მეგონა, მის წინაშე ყველანი დამნაშავე ვიყავით: მე იმიტომ, რომ არ დამადგასაშველი და ვერ გავიხარდებ; როგორც საჭირო იყო, მხარში ვერ ამოვუდებდი; ბებიას, დეიდა ქვაცაცის და თინიკო ბიცოლას იმაში ვადანაშაულებდი, რომ

სამიგენი მაინცდამაინც ქალებად დაიბადნენ, უსუსურ, გლახა ქალებად და კივილის მტეი არაფერი შეეძლოთ. საბანში გახვეული, თელდახუჭული, გაუნძრევლად ვიწები და ვფიქრობდი. მალე ბებიას ოთახის კარი გაიღო, ქვაცაცი დეიდას ხმაც შემომესმა. ბაბუა ადგა, კარი ფართოდ გააღო და გარეთ გავიდა, ზურიაშაც გაიღვიძა, თამაზმაც, თინიკო ბიკოლა თამაზს გაუწყრა: ჩუმად, ქეთონო არ გამოადგიძოთ. წამოგვტი, ტანთ ჩავიცვი და გარეთ გამოვედი. მშვენიერი შემოდგომის დილა იყო. ცაში ლეღვით გამძლარი მოლალურები დანავარდობდნენ. ოდა-სახლის წინ მდგარი ჩვენი ვეებერთელა კაკლის ხე გატრუნული დასცქეროდა ეზო-მიდამოს. კიბე ჩავირბინე და დანახშირებულ სამზადს დავეწყე თვალღერება. ბაბუა ვენახს აკვირდებოდა, ცეცხლი ხომ არ მიწვდაო. ვენახი სამზადს უკან გვექონდა, მაგრამ რადგან წუხელ ზღვაური უბერავდა, არც ერთი ძირი არ დაშავებულიყო. ბებია ქათმებს საკენკს უყრიდა და ითვლიდა. მე დანახშირებულ ფიცრებზე დავხტოდი და ვეძებდი, იქნებ სადმე კვაზაიას ძვლები მენახა. მიწილია დამემარხა და ზედ ქვა დამედო, კვაზაია ამის ღირსი იყო. ძვლებიც რომ ვერ ვნახე?! დიდხანს ვეძებე და ბოლოს თავი მივანებე. ყურშა ისევ იატაკის ქვეშ იწვა, შეფშვრი და ჭრილობა გაფუსინჯე, თავზე ხელს ვუსვამდი, ვეფერებოდი, მაგრამ თვალწინ სულ კვაზაია მდგა. ფიქრებში გართულს სულ არ შემინიშნავს, ბაბუა სად წავიდა, როდის წავიდა; ჭიშკარმა რომ დაიჭრიალა, დავინახე, ბაბუამ ეზოში კუკური კალანდარიას შავი ძროხა შემოიყვანა. ძროხა მაშინვე ვიცანი, კუკურის დედა — ანეტა ზოგჯერ კვაზაიასთან ერთად ახალახებდა. გამიკვირდა. ბაბუამ ძროხა შუა ეზოში, კაკლის ხეზე მიიბა, თვითონ წამოვიდა და კიბეზე ჩამოჯდა. ის-ის იყო ბაბუამ ბაპიროსი გაბოლა, ჭიშკარს ანეტა ბიკოლა მოადგა და ბებიას დაუძახა. ისინი დიდხანს ლაპარაკობდნენ, ჯერ მშვიდად, წყნარად. როცა ბებია ხმას აუწია, ჭიშკარისაკენ ქვაცაცი დეიდა გაეშურა, ქვაცაცი დეიდას თინიკო ბი-

კოლა მიჰყვა. ვხედავდი, საუბარში ხელების ქნევით როგორ ჩაერია ქვაცაცი დეიდა, მერე თინიკო ბიკოლაც. ბებია თანდათან ხმას აუწია, ბაბუა თუთუნს აბოლებდა და გაჩუმებული ყურს უგდებდა ქალების ჭიჭყინს.

— შუალამისას შენს ვაჟბატონს, თეოფილეს სახლის უკან რა უნდოდა მთვრალს? პა, მითხარი, გზა აგერ მიდის. — ბებია ორივე ხელით უჩვენებდა ანეტა ბიკოლას გზას. — თუ ზოროტი განზრახვა გულში არ ედო, უკუღმა შინ რად ბრუნდებოდა?!

— მთვრალს რა ჭკუა მოეკითხება...

— კარგი ჭკვიანია შენი კუკური, — ჩაერია საუბარში დეიდა ქვაცაცი. — ბანძაში სასადილოს წინ მთვრალი, გახეტეილი რომ გაჰყვიროდა, ბათუ კალანდარია უნდა დავწვაო, ის როგორ იყო?

— როდის, ბატონო?

— როდის და წუხელ.

— ტყუილია! ვინც თქვენ ეგ ამბავი მოგიტანათ, იმის ოჯახი მენახოს ისე დაფრთხილ-დაქცეული, როგორც ეს თქვენი სამზადია (ანეტა ბიკოლამ თითი ჩვენსკენ გამოიშვირა), იმის ოჯახს გაუწყრეს წმიდა გიორგის მადლი, იმის ოჯახში მარტო ხე იდგეს და კაცი არ ჭაჭანებდეს, იმ დღეს მომასწროს...

— კარგი, კარგი, ანეტა, — ხმას აუწია ბებია. — დრო შემირჩიე და ამომწყვდიე, არა? ჩვენზე იყოს. ერთ-ერთი როგორ არ ჩამოვა ომიდან, შენს ვაჟბატონს პასუხს როგორმე გავცემთ...

— ფილიპე კალანდარიას ოჯახს ეს ჩვენთვის არ უნდა ეკადრებია, — თქვა ხმაშაღლა თინიკო ბიკოლამ.

— რაც მამა იყო, ის შვილია — გველის წიწილი! — ბებია მთლად გადაწვა ჭიშკარზე და ანეტა ბიკოლას თითის ქნევა დაუწყო.

— ნუ მემუქრები, ელენე, ხომ იცი, ვერაფერს დავგაკლებ, — ახლა ანეტა ბიკოლამ აუწია ხმას. — უმჯობესია შენმა ჭმარმა ის ძროხა თვითონვე შემოიყვანოს

ნოდარ წულეისკირი
თეთრი მთა

ჩემს ეზოში, თორემ ცოდვა დატრიალდება.

— პატ, შე უნამუსო დედაკაცო, ვის უბედავ! — იყვირა ბებია და ჭიშკრის გაღება მოინდომა, მაგრამ დეიდა ქვაცაცო და თინიკო ბიცოლამ გააჩერეს. ბებიას გული ცულად გაუხდა, იქვე თუთის ძირას მისხვენეს. ახლა ქვაცაცი დეიდა შეიქნა გასაჩერებელი. ანეტა უკვე მწარედ ილანძღებოდა და იწყევლებოდა, შუა გზაზე იდგა და ჭიშკართან ახლო მოსვლას ვერ ზედავდა. ნელ-ნელა მეზობლები მოგროვდნენ. ზოგი ანეტას ამშვიდებდა, ზოგი ბებიას, დეიდა ქვაცაცის, თინიკო ბიცოლას.

— კაცის მკვლელებო! კაცის მკვლელებო! ვინ მოკლა ბადა ფადავა, ვინ მოკლა დუტუ ვაბუნია, კოსტანტილე ვაბუნია... — ანეტა ბიცოლა უკვე გაკავებული ჰყავდათ, პირზე ხელს აფარებდნენ, მაგრამ ჩვენს მესერს მოებლათუა და გერაფრით ხელი ვერ გააშვებინეს. ღობეს გადმოეყვდა, ეზოში თავი შემოჰყო და წყევლა-კრულვით აგვიკლო.

— ის ვისი შვილია, სად არის მისი დედა, მამა, ერთმანეთს ატყუებენ?! ცოდვის შვილებო! — ანეტა ბიცოლა თითს ჩემსკენ იშვერდა. მე შემეშინდა და უფრო ღრმად შევძებერი იატაკის ქვეშ.

ამ სიტყვების გაგონება და ბებიაჩემის, ქვაცაცი დეიდას და თინიკო ბიცოლას კივილი ერთი იყო, სამივენი ჭიშკარს მიაწყდნენ, მეზობლებმა ანეტა ბიცოლა შეკრეს და შინისაკენ გააქანეს. ჩემს გაოცებას საზღვარი არ ჰქონდა, რაზე ლაპარაკობდა ანეტა ბიცოლა?! — დედაჩემი ხომ საავადმყოფოში იწვა, მამა ომში იყო, ნუთუ ეს ანეტა ბიცოლამ არ იცოდა? დაულაგებელი ჭკუა-გონების ქალიო, რომ ამბობდნენ, მართალი ყოფილა. უფრო ის მიკვირდა, მთელი სოფელი ჩვენს ჭიშკართან ეყარა, ამდენს ყაყანებდნენ და ბაბუა კი ადგილიდან არ იძვროდა. აბოლებდა და მშვიდად შესცქეროდა ჭიშკარს. უცერად ქალებმა ყაყანი შეწყვიტეს: ჩვენს ჭიშკარს ჩქარი ნაბიჯით უახლოვდებოდა კუკური კალანდარი.

— რა ამბავია, დედა, რა მოხდა?

მეზობლებმა ანეტას ხელი გაუშვეს, მან გაჩეჩილ თმაზე ხელი გადაისვა, კაბა გაისწორა, იქვე ქვაზე ჩამოჯდა და ხმამაღალი ტირილი მორთო:

— რა და ძროხა წაგვართვეს, გაგვლანძღეს, გაგვათახსირეს, მეტი რა უნდა იყოს?

კუკურმა კარი ისე მოაჯახუნა, ჩვენმა რკინის ჭიშკარმა ზარივით დარეკა და ღიად დარჩა. მოდიოდა თავშომეველი, ეტყობოდა, ახალი გამოღვიძებული იყო, ნამთვრალევი. დასისხლიანებულ თვალებს აბრიალებდა და პირდაპირ ჩვენი კაკლისკენ მოემართებოდა, სადაც მისი შავი ძროხა ება. მეზობლები ეზოში შემოვიდნენ, ჩვენი ეზო ხალხით აივსო.

— აქ მოდი, ბიჭო! — დაუძახა ბაბუამ. კუკურმა ბაბუას ყურადღება არ მიაქცია. როცა კაკლის ხეს მიუახლოვდა, ბაბუა ფეხზე წამოდგა.

— ხელი არ ახლო ძროხას! — ეს ისე დაიძახა ბაბუამ, კუკური წამით შეჩერდა, მეზობლებიც ადგილზე გაქვავდნენ. გამახსენდა, ბებია ამბობდა: ბაბუას ისეთი ძლიერი ხმა აქვს, სოფლიდან რომ დაიძახებს, ცხენისწყლის ქალებში კაცს გააგონებსო. არასოდეს გამეგონა ბაბუას ასეთი ხმა და სულ ერთიანად შიშმა ამიტანა.

— მოდი აქ! — კვლავ იქუხა ბაბუამ და კუკურისკენ გაემართა, კუკურიც წამოვიდა ბაბუასაკენ. მოდიოდა მხარბევიანი, მოსული ვაჟკაცი. ვიგრძენი, რომ ის იყო ერთადერთი კაცი ამ წუთში ჩვენს ეზოში, ბაბუასი რომ არ ეშინოდა. მიუახლოვდა თუ არა, ორივე ხელისგული ერთმანეთს მიადო და ბაბუას ცხვირთან მიუტანა:

— რა გინდა, შე ბებერო, ტყვია ხომ მესროლე, სიკვდილი ხომ მომისაჯე, ახლა ძროხაც გინდა წამართვა?!

ასეთ სიტყვებს ბაბუას ვინ გაუბედავდა! მაგრამ დახეთ — ბაბუამ დამშვიდებულიად დაუწყო ლაპარაკი:

— რად დამიწვი, ბიჭო, სამზადი, სარჩო-საბადებელი. მე შენთვის ტყვია არ მისროლია, ვესროლე ქურდს, რომელიც ხალხს ღუკმა პურს ართმევდა.

უნდა გრცხვენოდეს შენი საქციელის —
რა გაქამო ახლა ამ ბავშვებს, ავად-
მყოფს? შენ რომ კარგი კაცი იყო, მო-
ხელს უნდა მეხმარებოდე...

— ვინ დაგიწვა სამზადის! — აყვირდა
კუკური კალანდარი. — მეზობლებო!
ხედავთ, კიდეც პროვოკაცია უნდა მომი-
წყოს, დამიჭიროს, ციხეში ჩამსვას, დამ-
ხვრიტოს... არ გაგივა! მე ფილიპეს შვი-
ლი ვარ, დედას გიტყვებ!

კუკური ახლა თითს უქნევდა ბაბუას.

— გაწვი თითი იქით, შე უზრდელო,
მათხოვრის შვილო! — სმამალა უთხრა
ბაბუამ და გაფითრდა.

უცრად მოხდა ისეთი რამ, რასაც
არავინ არ ელოდა, არ ელოდა თვითონ
ბაბუაც. გაისმა საშინელი ქახანი და
ბაბუა დაეცა. წამით სიჩუმე ჩამოვარდა.
თვალთ დამიბნელდა. ბაბუა კიბესთან
ეგდო. დაბნეული მეზობლები ერთმანეთს
უყურებდნენ. კუკური მშვიდად მიდიოდა
კაკლის ხისაკენ. ელვისუსწრაფესად ად-
გილს მოგწყდი, მივევარდი კუკურისა,
წელზე შევხატი და ზედ ბეჭზე ვუკბინე.
ხალხმა იხუვლა. გავიგონე ბეზიას კივი-
ლი და მიწაზე ზღართანი მოვადინე.
გაჭირვებით წამოვდექი და ბაბუას შეე-
ხედე.

ბაბუა უკვე ფეხზე იდგა. მეზობლებს
მშვიდად ეუბნებოდა, არავინ ხელი არ
მახლოთ, ყველა თქვენს თავს გაუფრ-
თხილდითო. თოფილე ბიძია ბაბუას არ
უშვებდა. კუკურიმ შეატყო, საქმე ცუ-
დად მიდისო, მეზობლებს დაუჯერა,
ჩვენი ეზო დატოვა და შინისაკენ მოუ-
ვა.

ბაბუა გაექცა თოფილე ბიძიას, თვა-
ლისდახამხამებაში ღობესთან გაჩნდა,
ჩიტყვით გადაეფლო და კუკურის გზა
მოუჭრა. ბეზიამ, ქვაცაცი დეიდამ და
თინიკო ბიცოლამ კივილს მოუმატეს.
ყველანი შარაგზაზე გამოცვიოდნენ.

— სად გარბიხარ, შე მოღალატის
შვილო! — დაუძახა ბაბუამ. კუკური მო-
ბრუნდა და ერთმანეთს დაეტაკნენ.
ბაბუამ ორივე ხელი დაუჭირა, თითქოს
ერთმანეთს ღონეს უსინჯავენო, გადა-
იხნივნენ და გადმოიხნივნენ. მეგონა,
ბაბუა კუკურის მკლავებს დაუმტვრევდა,

მერე უცრად ორივე ხელით ყელში ეცა.
კუკური ბაბუას მკვებს ჩააფრინდა და
შეეცადა ყელი გაეთავისუფლებინა.

— დაახრჩობს, ნამდვილად დაახრ-
ჩობს! — დაიძახეს აქეთ-იქიდან და ბა-
ბუას რამდენიმე კაცი მკლავზე ჩამოეკი-
და. ევაჯგურებოდნენ, ეჩხუბებოდნენ,
ეხვეწებოდნენ, მაგრამ ფეხები განზე
გაედგა, გაშეშებულიყო ერთ ადგილას
და რკინის სალტეებს ნელ-ნელა უჭერდა.
კუკური სულ გაჭარხლებული იყო და
თვალეებს უაზროდ ატრიალებდა, კბილებ-
დაკრეჭილი ძაღლს იკრებდა და ცდილობ-
და ხელები გაეშეშებინებინა. უცრად
თვალეები გადაატრიალა და თავი უკან
გადაავლო. ბაბუამ ხელი გაუშვა და ამ-
ხელა გაქაცამა მიწაზე ზღართანი მოა-
დინა.

— ვაიმე! — უნებლიეთ შეეძახე, მაგ-
რამ ჩემი ხმა არავის გაუგონია, ქალებს
კივილით ცა ძირს ჩამოჰქონდათ. ანეტა
ბიცოლა ბაბუას გამოუდგა, როგორც შე-
შინებული ძაღლი, შორიდან შეჰკიოდა
და ემუქრებოდა. კუკურის მთელი სოფე-
ლი გარს ეხვეოდა, ასულიერებდნენ. ვი-
ლაცა ექიმის მოსაყვანად გაიქცა. ბაბუა
არეული ნაბიჯით შევიდა ეზოში, თავის
ოთახში ჩაიკეტა და შიგ არავინ შეუშვა.

ბეზია და დეიდა ქვაცაცი დაბნეულე-
ბი დადიოდნენ ოთახიდან ოთახში და
რა ექნათ, არ იცოდნენ. თინიკო ბიცოლა
ბავშვებს ეძახდა. ჩვენს ჭიშკართან კვლავ
უამრავი ხალხი იდგა და იყო სჯა-ბაასი.
მოხუცები ერთმანეთს უყურებდნენ და
ულვაშებში ეღიმებოდნენ.

— არაფერი არ ნიკვრის, — ჩიფჩიფებ-
და მოხუცებული ვერა. მას არც ერთი
კბილი არ ჰქონდა და ლაპარაკის დროს
ტუჩებს სასაცილოდ პრუწავდა, — თუ
ნახეთ, როგორ გაიქცა?

— არ მეგონა, თუ ასე გასწირავდა, —
თქვა ვალა ბიძიამ. — ვაი თუ მოკვდა.

— ხახვსაც ვერ დაატრიან ყურებზე
ბათუ კალანდარიას.

— რომ დაატრიან?

— აბა, რა ექნა, შენ რომ ყოფილიყა-

ნოდარ წულეისკირი

თეთრი მთა

ვი, გაიუმდებოდი?! მოგვაშორონ, ბატონო, ეს წურბეღა და აღარ იქნება აყალმაყალი.

— კაცმა რომ თქვას, რა დროს ჩხუბი და დავიდარაბაა, ქვეყნად სისხლი წვიმს, ვითომ არ გვეყოფა კაცის კვლა, — კვლავ აჩიფნიფდა გერა ბიძია.

— რამდენი ხანია, ბათუს ხმა კაცს არ გაუგონია... ნამეტანი თავს დააჯდა ეგ ღმერთგამწყრალი...

— ბათუს ხელი გაატყა, კაცო!.. — თეოფილე ბიძიამ ორივე ხელი თავში იტაცა.

შემდეგ მოხუცები ღობის ძირას ჩაცუცქნენ და ბაბუას წარსული გაიხსენეს, დღევანდელი დღით გაოცებულები, ბაბუას ვაჟკაცობას აზვიადებდნენ. მოიგონეს, ბაბუამ ფაღავებს რა უქნა, ბაბუა კამეჩს როგორ დაეჭიდა, ბაბუამ ქალი როგორ მოიტაცა, ბაბუამ დატვირთული ურემი როგორ აწია. ჩემს სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა, შორიახლოს ვიჯექი და გაფაციცებით ვუგდებდი ყურს. ქვაცაცი დეიდა წარამარა მორბოდა ჭიშკართან და ყველა გამვლელს ეკითხებოდა, იქიდან მოდიხარ, როგორ არის, ექიმმა რა თქვაო. ბებია ისე იყო შეშინებული, შინ ვერ ჩერდებოდა: ანეტასას ხომ ვერ მივიდოდა, იდგა შარაგზაზე, ჩვენსა და ამბროსი თოდუას ჭიშკარს შორის, და თვალი და ყური ფილიპე კალანდარიას სახლ-კარისკენ ექირა.

— რას ამბობთ, — ეუბნებოდა მეზობლებს, — ეგ რომ მოკვდეს, ჩემს ბებერს გადამისახლებენ!

გავიდა რანდენიშე საათი და ორივე ოჯახი დაწყნარდა — კუკური მოსულიერდა. მეზობლები დიშაღნენ. ბაბუა თავისი ოთახიდან გამოვიდა და იკითხა:

— მოკვდა?

ქვაცაცი დეიდამ უთხრა, გადარჩაო.

— სულ ერთია, ჩემთვის მკვდარია...

მეორე დღეს ბაბუამ ანეტას ძროხა დაუბრუნა და შეუთვალა:

— თუ სიცოცხლე არ მოგებზრებიათ, ჩემი ჭიშკრის ახლომახლო ფეხი არ დააღვათ.

დამშვიდდა ჩვენი ოჯახი. მე ახლა მხოლოდ ყურშა შემრჩა. ყურშა სულ

დაბმული გვყავდა. საკმელს საკმაოდ ვერ ვაძლევდით და გაწუწუდა, მეზობლებს საზღვარში კვერცხს არ უჩერებდა. ერთხელ თეოფილე ბიძიას სამზადში შეპარულიყო და კეციდან მუხუდოს მკადი მოეტაცა. გამგებებული თეოფილე მოსაკლავად გამოუდგა, მაგრამ ბაბუამ არ დაანება:

— მისი ბრალი არ არის, ომია დანაშავე!

— რალა ჩემსას იპარავს, საკუთარ სახლში მოიპაროს.

— ყურშამ იცის, ვის მოჰპაროს.

ბაბუამ ეს ამბავი ხუმრობაში ჩაატარა, იმ დღიდან კი ყურშას თავისუფალი ნავარდი აეკრძალა. დააბეს და წყალსა და გამხმარ მქადის ნატებს დააჯერეს. მე ჩემს არჩივს ყურშას ვუყოფდი, მეცოდებოდა. ყურებს დაცქვეტდა და კუდს აათამაშებდა, თუ ყურადღებას არ მივაქცევდი, აწკმუტუნდებოდა. მთლად შიმშილით რომ მოვმკვდარიყავი, როგორ შემეძლო ლუკმა მისთვის არ გამეყო. ჩუმად ვაჭმევდი ხოლმე — უფროსებს რომ დავენახე, გამიჯავრდებოდნენ. ყურშას არავითარი დანაშაული არ მიუძღოდა, ჩვენს ოჯახს კეთილად ემსახურებოდა, ადრე ყოველთვის მამდარი დადიოდა, ახლა კი, ახლა ომი იყო, ყურშასთვის არავის ეცალა.

*

მაინც როგორ გაგრძელდა ეს ომი. ბაბუა ყოველ დღე მაკითხებს გაზეთებს. მესამე თვეა, შალვა ბიძია წერილს აღარ გვწერს. ბოლო წერილით შეგვატყობინა, ჰოსპიტლიდან გამოვეწერე, ძალიან კარგად ვარ, კვლავ ფრონტზე მივდივარო. მას შემდეგ აღარაფერი ვიცით. ბაბუა დადარდინდა. თინიკო ბიცოლა ოთახში ჩაიკეტება ხოლმე და ჩუმად ტირის. თეოფილე ბიძამ უკვე ორი შავი ქაღალდი მიიღო. ჩვენ არ მიგვიღია, მაგრამ ყველანი მაინც ძალიან წუხან. მამჩემი წერილებს იწერება. მე ყოველ წერილზე პასუხს ვწერ; დედაჩემი დღითიდღე ილევა. ახლა იმის თავიც არა აქვს, მომიკითხოს. ბებია სულ იქაა — საავადმყოფოში. მე იშვიათად მივყავარ, კვლავ

კართან მაყენებენ და დედას ეუბნებიან: შენი გურამი არ მოგენატრა, შეხედო. დედა თვალდახუჭული წევს, ვდგავარ გაოგნებული და არ ვიცი რა ვქნა, როდის-როდის გაახელს თვალს, შემომხედავს და დახუჭავს. ბებიას ლოყებს ისოკავს და მანიშნებს, წადიო. ხან ბაბუსს მივაშტერდები, ხან ბებიას, ხან დეიდა ქვაცაცის, არავინ არაფერს მეუბნება. დავდივარ სკოლაში და ნერვებაშლილ მასწავლებლებს ხმაგაქმნილი ვუსმენ. სკოლაში გავრბივარ, როგორც ერთადერთ თავშესაფარში. აქ არ შეიძლება მოიწყინო, აქ მაგიწყდება, რომ ქვეყნად ომია, რომ ბაბუა მოწყენილია და დადარდინებული, რომ დედა ძალიან ცუდად არის. როცა ანზორა გვერდითა გავს, მოსაწყენად ვის ცაღია. იგი მალაღობი, ქერა ბიჭია, ყოველთვის იმას ცდილობს, რომ გაგაცინოს. მე რაზემულის საბჭოს თავმჯდომარე ვარ, მაგრამ ყელსახვევი არა მაქვს. არც ანზორასა აქვს ყელსახვევი — სად იშოვი ყელსახვევს! პიონერებმძღვანელმა გვითხრა, თეთრი ნაჭერი შეღებეთო. საღებავი სად არის! — სად არის და ზანძაში მიხილას აქვს.

მიხილასთან დეიდა ქვაცაცი გავგზავნე. დეიდამ საღებავი მომიტანა. როგორც იქნა, სკოლაში წითელყელსახვევიანი გამოცხადდი. ვხედავ, ყელსახვევი ანზორსაც უკეთია. ანზორმა მორიბინა და ყელსახვევს მისინჯავს.

— სად იშოვე?

— შენ სად იშოვე?

ანზორა იცინის და სკოლის ეზოში ახალყელსახვევიან ბავშვებს მაჩვენებს. მიხილას საღებავს საქმე გაუკეთებია. მალე პიონერთა რაიონული შეკრება უნდა მოგვეწყო. პიონერულ ხაზზე უყელსახვევოდ ხომ არ დავდგებოდით? ახლა კი ყველას გექონდა ყელსახვევი. რაიონული შეკრებისათვის დიდხანს ვემზადებოდით. შეკრებაზე მე ვრცელი სიტყვა უნდა მეთქვა. სიტყვის წარმოთქმა არ მიძნელდებოდა, — ტანსაცმელი რომ არ მქონდა, ის მაწუხებდა. ბებიამ შალვა ბიძიას ძველი შარვალი დამიმოკლა, ბაბუსს გულისჯიბებიან

ბლუზას საყელო დაუფიწროვა, მაგრამ ფეხსაცმელი ვერ იქნა და ვერ ვიშოვეთ.

კაცმა რომ თქვას, ჩემსავით კოხტად ჩაცმული შეკრებაზე ერთი ორი ბიჭი თუ იქნებოდა. ანზორა და თემიკო რაიონში უფრო დახეული წადებით უნდა წამოსულიყვნენ. ჰო, რა სიხარულით ველოდი შეკრების დღეს. დილით ადრე ავდექი, გამოვეწყვე, გულისჯიბებიან ბლუზას წითელი ყელსახვევი ძალიან მოუხდა. შარვალს ისეთი ფართო ტოტები ჰქონდა, ფეხზე რა მეცვა, კაცი ვერ გაიგებდა. სარკის წინ დიდხანს ვიტრიალე. ქვაცაცი დეიდამ ბებიას უთხრა: დეიდა ენაცვალოს, რამხელა გაიზარდაო. ამ დროს კივილი შემოგვესმა, ყველანი აივანზე გავკვივდით. კიოდა თინიკო ბიცოლა. იგი დილით საავადმყოფოში წავიდა და შინ კივილით დაბრუნდა — დედაჩემი გარდაცვლილიყო... ჩვენი ეზო ხალხით აივსო და მე კანკალმა ამიტანა.

ცხედარი იმავე დღეს გადმოსვენეს საავადმყოფოდან. ჩვენი ოდის დიდი დარბაზი დილიდან გვიანობამდე ხალხით იყო სავსე. მალე ჩამოვიდნენ მამიდები, მამიდაშვილები, ბიძები, ნათესავები თბილისიდან, ზუგდიდიდან, გალიდან, სოხუმიდან. თემრავ ბიძია არ ჩანდა. ბაბუამ თათუმა მამიდას მერამდენედ ჰკითხა, თემრავი რატომ აგვიანებსო. მე ვხედავდი, რომ ბაბუა ძალიან ცუდად იყო, მაგრამ არ ტიროდა. თემყვა ბაბუა კი მთელი დღეები კართან იდგა და ცრემლად იღვრებოდა, ყველა მოსულს ხელს ართმევდა, მაღლობას უხდიდა სამძიმრისათვის. ბათუ ბაბუა გამშრალი, გახვეებული იყო, დამდურულივით ადგილს ვერ პოულობდა. შემოვიდოდა დარბაზში, ცოტა ხანს მხარში ამოუდგებოდა თემყვა ბაბუსს, მერე აივანზე გამოვიდოდა, თუთუნს გააბოლებდა, ეზოში გაივლ-გამოივლიდა და კვლავ თავის ოთახში ჩაიკეტებოდა. როცა ხალხი გაიკრიბებოდა, აივანზე სიზნელეში იჯდა ქვასავით ჩუმი და

ნოდარ წულუკისკირი

თეთრი მთა

ცივი. მეზობლები ბაბუას ამ ყოფაში რომ ხედავდნენ, ქვაცაცი დეიდას ეუბნებოდნენ, ბათუს მიხედვით.

*

თათუშა მამიდამ თბილისიდან მაკარონი ჩამოიტანა. ვანო ბიძია ომიდან ახალი დაბრუნებული იყო. ამბობდნენ, კარგად გილას მუშაობსო. თათუშა მამიდა ამაცობდა, რომ თბილისიდან მაკარონი ჩამოიტანა. ნინა მამიდა გალიდან ცარიელ-ტარიელი ჩამოვიდა. მეზობლები ვანო ბიძიას აქებდნენ, თათუშას ბედს შენატროდნენ.

ბური ბაბუამ აბაშაში გამოაცხოხინა. ლობიოც ბაბუამ იშოვა და ღვინოც. თვითონ არსად არ წასულა, ბიჭებს დაავალა, შენ იმასთან მიდი ჩემი სახელით და ლობიოს მოგცემსო, შენ იმასთან და — ღვინოსო.

ღვინო დიდი კასრებით მოიტანეს. თეოფილე ბიძიამ თქვა, ღვინოს ახლა ვინ დალევის, გვეყოფაო. ოდის უკან სახელდახელოდ მოდგმულ ფარდალალა სამწაღში დიდი ქვაბებით მოხარშეს ლობიო და მაკარონი. ზურია, თამაზა და ქეთინომ იმ საღამოს იმდენი მაკარონი ჭამეს, მუცელი დაებერათ და ცუდად გახდნენ.

როცა ხალხმა დენა დაიწყო, ბაბუა აივანზე დაჯდა. ხალხი ჯგუფ-ჯგუფად მოდიოდა. როგორც კი ჭიშკარში მოტირალთა ახალი ჯგუფი გამოჩნდებოდა, ბებია მოთქმას იწყებდა, მერე ჟინევრა ბებია ჩამოართმევდა სიტყვას, ხოლო როცა ვინმე ახლო ნათესავი ან მოკეთე ეზოში ღებს შემოდგამდა და თავის მოსვლას კვილით გვამცნობდა, დარბაზიდანაც კივილით უპასუხებდნენ. ეს იყო ყველაზე საზარელი სანახაობა, მე ვერ ვუყურებდი და თვალეზე ხელს ვიფარებდი. არ მინდოდა ჭირისუფლებში ყოფნა, მაგრამ ბებია წარამარა მეძახდა.

დარბაზი, სადაც კუბო ისევნა, შავთავ-საფრიანი ქალებით იყო სავსე. ხალხით იყო გაჰყდილი აივანი. ეზო. უკვე თავი მიბრუოდა, ფეხზე ძლივს ვიდექი. ცრემლი გამიშრა. მაშინაც ველარ ვტიროდი,

როცა ბებია მოთქმისას ჩემს სახელს ან-სენებდა. შავთავსაფრიანი, თვალედაწითლებული ქალები შემომხედავდნენ, როგორც ობოლს, საცოდავს, საწყალს, და ხმამაღლა ატირებოდნენ. მე ვიდექი კუბოსთან გაჩუმებული, თავჩაქინდრული და სრულებით არაფერზე არ ვფიქრობდი.

უეცრად დარბაზში მოთქმა შეწყდა და შავთავსაფრიანი ქალები აჩურჩულდნენ. ყველანი ჭიშკრისკენ იყურებოდნენ. აივანზე იმდენი ხალხი იყო, არაფრის გარჩევა არ შეიძლებოდა. „თემრაზი მოდის, თემრაზი მოდის“, გაისმა აივანზე. ყველა შავოსანმა ქალმა ერთად იკივლა. აივანზე გავცვივდით. ბებია, დეიდა ქვაცაცი, ჟინევრა ბებია, თინიკო ბიცოლა აივნის რიკულებს გადააწვენენ და ეზო კივილით აიკლეს. ეზოში ხალხი შეჩურჩულდა. მე თემრაზ ბიძია არ მენახა. იგი მოდიოდა მარტო, ჩქარი ნაბიჯით, თვალეზეც ცხვირსახოცი ჰქონდა აფარებული.

ამ დროს ძლიერი ხმა შემომესმა. ეს ბაბუა იყო. კიბეზე ხელეგაშლილი ჩადიოდა. მეგონა, ჩვენი კაკლის ხე ადგილიდან დაიძრა. ბაბუა ჩადიოდა ნელა, მძიმედ; სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა ეზოსა და აივანზე.

— ვაიმე, ბაბა, მოხვედი, ბაბა?! — შესძახა ბაბუამ და მთელი ეზო აზრიალდა, აზლუქუნდა.

ბაბუა თემრაზ ბიძიასაკენ სასოწარკვეთილი მიქანაობდა და კვნესოდა თუ ტიროდა გულსაკლავად, შემადრწუნებლად.

— სადა ხართ ჩემი ბიჭები, ბაბა! რად მიმატოვეთ, ბაბა! რა დაგიშვეთ, ბაბა!..

ხმა საოცრად დაუწყრილდა. ბაბუა თემრაზ ბიძიას გადაეხვია და ხმამაღლა აქვითინდა, ტიროდა ყველა — დიდი და პატარა, მოხუცი და ახალგაზრდა. ბაბუა ისე იყო გაფითრებული, ისე ცახცახებდა და კვნესოდა, მეგონა, კვდებოდა. ცრემლი ღვარივით ჩამომდიოდა ლოყაზე და პირში მარილის გემოს ვგრძნობდი. როცა ბაბუას შემოეხვივნენ, კაკლის ძირში დასვეს და წყალი მიუტანეს, ბებია გრძელი მოთქმა წამოიწყო.

•

მეორე დღით, როცა თემრავ ზიძია ყველას გამოემშვიდობა, ჩემთან მოვიდა, ლოყაზე ხელი მომითათუნა და მითხრა: კარგად უნდა ისწავლო, შენ ნამდვილი კალანდარია ხარო. ამას სხვებიც მეუბნებოდნენ. არ ვიცოდი, რას ნიშნავდა „ნამდვილი კალანდარიობა“, მაგრამ გუმანით ვხვდებოდი, — ბაბუას უნდა დავმსგავსებოდი.

თემრავ ზიძიამ ბაბუას აკოცა და უთხრა:

— ნურაფრის გეშინია, ვალს მე გადაგიხდი.

ბაბუამ უთხრა:

— შენს თავს მოუარე, ჩემი ვალი შენი საქმე არ არის...

თემრავ ზიძია ყველამ ჭიშკრამდე ზეპირილით, ბეზია კი ამბროსი თოდუას ჭიშკრამდე გააგა და უკან თვალცრემლიანი დაბრუნდა.

•

როცა ამ ამბის შემდეგ პირველად მივიღი სკოლაში. ამხანაგებს რატომღაც საუბარი ეუხერხულებოდათ. მეც კარგა ხანს ვიდექი თავჩაღუნული და ხმას არ ვიღებდი.

შეკრება უჩემოდ ჩაუტარებიათ, სიტყვა თემიკოს წარმოუთქვამს, რაიკომის მდივანს ჩვენი სკოლა შეუქია.

— პატაკი ვინ ჩაიბარა? — ვიკითხე მე.

— ნუგზარმა, — მიპასუხა ანზორამ.

— შენი ყელსახვევი როგორ მოეწონათ?

— ძალიან.

ორივეს გაგვეცინა.

როგორც კი გაღიმებული დამინახა, ანზორა გათამამდა და ქვეყნის ამბები მომიყვა: როგორ მიიღო ორიანი ოთარმა, როგორ გააბრაშეს დომენტი მასწავლებელი, როგორ ჩაეძინა გაკვეთილზე ვაჟს და რა-უქნა გუგული მასწავლებელმა.

როცა გაკვეთილები დამთავრდა და შინისაკენ გამოვეშურეთ, თემიკომ გულისთავადი საუბარი გამიბა:

— კუთოსთან რომ იდექი და ტიროდი, მეც ვტიროდი.

— ცრემლი თავისით მომდიოდა, — ვთქვი მე.

— ბაბუაშენი შემეცოდა.

— ბაბუა ძალიან ცუდადაა. ნანა ავად ყოფილა?

— ჰო, სიცხიანი მოვიდა. ნანა კარგი გოგოა.

— იტირა?

— ძალიან ბევრი იტირა და კიდეც ის თქვა, რომ გურამს რალაც უნდა ვუთხრაო.

— რა უნდა ვუთხრაო?

— რა და...

— რა?!

— თვითონ გეტყვის.

— გეხვეწები, მითხარი!

— გეწყინება.

— დედას ვფიცავარ, არ მეწყინება.

— არც არავის უნდა უთხრა, ნანამ საიდუმლოდ გამანდო, თუმცა... თვითონ გეტყვის... მხოლოდ ჩვენ სამს გვეცოდინება.

— მითხარი! თუ არა და ახლავე წავალ ნანასთან!

— კარგი, გეტყვი... ნანამ თქვა: გურამი ძალიან მეცოდებაო. რათა-მეთქი? რაო და ფაცია დედამისი არ არისო. ასე მწარედ რომ ტირის, იქნებ დედა ცოცხალი ჰყავსო. თუ დედა ცოცხალი ჰყავს, გურამმა რად უნდა იდარღოსო. მე ვუთხარი — შენ ჭკაუზე თუ ხარ-მეთქი? ნანამ მითხრა: გურამი სულ პატარა მიუტოვებია დედას და სხვას გაყოლიაო. გურამმა ეს არ იცის, უმაღალეწო. შენ საიდან იცი-მეთქი. დედაჩემი და მამიდა-ჩემი საუბრობდნენ, — ყური მოგკარიო. გურამის დედა მამიდაჩემის ამხანაგი ყოფილაო.

ადგილზე გაქვევდი და თემიკოს მივაჩერდი.

— რას ამბობ! გესმის, რას ამბობ! — უნებლიეთ ვიყვირე, ჩანთა გადავაგდე და საცემად გავიწიე.

— ჩემთან რა გინდა, დედას გეფიცები, ნანამ მითხრა!

ნოდარ წულელისკირი

თეთრი მთა

თანაც ისეთი საწყალი თვალებით შე-
მომხედდა, გამიკვირდა. თემიკოს ჩემი არ
ეშინოდა, მიგხვდოდა, რომ სრულიად უდა-
ნაშაულო იყო, სწრაფად დავავლე ჩან-
თას ხელი, თემიკო მივატოვე და ნანას
სახლისკენ გავიქეცი.

ნანა გაღმა ცხოვრობდა. ერთი არ
შემისვენია, აქლოშინებული მივადექი
ჭიშკარს. ძალიან გაბრაზებული ვიყავი
და გეგმებს ვაწყობდი: ამას ვეტყვი და
ამას ვეტყვი, არასოდეს ხმას არ გავცემ,
გავლანძღვ-მეთქი, მაგრამ სრულიად
ვერაფერი ვუთხარა.

— შემოდი, — მითხრა ნანამ.

არ მინდოდა ეზოში შესვლა, რატომ-
ღაც მაინც შევედი. ნანა თუთის ძირას
დაჯდა, მეც მაჩვენა სად დავმჯდარიყა-
ვი და მოსასმენად მოემზადა. ნარბენი
და გაწითლებული ისე ვსუნთქავდი, ხმის
ამოღება მიჭირდა.

— რა მოხდა, გურამ? — მკითხა ნანამ.

ნანას ოქროსფერი თმა ჰქონდა, ძალიან
გამხდარი იყო.

— რა და რაც თემიკომ მითხრა, მარ-
თალია?

— რა გითხრა თემიკომ? — მკითხა
ნანამ და გაფითრდა, მიხვდა, რასაც
ვეკითხებოდი, თავი ჩაღუნა, ჩემს პასუხს
დაედლოდა.

— დედაჩემზე გითქვამს რაღაც... —
ვთქვი და გულმა ბაგაბუჯი დამიწყო.

— მართალია...

ნანას თავი არ აუწევია. ენა ჩამივარ-
და, არ ვიცოდი, რა მექნა. უხმოდ მოვ-
ტრიალდი და გამოვიქეცი. გაოგნებული,
გაბრუებული მივდიოდი შინისაკენ —
ნუთუ ნანას შეეძლო ტყუილი ეთქვა?
როგორ შეიძლებოდა დედაჩემი რომ
დედაჩემი არ ყოფილიყო? მაშ, აბა ვინ
იყო ჩემი დედა? რატომ არავინ არა-
ფერს არ მეუბნებოდა? იქნებ მამაც არ
მყავდა? იქნებ ბაბუაც სხვისი ბაბუა
იყო? იქნებ სხვის სახლში ვცხოვრობდი?
მაშ, აბა ეს სოფელიც არ იყო ჩემი სო-
ფელი?!

ეს სოფელი ჩემი როგორ არ იყო, —
აგერ თემიკოს სახლი, აგერ ამბროსი
თოდუას სახლი, აგერ კიდევ თეოფილე
ბიძიას აკაციები და ჰა, ჩვენი კაკლის

ხე!.. ჩვენი კაკლის ხე მეფესავე იდგა
საკალანდარიოში. ამხელა კაკლის ხე არც
ერთი კალანდარიას ეზოში არ იყო.
მოვატრევედი მძიმე ჩანთას და თავში
უცნაური აზრები მიტრიალებდა. შარა-
გზაზე მარტო მივდიოდი. როცა ჩემი
ჭიშკარი გამოჩნდა, შევჩერდი, დავფიქ-
რდი: მეკითხა თუ არა ბებიასათვის,
ვისი შვილი ვარ-მეთქი? ჩემი ფიქრისა
თვითონვე შემრცხვა და გადავწყვიტე.
არ გამეხილა. გამეხილა კი არა, არა-
სოდეს მეფიქრა ასეთ სისულელეზე. ხო-
ლო თუ ვინმე კიდევ მეტყოდა, გამეცინა,
არც კარგი მეთქვა და არც ავი. უეცრად
ყურში ანეტა ბიცოლას ხმა ჩამესმა,
წარმომიდა მისი გაცეცხლებული სახე.
გადმოკარკლული თვლები და ჩემსკენ
გამოშვერილი თითი: „ეს ვინ არის, ეს?!“

„ეგ გიყია, ბაბუა, რას ტატყანებს,
კაცმა არ იცის“, — ჩამესმა ბაბუაჩემის
მშვიდი ხმა. გულზე მომეფონა. ჭიშკარი
შევადე. ქეთინო მეზობლის გოგონასთან
თამაშობდა, ჩემთვის ყურადღება არც
მოუქცევია.

*

სოფლის ცენტრში რადიო მთელი
ერთი კვირა შეუსვენებლად გაჰყვირო-
და — ომი დამთავრდაო! სოფელი გამხი-
არულდა. ბაბუა ბაზრიდან კმაცოფილი
დაბრუნდა — სიმინდის ფასმა დაიწიო.
ყველაზე დიდი სიხარული მაშინ ვიგრძე-
ნით, როცა საკალანდარიოში პირველი
ომგადახდელი ჯარისკაცი — სერაფიონ
კალანდარიას ჩამოვიდა. სერაფიონ ბიძია
უვნებელი დაბრუნდა. ის იყო მსხვილ-
ულვაშა, წითელლოყა წითური კაცი. სულ
იცინოდა, სულ კარგ გუნებაზე იყო.
ბეჩავიო, ბაბუა ამბობდა ხოლმე.

როცა ომში წავიდა, ბაბუას ძალიან
ეწყინა: ეჰ, დამთავრდა სერაფიონას
წუთისოფელი, ფრონტამდე ვერ მიაღ-
წევს საწყალი, სადმე გზაში მოკვდება;
სერაფიონა კი არა, ვეფხვები ვერ ბრუნ-
დებიან ომიდანო.

დაბრუნდა სერაფიონა ბიძია და თავი-
სი დაბალი ოდის აივანზე გამოიჭიმა. და
აი, ყველანი მასთან ვართ, — მთელი
სოფელი! ივსება და იცლება სერაფიონა
ბიძიას აივანი, მოდიან და მიდიან, მო-

დიან და მიდიან. სერაფიონა ბიძია ყველას ხელს ართმევს, კოცნის, ეხვევა და იცინის. დაბრუნებას ულოცავენ, მის სიხარულს იზიარებენ, ათასნაირ შეკითხვას აძლევენ: ჩემი ვალიკო ხომ არ გინახავსო, ჩემი შალვა სადმე ხომ არ შეგხვედრიაო, ჩემი შოთიკო სადმე ხომ არ დაგილანდიაო. ჩემიო? ჩემიო? ჩემიო? სერაფიონას არავინ არ უნახავს, უხერხულად იშშუშნება და იცინის. ხმამაღალი სიცილი კი არ იცის, კბილებს გამოაჩენს და გიჟურებს დაკრეჭილი.

— ის მაინც გვითხარი, სად იყავი, ერთი კაცი რომ არ გინახავს? — სერაფიონა ბიძია გრძელ ამბავს გვიყვება, აქეთ წავედითო, იქით წავედითო, ცხელმონებითო, მანქანებითო, ფეხითო, ეგნითო. ჩააცივდნენ: სად მაინც, რომელ ქალაქში იყავიო. სერაფიონა ბიძიამ ვერ თქვა, რომელ ქალაქში იყო.

— სად იყავი ისეთ ადგილას, ასე რომ გასუქებულხარ? — სიცილი დააყარეს ახალგაზრდებმა.

— მე რომ ვიყავი... — მოყვა ტრაპაზს სერაფიონა ბიძია.

— იქ ტყეების ისროდნენ თუ ფუნთუშებს? — იხუმრა ვილცამ.

— აგერ ვწევარ, — დაიწყო სერაფიონა ბიძიამ, — უცერად გასკდა ცა, — წამოვიდა ცეცხლი და მომწყდა ფეხი.

— დაჭრილი ხარ? — დაინტერესდნენ მეზობლები.

— სისხლისაგან ვარ დაცლილი, — თქვა სერაფიონა ბიძიამ.

— სად მოგხვდა ტყვია?

— სად, ბიჭო, რა ადგილას? — საშვეელი არ მისცა თეოფილე ბიძიამ. ყოყმანობდა, არ უნდოდა ეთქვა, მაგრამ ათქმევინეს.

— ქუსლში!

მაშინ კი იხუვლა ხალხმა, ატყდა სიცილ-ხარხარი. სერაფიონა ბიძიაც იცინოდა, თვალებს აცეცებდა, წარამარა უღვაშზე ხელს ისეამდა და ელოდებოდა, ხალხი როდის დაწყნარდებოდა. მძიმე ჩექმები ეცვა, წელზე ბრწყვიალა რკინის ბალთიანი ქაშარი ეკეთა, მხრებზე წითელი სამხრეები. მე სერაფიონა ბიძიას ქამარს ვაკვირდებოდი. ასეთი ქამარ

ჩემს სკოლაში უშანგი კალანდარიას ჰქონდა. უფროსკლასელი იყო, ლახტის თამაშში ვერავინ სჯობნიდა. ბიჭები როცა შეგროვდებოდნენ და ორად გაიყოფოდნენ, უშანგის ყოველთვის იმ მხარეს უნდა ეთამაშა, საითაც სუსტები იყვნენ. ისეთი ქაშარი ჰქონდა, ვერავინ ვერ უძლებდა. ადრე სკოლის „ყოჩაშკებში“ უშანგის არავინ ასახელებდა. რაც ქაშარი შეიძინა, გაყუყოდა, გადიღულდა. ისე დადიოდა, თითქოს მისი მომრევი საკალანდარიოში არავინ ყოფილიყო.

შევცქეროდი სერაფიონა ბიძიას ქამარს და გულში ვნატრობდი: ასეთ ქამარს ნეტავ მამა ჩამომიტანდეს-მეთქი.

სერაფიონა ბიძიას სახლიდან გახარებული დავბრუნდით. ბაბუას სერაფიონისთვის არაფერი არ უკითხავს, ახლაც გაჩუმებული მოდიოდა. ბებია, დეიდა ქვაცაცი და თინიკო ბიცოლა სერაფიონა ბიძიას ცოლ-შვილის ამბებს ყვებოდნენ. ბებიამ თქვა: რა მოხდა მერე, სავალდებულო არ არის, ყველა გმირი ჩამოვიდეს, თავის ოჯახს ხომ დაუბრუნდა, ძველებურად იმუშავეს და თავს გაიტანსო.

სიხარულს სიხარული დაემატა. თემრას ბიძიამ ფული გამოგვიგზავნა. ბაბუამ ვალები გაისტუმრა. ხოლო ერთ მშვენიერ დღეს ფოსტალიონმა მაშაჩემის ნაჩქარევად დაწერილი წერილი მოგვიტანა: ჯარიდან თავისუფალი ვარ. სასწრაფოდ მოსკოვს მივდივარ საქმეზე. იქიდან პირდაპირ თქვენთან ჩამოვალ. ბაბუამ ვასილა ფოსტალიონი შინ შემოიყვანა, ბებიამ სუფრა გააწყო, გამოიტანა ჭადი, ყველი, თხილი, არაყი და ღარიბული სუფრისათვის ვასილას მოუბოდიშა.

ვასილა ფოსტალიონი უცებ დათვრა. ბაბუას ეხვეწებოდა, მეტის დაღვევა აღარ შემიძლიაო. მაგარი მთვრალი იყო, თვალებს ძლივს ახელდა. ბაბუას ღვინო და არაყი არ უყვარდა, ამ საღამოს კი ქეიფის დამთავრებას არ აპირებდა, ვასილა ფოსტალიონს ძალით ასმევდა. ბებია

ნოდარ წუთისკირი

თეთრი მთა

ენურჩულეობდა: ხომ ხედავ, ბათუ ბატონო, კაცს არ შეუძლია, თავი დაანებო. ბაბუა მის ჩურჩულს არად აგდებდა და ვასილას არაყს აძალებდა. ბოლოს ფოსტალიონს მაგიდაზე ჩამოედინა. ბაბუამ ბოთლში ჩარჩენილი არაყი ჩაის ჭიქაში ჩაწურა და გადაჰყრა.

იგი მაგიდასთან იჯდა და ბებიას საყვედურებზე გულიანად იცინოდა.

— დავაწვინოთ ახლა ეს კაცი, მაგიდას ავალაგებ და დავისვენოთ, — თქვა ბებიამ.

— დილამდე უნდა ვიქეიფოთ. — გაჟინიანდა ბაბუა, მე დამიძახა, გვერდით მიმისვა და დეიდა ქეცაცის არყის ახალი ბოთლი და მკავე პრასა მოატანინა. ბაბუამ თეფშში თავი ჩარგო და „ხო, ხო, ხოს“ ძახილით ნახევარზე მეტი შეჭამა. მერე დაიძახა: ყველანი უკლებლივ მოდით, ვიქეიფოთო.

ბებია და დეიდა ქეცაცის მოვიდნენ. ბებიამ სკამი მოიტანა და უკმაყოფილოდ თქვა:

— რამ გადარია ეს კაცი ამ საღამოს, რა მოუვიდა?

— რძალი! ჩემი რძალი სად არის! — ხმას აუწია ბაბუამ.

— ბავშვებს აძინებს.

— თინიკო! — იყვირა ბაბუამ.

— ჩუმად, ბავშვები არ გააღვიძო, რა მოგივიდა!

— თინიკო! — უფრო ხმამაღლა დაიძახა ბაბუამ.

თინიკო ბიცოლა მეორე ოთახიდან გამოვიდა.

— მოდით აქ ყველანი, — თქვა ბაბუამ, — ზურიაც მოიყვანე, თამაზიც, ქეთინოც.

ბებია პირში მიაფრინდა:

— შენ ხომ არ გამოჩურჩულდი!

ბაბუამ გადაიხარხარა. ბებიამ ლანძღვა დაუწყო. მეშინოდა, ბაბუა უეცრად არ გაბრაზებულიყო, მაგრამ ის მშვიდად იჯდა მაგიდასთან, ორივე მუშტი ზედ ეწყო, სკამზე ოდნავ ქანაობდა და გულიანად იცინოდა. გრძლად ჩამოშვებული გაჭადარაგებული უღვაშებიდან დროდადრო გამოანათებდა მისი გრძელი

თეთრი კბილები. ბაბუას არც ერთი კბილი არ აკლდა.

— მოდით ყველანი მაგიდასთან!

ზურია პირველი მოვარდა, ქეთინო და თამაზი კი თვალების ფშვნიტით დასხდნენ. თინიკო ბიცოლა ბაბუამ გვერდით მოისვა.

— ყველაფერი ისე იქნება, როგორც ჩვენ გვინდა, შვილო. შალვა აუცილებლად ჩამოვა, — უთხრა ბაბუამ თინიკო ბიცოლას და შუბლზე აკოცა.

თინიკო ბიცოლამ ცხვირსახოცი ამოიღო.

— აბა, ცრემლი არ ვნახო! შალვა მოდის! გული მეუბნება, რომ შალვა ახლა გზაშია. ნესტორთან ერთად შალვა ჩამოვა, — თქვა ბაბუამ, ფეხზე წამოდგა და არაყი გადაჰყრა.

ვასილა ფოსტალიონმა ხვრინვა ამოუშვა.

— ახლა თამადად ვნიშნავ ჩემს უფროს შვილიშვილს, ნამდვილ კალანდარიას! — თქვა ბაბუამ და ჭიქა არყით ამივსო.

მე სკამზე შევტრიალდ-შემოვტრიალდი, დავვიჩიხე და თავი ჩავღუნე.

— შენ ახლა არ გადირიო, კაცო, ბავშვს არაყი არ დააღვიწიო! — უთხრა ბებიამ.

— ეს პატარა ჭიქა ყველამ უნდა დალიოთ, — თქვა ბაბუამ და ქალებსაც შეუვსო.

— ჩემი ბიჭები მოდიან, ელენე! სერაფიონასავეთ კი არ მოდიან, სახელიანები დამიბრუნდებიან... ნესტორი პოლკოვნიკის წინით ჩამოვა, იცით თქვენ, რა არის პოლკოვნიკი? არ იცით...

ბაბუას გრძელი, მოღუნული ცხვირი მთლად გაუწითლდა.

— დალიეთ ჩქარა, ახალი სადღეგრძელო უნდა ვთქვა...

ბაბუამ ქალებს თითო ჭიქა არაყი ძალით დააღვიწია.

— სახელიანები დამიბრუნდებიან ჩემი ვაჟკაცები! — თქვა ბაბუამ და მაგიდას ნიდაყვებით დაეყრდნო, ჩაფიქრდა. შალვა ბიძიას წითელი ვარსკვლავი ჭკონდა მიღებული. უკანასკნელ წერილში ეწერა, თუ რატომ მისცეს წითელი

ვარსკვლავი. მას შემდეგ ჩვენ წერილი აღარ მიგვიღია. მამა კი სულ ახლახან, ომის დამთავრების წინ, დააჯილდოვეს წითელი დროშის ორდენით.

თინიკო ბიცოლას სიცილი აუტყდა. ქვაცაცო დეიდამ თქვა, არაყი თავში ამივარდაო. თინიკო ბიცოლა უმიზეზოდ კისკისებდა, თან, თითქოს სიცილის რცხვენიაო, წითლდებოდა, დეიდა ქვაცაცის რაღაცას ეჩურჩულებოდა და ორივენი იცინოდნენ. ბაბუამ ქალებს გადახედა.

— თინიკო, შვილო, ვისაც ჩემი ახალგაზრდობა არ უნახავს, ღმერთმა სიბერე ნუ უჩვენოს...

— მამა, გგონიათ, თქვენზე ვიცინით? რაღაც გაგვახსენდა და...

— ვიცი, შვილო, ვიცი... ელენე! შენ მაინც ხომ გახსოვს ახალგაზრდა ბათუ კალანდარია, მელიტონ კალანდარია, ხიტა ხაინდრაფა, დათიკო კუბეცია!

— როგორ არ მახსოვს! ქვეყანას აქცევდით და ცოდვამ გიწიათ.

— როდის ვაქცევდით ქვეყანას, რადა გაქვს წუნკალი ენა! ფუ!

ბაბუას ეწყინა და ჩაფიქრდა. მერე წამოღვა, ბებუას ჭიქა შეუვსო და უთხრა:

— მოდი, ელენე, მე და შენ დავლიოთ ხიტა ხაინდრაფასა და მელიტონ კალანდარიას შესანდობარი, ხომ გახსოვს, როგორ პატივს გცემდნენ, რა ბიჭები იყვნენ!.. დალიე, დალიე, პო! პატარა ჭიქაა, არაფერს გიზამს.

— კარგი, კაცო, დავთვერი, მეტი აღარ შემიძლია.

— დალიე, თუ დათვრები, აგერ დაწვები.

ბებუასაც აუტყდა სიცილი და ცოტა მოსვა.

ბაბუა თინიკო ბიცოლას მიუბრუნდა:

— ჩვენს სოფელში, შვილო, პირველი რევკომის თავმჯდომარე მე ვიყავი. ცხოვრება მინდოდა, კაცური ცხოვრება და იმიტომ ვიბრძოდი. — მერე კვლავ თინიკო ბიცოლას მიუბრუნდა. — პოდა, შვილო, კვდებოდა ის, ვინც სიკვდილის ღირსი იყო. ბრძოლა იყო და ვიბრძოდი; ელენეს რომ ყური უგდო, ქვეყანას აქცევდით.

მე ვიცი, ამას სხვებიც ამბობენ; ვინც რა უნდა, ისა თქვას, ბრძოლა იყო და ვიბრძოდი. როცა შრომა იყო საჭირო, ვშრომობდი, ცუდად ვიშრომე? ლუკმა პური მოგაკელით? ელენე! რატომ გაქვს წუნკალი ენა!

ახლა ჩვენს სუფრაზე ფხიზელი არაგინ არ იყო. ვასილა ფოსტალიონი გაბმით ხვრინავდა. მე, ზურია და ქეთინო ვიყავით ფხიზლები. ქალებს ლაპარაკის საღერდელი აქმაღათ და ბაბუას უკვე აღარ უსმენდნენ.

უეცრად ბაბუა წამოხტა, ორივე ხელი გაშალა და სიმღერა წამოიწყო. „ჰაარი-რა, ჰეი, ჰეია!.. ჰაარი-რა, ჰეი, ჰეია!..“ — გაისმა ჩვენს დარბაზში და ფახვრებმა ზანზარი დაიწყეს.

ბებუამ იკივლა:

— უიმე, ბათუ, ფაცია დაგვაფიწყდა?

ბაბუამ სიმღერა შეწყვიტა და უთხრა:

— ფაცია მე არ დამეფიწყებია, მაგრამ ამ საღამოს უნდა ვიმზიარულო, ჩემი სიხარული ფაციას საფლავში უნდა გაგებინო. მე მას ძალიან ვუსყვარდი, ამ ერთ საღამოს მაპატიებს.

ბაბუამ ყველანი მაგიდიდან აგვყარა, ვიმღეროთ და ვიცეკვოთ. მე არც სიმღერა ვიცოდი და არც ცეკვა, ჩემთვის არაგინ უსწავლენია. მართო ბაბუა მღეროდა, ჩვენ ვიდევით და მის გოლიათ სხეულს შევცქეროდით. აულაგებელ მაგიდაზე მშვიდად ხვრინავდა ფოსტალიონი. ფართო დარბაზს ლამპის სინათლე არ ყოფნიდა და კუთხეები ცუდად იყო განათებული. კედელზე ჩვენი უზარმაზარი ლანდები ირხეოდა. ბაბუას ლანდი წელში იყო გადამტყდარი, კედელზე არ ეტეოდა.

— აბა, ბანი! აბა, ბანი!.. — გუგუნებდა ბაბუა, მაგრამ ხმას არაგინ იღებდა, ქალები იცინოდნენ. როცა ბაბუამ რამდენიმეჯერ დაგვტუქსა, ბებუამ ისეთი წერილი და ნაზი ხმით წამოიწყო ჰარი-რა, გეგონებოდათ, ხმა ნემსის ყუნწში

ნოდარ წულეისკირი

თეთრი მთა

ძაფივით უნდა გააძვრინოსო. ბებია მღეროდა და იცინოდა. ბებიას დეიდა ქვაცაცი აპყვა, დეიდა ქვაცაცის თინიკო ბიცოლა — თურმე ყველას ცოდნია სიმღერა!

— ჰეი, ჰეია!.. ჰეი, ჰეია!.. — გუგუნებდა ბაბუა.

— ჰაარი, ჰაარირა, ჰაარი, ჰაარირა! — მთლად დაწვრილა ხმა ბებიაზე.

ჩემს სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა, ხან ბაბუას ვუყურებდი და ხან ბებიას. ბებია მღეროდა მშვიდად, წყნარად, გაღიმებული. ბაბუა მღეროდა დაჭიმულად, მძლავრად, თვალდახუჭული, მუშტებმოკუმული. უფროად თინიკო ბიცოლამ „ტაში, ტაშიო“ და ცეკვა დაიწყო. წრე შეიკრა. თინიკო ბიცოლა ვაჟურად ცეკვავდა, მას ჩვენი არ ერიდებოდა და თავისუფლად, მოხდენილად ცეკვავდა. მე მეგონა, ასე კარგად დედამიწის ზურვზე ვერავინ იცეკვებდა. მეგონა, იმ წუთში თინიკო ბიცოლა უფრო შემოიყვარა. თინიკო ბიცოლას ქვაცაცი დეიდა მძევა, ქვაცაცი დეიდას ბებია შეენაცვლა. ისინი ერთმანეთს დასცინოდნენ და კისკისებდნენ, ხოლო როცა საცეკვაოდ ბაბუა დაიძრა, მე და ზურია სიცილით გავიგუდეთ. თურმე ყველას ცოდნა ცეკვა! თურმე ყველას უნდოდა ცეკვა!.. ბაბუამ მითხრა, იცეკვეო; ცეკვა არ გეცოდი, მაგრამ ხელები გავშალე და ცალი ფეხი გავათრიე. ძალიან მიწოდდა მეცეკვა ისე კარგად, როგორც თინიკო ბიცოლა ცეკვავდა. ვიცინოდო, ცალ ფეხს მივათრევდი და წრეს ვუვლიდი. თინიკო ბიცოლას გავუცინე და საცეკვაოდ გავიწვიე. თინიკო ბიცოლამ ცეკვა. მე ცალხელგაშვრილი ადგილზე გავეშედი და მის ფეხებს მივაჩერდი. ნამდვილი მოცეკვავე არ ყოფილა?!

მერე ბაბუამ თინიკო ბიცოლას შუბლზე აკოცა. მეც მიწოდდა მეკოცა, მაგრამ შემრცხვა. ზურია გაქანდა და ფეხებზე შემოეხვია. ზურიას თამაზი და ქეთანი მიყვნენ. თინიკო ბიცოლა ტახტზე ჩამოჯდა. სამივენი საკოცნელად მიაწევდნენ.

— რა ამბავია, შვილებო, რა სიყვარული ავითყდათ? — თინიკო ბიცოლა

იცინოდა და ბავშვებს ესიყვარულებოდა.

— ეძინებათ, დავტანჯეთ ბავშვები! — თქვა ბებიაზე.

ხმაურზე ფოსტალიონმა გამოაღვიძა. ვერ გაარკვია, სად იყო. მერე ბოდიში მოიხადა და ბანცალ-ბანცალით ჩავიდა კიბეზე. ბებიაზე ლამაზით გაუნათა გზა.

იმ საღამოს ძალიან გვიან დავწეით.

*

დილით ბაბუა მოკამულ ხასიათზე ადგა. თავისი რკინის ჯოხი გამოიტანა და წელში მოხრილი წავიდა კანტირაში. ბებიაზე თქვა: არა უშავს, ნამთვრალეზე ასე იცისო. მაგრამ ბაბუა მეორე დღესაც ჯოხსდაყრდნობილი გადავიდა ეზოდან ჯოხმა თითქოს დააბატარავო და მე არ მიწოდდა ხელში ჯოხი სჭეროდა. არ მეგონა, ბაბუას როდისმე ჯოხი დასჭირებოდა. ეს ჩემს თვალწინ მოხდა: თავისი ოთახიდან გამოიტანა ჯოხი, დაეყრდნო და წელში მოიხარა. თითქოს ამ დღეს ელოდა, თითქოს ვიღაცას შეპირდა, 1945 წლის 15 მაისამდე ჯოხს ხელში არ ავიდებო. მაშ, წუხანდელი საღამო რას ნიშნავდა, ჭაბუკივით რომ ცეკვავდა?

საკალანდარიო ყოველ დღე ახალი ამბებით ცხოვრობდა: ჩამოდიოდნენ ომგადახდილი ვაჟაკები და ახალი ამბები მოჰქონდათ.

სოფელში ხმა დაირხა, სერაფიონამ ომიდან ორი ყუთი ოქრო ჩამოიტანაო. ეს ამბავი ჭორი აღმოჩნდა. სერაფიონა ბიძიას მართლა ჩამოეტანა ორი ტყვიასავით მძიმე ყუთი, მაგრამ შიგ ოქრო კი არა, რკინა ყოფილიყო: ჯაჭვები, მგლისა და ტურის ხაფანგები, დიდი და პატარა ჩაქურები, ბურღები და სხვა საოსტატო ნივთები. როცა გაიგეს ყუთებში რა იწყო, ახლა ამაზე დაიწყეს ჩურჩული და ქირქილი, ეს კაცი ნამდვილად ომში არ ყოფილა, ომში ხაფანგებს რა უნდაო!

სოფლის ამბებს დეიდა ქვაცაცი ისე აღფრთოვანებული ყვებოდა, არ შეიძლებოდა ყური არ დაგეგდოთ. ერთ საღამოს კი დეიდა ქვაცაციმ სასიხარულო ამბავი მოიტანა. მაიდანში ჯარიდან ჩამოსულა

ერთი კაცი, გვარად ხერხაძე, რომელსაც შალვა უნახავსო. ბაბუა ფეხზე წამოხტა, ბებიას თეფში დაუყარდა და გატყდა. დეიდა ქვაცაცი შინისაკენ სირბილით წამოსულიყო და სულს ძლივს ითქვამდა, თინიკო ბიცოლაც მოვარდა. დეიდა ქვაცაცი ტახტზე მიესვენა და დაწვრილებით მოყვა, რაც იცოდა. ბაბუამ იმ საღამოსვე ვალა ბიძიას გაძვალტყავებული ქაკი ცხენი თხოვა და დილაადრიანად მაიდანში წავიდა. ხერხაძეს ბაბუასთვის ეთქვა: მე არაფერი არ ვიცი, სამიქაოშია ჩამოსული კაცი, რომელიღაც კალანდარიას ამბავი იცისო. ბაბუა სამიქაოშიც წასულიყო. დაღლილ-დაძანცული შინ გვიან ღამით დაბრუნდა. ბაბუას ყველანი კარში შეგვებებო. ისეთი შეწუხებული იყო, მიგხვდით, კარგი ამბავი არ მოჰქონდა.

— სამიქაოში ვნახე ერთი კაცი, ქუთაისელი კალანდარიას ამბავი იცის, — თქვა ბაბუამ და მაგიდას მიუჯდა, — რამე მაჭამეთ, მოგვცდი შიმშილით.

— ხერხაძე ვერ ნახე? — იკითხა დეიდა ქვაცაციმ.

— ხერხაძემ არაფერი არ იცის, — თქვა ბაბუამ.

ორი დღის შემდეგ ბაბუა ზესტაფონში წასასვლელად გაეშინა: ზესტაფონში ჩამოსულა კაცი, რომელმაც შალვას ამბავი იცისო.

სად არ იყო, სად არ იარა: ზესტაფონში, სამტრედიოში, მარანში, ხონში, ხარაგოულში, ბარდაშიც კი ავიდა — საკმარისი იყო ვინმეს თუნდაც რამე ეთქვა, ბაბუა ამბის გასაგებად გარბოდა. არავინ არაფერი არ იცოდა. ჩვენ იმდენ როგორ დავკარგავდით, როცა შაქტალადიანებს ჰქონდათ იმედი. ბაბუა ამბობდა: ყველაზე უკეთესად ჩემი საქმეაო. იგი თავს ადარებდა თეოფილე ბიძიას, ერმილე ბიძიას, სარდიონ, ბესა და ივანე კალანდარიებს, რომლებსაც შინ ორ-ორი, სამ-სამი შავი ქაღალდი ეწყო.

მამაჩემიც იგვიანებდა. შემოგვიტვალა, მოსკოვის დავალიებით შორეულ აღმოსავლეთში უნდა წაგიდე სამუშაოდ, ვიდრე წავალ, შეგებულებით ჩამოვალ და ერთ

თვეს თქვენთან გავატარებო. კისერი მოგვეღრცა ქიშკრისაკენ ყურებით, მაგრამ მამაჩემი აგვიანებდა. ცოცხალი იყოს და სადაც უნდა, იქ იყოსო, — ამბობდა ბაბუა.

*

ბაბუამ თინიკო ბიცოლას ღმისა და ჭადის ნატეხებით გაავსებინა გობი და დილაადრიანად ყურშას დაუყარა: ომი რომ დამთავრდა, ყურშამაც ხომ უნდა გაიგოსო.

შორიახლო ვიდეცი და ვუყურებდი, რა გამწარებული ილუქმებოდა დამწეული ყურშა. დღეს მას ტყვეობიდან ვათვისუფლებდით.

— კარგად რომ გაძღება, არ იწუწკებს, — მითხრა ბაბუამ.

ჯაჭვი შევხსენით თუ არა, ეზოში გაიქცა და გამოიქცა, გაიქცა და გამოიქცა, მე შემახტა, ბაბუას შეახტა, ღორებს შეუყვავა, ქათმებს შეუყვავა, მერე ამბროსი თოდუას ტრიფოლიატებამდე გამსდია სკოლისაკენ მიმავალს და უკან დაბრუნდა.

იმ დღეს სკოლაში ბევრი საქმე გვქონდა. კედლის გაზეთი უნდა გამოგვეშვა. ჩვენი რაზმი ყველაფერში მოწინავე იყო — კედლის გაზეთიც სანიშნოდ უნდა გვქონოდა. მხატვრულად მე გავაფორმე, დავხატე კრემლი, კრემლის თავზე მოვათვეს დიდი მზე, მთელ გაზეთს ოქროსფერ სხივებს აფრქვევდა, ლექსიც დავწერე და შუა ადგილას გამოვქიმე.

მე და თემიკომ გაზეთი პიონერთა ოთახში დავკიდეთ. ჩვენმა გაზეთმა მართლაც ყველას აჯობა, პიონერხელმძღვანელმა შეგვაქო. ჩემი ლექსი გამარჯვების დღეს ვუძღვენი. ლექსი ძალიან მომწონდა და ამაყად დავდიოდი; ამას ისიც დაემატა, რომ ზედიზედ არითმეტიკასა და ისტორიაში ხუთიანი მივიღე. ოთხი არასოდეს გამომრევია, მაგრამ ყოველი ახალი ხუთიანი მიხაროდა.

გაკვეთილების შემდეგ რეპეტიცია გვქონდა. ჩვენი სკოლა ომიდან დაბრუნ-

ნოდარ წულუღისკირი

თეთრი მთა

ნებულებს შეხვედრას უწყობდა. ჯერ გუნდი იმღერებდა, მერე მე ლექსი უნდა მეთქვა.

იმ დღეს რეპეტიცია დიდხანს გაგრძელდა, შინ შებინდებოდას დაგზრუნდი. ჩვენები აივანზე ისხდნენ და ცხარედ კამათობდნენ. მე რომ დამინახეს, გაჩუმდნენ.

— რატომ დაგავიანდა, ბებია?

— რეპეტიცია გვქონდა.

— არ მოგშივდა?

— გვდები შიმშილით.

— შინ უნდა მოხვიდე, შეილო, უნდა ჭამო და წახვიდე, ასე გაგონილა?

ბებია მსუფრა გამიწყო და აივანზე გავიდა. დიდხანს ვილუკმებოდი, არ შემიღწეა, სასადილო ოთახში ზურია როგორ შემოვიდა და შორიახლოს დადგა.

— გურამ, გაიგე? — გავიგონე მე ზურიას ხმა.

ზურია დამნაშავესავით თავჩაქინდრული იდგა და თავის ფეხის ტერფებს დასცქეროდა.

— რა უნდა გამეგო? — დავინტერესდი და ზურიას მივუბრუნდი.

ზურია ხმას არ იღებდა.

— რა მოხდა, ზურია, რას გაჩუმებულხარ?

— გიცი, ძალიან გეწყინება...

— რა მოხდა?

— ამ დღით ყურმა მოკლეს.

— მოკლეს?!

ლუკმა გამიყარა, სკამზე გავშეშდი.

— ნიკო ბიძიას ქათმები დაუწიოკებია, საბუღრიდან კრუხი აუგდია და კვერცხები შეუჭამია. ნიკო ბიძიას არ ცოდნია, თუ ჩვენი იყო, თოფი გადმოუღია და... ახლა ბაბუასთან მოვიდა ბოდიშის მოსახდელად, აგერ, აივანზეა — ზურია თითოთ მაჩვენა, — სად იჯდა ნიკო ბიძია. აივანზე გაოგნებული გამოვიედი...

ნიკო ბიძიას სოფელში ყველა პატივს სცემდა. ომიდან მძიმე ავადმყოფი დაბრუნდა, ფილტვებში ტყვია ჰქონდა. ოპერაცია სამჯერ გაუკეთეს და სამჯერვე უშედეგოდ. მუშაობა არ შეეძლო, სულ შინ იყო და იწვა. როცა მომჯობინდებოდა, ჯოხს დაყრდნობილი კან-

ტორისაკენ გაისეირნებდა. კანტორის წინ დიდი ცაცხვის ხე იდგა, ამ ხის ძირას კოლმეურნეებში გაერეოდა და სოფლის ახალ ამბებს მოისმენდა. ნიკო ბიძიას მოხუცებული დედის მეტი არავინ ჰყავდა. დედამისი მშრომელი ქალი იყო, მაგრამ ოჯახის გაძლოა ძალიან უჭირდა. მეზობლები ნიკო ბიძიას რძეს და ყველს უზიდავდნენ. ერთხელ ბებიაზეც გამატანა კვერცხები. ნიკო ბიძია მომეფერა, მომიადრეს, ერთი დიდი კომში მომცა და ბებიასთან მადლობა დამაბარა. კომში ქვასავით მაგარი იყო, აკაციაზე მაშვი დავლანდე და იმას ვესროლე.

აგერ ჩემს წინ იჯდა ყურმას მკვლე-ლი, იცინოდა კიდევ, ხუმრობდა კიდევ, მის გაყვიტლებულ, გაუპარსავ სახეზე ბოროტების ნიშანწყალი არ ჩანდა. ბაბუაც ისე ელაპარაკებოდა, ვითომ ჩვენი ოჯახის დიდი მეგობარი ყოფილიყო.

— არაფერია, ნიკო, ის ძალღი მაინც არ ვარგოდა, უნდა მომეშორებინა.

— შენი ქირი წაუღია, — უთხრა ბებია.

— რომ მცოდნოდა თქვენი იყო, როგორ გაგზავნიდი, — თქვა მორიდებით ნიკო ბიძიამ.

— საბუღარში კვერცხი არ დავვიყენა, ხომ გეუბნები, კარგი გიქნია.

— კი მაგრამ... მე... არ ვიცოდი... არ მინდოდა...

დაიწყო კვლავ ნიკო ბიძიამ.

ნიკო ბიძია წავიდა, ბაბუამ შემატყო, ძალიან ცუდ გუნებაზე რომ დავდექი და დეიდა ქვაცაცის უთხრა:

— ხვალ ხონში უნდა წავიდე.

— ხონში რა გინდა?

— ლეკვი შემხედეს ეგება!

ვიცოდი, ბაბუა ამას ჩემს გასაგონად ამბობდა. გაგზარხდი — პატარა ბავშვი ხომ არ ვიყავი? სწრაფად მოვწყდი ადგილს და კიბე ჩავირბინე. იატაკის ქვეშ შევერდი და სიბნელეში შებლით ბოკონს დავეჯახე. ორივე ხელი შეზულზე ვიტაცე, იქვე ჩელტებზე დავეშვი და ტირილი დავიწყე.

— სად გაიტყა ეს ბავშვი ამ ღამეში? — იკითხა ბებია.

ბაბუამ ხმადაბლა რაღაც უთხრა. ბე-
ბიამ დამიძახა, არ ვუპასუხე. შუბლი
მტკიოდა. გულამომჯდარი ვტიროდი. ბე-
ბიამ უფრო ხმამაღლა დამიძახა. ზღაზ-
გნით ავედი კიბეზე, მუსტებით თვალებს
ვისრესდი და კედელ-კედელ მივდიოდი.
თინიკო ბიცოლას ოთახში ლამპა აეთო.
ყველანი შინ შესულიყვნენ. არვანზე
მხოლოდ თამაზი და ქეთინო თამაშობდ-
ნენ. ზურია მე მცურებდა, არ თამაშობ-
და, თანამიგრძნობდა. კართან გავჩერდი,
ჩუმად ვტიროდი, გული ვერაფრით ვერ
დავიწყნარე.

— ბავშვებო, მოდით, იგახშმეთ და
დაიძინეთ, ძილის დროა, — დაგვიძახა
ოთახიდან თინიკო ბიცოლამ.

— ის ბიჭი სად წავიდა? — იკითხა
კვლავ ბებიამ და ახლა უკანა კარიდან
დამიძახა.

— შევიდეთ, გვეძახიან, — მითხრა
ზურიამ და ხელი მომკიდა. ცივად მოვი-
შორე ზურიას ხელი და ოთახში შევედი.

ბაბუა ტახტზე იწვა და თუთუნს აბო-
ლებდა. თინიკო ბიცოლა მაგიდას აწყო-
ბდა, ბებია თევზებს წმენდდა.

მე კარადასა და კედელს შორის კუ-
თხეში მივიყუჩე, ჩუმად ვზლუქუნებდი,
მაგრამ მაინც ყველამ გაიგო.

— რატომ ტირის ეს ბავშვი? — იკით-
ხა ბებიამ. — ვინმემ ხომ არ აწუხნი-
ნეთ? — გადახედა ბაბუას და დეიდა
ქვაცაცის.

— არაფერი არ ვიცი, — თქვა დეიდა
ქვაცაცის. ტირილს მოვუმატე. ბებია მო-
ვიდა და დამიყვავა. მე უფრო გავჭირ-
ვეულდი. მაშინ ბებიამ დამტუქსა: თქვი,
რატომ ტირი, თუ არა და გაჩუბდიო.
დატუქსვა ვიჟადრისე და ხმამაღალი
ტირილი მოვრთე. ახლა დეიდა ქვაცაცის
მოვიდა, თინიკო ბიცოლაც, ყველა მეკით-
ხებოდა, რა გატირებსო. მრცხვენოდა
მეთქვა, რატომ ვტიროდი, — ცრემლმა
მთლად დამახრჩო; ჩემს წინ იდგა ოთხი
წელში მოხრილი ადამიანი, ისინი მომ-
შტერებოდნენ და მოითხოვდნენ მეთქვა,
რატომ ვტიროდი.

— ვინ არის დედაჩემი! — უნებლიეთ
აღმომხდა და ბაბუას მივაჩერდი. მან
ბებიას გადახედა, ბებიამ დეიდა ქვაცა-
ცის, დეიდა ქვაცაცის თინიკო ბიცოლას.
მათ სახეზე გაოცება და შეშფოთება
ამოვიკითხე.

— ვინ არის დედაჩემი! — გავიმორე
მე და ხმა სულ ჩამიწყდა. ბებიას ჩა-
ნელებულ ოთახში შევევარი და ბალი-
შებში ჩავმეხვე. ვტიროდი ხმამაღლა,
დაურიდებლად და ვკანკალებდი. მეს-
მოდა, როგორ ჩურჩულებდნენ სასადი-
ლო ოთახში ბებია და დეიდა ქვაცაცის,
როგორ ტიროდა ქეთინო, — ეძინებოდა,
როგორ ჩხაოდა სახლის სახურავზე მა-
მალი კატა.

ბებიას ოთახში ლამპა არ ენთო და
ბნელოდა. თავი ბალიშებში მქონდა ჩა-
მალული. ცრემლით დასველებული ბა-
ლიშისპირი ლოყაზე მეხახუნებოდა. „ვინ
არის დედაჩემი“, ვეკითხებოდი სველ
ბალიშებს და ბალიშებში ბაბუას, ბებიას,
დეიდა ქვაცაცის და თინიკო ბიცოლას
შეშფოთებულ სახეებს ვხედავდი. ეს სა-
ხეები დიდებოდნენ, მსხვილდებოდნენ,
მიახლოვდებოდნენ, თვალებში მაშტერ-
დებოდნენ, ერთმანეთს გაოცებულნი
უყურებდნენ, ირეოდნენ, პატარავდე-
ბოდნენ და ისევ ბალიშებში მიძვრებო-
დნენ. ბალიშებიდან ამოდიოდნენ ანეტა
ბიცოლა, ძალიან გამხდარი ნანა, კვა-
ზაია, ყურშა.

როცა დაეწყნარდი, ვიგრძენი, ოთახში
ვიღაც შემოვიდა, მომიჯდა და თავზე
ხელი გადამისვა. ეს ბებია იყო. გული
კვლავ ამიჩუყდა, მაგრამ თავი შევიკავე.
გავიტრუნე, ახლა ძალიან მინდოდა, ბე-
ბია ჩემთან დიდხანს მჯდარიყო.

— ნუ ტირი, ბებია, დაწყნარდი,
დამშვიდდი, სატირალი რა გაქვს, არ
გრცხვენია?!

ნოდარ წულუკისკირი .
თეთრი მთა

მე უფრო ღრმად ჩავრგე თავი ბალი-
შებში.

— ამხელა ბიჭმა არ იცი დედაშენი
ვინ არის? რატომ თქვი ეგ. ბებია...
იქნებ ისიც არ იცი, ვინ არის მამაშენი,
ბაბუაშენი... მე ვინა ვარ, ის თუ იცი?

ბებია იცინოდა. თავდაღმა ვიწეე და
ხმას არ ვიღებდი.

— მითხარი, ბებია გენაცვალოს, რა-
ტომ იტირე, რაშია საჭმე? გამაგებინე.
ხომ გიყვარვარ? ჰა, მითხარი, ხომ გიყ-
ვარვარ?

— ძალიან მიყვარხარ, — აღმომხდა მე
და ისევ ტირილი ამივარდა; ბალიში
თავზე დავიდე.

— დაიხრჩობი, ბებია, რას შვრები, —
მითხრა ბებიამ და ბალიში გადასწია.

გაგრძელება იქნება

ღაღო სულაბერიძე

მივიწყებული გზა

გადუქროლიათ არაბულ ცხენებს,
ნაპერწყლებს ყრიდა კენჭები გრილი.
გადუფრენიათ ყაშყაშა ძერებს
და დასცემია გზას მათი ჩრდილი.

გადაბალახდა ნაურმალები,
აღარ აჩნია ხარის ნალები.
დარჩენილია ძველი გზა განზე
და გვერდს უვლიან მაგისტრალები.

დარჩენილია ძველი გზა განზე,
იმისკენ ახლა არავინ უხვევს.
ქარში შეკრთება მუხების ხმაზე,
მიაყურადებს ასწლოვან მუხებს.

მიეპარება ხან მონადირე,
მწყერს წამოაფრენს ჩამხმარ თივიდან.
ის გულუჯიბეში მთას ჩარჩენია
მივიწყებული ბარათივითა.

მაგისტრალეზე ჰქრიან მგზავრები,
გზაჯვარედინებს მტვერი ედებათ.
მიაქვთ ტვირთი და დანაბარები
და მისკენ არვინ არ იხედება.

მონატრებია ცხენთა ტორები,
ჭრიალ-ჭრიალა ურმის ბორბლები.
გადაელანდოს ჩრდილიც ქორების,
გადაეფანტოს ბუმბულიც ორბების.

მას უმღერია გრძელი მგზავრული
და რიხიანი ლალი მხედრული.
ახლა ბალახით გადაფარული
მგზავრს ელოდება გზა უბედური.

ხან ჩამოსკდება გორიდან ზეგვი,
ეყრება, როგორც მიწა სამარის.
არ გესმით, დაჭრილ ხარივით ბღავის
და ირემივით ითხოვს ქვამარილს.

მაგრამ იმისკენ არავინ უხვევს,
მოწყენილია აწ ხელუხლები.
ხანდახან ქარი აცხრება მუხებს, —
მგზავრებს უქნევს ხელებს მუხები.

თოვლი ზღვისპირას

თოვს... თოლიები მოაწყდნენ ნაპირს
და უხარიან თოვა თოლიებს.
სანაპიროზე უძველეს ზღაპრის
განწყობილება ამიყოლიებს.

დიდი ხომალდი გავიდა ზღვაში;
ხომალდში სხედან ჩემი ფიქრებიც...
წყნარი სამშობლო დასტოვეს ცაში
და იღრჩობიან ზღვაში ფიფქები.

თოლიამ ფრთებით გამოიტანა,
გადაარჩინა ფიფქი თოლიამ.
ნაპირთან კაცი უკრავს გიტარას.
ცალდება კაცის თმაზე თოვლია.

გიტარის სიმებს ათრთოლებს თითით...
ხელს არ შევუშლი...
არ გკითხავ... ვიცლი...
ნაპირს გაშორდა ხომალდი დიდი
და დამხრჩვალ ფიფქებს უმღერის კაცი.

ხელს არ შევუშლი...
იმღეროს... ვიცო...
სხვა ზამთარია...
სულ სხვა თოვლია.
მეზღვაურს თოვლი აცვევა მიწის.
სიმღერამ ზღვაში გაიყოლია.

რა მოგონდა?!

რა მოენატრა?!

წყნარად ათრთოლებს სიმებს ვნებიანს.

იქნება ომი წამოელანდა,

იქნებ ის თოვლი გახსენებია!

თოვს

და თოლიებს ეს გაუხარდათ,

ფრთით იტაცებენ თეთრ ფიფქებს ზღვიდან.

თოვს...

ფანტელების ცახცახა ფარდას

ამოეფარა ხომალდი მშვიდად.

☆

ლექსები

☆

ლექსი სულამბიძე

ნოღა ჯაღალონი

ორენი

დასავლეთ გერმანიის ხელისუფლებამ ადრე გა-
თავისუფლებულ სამხედრო დამნაშავეს დაუბრუნა
ჟაშინშია დროს მიღებული ორდენი

გ ა ზ ე თ ე ბ ი ღ ა ნ

ვუმზერ შენს ორდენს და თითქოს ვხედავ
სახრჩობელების წყებას და წყებას.
ათასი მამის გლოვას და სევდას,
ათასი დედის ცრემლსა და წყევლას.

სხვენზე დარჩენილ ფიწლებს და წაღებს,
ურმის კოფოზე მიგდებულ სახრეს,
სადაც სანგრებში ჩარჩენილ წადილს,
ქანგმოკიდებულ ნამგალს და სახნისს.

შინ ჩაბერებულ მიჯნურთა თვალებს
და შინ მოუსვლელ ბიჭების სახეს.
ომის ხეობრებს, ჯავრისგან მთვრალებს,
ლოდინით დაღლილ ეზოს და სახლებს.

მაგ რკინის ფასად, მაგ ჯილდოს ქინით
იქნებ დახვრიტე საკუთარ ხელით
ის, ვისაც დღესაც მოეღოს შვილი,
ის, ვისაც მამის თვალები ელის.

იმ ძვლების ნაცვლად, ქერჩთან რომ ყრია,
იქნებ ეს ჯილდო გარკუნეს ქერად.
იქნება შენმა ნასროლმა ტყვემ
დატოვა ჩემი მამიდა ქვრივად.

ბიძაჩემი რომ ყავარჯნით დადის,
იქნება იყოს მაგ ჯილდოს ბრალი.
შენ დაუბედე იქნება დარდი,
ძაძით მოსილი რომ დადის ქალი.

იქნება შენთვის დაფასდა ჯილდოდ
ზოიას დედის ცრემლი და ურვა.
ამდენი ცოდვა როგორღა ზიდოს
შენმა სინდისმა ან შენმა გულმა.

ვუმზერ შენს ორდენს და ისევ ვხედავ
რაინის მიწას, მოფენილს ძვლებით.
ძაძებით მოსილ გერმანელ დედას,
საფლავთა რიგებს უბრალო ჯვრებით...

შენ ისევ იმ ძველ სიმღერებს მღერი,
შენ ისევ იმ ძველ ბილიკებს კაფავ...
შენს შვილს კი უცვარს აპრილის ფერი,
აპრილის ფერი და თეთრი კაბა.

ბიძინა მინდაძე

ციმბირული ჩანახატი

ტრამალზე (ფერი — მწვანე პასტელი),
თეთრი ქალაქები იხატება
და კოცონები შორს ასვეტილი
მინდვრებს მოსდებია მიხაკებად.

ნადირს, ჯერ კაციც რომ არ უნახავს,
აბრუებს ღრიალი მოტორების...
და ჩნდება კვალი დათვის ბუნაგთან
ექსკავატორის მძიმე ტორების.

ჩნდება ქალაქი ახალ ფერებში...
(მზესაც კი ხელში ფუნჯი ეკავა).
ციმბირის ზანტი მდინარეები
მოედინება ლურჯ საღებავად.

ლურჯ მდინარეებს რაც გავატანე,
დღეს გახსენებას იმისას ეღდილობ...
და მოდის კაცი, როგორც მხატვარი,
ხატავს ციმბირის უსაზღვრო ტილოს...

მედიის ეროვნული სისტემა

მალა მთაზე სალი კლდე სჩანს
და სასახლე მოვერცხლილი,
იქ არიან ბაბუა და
მისი ოთხი ვაჟიშვილი.

მალა გრილა და ბაბუა
აღმათ არის კმაყოფილი.
დაბლა არყის ხე კაშკაშებს,
ბრწყინავს თეთრად გაფოთილი.

სადაც ცაცხვი მშვენიერი
ლაღად სუნთქავს, ხარობს, ჰყვავის,
ფრინველების სტეენა ისმის
წმინდა, ტკბილი, მომხიბლავი.

ეს ჩიტია ოქროს ჩიტი,
აურიკა — ერთი ციცქნა,
მოჭიკჭიკე მოალერსე
სიმღერებზე გადაიქცა

ნაქენარს უყვარს მყუდროება,
მყუდრო არის მისი ზინა...
უცხად ტყეზე ხმაზე წკრიალამ
მერცხალივით გადამფრინა.

ეს ლიანას ხმაა ტკბილი.
კოცნისაგან გაქრა მალი,
სადაც იყო ფეტ-ფრუშოსი
უთვალავი მეომარი.

რა მოესმა ხმა ფეტ-ფრუშოსს,
ხმა წკრიალა, გულს ჩამწვდენი,
წამს უსტარი გააშადა,
ააფრინა შავარდენი.

— გულო ჩემო, — სწერდა იგი, —
მოუთმენლად ველი უსტარს,
მიბასუხე, დამისხენი,
უშენობამ დამასუსტა!

მინდორ-ველად გაიფანტა
ბუღბუღების კრიმანჭული,
სიხარულით შეკრთა ანწლი
ძეძენარებში მიმალული.

ტრიალ ველებს მწვანე მინდვრებს,
ყვავილებით ნახატ მიწას,
ნიადაგ რომ ჩაუქროლა,
სწორედ მაშინ გაეღვიძათ.

მოვერცხლილი ნაკადული
ეუნებდა უფრო მცირეს:
— მალე, მალე ერთი წყვილი
ბედნიერად იქორწინებს.

ჩვენი ლანას დაგალებით
ყურცქვიტები ხტან მარდად;
საქორწილო სუფრა გველ-ს. —
მზეცებს ძლიერ გაუხარდათ.

იჩქარიან ყოველ მხარეს,
შეიკრეპო, მალზე-მალში,
— მოგვებმარეთ, მოგვებმარეთ,
სტუმრად გიწვევთ პატარძალი!

დობილ მერცხლებს დამხედეთ,
მოჭიკჭიკე დობილ მერცხლებს,
საპატარძლოს ყვეფილებით
გულისპირი მოუვრცხლებს.

რთავენ მწვანე აბრეშუმით,
ყვავილების ბრწყინავს თვალი,
ნაწნავეებში ეარდის ფურცლებს
მოსდებიათ ცეცხლის ალი.

ბუღბუღების მთელი გუნდი
ლამის იქცეს სიმღერადა;
— ლანა! ლანა! ლანა! ლანა!
ლადა! ლადა! ლადა! ლადა!

მოდის ყველა მეზობელი,
ვინც წინასწარ გააფრთხილეს,
დათვი დინჯად მოზაჯახებს,
გაუშლია რტები ირემს.

ციყვი, მგელი, შველი, არჩვი —
თავის დროზე მოსვლას ცდილობს,
ანდა რა ქნან, როცა ტკბილი
სუფრა ელით საქორწილო.

ექტარება ტყის ბინადარს,
ექტარება ყველა ფრთოსანს,
სტუმრებს მოაქვთ საჩუქრები
პატარძლის მისაღოცად:

მწიფე კენკრა ქარვისფერი
და შროშნების თაიგული —
ფერად, როგორც განთიადი
სიმორცხვისგან აღდგურული.

ლამაზი და პაწაწინა
ასხმულია ტოტზე მძივად —
მარგალიტის თვალის ნაცვლად
ლამის ცვარი თვალციმციმა.

ხის ტოტებზე ჩამომსხდარა
მგალოზელთა მთელი წყება.
შეჯიბრია გამარჯული,
გადაიქცნენ სიმღერებად.

ზოგი უკვე ფერხულს უვლის,
ზოგი ღვინომ გადარია,
სიძის მხრიდან თვით პეკალამ
წამოიწყო ლათია:

— გაუმარჯოს ყველა სტუმარს,
ძმობილს, დობილს, ყველა მაყარს,
სალანს როგორ დაგაყვდრით,
არ მჭირდება შესანახად.

დააკვირდით ლანგარს ყველა,
შეაჩერეთ თვალი წამით,
საპატარძლოს მივუძღვენი
საოცარი მოსასხამი.

ამ მოსასხამს დააკვირდით,
ქსოვილების მზეთუნახავს,
ასე კარგი, ასე ნაზი
თავის დღეში არ გინახავთ.

აჭაურმა ჯადოქარმა
(სადაც არის თვითონ მოვა)
გაზაფხულის მეწამული
აისისგან მომიქსოვა.

გამეპირვალე, როგორც ბროლი,
ჩაუტრობი შუქით ელავს,
ორი მხრიდან მოუსირმავს
ფარჩის თასით ცისარტყელას.

არც მზის სხივებს დაეწვინათ,
მოსასხამზე ცეცხლად ღვივის
და ფორებად გამოუბამს
მოკაშკაშე ოქროს სხივი.

ო, რა მცხელა, სუნთქვა მეკერის,
მინდა ყველი ჩავისველო,
ვერცხლის თასი მომაწოდეთ,
შეესვა თქვენი სადღეგრძელო.

მომაწოდეთ თასით ღვინო
დნეტრის წყალზე მოკამაშე,
მოსალხენად მოვდიოდით
შვიდი დღე და შვიდი ღამე

ცხენს უკულმა შევაჯექი,
დამაყვინდა ცოტა გზაში,
რამს შარვალი დაეკარგა,
სირცხვილისგან შედგა რაში.

მთელ დღეს ლერწმებს შევეფარეთ,
მომაფიქრდა დადლინს მერი,
მოვიშველე ნემსი, ძაფი
და შარვალი შევუკერი.

აბა, კიდევ ერთი თასი!
სხვა ვინა მყავს თქვენი ფასი!

გზაში ჩემს რაშს აძვრა ნალი,
ქვას წამოკრა უცაბედად.
მჭედლისაყენ გავემართე,
ვთხოვე ჩქარა დაიქედა.

დამიჯერეთ, იმას ვცხები,
რაც ვიხილე ჩემი თვალით,
ვნახე მართლა საოცრება,
მიაქვდა შუბლზე ნალი.

გაქანა ჩემი რაში,
მოკაზმული, მზიარული,
შემეშინდა, გამიკვირდა,
თავით იწყო სიარული.

ციფიქრე და გადავწყვიტე
გამჯობინე ფეხით მევლო,
ჩემთვის ფეხით სიარული
უფრო იყო სასარგებლო.

გინდ გჯეროდეთ, გინდა არა,
გადავლახე ბევრი ქედი,
დაშვებდებით, დინჯად, წყნარად
თვითონ ცაშიც გაბიჯებდი.

მიცურავდი წყალზე ეტლით —
ჩვენებური კარესკითი.
გადავლახე მეჩეჩი და
უფსკრულები უკუღმართი.

ბევრი ველი გადავიკროლე,
არ უჩანდა ჩემს გზას ბოლო
და ყოველდღე სამ-სამ ნაბიჯს
გავდიოდ- გზაში მხოლოდ.

ძალზე მოუსვენარი ვარ,
მარდი, ჩქარი და კვიმატი,
მაგრამ ერთიც უნდა გითხრათ,
ბატონი ზეპან უფრო მარდი.

ალიოხზე უკვე ღვიძავს,
ხეტიალი უცვარს თანაც,
დადის სამოსჩაუცმელი
და არ უცვარს პირის ბანა.

შუადღისას პირს ძლივს იბანს,
შუადღისას იცვამს ტანზე,
ამთქნარებს და უდარდელად
სალამომდე არის ასე

შუალამე როცა მოვა,
ქუდს იხურავს მხოლოდ მაშინ,
წელზე ქამარს შემოირტყამს,
სასეირნოდ გადის ბაღში.

აივლის და ჩამოვივლის,
სადაც ნახავს სამოსახლოს,
რა ჰქნას, უნდა ქალიშვილებს
თავმოწონედ დაენახოს.

ამ ქორწილზე მოსვლა სურდა,
მაგრამ შეხვდა განსაცდელი —
თქვენთან როგორ მოვიდოდა
დაფლეთილი ტანსაცმელით.

ვერაფერი მოვუხერხე,
ჩემი სიტყვის ალბათ გჯერათ,

ათი დათვი ახლაც ეძებს
იმ ნაფლეთებს დასაყრად.

აბა, კიდევ ერთი თასი,
სხვა ვინა მყავს თქვენი ფასი!

ჩვენი ნეფე დარდიმანდი
ყმაწვილია, ყველა იცნობს,
მას ზღარბოვით თვალები აქვს
ელამი და თანაც ვიწრო.

...
ყურს კეფაზე აპარტყუნებს,
ლორის ჯაგარს თმა მიუგავს,
ვიწრო შუბლზე უღვაშები
სასაცილოდ დაუგრიხავს.

დახტის, ცმუკავს ფეხშიშველი,
დარდიმანდი, უსაქმური,
დაუხურავს ტერფზე ქუდი
და ხელებით ბუქნას უვლის.

ნუ მიჯერებ, პატარძალო,
დაგიღონდა გული, გვონებ,
რაც გიამბოვ, ყოველივე
ვიხუმრე და მოვიგონე.

მზე მთებს იქით გადაგორდა
და საღამოც მოვა მალე,
ნეფეც მოვა და აკაალას
მაციებს და მაკანკალებს.

აბა, კიდევ დადგით თასი,
სხვა ვინა მყავს თქვენი ფასი!
ეჰ, ჰეკალამ რა ჰქნას ახლა?
ჰო, ჰო, ჰო, ჰო, ხა, ხა, ხა, ხა!

აბა, ყველა უცქერს ჩუბერს, —
ფეტ-ფრუმოსის უფროს ძმობილს,
შვენიის დინჯი ნაბიჯები
ვაჟაკს კოხტად გამოწყობილს.

მოდის, მოაქვს დიდი ძღვენი.
ფეტ-ფრუმოსის საჩუქარი,
მოოქრული მრგვალი პური,
პური, შვისგან გამოწყვარია.

პატარძალთან მივიდა და
მოკრძალებით შეეგებენ.
— ეს ძვირფასი საჩუქარი
გამოგზავნა თვითონ მეფემ.

ფეტ-ფრუმოსმა მოსპო მტერი,
ომში ბევრჯერ გაიბრწყინა,
იმარჯვებდა, რადგან მუდამ
შენი სახე ედგა წინა.

დიდი ხნიდან გმირთა-გმირმა
რაც სიკეთე ქმევნად თესა,

ერთმა ლურჯმა შვარდენმა
იცის სხვაზე უკეთესად.

ფეტ-ფრუმოსმა გაღალახა
ბევრი ზღვა და ბევრი ქელი,
ახლა უნდა საუკუნოდ
შეაერთოს თქვენი ბედი.

მაგრამ განა მისთვის გინდა
გაუწოდო ნაზი ხელი,
რომ ბრძოლებში ვერაგს სძლედა,
მტერი მოსპო საშინელი?

არა! ლანა, წმინდა გრძნობა
ყველაფერს სძლევს, ვერ ვგრძნობ განა?
მან ჭაბუკურ უკვდავებად
სიყვარული მოგიტანა!

ატლასების კოინდარზე,
მიხაკვარდის ხალიჩაზე
მოაბიჯებს ფეტ-ფრუმოაი,
სიყვარულის ეშხით საესე.

ლანას გვერდით გაჩნდა მყისვე,
ფუნჩულა ხელს დაეკონა,
ჩუმად რაღაც ჩასჩურჩულა,
რომ არავის გაეგონა!

საალერსო სიტყვა უთხრა,
სიყვარულით სავსე სიტყვა —
იმდაგვარი, ტკბილზე-ტკბილი,
ზღაპარშიც არ წამიკითხავს.

საქორწილო სიმღერებით
აივსო და დატკბა გული,
არ არსებობს ქვეყნად ჰანგი,
მასზე უფრო დიდებული.

მღერის გუნდი და გულგონი
ზეცას სწვდებოთ თავისუფლად
და მეჯვარე თვითონ მზეა,
დაკაშკაშებს თავზე სუფრას.

სიხარულმა ფრთა გაშალა,
გაიზარდა უფრო მეტად,
მწყემსი ბიჭი დაღვრემილა,
მოსწოლია ვულზე სევდა.

ეს პეკალამ შეამჩნია
და ანდრიეშს უთხრა მევახედ
— ქორწილია სირცხვილია,
ჩამოგტირის ვაჟაკს სახე.

ჰა, აიღე ბროლის თასი,
მოიღვინე, ღვინო შესვი.
და იმედი იქონიე
კიდევ უფრო უკეთესის.

ჩვენ შენთან ვართ მეგობრები
და ნურაფრის ნუ გაქვს შიში,
განუყრელად ვიყოთ ერთად,
როგორც ქირში, ისე ლხინში!

მტერს მოსძებნი, გინდ დაგჭირდეს,
მოიარო დედამიწა,
დაიბრუნებ, მწყემსო, ფარას,
ლუპარსა და მიორიცას.

დამიჯერე, ანდრიეშო,
ეს ცახსოვდეს, ძმავ, მუდამ,
ვინც სიმათლის ერთგულია,
ის მიაღწევს ნავსაყუდარს.

გაიხედა ანდრიეშმა,
გაუშტერდა უცბად თვალი,
მისი ფარა დაინახა
სამბალახოდ მიმავალი.

წინ მიუძღვის მიორიცა,
მხიარული არის ისევ,
მისი ფარა ცისკრის შუქზე
სჩანს ვერცხლივით მოგიზგიზე.

ანდრიეშმა იგრძნო შეება,
გაიშვირა ხელი ლაღად...
მაგრამ გაქრა ყოველივე,
ვერაფერი დაინახა.

გაქრა გმირი ფეტ-ფრუმოსი,
გაქრა ლანა-პატარძალი,
ვერც პეკალას, მიორიცას
ველარ მოჰყრა ვერსად თვალი.

გაქრა ყველა ვარდის კონა,
ყვავილების თაიგული
და სტუმრებიც აღარ სჩანან
კოხტად მორთულ-მოკაშმული.

მათ მაგივრად ფრიალო სჩანს
თითქოს ცასთან მოსაუბრე,
მაღლა ცა და დაბლა მიწა
დაუფარავთ შავ-შავ ღრუბლებს.

ნაღვლიან ბუჩქს ებრძვის ქარი.
მოღუნულა ბუჩქი მიწით
და ბორცვები ტანშიშველი
ძველ საფლავებს გვანან ბინდში.

დაიყვირა, გაეღვიძა...
დაუღია უფსკრულს ხახა,
მოსისინე უხსენებელთ
მის წინ ბინა მოუნახავთ.

მთა ატირდა უფსკრულს გაღმა,
მთა აკვნესდა ქვით ნაშენი:

— გვედრები, ანდრიეშო,
დამისხენი, დამისხენი!

უფსკრულის წინ შედგა მწყემსი,
ალარ იცის, რა ილღოს,
უკან ხომ ვერ დაბრუნდება.
გამოსავალს ეძებს მხოლოდ.

წინ ხალიჩა გაეშვა,
მოველინა ჭირში ნახევრად
და ანდრიეშს ყოველივე
დამშვიდებით მოახსენა:

— ეხედავ, მოხვდი განსაცდელში.
გულზე გაწვეს ღარდი მწყემლი.
უხსენებლის შავი ბუღის
გადალახვა არის ძნელი.

შემაჯექი ზურგზე სწრაფად.
ჩემებურად გავშლი აფრებს,
შავ უფსკრულზე გადაგიყვან,
ბუმბულივით გადაგაფრენ.

გაღუფრინეს უფსკრულს მყისვე.
ემშვებიან დაბლა მთებში,
— ძირს ვეშვებით? — გაკვირვებით
ეკითხება ანდრიეში.

— რა ექნა, ჩემო, — სწუხს ხალიჩა, —
ალარ შემწვეს მეტი ძალა,
ღრუბლებს შორის მიჭირს ფრენა,
ქარში ფრთები დამეღალა...

დაღვრემილი, დაქანცული, —
მთის კალთაზე მიღის მწყემსი,
ფეხს რომ კლდეზე დააბიჯებს,
ვედრება და კვნესა ესმის.

ესმის, როგორ მოთქვამს მწარედ
ყველა კლდე და ღორი მთაზე:
— შიშველ სხეულს ნუ ეხები,
იარებით არის სავსე!

რაინდები გახლდით წინათ.
ჭრილობები ანლაც გვეწვის,
ზედმა ჩვენ არ გაგვიღიმა,
შიშველ ძველად გადგეძცივით.

მტერს ვებრძოდით ავს და ბორცვს.
შავ ქარაშოტს გაუმადლარს,
რაინდები ქვად გვატყია,
ჯადოქრულად დაგვაშარცხა.

ამ ჭეშმარიტ მთა აღმართა.
ზეცას წვედება მისი მხრები
და იმ დღიდან ასე ეჭირით
ძვატყეული რაინდები!

შენი ფეხის ხმა მოგვესმა,
ნუ გაგვეწირავ, ნუ გაგვოღავ.
ჩვენს განუყრელ ძმად გიგულებთ,
აქ მოვლენილს ჩვენდა მსხველად.

გულითადი თანაგრძნობით,
გულითადი გულისყურით
მან დაპირდა დახმარება,
დახმარება მართლა ძმური...

კლდეებს შორის მიღის ფრთხილად.
წინ ჯნა უდევს ძნელზე-ძნელი,
თვალწინ უცხად გაიშალა
საშინელი შავი ველი.

მოჭრის შავი ნიაღვარი,
მოთქრიალუბს სწრაფზე-სწრაფი,
ნაპირიც კი ძლივსა მოსჩანს,
აქორჩილი ფარავს ქაფი.

რა ექნა, როგორ გადაეცურო, —
დგას და ფიქრობს ფერწყალნი.
მოაგონდა, აღმოსავლეთს
შეუბერა ეაჟმა სული...

ცა განათდა, გაჩახახადა.
ვოიოშელს უცქერს ვაჟი,
ანდრიეშთან ჩამოფრინდა
თვალის დახმამებამი

დაიღალა, სუნთქავს მძიმედ.
თან ჩურჩულებს ფრთაფარება:
— ვერ წაგიყვან, აუღადა ვარ,
ფრთამ და ღონემ მიღალატა!

მრისხანე და გულმაგარი
ბალტარეცი გაჩნდა ამ ღროს,
ცდილობს, მღვრიე მდინარეზე
ყინულების ხიდი გასდოს.

დამორჩილა უძლეველი
ბალტარეცის ურჯუე ნებას
და მდინარე მოქოქოთე
უაჟე იქცა ყინულებად.

კალაპოტში ჩაკვდა წყალი,
გაიყინა ტალღაც მალე.
მდინარეზე გაჩნდა ხიდი,
ვეება და გამშვირვალე.

განათებულ საარკესავით
ელავს მისი ზედაპირი,
ბროლის ხიდზე ანდრიეში
მიღის მხნე და პირდაპირი.

წინ გამოჩნდა სეფდის მხარე,
უნაყოფო, სეფდის მხარე

და უფერცლო ყვავილები
საცოდავად გადამხმარი.

გაშიშვლებელ ხეებს შორის,
ბუჩქებს შორის ეგდო მკვდარი
ბალახების ღეროები,
დამტვრეული, გადამწვარი.

უთვალავი იჯდა ძერა,
მთელი გუნდი ყია-მყრალთა,
მოყაველი ნისკარტები
ღრუბლებისკენ მიემართათ.

ქუჩუენის ავმა თვალმა
რალაც იგრძნო. დაიმწუხრა
და ღრუბლებში საშიშარი
თვალთ ზერელი გამობურღა

აბოლებულ მთების მხრიდან
არეზარეს გადმოხედა,
ცა გამუქდა, მოიქუფრა,
გაშავდა და ჩამოხნულდა.

არაფერი ჩანდა ირგვლივ
სამარის მსგავს სიჩუქში

და წყვდიადში გახვეული
უხმოლ იღვა ანდრიეში.

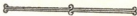
მოიგონა ანდრიეშმა
ის, რაც ჰქონდა დამალული,
ტოპრაკიდან ამოიღო
მორაკაკე სალამური.

და დონას ტბილი ჰანგი,
თვითელი მისი ბგერა,
მოჭიკჭიკე, მოალერსე,
სალამურზე ააქდერა.

ეს სიმღერა მშვენიერი
როცა დონამ გაიგონა,
მოჩახჩახე მზის სხივებით
გაეშურა მისკენ დონა.

სინათლისკენ მიდიოდა,
თან ფიქრობდა გზაში მწყემსი:
— სხვა გზა ქვეყნად არ არსებობს
გმირთაზე უკეთესი!

თარგმნა რევაზ მარგიანმა

ამ ნარკვევში მოთხრობი-
ლია ყვარლის მიწისკვეთა მარ-
ნის პალატარდა მშენებლების
თავდადებაზე ურომავა.

საქართველო ღეფაზე

მწყერზე ნადირობამ ალაზნის ქა-
ლებიდან მთებისაკენ შეგვყვოლია. ნა-
დირობით გატაცებულები შეუმჩნევლად
მივადექით ძეძენარით დაფარულ მთებს.
არ ვიცი, რატომ გამოვყევით აქეთ,
ალაზნის პირას ბარდებსა და ქალებში
იმდენი მწყერი იყო და ჩვენ მაინც
აქეთ გამოვყევით. ფრთხილად მივაბი-
ჯებდით ეკალბარდიან ფერდობზე.

მთამ ჯაგნარით დაფარული კალთა
აიკეცა და ჩვენს წინ ტანმალალი რცხი-
ლები აღიმართნენ. უხმოდ მივყვებოდი
ყვარლელ მონადირეს და დაღლილობი-
საგან სული ყელში მებჯინებოდა. ვერც
ვეუბნებოდი, დავიღალე-მეთქი. ქალა-
ქლებმა სულ ასე იცითო, წასვლამდე
ბევრს ბაქიბუქობთ და როცა სანადი-
როდ გახვალთ, ყველაფერი მოგბეზრ-
დებათო — ალბათ ასე მეტყვის-მეთქი,
ვფიქრობდი და აღმართზე თავს ძალას
ვატანდი.

მალე ჩვენს ქვემოთ უზარმაზარი
ზვარი გაიჭიმა და გაიწელა. შაბაძნის
ხსნარით გალურჯებულ ვენახებს მთე-
ბისათვის მიედოთ კალთა და ალაზნის
ნაპირებისაკენ დილის ბურუსში იძირე-
ბოდნენ. მარჯვნივ ღურუჯის ჩამონა-
ღვარი ჩაუდიოდა. მდინარის ნარი-
ყალებზე ქვები ნაცრისფრად ანათებდ-
ნენ.

— ცოდვიანი მდინარეა ღურუჯი,—
მეუბნება ყვარლელი მონადირე.

— ამბობენ, უცებ მოვარდებოა.
— ჰაი, ჰაი, უცებ და მერე როგორ.
აედარში იცის გაშმაგება, მაშინ წყალი
ხომ წყალს აღარ ჰგავს.

— იმ მთას რა ჰქვია? — ვეკითხები
და ღურუჯის გაღმა ვიხედები.

— კუდიგორა.

— „ვერ მიმასწავლი კუდიგორის
გზას?“

— ზაქრო ალბათ ყვარლელი არ იყო.
თორემ კუდიგორა როგორ არ ეცოდინებოდა.

— შეიძლება. იქნებ ახალსოფლელი
იყო.

— ალბათ არ ერქვა ახალსოფელი,
თუმცა სულ ერთია მაშინ რაც ერქვა.
რაკი განახლდა და დამშვენდა, ახლა
ახალსოფელი დაარქვეს; რა ვიცი, იქ-
ნებ ათი სოფელიც იყო და ახლა ერთად
შეერთდა, მერე რამხელა სოფელია...
ნახავ და გაგეხარდება.

— „ვერ მიმასწავლი კუდიგორის
გზას“, — ვიმეორებ მე და აღმართზე
დინჯად მივაბიჯებ.

— ტყუილად ვიარეთ, ამ ოღრო-ჩოდ-
როებში კურდღელსა და ფრინველს რა
უნდა.

— ჰო, ალაზნის პირს არ უნდა მოვ-
ცილებოდით.

კახეთის თავზე მზემ წამოიწია, დი-
ლის ბურუსი გაჰფანტა და ხელისგუ-
ლივით გადაიშალა ალაზნის ველი. ჩვენ
კლდის ძირში ვისხედით და რაკი უღიზ-
ლო ნადირობა გამოგვივიდა, ფერთა სი-
ლამაზით ვტკებოდით.

მერე სუფრა გავშალეთ და „დედას
პური“ გავტეხეთ.

— მონადირეები წყაროებთან საუზ-
მობენ ხოლმე, ჩვენ კი უწყლო მთას
შემოვგეხიზნეთ.

— მონადირეებმა ალბათ ყველა წყა-
როს გზა ზეპირად იციან.

— როგორ არა. მაგრამ თავადის წყა-
როს ფატმასურა ჯობს; ავერ ქვევით
იმოდენა გამოდის, ერთ წისქვილს და-
აბრუნებს, ანკარა და ცივი.

უცებ მიწა შეირყა, საღდაც მთების
გულში დაიგრუხუნა და რცხილები შე-
ირხნენ, მერე კიდევ ყრუ გრუხუნნი მო-

ისმა. გვირილები და ველის ყვავილები
წყნარად ქანაობდნენ, ნელი სიო უბე-
რავდა. ყვარულმა მონადირემ საათს
დახედა, გაიღიმა:

— აფეთქებენ.

მთა ყრულ გმინავდა და რცხილები
შემხმარ კენწეროებს საცოდავად აქა-
ნებდნენ.

— ერთი... ორი... სამი... ათი, — ითვ-
ლის ყოველ გრუხუნს მონადირე. გრუ-
ხუნი მალე მიწყდა. ჩვენი ყურადღება
თვითმფრინავმა მიიპყრო, რომელიც
ზერების თავზე წრეს ხაზავდა. აი, ეს
ამოდენა ზვარი სულ რაწითელაო, მე-
უბნება მონადირე, ვაზის მავნებლებთან
ბრძოლა ახლა საგრძნობლად გაადვილ-
დაო. თვითმფრინავებმა შეუტრის და
ათასი კაცის საქმეს ერთ დღეში აკეთე-
ბენო. მონადირემ სიგარეტი გააბოლა
და ზვარზე ნისლივით გაწოლილ
გოგირდის „ბოლს“ თვალი გააყოლა.

ერთხელ კიდევ აგრუხუნდა მთის გუ-
ლი და მიწა შეირყა.

მე ჯაგნარებზე ხტუნვით მივრბოდი
და მონადირის ძახილს ყურს აღარ
უვადებდი; დაღმა გავრბოდი, რომ
მთების გულში შეჭრილი ადამიანებისა-
თვის მიმესწრო, სანამ გვირაბის სიღრ-
მეში შევიდოდნენ.

პირდაპირ მკერდგახეული მთა მომ-
ჩერებოდა ჩაშავებული შესასვლელით.
ათასნაირი მანქანები გუგუნებდნენ, წი-
ოდნენ, შხუოდნენ და კაცის ჰაქანება კი
არ ჩანდა. როგორ მინდოდა: თუნდაც
ერთი მუზარადიანი მუშისათვის მიმეს-
წრო, სანამ გვირაბში შევიდოდა.

ბევრი გამეგო და წამეკითხა ყვარ-
ლის მიწისქვეშა მარნის მშენებელთა
შრომითს მამაცობაზე. ათასი სურვილი
მეწეოდა იქით და ახლა უზარმაზარი
ნაგებობის წინ გაოგნებული ვიდექი.

გვირაბი ჩემთვის უცხო და შეუტნო-
ბი სანახაობა იყო. ამ სანახაობამ ყვარ-
ლელი მონადირეც დამავიწყა და კუდი-
გორაც.

ჩემს წინ მკერდშელეწილი ყვარლის
მთა იდგა, მწარი და უნაყოფო მთა და
თითქოს მეც მეძახდა; ო, როგორ მომინ-

და იმ წუთს, მე ვყოფილიყავი ის მუშა. რომელმაც აქ პირველად დაჰკრა წერაქვი.

გვირაბის სიღრმიდან გუგუნი ისმოდა; იქ, იმ სიღრმეში, ციკინათელებით ბეუტავდნენ ელნათურები.

გვირაბში კარგა ხანს არავინ შემხვედრია, ბოლოს მარქშეიდერთა ჯგუფს წავადექი. ნიველირს შემოხვეოდნენ, რა-ღაცას ზომავდნენ და უბის წიგნაკებში ინოწნავდნენ. ბრეზენტის დამტვერია-ნებული სპეცტანსაცმელი ეცვათ და მუზარადები თვალბამდე ჩამოეფხატათ. ეტყობოდა, რაღაც ძალზე ახარებდათ. იქ, გარეთ, ზერებსა და ბალებს ცხრათვალა მზე ანათებდა, აქ კი საუუ-ნოებით უძრავ ქანებში სინესტისა და დადუღაბებული ბეტონის უცნაური სუნი ტრიალებდა.

ვიდექი და მთელი გულისყურით ვათვალიერებდი მარქშეიდერებს. პირ-ხმელი რუსი ბორისი (ასე მიმართავდნენ ამხანაგები) საუბარში იშვიათად ერეო-და, დანარჩენები ხმადაბლა და საქმიან-და საუბრობდნენ.

ალბათ გვირაბში ჩემსავით ათასი ცნობისმოყვარე შესულა და მარქშეი-დერებს ამიტომ არ გაჰყვირებიათ, უცხო-კაცი რომ დაინახეს. მისალმებაზე თავი დამიკრეს.

— სამ დღეში მეთერთმეტე გვირაბ-საც შევეურთებთ, — ამბობს ყველაზე ახალგაზრდა მარქშეიდერი.

— სამი დღე ცოტაა, უფროსო!
უფროსმა მარქშეიდერმა მუზარადი მოიხადა და თმებზე ხელი გადაისვა. მე ღიმილი ვერ შევიკავე, ავღელდი, მხარ-ში ხელი მოვიკიდე და წინ გავუჩერდი, დანარჩენები გაოცებულნი შემოგვყუ-რებდნენ. სანამ ჩვენ ერთმანეთი მოვი-კითხეთ, თავიდან ფეხებამდე მათვალე-რებდნენ მონადირის საპურველით მორ-თულს და ალმაცერად მიყურებდნენ.

არ მეგონა, თუ სკოლის ამხანაგს ზუ-რავ გარსევანიშვილს აქ შეეხვებოდი. ზურაბი ინსტიტუტის დამთავრების-თანავე აქ გამოუგზავნიათ სამუშაოდ.

ჯერ ისევ მოსამზადებელი სამუშაოე-ბი ტარდებოდა ყვარლის გვირაბის მშენებლობაზე. დგამდნენ კომპრესო-რებს, გაჰყავდათ წყალსადენი მილები, აშენებდნენ საერთო საცხოვრებელს. ყვარელი აჩურჩულდა, მერე ყველა უბანი ალაპარაკდა და ფატმასურის თავზე შიშველ მთას დაუწყეს ყურება. გვირაბის მშენებლებზე ლაპარაკობდ-ნენ მგზავრებიც.

— უიმე, ქალო პელო, ეგ მთა უნდა გახვრიტონ?

— გახვრიტონ არა და...

— გიგილო ბიჰსაც იქ დაუწყია მუ-შაობა.

— ჰო, გუგუნი ისმოდა, მიწისძვრას ჰგავდა.

— უიმე, ამოდენა მთას რა გახე-რეტს, ქა! — უკვირდით ქალებს, ავტო-ბუსის ფანჯრებიდან, მთას გაჰყურებ-დნენ და ზოგჯერ წამოიწევდნენ, ეგე-ბის ალეების მიღმა მკერდგამონგრეუ-ლი მთა ჩვენც დავინახოთო.

— მარანს აკეთებენ, მიწისქვეშა მა-რანს! — გაელმა ზურაბ გარსევანი-შვილს და რაკი თვითონაც აქ პირვე-ლად მოდიოდა, ბევრი ვერა აღესნა რა.

— მარანსა, შვილო?! — გაოცდა წვერმოშვიბული, თუშურქუდიანი ბე-რიკაცი, მერე გაუღიმა, — მაშ მარანს, ჰა?!

— ჰო, მარანს.

— ქვევრებსაც ჩაყრიან, არა?

— არ ვიცი.

— რამდენ ხანში დაამთავრებენ?

— არ ვიცი...

მანქანა მთელი სისწრაფით მიჰქროდა მოასფალტებულ გზატყეცილზე. მგზავ-რები მთას მისჩერებოდნენ. სამიოდე კილომეტრის სიგანეზე კლდოვანი მთის ფერდობი კედელივით სწორად აღმარ-თულიყო.

— გვირაბმშენთან ვინ ჩამოდის? — იკითხა შოღერმა ისე, რომ თავიც არ მიუბრუნებია მგზავრებისაკენ. ეგ იყო: ოდნავ სვლა შეიწეა.

გალერიან სულაკაური

კარგი დღე

— გააჩერე! — წამოდგა ზურაბი და
კარებთან მივიდა.

გვირაბმშენისათვის მეტი არაფერი ჩამოსუ-
ლა. აქედან ყვარლამდე ორიოდე კილო-
მეტრი იყო დარჩენილი.

ალევის ხეივანის მიღმა მთის ძირი
კომპრესორებისა და ბურღების ხმაურ-
ზე ძაგაგებდა, მანქანები ღმუილით
დაჰქროდნენ ქვიშაყრილზე, ბუღდოზე-
რები მადიანად უტევდნენ ჩამონგრეულ
ქანს.

გვირაბის დასაწყისში რამდენიმე
მზურღავი მუშაობდა. მეტეტონეები ყა-
ლობებს ამზადებდნენ, მემონტაჟეები
ბეტონის ასარეგ მანქანას აწყობდნენ.

— დათა! ე, დათა!

— ბიჭო, შენ გეძახი, დათა! — გას-
ძახოდა ვაგონეტების ლიანდაგზე დახ-
რილ შავვერემან ბიჭს ნიკო და ხელს
უქნევდა, მოდიო.

— ვალიკო სისაური არ გინახავს?

— არა.

— წასვლას აპირებდა.

— სადა?

— წასვლას აპირებდა. აქაურობა არ
მომწონსო.

— რას ამბობ, ბიჭო!

— აბა მე რა ვიცი, აგრე კი თქვა და!

— ხელობას ვასწავლი, ბიჭო. ეგებ
აქ სადმეა, მოძებნე და მოიყვანე.

დათა ტანის რხევით დაეშვა ქვევით,
ფატმასურის წყლის პირას გაშენებუ-
ლი ბარაკებისაკენ, — უთხარი, რა ხე-
ლობაც სურს, იმას ვასწავლი-თქო —
მიაძახა ნიკომ და თავი გააქნია სინანუ-
ლის ნიშნად.

ზურაბ გარსევანიშვილს მშენებლო-
ბის უფროსის ძებნა არ ვასკირვებია.
სპეცტანსაცმელი ეცვა და იქვე მზურ-
ღავებთან ტრიალებდა. სიხარულით შე-
ეგება და ცოტა ეჭვის თვალითაც შეხე-
და ახალბედა ინჟინერს.

მთა თუ გინახავსო — ჰკითხა მშენებ-
ლობის უფროსმა. ზურაბს გაუკვირდა;
მთა თუ გინახავსო?! რამდენი ზაფხუ-
ლი გაოტარებია სპეროზას პირდაპირ,
რამდენჯერ გადაუთელავს მწყემსებთან
ერთად არღაოთეების პერიოზში მთის
ბილიკები, ნაბრალეები, ხრამები, ქარა-

ფები; ეს კი ეკითხება: მთა თუ გინა-
ხავსო. დონბასში, პრაქტიკაზე, — მა-
ლაროში თუ ყოფილხართო, — ეკითხე-
ბოდნენ მომავალ გვირაბმშენებლებს, აქ
უცნაურად ჰკითხა გვირაბმშენის უბნის
უფროსმა.

— პრაქტიკაზე მალაროებში ვიყავი.

— სად?

— დონბასში, ტყვარჩელში.

ორი თანაშემწე მიუჩინეს, ჩააბარეს
ხელსაწყო-იარაღები და გვირაბის პირ-
დაპირ დააყენეს. პროექტი საკმაოდ
რთული გამოსაანგარიშებელი გამოდგა.
მცირე უყურადღებობა და დაუდევრო-
ბა მთელ მშენებლობას დაეტყობოდა.
რაკი გვირაბი ახალდაწყებული იყო,
ობიექტებზე დიდხანს არ უხდებოდა
ყოფნა. ჰალე მშენებლობამ მთელი
ფრონტით შეუტია მთას, ამოქმედდა
მეორე პარალელური გვირაბიც. ზურაბ
გარსევანიშვილს ყოველდღე ემატებო-
და სამუშაო, ყოველ ნაბიჯზე ახალ-
ახალი სიმაგრის ქანი ჩნდებოდა.

მთის სიღრმეში მალე ორი პარალე-
ლური გვირაბი გაიჭიმა. რთული ნაგე-
ბობა გამოდგა ყვარლის მიწისქვეშა მა-
რანი. ზუმრობა ხოშ არ არის: 7 ათას
ოთხასი მეტრი სიგრძის გვირაბი ბადე-
სავით დაიხლართებოდა მთის გულში;—
ორ 450 მეტრი სიგრძის გვირაბს დაახ-
ლოებით ამავე სიგრძის 13 გვირაბი შეუ-
ერთდებოდა. ორი პარალელური გვირა-
ბის გაყვანა ძნელი არ იყო მარქშიდე-
რებისათვის, ისინი ერთმანეთს არ უერთ-
დებოდა, მაგრამ სიძნელეს ამ გვირა-
ბების განივი შეერთება წარმოადგენდა.

დღეები საოცრად სწრაფად გარბოდ-
ნენ. ყოველი ახალი დღე ყურადღების
მეტ დაძაბვას მოითხოვდა. ყვარლელე-
ბი მოდიოდნენ, მთის ჩაბნელებულ
ჯურღმულში გაკვირვებულები შეიხე-
დავდნენ და თავს აქნევდნენ:

— ე რა ყოფილა, კაცო!

— ჯერ სადა ხარ, ბიძია. ცოტაც
გვაცალეთ, — მოსულებს თამამად უპა-
სუხებდა გვირაბგამყვანი ნოდარ სარა-
ლიძე.

— ჯერ სადა ხართო?
— ჰო, გვირაბებს ახლა ვიწყებთ.
— მა ე რაღაა?

— შესასვლელია, აქედან სხვა გვირაბებში შევალთ.

— ჰაი დედასა! — ამოიხრებდნენ ზერებიდან ამოსული ბებერი მევენახეები და თვალბმომკუთხული მიაჩრდებოდნენ გვირაბის სიღრმეს. ზურაბ კარსენიანიშვილს თანდათან ღელვა იპყრობდა. ათჯერ ზომავდა, ასწორებდა, ანგარიშობდა.

მუშები ორივე მხრიდან მიიწევდნენ. ბურღავდნენ, აფეთქებდნენ, ვაგონებში მიწა გარეთ გაჰქონდათ. გვირაბს რკინა-ბეტონით ადუღებდნენ.

— პირველი გვირაბი ზვალ თორმეტ საათზე შეუერთდება, — თითქოს საიდუმლოდ უთხრა ნიკომ გერმანოზა-შვილს.

— აი, ჩვენი ბიჭობაც ახლა გამოიჩნდება.

— სიზუსტე მაფიქრებს.

— კიდეც თორმეტი გაქვს შესაერთებელი, თუ აქ შეეცდი, სხვაგან გაასწორებ.

— არ მინდა შევრცხვე, ძია ნიკო.

— ბიჭო, ოთხი მეტრით ხომ არ გაგელუნება ღერძი.

— ოთხი მეტრი მარცხია.

— ერთი?

— ერთი კიდეც მოსათმენია.

— აბა, შენი გამოთვლები მიჩვენე. "ე კაი კაცო, თხუნელას განატყუილად მემძიან, ეგ სახელი ჭიათურაში შემარჩიის და ყვარელშიც, ხომ ხედავ, თან გამოიყვანა.

რაკი ძია ნიკომ არაფერი თქვა, უფრო დაღონდა ზურაბი.

*

მთელი საღამო მოუსვენრად დადიოდა. რაკი ყარაღის ცენტრში თავმოყრილ ახალგაზრდებთან უქმად დგომა და ათასგვარო ლაპობის მოსმენა მოსწყინდა, ფატმასურის წყაროზე ჩავიდა და დიდხანს მარტო იჯდა. ზვალ გადამწყდებოდა ყველაფერი, ზვალ აბარებდა ნამდვილ გამოცდას, თორემ იქ —

ინსტიტუტში ნახაზების შედგენა, გამოანგარიშება კარგი თეორიული ცოდნის ნაყოფი იყო, იქ ყოველ შეცდომაში სიტუდენტური წაზარმაცება იჩენდა თავს, აქ კი ვინ იცის...

ფატმასური მიჩხრიალებდა, მურყნებსა და აკაციებში იმალებოდა. ზურაბი იჯდა და წყლის დინებას თვალს არ აცილებდა, იჯდა და ღელვასა და შიშს ანკარა წყალს ატანდა.

წყაროსთან ვალიკო სისაური მოვიდა.

— მთებმა ნისლები გადაიყარეს და ჩამოცხებაო, ამბობენ.

— შენ რა, ომალო ხომ არ მოგაგონდა?

— ჰაი, ჰაი, რო მომაგონდა, მაგრამ...

— ახლა კესელოს ციხე-ნანგრევებთან ყველაფერი აყვავდებოდა.

— აყვავდებოდა და მერე როგორ.

— აბიზინდებოდა ყანოინი, არღაჯე. არყიონებიც შეიფოთლებოდნენ.

— ცხელი ზაფხული იქნებაო, ამბობენ.

— ნიკომ გვირაბს მიგაჯაჭვა და ახლა სადღა წახვალ.

— სადღა წავალ. უხელოთურმა ხელობა ვისწავლე. ამოდენა მთა გამოვანგრე და სანამ გვირაბს არ შევეუერთებთ, შვებულებაშიც არ წავალ...

ზურაბი ბარაკისაკენ წავიდა, გაუხარდა, რომ გვირაბის შეერთებას სხვებიც ელოდნენ. ზოგი მასავით ღელავდა, მარცხი აშინებდა და ღიღავდა. ზოგი გვირაბის შეერთებისთანავე შვებულებაში წასვლას აპირებდა. ზურაბს პირველი დღე გაახსენდა, გვირაბის მშენებლობაზე მოსვლის პირველი დღე.

გვირაბში მზემ შეიხნდა, ჩადუღებულ კედლებს მიანათა, გვირაბის სიღრმეში მზე მაინც ვერ წვდებოდა. იქ სიბნელე იყო, ჯერ ადამიანის ხელუხლები დაუღუღაბებელი ქანები უძრავად, უსიკოცხლოდ იწვნენ ამოდენა მთის მკერდქვეშ. ბურღავდა სარალიძე. მთელი ტანით ცახცახებდნენ ოთარ ჩაფიძე, მი-

ვალერიან სულაკაური
კარგი დღე

რიან ცეცხლაშვილი. ბურღი თითქოს განგებ იხვედა უკან, ისინი მაინც მოხერხებულად უმარჯვებდნენ, მთელი ძალ-ღონით აწევბოდნენ.

ოთხი მეტრიღა იყო დარჩენილი. სახეგაოფილი მბურღავები ამოდ დასჭიდებოდნენ გაყინულ ქანს.

— ავცდით!

— გუ-გუ, გუგუუ! — ხმაურობდა ქანსატვირთავი მანქანა.

მბურღავებს განსაკუთრებით უნათებდნენ, ელექტრო-მექანიკოსებს იქაურობა სულ გაეჩირადნებინათ.

— ერთხელაც დაბურღონ.

ბურღავდნენ, ქანები გამოჰქონდათ, უფრო მოხერხებულად უმარჯვებდნენ ბურღებს.

როგორ უნდოდა ვალიკოს, გვირაბის შეერთებას რომ იზეიმებდნენ, შვებულებაში წასულიყო.

ახლა კესელოც აყვავდებოდა, ყანონიც და ქუეც. ვალიკოს მშობლიური მთა ელის და ვალიკოც ელის გვირაბის შეერთებას.

მშვიდი ღამე იწვა ყვარლის მთების ძირში, წყნარი და მშვიდი. ფატმასურა მიჩნარალებდა და მირაკრაკებდა. ზურაბი ფანჯრიდან წყვიდაის გაჰყურებდა. იქით, პატარა გორის უკან კომპრესორები გუგუნებდნენ...

*

ღილით ცვლამ ჩვეულებრივ დაიწყო მუშაობა. ბერონის სხნარსარივ მანქანასთან მუშები ფუსფუსებდნენ. გვირაბიდან გამოსულ მემანქანეს გულისფანცქალით გადახედავდნენ და რაკი ნასყიდა ლოლიაშვილს სიხარულის ნატამალსაც ვერ შეამჩნევდნენ, არაფერ, ეკითხებოდნენ. კანტორაში კაცის ჭაჭანება არ იყო. ტელეფონი აწყრილდებოდა, რამდენჯერმე გაბმულად დარეკავდა და მერე ისიც დადუმდებოდა.

დრო ნელა გადიოდა, ყოველ შემთხვევაში მშენებლებს ეჩვენებოდათ, დრო განგებ ნელა გადიოდა. ხანდახან აგრუხუნდებოდა მთის გული, შერტყდებოდნენ რცხილები, ზვრიბიდან მანქანაჯიდებული მევენახეები კედ-

ლივით აღმართულ მთას შეხედავდნენ და მერე ისევ ვაზის ფოთლებს შაბიამნის ხსხარს შეაფრქვევდნენ.

13 პარალელური გვირაბის შეერთებაში მთავარი მაინც პირველი იყო, ამიტომ ღელავდნენ, და თუმცა გულხელდაკრფილნი და დამშვიდებულები, ვერც მერე იქნებოდნენ მარქშიდერები, მაგრამ მთავარი მაინც პირველი იყო. პირველი გამარჯვება კეთილი დასაწყისიო, ამბობდნენ გვირაბამყვანები, გულისყურით ადევნებდნენ თვალყურს მბურღავების მუშაობას.

შუადღისას ერთხელ კიდევ გაყუჩდა გვირაბი, ერთხელ კიდევ გაისმა სასტვენის ხმა და საფარებში გაინაბენ მბურღავები, მარქშიდერები, მეტეორნები. მერე ყველას გაელმა, გადაეხვივნენ ერთმანეთს და ხელი ჩამოართვეს. ჩამოშლილ ქანზე იდგნენ მარქშიდერები, მუშები და ტექნიკოსები და ერთმანეთს ულოცავდნენ. ერთი საათის შემდეგ გვირაბიდან სახეგაციკროვნებული ზურაბ გარსევანიშვილი ნელა მიბიჯებდა გასასვლელისაკენ.

— დათა, ბიჭო, შენ გეძახი, მომიცადე! — ეძახდა ნიკო გასასვლელში დათას და ხელს უქნევდა.

— ბიჭიკოს უთხარი: კაი საღილე დაგვახედრე-თქო.

— ვისა?

— ბიჭიკოს, ჩვენს მზარეულს.

— ვეტყვი!

ნიკო ზურაბს მიუბრუნდა, თვალები უბრწყინავდა. თავი გააქნია და გულსაც გადაეცა:

— ჩემი სიცოცხლე გვირაბებს ვაშენებ და ასეთი სიზუსტე ჯერ არ გამიგია.

— დანარჩენებსაც ამავე სიზუსტით შევავრთებთ, ეს უფრო იოლი საქმეა, ძია ნიკო, ისინი ხომ ამის პარალელურად იქნება განლაგებული.

იმ საღამოს ნიკო ბარათებს წერდა ყვილგან — საღაც კი ნაცნობი გვირაბამყვანი ეგულებოდა. გვირაბის შეერთების ასეთი სიზუსტე თავის დამსახურებადაც მიიჩნდა მშენებლობის მთა-

ვარ მექანიკოსს და სიამაყის გრძნობას
ამიტომ აქსოვდა ყოველ სტრუქტურაში.

*

ჩვენ არც გვეფიქრია გვირაბიდან გა-
მოსვლა. დინჯად მივეყვებოდით გვირა-
ბებს. იქ განსაკუთრებულს არაფერს
ვეძებდით, მაგრამ რაკი ზურაბი გატა-
ცებით მიაშობოდა ანდრო სარალიძის
ბრიგადის სასახელო საქმეებზე, მეზე-
ტონეთა თავდადებასა და წარმატებებ-
ზე, მივდიოდით უფრო ღრმად, თითქოს
ნაამბობისა და ნათქვამის დასადასტუ-
რებლად. ჩემთვის ყველაფერი საოცარ-
ი და ფანტასტიკური იყო, ჩადუღაბე-
ბული კედლებიც, დაღწეული ქანებიც,
მთების გულში გულდაგულ დაგებული
ვიწრო ლიანდაგები და სინესტიისა და
ოზის სუნიც. ზურაბს არაფერი უკვირ-
და, მიდიოდა დინჯად, მიაშობოდა მთის
გულში შეჭრილ ადამიანებზე, იმ დიდ
და საპატიო ამოცანებზე, რაც გვირაბის
შშენებლებს უნდა გადაეჭრათ.

ამ უზარმაზარი ნაგებობის ნაწილი
უკვე ასრულებდა თავის დანიშნულე-
ბას. რამდენიმე განივი გვირაბის შესას-
ვლელი საგულდაგულოდ იყო გაკეთე-
ბული, რკინის კარები ბეტონის ჰერს
ეზგინებოდნენ; თიხის მიღები შესასვ-
ლელიდან გვირაბის ორივე მხარეს სამ-
წყებად ჩამწყრივებული კასრების თავ-
ზე მიემართებოდა.

— ეს მიღები რაღად უნდათ? —
ვკითხე მე.

— კასრებში ღვინის ჩასხმა ავტომა-
ტურად ხდება. ღვინო გარედან პირ-
დაპირ მიღებით შემოვა. მეღვინეებს
შრომას გაუადვილებს.

მერე ზურაბი გატაცებით მიყვებოდა
მარნის შესასვლელების მოპირკეთება-
ზე, სადგურსტაციო კაბინეტ-ლაბორა-
ტორიების მშენებლობაზე, მარნის ტე-
რატორიის გამწვანებაზე, მისასვლელი
გზების გალამაზებაზე.

გვირაბიდან გამოსვლისას ერთ ხანს
თვალეზდაბუქული ვიდექით მზეზე.
სიბნელესა და სინესტეს მიჩვეულებს
ახლა მშრალი და სუფთა ჰაერიც გვე-
ხამუშებოდა და მცხუნვარე მზეც.

— მე კი მეგონა, გვირაბში გზა თუ
აებნა-მეთქი, — მოგვეგება მონადირე.

— ყველა გვირაბი მომატარა და შე-
გვაგვიანდა.

— მეგზური ურიგო არ გყოლია, —
გაეცინა ყვარლელ მონადირეს, — ამ
ჯგულმა სადაც ნიველირი დადგა, გვი-
რაბი გაიყვანა.

ალაზნის ველი მოლურჯო ფერის
ბულში თვლემდა. მზიანი დღე იყო კა-
ხეთში. ჩვილებრივი, აგვისტოს მზიანი
დღე. ზერების თავზე თვითმფრინავი
განუწყვეტლივ ფანტავდა ბოლივით
გოგირდს.

ყვარლის აღმოსავლეთით ფატმასუ-
რის წყლის თავზე კედლეოვით აღმარ-
თოლი მთა ზოგჯერ შეირყეოდა და
ყრუდ დაიგრუხუნებდა.

ვალერიან სულაკაური
კარგი დღე

ქართული პოეტური

სერგი ჭილაია

ხალხის გულის ხმა

ყოველი ჰემარიტი მწერალი ლიტერატურულ ტრადიციას ამდიდრებს, ახალს უმატებს, თავისი წვლილი შეაქვს საერთო პოეტურ კულტურაში. ეს საკუთარი წვლილი ის პოეტური აღმოჩენებია, რასაც მხოლოდ ნამდვილი ტალანტი ახერხებს. პოეზიაში საკუთარი სიტყვის თქმა, დიდ მწერლობაში ორიგინალური პოეტური წვლილის შეტანა ძნელი და რთული საქმეა. პოეტს სჭირდება ათასსა და ათათას სიტყვასთან ჭიდილი, თანამედროვეებთან თუ წინაპრებთან კამათი, რათა ახალი სიტყვა შემატოს დიდი მწერლობის უნაპირო მორევს. ამას მხოლოდ ტალანტები ახერხებენ. ზოლო იმას, რაც ტალანტის ნაყოფია, ხალხი ერთბაშად აიტაცებს და ერის კუთვნილებად აქცევს.

როდესაც რუსთაველს გავიხსენებთ, უპირველესად ყოვლისა მისი აფორიზმი მოგვაგონდება. რუსთაველის გენიალური აფორიზმები უმაღლე ხალხში გადავიდა და მათ საუკუნეების განმავლობაში იმეორებდა ხალხი: „სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი სახელოვანი“ თუ „ქირსა შიგან გამაგრება ასრე უნდა, ვით ქვიტკირსა“, — იმეორებდა ამ სიტყვებს ქართველი ხალხი და თან იმედოდ რუსთაველი წინ მიუძღოდა, როგორც დროშა, ჩააგონებდა, ამხნევებდა, ეძახდა უთანასწორო ბრძოლაში გამარჯვებისაკენ. და ეს იყო გენიალური პოეტის უპირველესი ღირსება.

ქართველი კაცი თავის დიდ მოსარჩლეებად თვლის „ვიფხისტყაოსნის“, „მგზავრის წერილებისა“ თუ „ცაფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტის“ უკვდავ ტორებს და მათი ქმნილებების კითხვისას ერთბაშად იმედი და მზნეობა ეუფლება მის სულს. მწერლობის უპირველესი ამოცანა სწორედ ის არის, რომ თავის ხალხს, თავის ერს იმედოდ ედგეს. ერის სულიერი ცხოვრების ნიშანსვეტი იყოს და გზას უნათებდეს ცხოვრების რთულ სავალ გზაზე. თანამედროვე ქართველი პოეტებისაგან ჩვენ ერისა და ხალხის სწორედ ამგვარ დიდ სამსახურს მოვითხოვთ. რასაკვირველია, ჩვენი დრო სულ სხვაა, ვიდრე ძველი. ამიტომაც მართებული არ იქნებოდა არ დაგვენახა კლასიკოსი მწერლებისა და თანამედროვე პოეტების მდგომარეობისა და როლის ის განსხვავება, რაც ეპოქამ დაბადა. მაგრამ როგორიც არ უნდა იყოს ეს განსხვავება, მწერლობა ერის მსახური იყო და ეს როლი მუდამ ექნება მას, სანამ მწერლობა იარსებებს. სწორედ ამიტომ ქართველი მწერლის ყოველ ახალ წიგნს ამ მაღალი საზოგადოებრივი და ეროვნული თვალსაზრისით უნდა ვაფასებდეთ. ირაკლი აბაშიძის ახალი წიგნიც „პალესტინა, პალესტინა“ ამ დიდი საზომით უნდა შეფასდეს.

ირაკლი აბაშიძის ახალი ლექსების აქ წიგნმა გაამდიდრა პოეტის ბიოგრაფია. აამალა მისი მოქალაქეობრივი და პო-

ეტური როლი. უფრო მეტიც: ლექსების ეს ციკლი პოეტური სათქმელის ის საკუთარი წვლილია, რაც ირაკლი აბაშიძემ ჩვენს პოეზიაში შეიტანა; ამ წიგნში პოეტის ტალანტმა ახალი ძალით გამოანათა და ექვემოტანელი, მაღალი ღირსებით 'მჭმლისა მისი სახელი.

ირაკლი აბაშიძემ რუსთაველისადმი მიძღვნილი პირველი ლექსი 1934 წელს გამოაქვეყნა, ხოლო 20 წლის შემდეგ პოეტმა ინდოეთში, „რუსთაველის ნაკვალევზე“ იმოგზაურა. ქალაქ დელიში პოეტი მოხსენებით გამოვიდა და თავისი სიტყვის დიდი ნაწილი რუსთაველსა და მის „ვეფხისტყაოსანს“ დაუთმო; ამას მოჰყვა ლექსების ციკლი „რუსთაველის ნაკვალევზე“, რომელიც 1959 წელს ცალკე წიგნად გამოვიდა. ის, რაც ირ. აბაშიძემ ლექსების წიგნში „რუსთაველის ნაკვალევზე“ (და მეორე კრებულშიც „პალესტინა, პალესტინა“) დახატა და აღწერა, მისი პოეტური ფანტაზიის ნაყოფია. მას საფუძვლად არ უდევს ისტორიული, კონკრეტული ფაქტები. სამაგიეროდ ამ ფანტაზიას ასაზრდოებს „ვეფხისტყაოსნის“ გმირთა სამყარო და დიდი რუსთაველის გარშემო შექმნილი ლეგენდა. ყველაფერი ეს კი დაღუპილი წყაროა პოეტური ფანტაზიისათვის.

ინდოეთით მოხიბლულ ჩვენს პოეტს ყველგან ელანდებოდა სახელოვანი წინაპრის აჩრდილი, მაგრამ ვერსად ვერ მიაგნო მის უკანასკნელ კვალს. დღემდე არ ვიცით ჩვენ რუსთაველის ცხოვრების უტყუარი ამბავი. ყოველ ქართველ კაცს აწუხებს რუსთაველის ბედი, მით უფრო აწუხებს იგი ქართველ პოეტს და სულმოუთქმელად დაეძებს მის ნაკვალევს ინდოეთში, მაგრამ ყველგან ეს ვრცელი ტრამალები და გზები სდუმან და სდუმან:

მეც სმენა ჩემი დაგზარდვ უმაღ
და მგონის გზებით
და მღერის გზებით
ვაცეც და ვთოლუ
მალრიბის გზები,
მაგრამ ის გზებიც
სდუმან და სდუმან.

ამის შემდეგ ირ. აბაშიძემ ქართველ მეცნიერებთან ერთად იმოგზაურა იერუსალიმში და 700 წლის შემდეგ მოიხილა დიდი წინაპრის უკანასკნელ თავშესაფარი. ხელით შეეხო მონასტრის კედლებს, სადაც სამშობლოსათვის ღოცულობდა დიდი რუსთაველი, თვალს მოავლო მონასტრის ფრესკებს და მის ქართულ წარწერებს, ბოლოს უცხოთაგან შეგნებულად წაშლილი რუსთაველის კვალიც მოიძებნა: საღებავებით წაგლესილი შრე კედლისა გადაფხეცეს და ისე იპოვეს კედელზე დახატული რუსთაველის სურათი და მისი ასლი სასოებით ჩამოირტანეს საქართველოში. ჯვარის მონასტერში ნაპოვნმა რუსთაველის სურათმა თითქოს ნათელი მოფინა პოეტის ფიქრებს, მან გაიგონა რუსთაველის ხმა იღუმალი, და ეს ხმა უცნაურად შეიჭრა პოეტის სულში. ამ ატმოსფეროში დაიბადა და აიკინდა ერთ დიდ სიმღერად ის პოეტური ხმები, რომელიც თანამედროვე პოეტმა რუსთაველის უკანასკნელ თავშესაფარში გაიგონა.

ირ. აბაშიძის ახალი ლექსების ამ ციკლს დიალოგის ხასიათი აქვს. დიალოგი ჯერ თანამედროვე პოეტსა და რუსთაველს შორის იმართება, შემდეგ კი რუსთაველის ხმები, — დიდი წინაპრის ფიქრები და ოცნებანი, — თანამედროვე პოეტის ფიქრსა და ოცნებას ერთვის და ასე გარდაისახება იგი უკანასკნელის გულისთქმად.

როდესაც ამ პატარა წიგნის პირველ ლექსს იცნობით, ასე გგონიათ, თითქოს დიდი წიგნის ფინალი წაიკითხეთ. ეს დიდი წიგნი შოთა რუსთაველია ლეგენდად ქცეული ბიოგრაფიითა და პოეტური გენიით. და აი, ის, რაც რუსთაველს ათეული წლების განმავლობაში უჩხრეკიათ, უძებნიათ და ვერ დაუდგენიათ, პოეტს თავისი ექვემოტანელი ინტუიციით თითქოს მიუყვლინებია. იგი უყოყმანოდ აცხადებს:

სერგი ჭილაია
ხალხის გულის ხმა

შენ აქ ხარ,
აქ ხარ...
შენს კვალზე მავალს,
ამ ზღაპრულ კართან
ახლა რომ ვდგავარ,
მშობელი მიწის
ეს მედო ვაღი...
მორჩა!
აქ შენი დასრულდა კვალი,
აქ შენი ჩუმი
ფეხისმა შეწყდა:
ვდგავარ შენ სახლთან,
შენს ჩამჭრალ ცეცხლთან.

ასე დარწმუნებით არის თქმული ეს
სიტყვები. ჩვენც გეჯერა და ამ სტრი-
ქონებით მოხიზლული ვუსმენთ პოეტს.

სად არ დაიძებდა პოეტი რუსთავე-
ლის უკანასკნელ თავშესაფარს. და აი,
თითქმის იერუსალიმში, პალესტინაში,
ქართველთა უძველეს ჯვარის მონას-
ტერში აღმოაჩინა მისი ნაკვალევი და
მისი ხმებიც გაიგონა. საბჭოთა პოეტმა
იცის, რომ „ვეფხისტყაოსანი“ ქართვე-
ლი კაცის მუდმივი თანამგზავრია. და
მანც: რუსთაველის ცხოვრების უტყუ-
არ ამბავს დღემდე ელის ქართველი კა-
ცი. რუსთაველს ელის მისი ვარძია,
თმოგვის კედელი, ხერთვისი, მთელი
მესხეთი და მთელი საქართველო. და
აი, პოეტმა 700 წლის შემდეგ მოუვლი-
ნა მის სალოცავ საქართველოს შოთა
რუსთაველი ახალი ცოცხალი სიტყვით.
დიდი ფიქრებითა და გრძნობებით, დი-
დი სათქმელით და ჩვენც სულგანაბუ-
ლი ვუსმენთ რუსთაველის ხმას, ხმას
დიდებულს, სანუკვარს, საოცნებოს...
ლექსების ეს წიგნი — „პალესტინა, პა-
ლესტინა“ ცოცხალი რუსთაველის ხმე-
ბია, ჩივნი თანამედროვე პოეტის მიერ
ამეტყველებული რუსთაველის ხმები.
ეს პოეტური ხერხი უაღრესად ინტი-
მურს, რომანტიკულსა და გასაოცრად
გამჭვირვალეს ზღის ლექსების ამ ციკ-
ლის ყოველ სიტყვას, ყოველ ფრაზას.
დიდი რუსთაველის პირველი სალო-
ცავი საქართველო იყო და პალესტინა-
ში სალოცავად წასულს კვლავ სამშობ-
ლო ედგა თვალწინ:

ოი, პალესტინავ,
პალესტინავ!
ყოვლის მომცველის,
ყოვლის მფლობელის,
მწამდა შენის
სიტყვის ცხოვლისა,
მაგრამ უადრეს,
უწინარეს
უმალ ყოვლისა,
მე სამშობლოსთვის,
სამშობლოსთვის
ვიყავ მლოცველი...

გულიც და სუნთქვაც,
ყველა ნიჭი
ჩემის ცაცობის
მე წმინდად დადგე
საქართველოს
საკურთხეველთან.

რუსთაველის ამ სიტყვებს ჩურჩუ-
ლით იმეორებს ყოველი კაცი. შემდეგ
სასოებით გულში ინთებებს და მასთან
განუყრელად ათენებს ღამეს. ირაკლი
აბაშიძე ასეთი გასაოცარი გულთამხი-
ლობით ამყარებს ინტიმს რუსთაველ-
თან, შემდეგ ეს ინტიმი გადამდები ხდე-
ბა, გვიმორჩილებს და გვევალავს სამ-
შობლოსათვის თავდადების გრძნობე-
ბით. ეს პატრიოტული განწყობილება.
გამოსახული ახალი ინტონაციური ას-
პექტით, ლექსების ამ ციკლის უმთავ-
რესი პათოსია. საქართველოდან წა-
სულ რუსთაველს არ ასვენებდა ფიქ-
რი საქართველოზე:

რად მესიზმრება
ხმალი ტარში გადამსხვრეული,
ტანჯვა, გოდება,
ბედშავობა, ცრემლი მალული,
რად დამდეგს ღანდად
ბედწამხლარი ჩემი მამული...

პოეტური გარდასახვის ეს ხერხი თა-
ნამედროვე პოეტს საშუალებას აძლევს
უფრო ნათლად გამოხატოს თავისი სა-
თქმელი და ამ გზით უფრო დაგვაახ-
ლოვოს ერთი მხრივ რუსთაველთან, მე-
ორე მხრივ საქართველოსთან, მის დღე-
ვანდებლობასთან, მის სანუკვარ ფიქრებ-
თან და ოცნებასთან:

აკმაგრე ჭირო,
მტრის მონობა,
სპარსი, არაბი;
აშორე ცრემლი,
ურჯულთა,
წარღვნა, ქარაფი;
შენ გვედრებდი
შენს ღიღ გზაზე
ლოცვით მარებით;
არ დაუკეტო საქართველოს
პონტის კარები.

მხოლოდ შენ, უკნობს, შენ, ხატად
ქცეულს,
რა ღრთ, რა დასცემს შენს უკვდავ
სხეულს?

პატრიოტულ განწყობილებათა გამო-
სახვას ემსახურება ამ წიგნის ერთ-ერთი
უბრაწყინავლესი ლექსი „ხმა კატა-
მონთან“. ქართული ენის ქება არა ერ-
თი და ორი ქართველი მწერლისაგან
გვსმენია, მაგრამ იშვიათია ლექსი, რო-
მელშიც ასე ძლიერად იყოს გამოხატუ-
ლი ქართული ენის ღირებულება. სამშობ-
ლოსათვის თავშეწირვის აღსარებას
ქართული ენის სიყვარულში გამოხა-
ტავს პოეტი, მშობლიური ენა არა მარ-
ტო საშუალებაა გაგვიჩვენებს, ურთი-
ერთობისა, არამედ ის ადამიანის სულის
ნაწილია, ერის ფარ-ხმალი და იარაღი,
ხალხის ხარისხი და სიმდიდრე. ქართუ-
ლი ენის დაცვასა და გამდიდრებას შეა-
ლია ჩვენმა მწერლობამ თავისი ჯანი
და ღონე, რუსთაველი ამის უპირველ-
ესი მაგალითია. და ამიტომაც უპირველ-
ესი უფლება ქართულ ენაზე სიტყვის
წარმოთქმისა, მის საღიდეზღად ხმის
ამაღლებსა სწორედ რუსთაველს ეკუ-
თვნის. აქ რუსთაველის პირით ნათქვამი
აღსარება მთელი საქართველოს აღსა-
რებაა, ქართული ენის „მწარე ღზინი-
ცი“ და „ტკბილი სევდაც“ გამოთქმუ-
ლი და გამოხატულია გასაოცარი პოე-
ტურა ძალით, დიდი ენერგიითა და ვნე-
ბით. ენა უკვდავია, ენის დათმობა ერის
დათმობას უდრის, ენის სიყვდილი —
ხალხის სიყვდილი. ეს აზრი ასეა გამო-
ხატული:

დაეცეს, იქნებ, სიმაგრე ყველა,
მოისრას, იქნებ,
ყველა ყმა ველად.
დაედოს მტერი ყველა ღიღ ხსოვნას,
დააკდეს აზრი ნაპოვნის პოვნას.
ყოველ ნერვს, იქნებ, დაატყდეს მეზი,
ყოველ ძეგლს, იქნებ, დაედგას ფეხი,

ილიასა და აკაკის შემდეგ არავის არ
გამოუხატავს ასე გასაოცარი გულთა-
მხილობით ქართული ენის სიყვარული
და უკვდავება. და ყველაფერი ეს ნა-
თქვამია არა პათეტიკური, ზეაწეული,
ცრუპატრიოტული კვეხნით, არამედ
ღრმა განჭკვრეტით, ერთგვარი ტრაგიკუ-
ლი კილოთი და ოპტიმისტური რწმე-
ნით. რუსთაველი, როგორც მფარველი
ქართული ენისა, როგორც მფარველი
სამშობლოსი, ისე მოუვლინა ჩვენმა თა-
ნამედროვე პოეტმა ჩვენს მამულს და
მთელის სიღაღითა და სიმართლით გა-
მოათქმევინა ფიქრები და გრძნობები
თანამედროვე ქართველი კაცისა. და
მართლაც, როგორც ღაღადისი, ისე გა-
ისმის რუსთაველის სიტყვები:

ეს ლოცვა ჩემი
ათას წლებში
ფარავდეს ფარად
მის უკვდავ მთა-ბარს,
უკვდავ მაჯას,
მის უკვდავ ენას.

და ის, რაც ირაკლი აბაშიძემ თქვა
ქართული ენის შესახებ, შეიძლება გაი-
მეოროს ყოველი ერის შეილმა თავისი
მშობლიური ენის მიმართ.

ლექსების ამ ციკლში პოეტს შეტანი-
ლი აქვს რუსთაველის ბიოგრაფიასთან
დაკავშირებული სიყვარულის ისტორი-
ა: „ხმა თეთრ სენაკში“. ამ ლექსს
ეპიგრაფად წამძღვარებული აქვს რუს-
თაველის სიტყვები: „თამარს ვაქებდეთ
მეფესა, სისხლისა ცრემლდათხეული“.

კაცთა თავისუფლების იდეალი და
რწმენა რუსთაველის ხმებით პოეტმა
სიყვარულს დაუკავშირა. თამარისადმი
რუსთაველის სიყვარული მხოლოდ
ქალ-ვაჟის ტრფილიება როდია. თამარი
ზოგადი სიკეთისა და სიყვარულის სიმ-
ბოლოა პოეტისათვის, მისთვის — მი-

სერგი ქილაია
ხალხის გულის ხმა

სი სულის ინტიმი, სხეებისათვის —
ამაღლებული ზოგადსაკაცობრიო სიკე-
თე და რწმენა, ადამიანის მაღალი იდე-
ალი. და ყველაფერი ამის მიხედვით სი-
ყვარული წარმოდგენილია, როგორც
ყოველი დიდი საქმის, დიდი სიკეთის,
შეურყეველი ქეშმარიტების ნაცსაყუ-
ღარი:

თუ მქონდა ფიქრი
თუ მიზანი
მქონდა კაცური,
თუ აზრი წმინდა
გულს მეწერა
ასოთ მთავრულით, —
მე სიყვარულით,
სიყვარულით
ვიყავ ალბრული .
ჩემს მიზანს ერქვა
სიყვარული,
აზრს — სიყვარული.

მაგრამ პოეტმა წერტილი აქ არ დას-
ვა, რუსთაველს თამარის მიმართ შემდე-
გი სიტყვებიც ათქმევინა: იქნებ არც
იყავ მზე ნამდვილი, ღმერთი ნამდვილი,
იქნებ ხმა იყავ, სულის წეწვის, გულის
ფრიალის... დიახ, რუსთაველის გულის
ნაწილი იყო თამარის სიყვარული, ხო-
ლო თვით გული პოეტისა დიდი ქეშმა-
რიტების, დიდი სიკეთის დაუქცნობელი
ტრფიალი. გაქრა ეს სიყვარული და
ჩრდილი მიადგა რწმენასაც.

„უღმერთობაზე“ უფრო დიდი უბე-
ღურება — „უგულობაც“ აქედან წარ-
მოსდგა.

ბოლო ლექსში პოეტი გვიხატავს ფი-
ზიკურად და სულიერად გოლიათი რუს-
თაველის პორტრეტს. ჩვენს ცნობიერე-
ბაში ცოცხლდება რუსთაველის მომ-
ხიბლავი სახე:

ღრმად დათოვლილი ღომის ფაფარნი
თეთრ საბურველად პირზე ებურა...

ღაწვზე ეფინა ჩამავალ მზის
ნათელი შერთალი...

ამ პორტრეტს ამთავრებს საოცარი
ფერწერული სურათი, პოეტის მიერ
რუსთაველის ხასიათის გამოსახატავად
გამოყენებული:

შემოუტანეს ზეთისხილის
ტოტები ლურჯი:
პა, შენი ქართლი,
შენი სამცხე და არტანუჯი —
წამლად დაგედოს, ვითარ შენი მიწა და
წყალი,
არა ინდომა, ოღნავ სველი მილულა
თვალი.

ასე ცოცხლდება ჩვენს ცნობიერება-
ში დიდი რუსთაველის სახე.

ბოლო ლექსი — „უცნობი მინაწერი
პალესტინის ქართულ პერგამენტზე“ —
კომპოზიციურად კრავს ლექსების ამ
ციკლს, ამავე ღროს წერტილს უსვამს
და ბუნებრივად ამთავრებს ამ წიგნის
ჩანაფიქრს — რუსთაველის უკვდავე-
ბის, სამშობლოს უკვდავების, სიყვარუ-
ლის უკვდავების დედააზრს. და ყურში
რეფერენციით ჩაგვესმის პოეტის მიერ
ნათქვამი სიტყვები:

სწამდა... სჯეროდა,
სწამდა... სჯეროდა.

და ჩვენც გვჯერა ლექსების ამ ციკ-
ლის დედააზრი, — ეს წიგნი პოეტური
სიმფონიაა რუსთაველის უკვდავებისა
და მამასადამე საქართველოს უკვდავე-
ბისა. ხალხის, ერის უკვდავების დიდი
სიმღერა უნდა ვუწოდოთ ჩვენ ირაკლი
აბაშიძის ლექსების ამ ციკლს.

რანი ვიყავით, ვინა ვართ და საით
მივდივართ, როგორი იყო ჩვენი წარსუ-
ლი და როგორია ჩვენი აწმყო, — თანა-
მედროვე ადამიანის ეს კითხვა და პა-
სუხი მთელი სიცხადით იჩენს თავს ამ
წიგნში. ლექსების ეს წიგნი ფილოსო-
ფიური ლირიკაც არის და დიდი საზო-
გადოებრივი და სახალხო ინტიმიც... ყო-
ველი კაცის კითხვები და ფიქრები ამ
ლექსებში თითქმის ერთად გამოხატუ-
ლან. პოეტი გაბედულად, აზრის, ფან-
ტაზიის, ღრმა გრძნობებისა და ფიქრე-
ბის დინჯი ამეტყველებით, რუსთავე-
ლის მსგავსად დაფიქრების და პატრიო-
ტული აღსარების სახით გვაწვდის ჩვე-
ნი გულის პასუხს და ჩვენს ფიქრებსა

და აზრებს ერთბაშად იპყრობს. ეს ლექსები არის პოეტის თავისებური გაბასება რუსთაველთან, მაგრამ არა შეკამათებისა და განმარტების წესით, როგორც ეს თეიმურაზ პირველს ან არჩილ მეფეს ჰქონდათ თავის დროზე, არა! ირაკლი აბაშიძემ რუსთაველს მისცა სიტყვა და თავისი ფიქრები და აზრები რუსთაველის ფიქრებითა და პასუხებით გვამცნო. მან რუსთაველის პირით თავისი პოეტური აღსარება მოგვცა, მე-20 საუკუნის პოეტისა და მოქალაქის აღსარება.

ამ წიგნში არა მარტო სამშობლოსადმი, საქართველოსადმი სიყვარულის მარადიული გრძნობაა ამღერებული, არამედ ყველაფერი ეს აყვანილია დიდ საზოგადოებრივ და ზოგადსაქოცებრივ იდეალამდის. რაც უფრო ეროვნულია პოეტი, მით უფრო ინტერნაციონალური და ზოგადია მისი მნიშვნელობა. ასეა აქაც. ირაკლი აბაშიძემ შოთა რუსთაველის ეროვნული გრძნობები ზოგადსაქოცებრივ კითხვებამდე აამალა და ამით უაღრესად საინტერესო ხასიათი მისცა მთელს წიგნს. რუსთაველი მამულის თვალთ უყურებდა მთელს სამყაროს, იგი კაცის უპირველეს ვალად სამშობლოსათვის თავდადებას მიიჩნევდა, მაგრამ იგი პოეტისაგან ყველაფერი მშობლიურის ბრმა თაყვანისცემას როდი მოითხოვდა. რა არის კარგი და რა არის ცუდი თვით ჩემს მამულში, რას უნდა დაუშვროთ მხარი და რას უნდა ვებრძოლოთ კეთილის, გონების თავისუფლების, ჭეშმარიტების გამარჯვებისათვის — აი, ეს უნდა განსაჯოს პოეტის გონებამ, და ეს არ ეწინააღმდეგება მამულის სიყვარულს. ხოლო იქ, სადაც ამგვარ განსჯას ბოროტი აღევს, საჭიროა მისი დანერგვა, თუნდაც მამულისა იყოს ეს ბოროტი. კარგად ამბობს პოეტი:

მე ჩემს გონებას,
ცნობას ვთვლიდი
ჩემს დიდ საუწყედ,
რადგან არსთაგანს
მე მებოძა
ეს საბოძელი, —
შენ მოხოვდი
თაყვანს,

მხოლოდ თაყვანს,
თაყვანს განუსჯელს,
მე მხოლოდ განსჯის,
მხოლოდ განსჯის
ვიყავ მლოცველი.
თუ განმაცემი,
თუ დამადგი
თვალი სრულმქმნელის,
თუ მომიც ძალი
ხან ფრთაშესხმის,
ხან დაღონების,
მე მწაღდა შენგან
სიტყვა,
ცნობის თავისუფლების,
მე მწაღდა შენგან
სიხარულიც
განხმულ გონების.

კარგად არის ნათქვამი. მამულის დიდ მოთაყვანე, გენიოს პოეტს უფლება ჰქონდა ასე წარმოედგინა სამშობლოს სიყვარული და რაც ამ მორალურ და ინტელექტუალურ კოდექსს ეწინააღმდეგებოდა, ხმა აღემალებინა მის წინააღმდეგ, თუნდაც მამულისა ყოფილიყო იგი. დიდი ილია იტყოდა: ცუდი ვისიც არ უნდა იყოს, ქართველის იქნება იგი თუ ინგლისელისა, დაგმობის ღირსიაო. ყოველი დროის დიდი მწერალი ყოველივე ცუდის, თავისუფლების მოძულე აზრის წინააღმდეგ გამოდიოდა. ვინ უნდა იბრძოდეს ცუდისა და უფარების წინააღმდეგ, თუ არა პოეტი? თვით რუსთაველი ამბობს: იქნებ „მცირედი“ იყოსო ჩემი შემართება. არაფერი ისე ლამაზი თა მშვენიერი არ არის, როგორც სიმართლე, — და სწორედ რუსთაველი იყო სიმართლისა და თავისუფლების მედროშე პოეტი.

ყოველ ქართველს, რომელსაც ხელში წიგნი აუღია, თავისი დამოკიდებულება აქვს რუსთაველთან, თავისი საიდუმლო ფიქრები და გრძნობები აკავშირებს მასთან. პოეტი, რომელსაც გადაუწყვეტია დასწეროს რუსთაველზე, ვალდებულია ხორცი შეასხას რუსთაველისა და მკითხველის ამ საიდუმლო ფიქრებს, სული ჩაუდგას ბუნდოვნად

სერგი ჭილაია
ხალხის გულის ხმა

და უსახოდ წარმოდგენილ გრძნობებს. აამეტყველოს და ყველასათვის გასაგები გახადოს იგი. ნამდვილი პოეტი ძილიონთა ფარული ფიქრების მესაიდუმლო და გამომთქმელია.

რუსთაველზე ბევრი დაწერილა ქართულ პოეზიაში. მე არ მეგულება ქართველი პოეტი, რომელსაც რუსთაველისაგან რამე არ ესესხოს, რუსთაველზე რამე არ ეთქვას, მაგრამ მაინც რუსთაველზე ლექსების წერა ისევე ძნელია, როგორც რუსთაველის შემდეგ საზოგადოდ საქართველოში ნამდვილი და მაღალი პოეტის სახელის მოპოება. ამას ის გარემოებაც ართულებს, რომ აკაცი წერეთელმა და ვეაჟ-ფშაველამ უკვდავი პოეტური სტრიქონები მიუძღვნეს რუსთაველის სახელს და „სულმანთი პოეტი“ გასაოცარი ნიჭიერებითა და პოეტური ძალით გააცოცხლეს ლექსებში. და აი, ყოველივე ამის შემდეგ, როდესაც ირაკლი აბაშიძის ლექსების ამ ციკლს ვკითხულობთ, ვხედავთ, თუ რა საინტერესოდ მოახერხა პოეტმა დიდი პოეტის სახელი ერთხელ კიდევ ეზიარებინა ჩვენს ფიქრებთან და განცდებთან. ირაკლი აბაშიძემ რუსთაველის უკვდავი სახელი გააცოცხლა არა ერთ ლექსში, არამედ რამდენიმე პოეტურ ნაწარმოებში. სწორედ აქ იდგა სირთულე, — ერთფეროვნებას, ერთსახეობას არ შეემცირებინა ლექსების დამოუკიდებელი ღირსება. უნდა ვთქვათ, რომ მოხდა პირიქით. ეს ლექსები დამოუკიდებლად ცოცხლობენ და ამავე დროს ერთ ჰარმონიას, ერთ მთლიან, დიდ პოეტურ ჰარმონიას ქმნიან.

ბერნარდ შოუს უთქვამს: „პოეტები ხმამაღლა ელაპარაკებიან საკუთარ თავს, მსოფლიო კი ყურს უგდებს მათ“. ირაკლი აბაშიძის ლექსების ეს ციკლი არის ხმამაღალი ლაპარაკი, უწინარეს ყოვლისა, საკუთარ თავთან და, ამავე დროს, ეს არის დიალოგი პოეტისა პოეტთან, ირაკლი აბაშიძისა რუსთაველთან. ჩვენ კი ინტერესით ვუსმენთ ამ ხმებს.

ეს პატარა კრებული სულ ათი ლექსისაგან შედგება, მაგრამ შთაბეჭდილე-

ბა ისეთია, თითქმის დიდ წიგნს ვკითხულობდეთ. წაიკითხავთ ამ წიგნს, ისევე წაიკითხვა გინდებოთ. უფრო მეტიც: გინდა ეს ლექსები ზეპირად იცოდე, შენს საკუთრებად აქციო იგი, ისე ახლო ეხმაურება იგი ჩვენს განწყობილებას, ჩვენს სულიერ ინტერესებს. ეს კი უკვე ამ წიგნის დიდი ღირსებაა.

„პალესტინა“ ჩვენს წინაშე აღძრავს მრავალ საკითხს, გვაფიქრებს და გვაღელვებს, ჩვენც ჩვენი მხრივ ვეთანხმებით, ან ვეკამათებით ავტორს. ეს კი უკვე მის მაღალ ინტელექტუალურ ღირსებასა და თვისებაზე მიგვანიშნებს.

ამას წინათ, ერთი ცნობილი რუსი პოეტი შენიშნავდა: ჩვეულებრივად დღეს პოეტებს ორ ჯგუფად ყოფენ: მუსიკალური და ფერწერული მანერის პოეტებად. მაგრამ, რასაკვირველია, ასე მექანიკურად გამოიჯენა პოეტების ბუნებაში არ ხდებაო. ხშირად ორივე თვისება თუ ღირსება აქვს ერთსა და იმავე პოეტს, მაგრამ საკითხი იმას შეეხება, თუ რომელი თვისება ჭარბობს. ირაკლი აბაშიძე ამ ლექსების მიხედვით კიდევ ერთხელ ავლენს თავის თავს, როგორც მუსიკალური მანერის პოეტი, იგი მუსიკას უმორჩილებს პოეტური საშუალებების სხვა მხარეს. ღრმა მუსიკალური რიტმი, ფერწერული მანერით შეზავებული, მთელი სისრულით არის გამოვლენილი ციკლში. ამ ლექსების ენობრივი ფაქტურა და აზრობრივი ქსოვილი სევდიანია, ამავე დროს დიდი სინათლითა და ოპტიმიზმის შუქით განათებული. ლექსიკურად უაღრესად ეკონომიურია და ზუსტი. აქ ნაკლებია მსჯელობა, მეტია ხატვა, სახეებით ხატვა სათქმელისა. ლექსები ერთ რიტმზეა აკინძული და აწყობილი, ინტონაციურად ეს უაღრესად ორიგინალურ შთაბეჭდილებას ტოვებს. და მაინც, როცა ამ ლექსებს ღრმად დავაკვირდებით, ოდნავ არაქულად მოგვეჩვენება მისი მხატვრული სამყარო. მაგრამ თუ გავიხსენებთ, რომ პოეტს საქმე აქვს რუსთაველთან, ეს ბუნებრივია. რასაკვირველია, რუსთაველი თანამედროვეა თავის პოემითაც და ლექსიკი-

თაც. ეს ასეა, მაგრამ რუსთაველს მაინც 7 საუკუნე გვაშორებს და ეს გარემოება უკარნახებდა თანამედროვე პოეტს, ოდნავ არქაული იერი მიეცა რუსთაველის მეტყველებისთვის, რაკი მან რუსთაველი შემოიყვანა, როგორც ლირიკული გმირი. ირაკლი აბაშიძე დიდი ზომიერებითა და პოეტური ტაქტით უმორჩილებს არქაულ სიტყვებს თანამედროვე პოეტურ მეტყველებას. სულ რამდენიმე სიტყვაა აქ არქაული წესით გაცოცხლებული: „ხამს ლოცვა ჩემი“, „გარნა ვინ ვიყავ“, „მარქვი, სად ვსტყუი“, „შენ გეაჯები“, „ვითარ შენი მიწა და წყალი“, „სენაკის თვისის“...

ლექსების ეს ციკლი უაღრესად მდიდარია ქვეტექსტებით, ხოლო ყოველი

ქვეტექსტის იქით მთელი სამყაროა, რომელიც დაკავშირებულია ქართველი ერის ისტორიასთან და მის თანამედროვე ცხოვრებასთან. ლექსების მთელი კომპონენტები: შედარებები და მეტაფორები, ეპითეტები და კომპოზიცია ერთ ნათელ სიმფონიას ემსახურება — დიდი პატრიოტი პოეტის სულის აღსარებას.

ყოველი ქართველი მადლიერების გრძნობით წაიკითხავს ლექსების ამ წიგნს და ჩვენც ამ სტრიქონებს მადლიერების ამ გრძნობით ვწერთ.

სერგი კილაია
ხალხის გულის ხმა

გიორგი მაჩავაძე

ორი გერი

წარმომადგენელი

საბჭოთა რომანის ცენტრში ყოველთვის იდგა თანამედროვეობის ადამიანი თავისი რთული ფსიქოლოგიური სამყაროთი. საბჭოთა ადამიანის ფსიქოლოგია — ეს არის ახლის დამამკვიდრებელი ინდივიდუულის, მუდმივსა და აქტიურ შემოქმედებითს წვაში მყოფი პიროვნების ფსიქოლოგია, რომელიც განუწყვეტლევს ცვლილებებს განიცდის.

ახალი ადამიანის თვალთახედვის ფოკუსიდან არის ჩვენს რომანში ხილული საზოგადოებრივი ცხოვრება თავისი ცხოველმყოფელური შინაარსით, აქტიური ძალებით, მძაფრი ურთიერთობებით.

ასეთ რომანში აზრის სიღრმე, ინტელექტუალიზმი, ფილოსოფიური ხილვა მოვლენებისა შერწყმულია ხატვის ფართო ფსიქოლოგიურ-ემოციურ პრინციპთან, ხოლო ყოველივე ეს გარკვეულ იდეურ-მხატვრულ კონცეფციას ემყარება.

საერთოდ, თანამედროვე მხატვრული აზროვნება, ბუნებრივად, უფრო გამრავალფეროვანდა, რადგან თვით დღევანდელი სულიერი ცხოვრება გაცილებით მრავალმხრივი და რთული გახდა. ამ (ცხოვრების) ასახვის ყველაზე ფართო მხატვრულ ფორმად კი თანამედროვე რომანი გვევლინება.

დღევანდელი ქართული რომანის მთავარი თემაა ჩვენი თანამედროვეობა, ახალი სინამდვილე მისი მრავალფეროვანი და მეტად მდიდარი შინაარსით. მ-სი ძირითადი გმირია ახალი ადამიანი, რომელიც ამყარებს ამ სინამდვილეს

და თვით განიცდის უდიდესი შინაგანი გარდაქმნის პროცესს ცხოვრებისავე გავლენით.

ფართო მხატვრული ტილოები საერთაშორისო პრობლემებითა და მასალით ნიშანდობლივი გახდა თანამედროვე ქართული რომანისათვისაც ჯერ კიდევ ოცდაათიანი წლებიდან მოყოლებული. მაგრამ რა მრავალგვარი და საყოველთაოც არ უნდა იყოს მისი პრობლემატიკა, იგი ყოველთვის ეყრდნობა ეროვნულ მასალას, რომლის ფოკუსიდანაც აღქმულია საერთაშორისო ცხოვრების მოვლენები თუ ცალკეული პასაჟები.

ამ თვალსაზრისით, სინამდვილის მეტად თავისებურ მხატვრულ გააზრებას წარმოადგენს კ. გამსახურდიას რომანები „მთვარის მოტაცება“ და „ვახის ყვავილობა“.

საზოგადოებრივი ყოფიერების ყველა დარგში ძველის რღვევა-ნგრევისა და ახლის დამკვიდრება-გამარჯვების პროცესი მოითხოვდა რთული კლასობრივ-სოციალური ურთიერთობების, მთელ თაობათა ყოფაცხოვრებისა და ბრძოლის, ცხოვრებაში წარმოშობილ შინააღმდეგობათა რთული გადახლართვისა და დაპირისპირების, ადამიანთა შინაგანი სულიერი ძვრების და, საერთოდ, მთელი ეპოქების მონუმენტურ ხატვას.

თანამედროვე რომანის გამოჩენილმა ოსტატმა კ. გამსახურდიამ თავის აქ დასახელებულ რომანებში გაბედულად წარმოქმნა, ერთი მხრივ, ახალი ადამიანის, ოცი-ოცდაათიანი წლებისა და

შემდგომი პერიოდის ქართველი საბჭოთა ადამიანის, ხოლო, მეორე მხრივ, გარდასულ წოდებათა თუ დამარცხებულ კლასთა უკანასკნელი წარმომადგენლების ტიპური სახეები.

„მთვარის მოტაცებასა“ და „ვაზის ყვავილობაში“ განხორციელებულია ორი დაპირისპირებული სამყაროს — ძველი და ახალი სამყაროების — შეჯახების გრანდიოზული, ორიგინალური სურათის შექმნის მეტად თვალსაჩინო ცდა.

კ. გამსახურდია რთული ხატოვანი წარმოსახვის, მრავალმხრივი და მდიდარი მხატვრული აზროვნების შემოქმედია. იგი ყოველთვის ცდილობს თავისებური კონცეფცია მოუწახვოს ცხოვრების მოვლენებს, ფაქტებს, ეროვნულ მასალას; ფართო სარბიელზე გაშალოს თხრობა, გამოუმუშეოს ამ სარბიელს პანორამული ფორმა, მისცეს ფართო ეპიკური ქარგა.

ამიტომაც ნიშანდობლივია მისთვის ფართოპლანოვანი და, ამასთანავე, შინაგანად დაძაბული, გამძაფრებული სიუჟეტი, მკვეთრად გამოვლენილი და კულმინაციურად განვითარებული კონფლიქტი, რთული კომპოზიციური გამართვა.

კ. გამსახურდიას ბედმა არგუნა იმ მხატვრის ადგილი, ვისაც პანორამულად უნდა წარმოესახა ფეოდალურ ყოფაში დამკვიდრებულ წოდებრივ ურთიერთობათა რღვევისა და ნგრევის იმ პროცესის დასასრული, რომლის ჩასახვა და განვითარება ასე ოსტატურად ნათელჰყვეს ქართული ლიტერატურის კორიფეებმა XIX საუკუნესა და XX საუკუნის დასაწყისში.

მაგრამ ეს მხოლოდ ერთი ასპექტია აღნიშნულ რომანებში გამოთქმული მხატვრულ-იდეური თვალთახედვისა. ამ რომანთა პათოსი, როგორც უკვე ითქვა, ვაცილებით ღრმა და მეტი მომცემალია. პრივილეგირებულ წოდებათა უკანასკნელი ნაშთების — ემხვარების, ვაჩნაძეების, შარვაშიძეების, აფაქიძეების და სხვ. — დაღუპვის მთელი ტრაგედია აქ გახსნილია, როგორც ერთ-ერთი რგოლი საერთოდ ძველისა და ახლის

მწვავე კონფლიქტში, როგორც ამ ბრძოლის კანონზომიერული შედეგი, და აღქმულია ერის მთელი სოციალური თუ სულიერი ცხოვრების ფონზე.

აღნიშნულ რომანებში მხატვრული გამოხატვის საგნად აღებულია ჩვენი ხალხის ცხოვრება ოცდაათიანსა და ორმოციან წლებში მთელი მისი სირთულითა თუ მრავალფეროვნებით. ამ პერიოდის სხვა რომანებთან ერთად, „მთვარის მოტაცება“ და „ვაზის ყვავილობა“ გამოხატავენ მთელ ეპოქას ქართველი ხალხის ცხოვრებაში. ჩვენც ამ კუთხით გვინდა მივუდგეთ მათს განხილვას.

ახლისა და ძველის სამკედრო-სასიცოცხლო ბრძოლა და ახლის გამარჯვება ამ ისტორიულ შეჯახებაში; ახალი ფსიქოლოგიის აღმინათა დამკვიდრება; ერის ისტორიული წარსული და დღევანდელი დღე; ხალხი და ხელმძღვანელი; ინტელიგენცია და ახალი ეპოქა; ერის ინტელექტუალური პოტენცია; ხალხი და მისი სიბრძნე; თაობათა დამოკიდებულება და ურთიერთობა; შრომა და ადამიანი; პირადულისა და საზოგადოებრივის ურთიერთობა; ერი და ენა; ყოფა და ზნე-ჩვეულება; ბუნება და ადამიანი; პატრიოტიზმი და კოსმოპოლიტიზმი; მათელი ომები და ხალხების ბედი; ბურჟუაზიული საზოგადოების მანკიერებანი; საერთაშორისო ცხოვრების კონტრასტები — ასეთია, ძირითადად, აღნიშნული რომანების პრობლემატიკა, თემატიკური რკალი თუ იდეური გაღაწყვეტა.

მრავალპრობლემურობა, მრავალპლანოვანობა, ფართოდ განვრცობილი კომპოზიციურ-სიუჟეტური სისტემა, რაც ასე დამახასიათებელია თანამედროვე რომანისათვის საერთოდ, პანორამულ ხასიათსა და ფორმას აძლევს „მთვარის მოტაცებასა“ და „ვაზის ყვავილობას“.

ამ რომანებში მოქმედების არე ისე ფართოა, რომ იგი თავისუფლად იტყვის არა მარტო ქართველთა ხალხის ცხოვრებას, გიორგი მერკვილაძე
ორი ბედი

ბის მრავალ მნიშვნელოვან მოვლენას, არამედ ბევრ საყურადღებო ფაქტსაც რუსეთის, საფრანგეთის, გერმანიის, იაპონიის, ჩინეთის, იტალიის და ა. შ. თანამედროვე ისტორიიდან. აღნიშნულ რომანთა ასეთმა ფართომომცველობათმა ფორმამ ბუნებრივად მოითხოვა და განაპირობა მათში მრავალი ტიპის, პერსონაჟის, ხასიათის, სახის, მთელი მსახიობის შემოყვანა-ამოკმედება; მათი განწყობილებების, გონებისა და ემოციების ხატოვანი წარმოქმნა-ამეტყველება.

დამახასიათებელია ის, რომ „მთვარის მოტაცებაში“ ჩვენ საქმე გვაქვს 360-ზე მეტ, ხოლო „ვაზის ყვავილობაში“ — 620-ზე მეტ ისეთ სახესთან, რომლებიც უშუალოდ მონაწილეობენ მოქმედებაში როგორც კონკრეტული ტიპები, პერსონაჟები. თუ ამას მივუმატებთ რომანთა ცალკეული პასაჟების მონაწილე ჯგუფებს აღმანიანებისა, რომელთაც კონკრეტულ-ინდივიდუალური სახე არა აქვთ, მაგრამ კონკრეტული სიტუაციებისა თუ პასაჟების მოქმედ ძალას წარმოადგენენ (მაგალითად, დოდის მონაწილენი, მრავალი ასი მაყურებელი, ვარდანიძე-ემხვარების ხუთასამდე „მოსიხარის“, ორასი მონადირე და სხვ. — „მთვარის მოტაცებაში“; ელსადგურის ხუთასამდე მშენებელი, ფრონტის ასეულობით მეგრძოლი და ა. შ. — „ვაზის ყვავილობაში“), უფრო ნათლად წარმოგვიდგება ის დიდი გაღერება, რომელიც რომანისტმა შექმნა მრავალი პრობლემის მხატვრულ-სახობრივი აღქმის პროცესში.

ყველა ზევით ნახსენები პრობლემის დასმასა და მხატვრულ გადაწყვეტაში „ვაზის ყვავილობა“ წარმოადგენს „მთვარის მოტაცების“ ისეთ ერთგვარ ორიგინალურ „გაგრძელებას“, როდესაც თვით პრობლემები, იდეები და მათი მატარებელი აღმანიები დანახულია მათს განვითარებად ტენდენციად.

ამ თვალსაზრისით, მეტად საინტერესოა თარაშ ემხვარისა და ვახტანგ კორინთელის ბედი, მიუხედავად მათი სხვადასხვა წოდებრივ-კლასობრივი თუ საზოგადოებრივი მდგომარეობისა.

არის ბევრი რამ, რაც მათ თათქონს გარეგნულად აახლოებს ერთმანეთთან (ინტელექტი, ტრაგიკული აღსასრული ცხოვრებისა, ქართველი კაცის თვლით დანახული საზღვარგარეთული ყოფა). მაგრამ შინაგანად, ლოგიკურად, ეს ორი სხვადასხვა სულიერი სამყაროა, სხვადასხვა მსოფლშეგარძნებას დამკვიდრებული.

თარაშ ემხვარის ცხოვრება — ეს არის უნაყოფო ძიება დასაღუპავად განწირული აღამიანისა, რომელიც ზედმეტი გამხდარა ცხოვრებისათვის; ვახტანგ კორინთელის ყოფა კი შეგნებაა თავისი მოწოდებისა და მონახვა ადგილისა ხალხის დიდ ცხოვრებაში.

სუსქია მინდელიც და თამარ შარვაშიძეც, ასევე მოჩვენებითად მსგავსნი, შინაგანად სულ სხვადასხვა სულს აღამიანებია, რომელთა ასევე ერთი ასპექტით გადაწყვეტილი ტრაგიკული ფინალიც დასასრულია სხვადასხვა შინაარსით აღსავსე ცხოვრებისა. ამავე დროს, „ვაზის ყვავილობაში“ თამარს უფრო ახლოებელი „ორეული“ გამოუჩნდა მედიკო ვანნაძის სახით: მათი გარეგნული თუ შინაგანი მსგავსება გაცილებით მეტია.

არზაყანისა და გოდერძის, ძაბულასა და ნუნუს, ციხისთავისა და ჩალაშის, აბრია უჯირაულისა და გვანჯ აფაქიძის, მეწისქვილეების — ზოსიშვიასა და ნიორთავას და სხვათა ტიპური სახეების შეწყვილება-შეპირისპირება ნათელჰყოფს იმ თვალსაჩინო ევოლუციას, რომელიც განიცადეს უკვე სხვა ვითარებაში მოქცეულმა „ვაზის ყვავილობის“ ტიპებმა, პერსონაჟებმა.

როცა ამ ევოლუციაზე ვლაპარაკობთ, ჩვენ მხედველობაში გვაქვს მხატვრის თვალთახედვა და არა დაპირისპირება სხვადასხვა დროს შექმნილ რომანთა მხატვრული ღირსებებისა.

ორივე რომანში მხატვრული აღქმის მთავარი პათოსი ექვემდებარება ძველისა და ახლის ურთიერთობის, მათი ისტორიული ჭიდილის, ძველის დამარ-

ცხება-კვდომისა და ახლის მოსვლა-დამკვიდრების პრობლემას. ამ ბრძოლის შინაგანი კანონზომიერების გახსნა არის აღნიშნულ ნაწარმოებთა მთავარი თემა და მსოფლმხედველობრივი ასპექტი. ყველა სხვა პრობლემა თუ თემა, ძირითადად, დაქვემდებარებულია ამ მთავარი ხაზისადმი.

როგორც „მთავრის მოტაცებაში“, ასევე „ვაზის ყვავილობაშიც“ ახლის შეჯახება ძველთან სოციალურ-ეკონომიურ ცხოვრებაში თუ ადამიანთა ფსიქიკაში, გადაწყვეტილია კლასობრივი ბრძოლის სიმწვავისა და დიდი ჰუმანურობის ისტატური ურთიერთშეხამებით, როდესაც ადამიანთა ვნებები და ინსტინქტები ემორჩილება და ასახავს ცხოვრების რეინსებური კანონების ლოგიკას, პროგრესული აუცილებლისა და გარდუვალის, როგორც სამართლიანის, დამკვიდრების შემეცნებას.

ძველსა და ახალს შორის გამძაფრებული კონფლიქტის გადაწყვეტა ორივე ამ რომანში ერთთა უქუსლთ, დაქვეითება-დაცემით და სრული მარცხით, ხოლო მეორეთა ზეადმავლობის, მკვიდრად განმტკიცების ტენდენციით არის განხორციელებული. მაგრამ, განსაკუთრებით უკანასკნელ რომანში, ამ კონფლიქტის გადასაწყვეტად ავტორი რთული შინაგანი სულიერი გარდაქმნის ასპექტსაც მიმართავს.

ამგვარად, კ. გამსახურდიას რომანებში ერთმანეთს დაუპირისპირდა ორი სამყარო: ა) ძველი ყოფის ადამიანები — ეს სიხარბისა და სისასტიკის ფსიქოლოგიით აღჭურვილი ინდივიდუალისტ-ეგოისტები თავიანთი ანტიჰუმანური მორალით, ან ნიადაგამოცლილი და უმიზნო „ზედმეტკაცები“ მათი უხერხემლო იდეებითა და სულიერი სიცარიელით; ბ) ახალი ცხოვრების ადამიანები მათი ჰუმანიტარული რევოლუციური ხასიათით, ნათელი პერსპექტივით, ჰუმანური სულითა და პროგრესული იდეებით.

ამასთან, ძველი ბანაკი არ წარმოადგენს ერთი ფსიქოლოგიური წყობის ერთგვაროვან მასას. მასში, ერთი მხრივ,

მკვეთრად გამოსკვივის ძველი თაობების წარმომადგენელთა მტრული და ჯიუტი ხასიათი, ხშირად — არაადამიანური სისასტიკე და კაცთმოძულეობაც და, მეორე მხრივ, ამ გარდასულ წოდებათა თუ კლასთა ახალგაზრდა თაობის დაბნეულობა და შიში ისტორიის ახალი ძალების წინაშე, საკუთარი უძლურებისა და განწირულების შეცნობა.

თარაშ ემხვარის სახით რომანისტმა შექმნა ახალი ტიპი ოცდაათიანი წლების „ზედმეტი“ ადამიანისა, რომლისთვისაც უცხოა ახალი სოციალური გარემოცვა, და რომელიც თავის დიდგვაროვნობას ისე განიცდის, „როგორც წინაპრების მიერ დაკისრებულს, დაუმსახურებელ სასჯელსა და ცოდვას“.

ამ „მარტოხელა მოარულს“, თავისი დროის „უძღებ შვილს“ მთელი ევროპა შემოუღვლია და მრავალი მოვლენის მოწმე გამხდარა. მაგრამ მისი დაშრეტილი ენერგია ვერც ერთ სასარგებლო საქმეს ვერ გამოადგა ვერც უცხოეთში, ვერც სამშობლოში. მისი გონება მოუხუსხავს შეცნობას მისი თაობის ბედისა („ჩვენ თუნდაც ცამდისაც ხელი ავყოთ, მამების ჩვენის ცოდვა ადრე თუ გვიან მაინც გვიწევს და მოგვახრჩობს, რადგან ჩვენ წინაპრების სისხლი გვაქვს ძარღვებში, — ეუბნება იგი ერთ თავის მეგობარს უცხოეთში ყოფნის დროს, — და კაცთა მოდგმის ტრაგედია ისაა, რომ ჩვენ ისე შეკრული ვართ მათი ვნებებით, როგორც ლაოკონის მამა და ორი შვილი გველის მოქნილი სხეულით“).

სამშობლოზე ფიქრი კი მასში წარმოშობს შიშს იმ ხალხის წინაშე, რომლისთვისაც იგი უცხო გამხდარა სულიერად („არ ვიცი, ახლა რა ხალხი ცხოვრობს ჩვენში. მე იმ ხალხისთვის ისევე უცხო ვიქნები, როგორც იგია ამჟამად ჩემთვის...“).

ეს დიდი გულსტიკივილი თუ დაეჭვება, საკუთარი ტრაგიკული ბედის შეცნობა ხშირად აორებს მის აფორია-

გიორგი მერკვილაძე
ორი ბედი

ქებულ სულს. ერთი მხრივ — სევდა და სასოწარკვეთა, უიმედობა და მარტოობა, ხოლო, მეორე მხრივ — ფუჭი მეოცნებობა, მოჩვენებითი იმედი და უღონო ცდა სულიერი გარდაქმნისა კიდევ მეტად აღრმავებენ მის წინააღმდეგობრივს, ტრაგიკულ მდგომარეობას. „მინდა გავჯანსაღდე, — ეუბნება იგი თამარს. — მშობლიურ მიწის სურნელით განვიკურნო, მინდა უცხოური ჩვეულებანი უკუვაგდო და ჩემს ხალხს დაეუბრუნდე. უგუნებობას ვებრძოლო ნისლიან ქვეყნებიდან წამოყოლილს“.

მისწრაფება ამ ფერიცვალებისადმი სიმბოლურად თითქმის იმ პასუშზე გაცივლებს, როცა ემხვარი თავის ევროპულ კოსტუმს ლუკაია ლაბაზუას უსაჩუქრებს, ხოლო თვითონ წინაპრების ტრადიციული ტანსაცმლით შეიმოსება. მაგრამ ძველის ტვირთი მძიმეა და დაუძლეველი მისთვის. ეს აორებს მის სულს და ერთ ხანს შინაგან ჭიდილსაც იწვევს მასში.

თარაშ ემხვარი ისეა დაშორებული რეალურ სამყაროს, რომელსაც ძალიან შორს გაუსწრია მისთვის, რომ იძულებულია ხშირად სხვა პლანეტის ადამიანად წარმოიდგინოს თავი. „მე საერთოდ არც უფლება მაქვს ამ ქვეყნად და არც წილი, — საკუთარი ბედისადმი სასტიკი დაცინვით ეუბნება იგი შარვაშიძის ასულს. — ხანდახან ისე შემომენტება მარტოობის ცეცხლი, ასე მგონია სხვა პლანეტიდან პარაშუტით გადმოვმხტარიყო“; ხოლო კაროლინა შარვაშიძესთან საუბარში განწირული სულის კიდევ მეტი გოდება გაისმის: „...არც მე მიწერია ხანგრძლივი სიცოცხლე. ასე მგონია ცოცხალ-მკვდარი დავდივარ მეოთხე, გული მიყარახებს ასე: ჩემი დღეებიც დათვლილია“.

მეტად შთამბეჭდავად არის მოხატული თარაშის ოქუშის მიბრუნების სურათი. იგი მოსულა მამა-პაპათა მიწაზე, ემხვარების ოდესღაც სიცოცხლით აღსავსე სასახლეში, რომლისთვისაც დროს პარტახის მძიმე ბეჭედი დაუსვამს. წარსული წოდების ეს ძველთაძველი ბუდე დაკარიგლებულა, იავარქმნილა. ბავშ-

ვობის დროიდან მეხსიერებაში ჩარჩენილი მისი სილამაზე წარბოცილა. ნგრევისა და გახრწნის ლანდი იჭვრიტება ძველი სასახლის სარკმელებიდან თუ კარებიდან. ჩუქურთმიანი სვეტები მობრეცია. თავკიდურები სკორეთი წაბილწულა. ურთხმელის რიკულები დაუტაცნიათ. ყავარი დამპალა, ხოლო სასახლის ოდესღაც ქათქათა კედლები გახუნებულია და შელანძღულა. პაპისეული დიდი ცაცხვი აღარ ამშვენებს ეზოს, ქადრებსა და მუხებს კი ლაბა შეპარვითა. მსხლის ხეები ფითრს დაუჩაგრავს. მაგნოლიები და გუნდის ხეები თოვლსა და ქარს დაუღწწნია. სახურავგადაცილილი და მოღრეცილი ღვანან ხულა, მარანი, საბაზიერო, სამზარეულო. და დალასლასებს რღვევისა და განადგურების ამ ქაოსში ლანდი მიხრწნილი, ნახევრად დავარდნილი დედის — მაია ემხვარისა...

მოსულა თარაშ ემხვარი თავის ამ ძველს ბუდეში; დაბრუნებია დედას შორს გადაკარგული „უძღები შვილი“. მაგრამ სადღაა ძველი სიხარული, ძველი განცდები, ან უცხოეთში ოცნებად გადაქცეული მშობლიური მიწის მშვენება? დედა იყო სამშობლოსთან მისი დამაყვშირებელი უკანასკნელი ძარღვი. რამდენჯერ უოცნებია უცხოეთში მამას გაყოლილ თარაშს დედის კალთასთან მიბრუნება! ეს დიდი ოცნება თითქმის ყოველთვის აღანთებდა მას სამოქმედოდ. მაგრამ გარდასულ დროთა ნაშთი, ძველი სამყაროს უკანასკნელი შთამომავალი, რომელიც ვერ შეეგუა „დასავლეთური სუპერეროტიული, სნობისტური ცივილიზაციის“ სიმახინჯეს, ხოლო თავისი განახლებული ქვეყნის სინამდვილეში ზედმეტი აღმოჩნდა, მხოლოდ უნაყოფო მეოცნებედ, იმედგაცრუებულ და უსარგებლო ადამიანად შთენილა.

ამიტომაც ასე დიდი ტრაგედიაა ჩაქსოვილი დედის კალთასთან მიბრუნებული შვალის სიტყვებში: „რომ გახსოვს, დედი, გუბეში ქალაღდის ნაევს რომ ჩავაგდებდი, ეს ვითომ გემი იყო. აღმასებით გავსილი ზანდუეები მომჭონდა ამ

გემით შენთვის. ქვეყანა შემოვიარე, დე-
დი, მაგრამ ხომ ხედავ, ხელცარიელი
მოგიველ“.

სულის სიცარიელე ღრუნის თარაშ
ემხვარს. ეს მისი შინაგანი ტრაგედიაა,
უტურნებელი სენი. მისი ტრაგიკული
მდგომარეობა განსაკუთრებით კონტ-
რასტულად შეიმეცნება დაუნდობელი
ნგრევა-განადგურების იმ სიმბოლური
სურათით, რომელსაც რომანისტი ქმნის
ემხვართა ძველი ბუდის ხატვის დროს.

აი, სახლში შესული თარაშის ფეხქვეშ
საცოდავად ჭრიალებს პირდაპირი
იატაკი და ამ დეტალით ოსტატურად
არის მინიშნებული უნიდაგოდ, უსაყრ-
დენოდ დარჩენილი ადამიანის ბედა;

დედა ველარა ცნობს პირშმოს, უცხო
სტუმარი ჰგონია იგი. და აქაც დადე-
ბულია ერთგვარი ნიშანი მშობლიურ
მიწას მოწყვეტილი, უთვისტომოდ შთე-
ნილი ადამიანის მწარე ხვედრისა;

ნგრევის გარედან დანახულ ვითარე-
ბას (კარმიდამოს გაპარტახება) უფრო
აღრმავებს სახლში შესვლისას ხილული,
გარეული დეტალით კონტრასტირებული
იგივე სურათი: აბლაბუდები ფანჯრებ-
ზე, თქემით ჩამორეცხილი ბუხრის თა-
ვები, დაფერდებული კარების ჭრიალი
და საძირკვლებმომხალი იატაკის ყან-
ყალი; ბეწვში ამოსვრილი, დამწეული
მწვერის ლასლასი; დანჯღრეული სა-
გარძლები; კედლებზე უწესრიგოდ გან-
ლაგებული მამისეული ლეკულები, სა-
ტყელები თუ კაციანი თოფები; მწერ-
თივან წაბილწული, გახუნებული ფოტო-
სურათები ჩინოსანი ემხვარებისა...

თითქმის გადარჩენას ლამობსო, თა-
რაშს სურს ნგრევის ამ ქაოსს გამოსტა-
ცოს მიხრწნილი დედა, სანამ ამ კედელ-
თა ნანგრევებში შთაინთქებოდეს იგი.
მაგრამ გრძნობს ემხვარი, რომ არ შეიძ-
ლება გადარჩენა დასაღუბავად განწი-
რულისა; რომ დედის ხვედრი ისეთივეა,
როგორიც წილად არგუნა. ისტორიამ
უცხოეთში გადახვეწილ მამას — ჯამ-
სულ ემხვარს, და რომ თვით თარაშიც
ვერსად გაექცევა ისტორიის მკაცრ
განაჩენს.

ამიტომაც ყველა მისი ცდა — შეუ-
თავსდეს ახალ სინამდვილეს — მარც-
ხით მთავრდება. ვერც მისი მეცნიერუ-
ლი გამოკვლევა, ვერც მისწრაფება
ხალხთან დაახლოებისა, ვერც თამარის
სიყვარული, ვერც სვანეთის მთებში
გადახვეწა და იქ დაოჯახება-დამკვიდ-
რების სურვილი ვერ პოულობს რეა-
ლურ ხორცშესხმას, რადგან სხვაა მი-
სი სიმაართლე, არსებულ სი-
ნამდვილეს დაპირისპირე-
ბული.

ამ „სიმაართლემ“ მოსწყვიტა იგი
თავის მიწას, დედას, მშობლიურ გარე-
მოს, მთელ ცხოვრებას, აზრიან სიცოცხ-
ლეს და დევის ბნელ ქვაბში შეიყვანა.

ამქვეყნიური ყოფისაგან განდგომი-
ლი, დევის ქვაბიდან ჭერტს იგი სამ-
ყაროს, რომელიც ასე გაუცნაურებუ-
ლა, უცხო გამბდარა მისთვის; ამ ქვა-
ბიდან სურს მას წაიკითხოს ცხოვრე-
ბის სიბრძნის წიგნი, დაინახოს სინათ-
ლისა და სიბნელის კონტრასტები —
მზისა და მთვარის შუქი, წყვდიადის
მრუმე იღუმალება.

მაგრამ მას, წყვდიადში თვითონ თხუ-
ნელასავით შემალულს, არ ძალუძს ამ
კონტრასტების სიმაართლით ხილვა. „გა-
დაშლილია ჩემს წინაშე ბედისწერის
ჩემისა წიგნი, — წერს იგი. — ვფურც-
ლავ, მაგრამ მე ხომ თხუნელა ვარ,
ბეცი თხუნელა... ვზივარ ჩემს ქვაბში
და ვოცნებობ. მთელი ჩემი ცხოვრება
მოსჩანს აქიდან. როგორ მოიქცა იგიც
მთვარესავით ბნელ გვირაბიდან ბნელ
გვირაბამდის“.

და ამ სასტიკი იმედგაცრუების შემ-
დეგ კვლავ უბრუნდება თარაშ ემხვარი
საგვარეულო კოშკის დაქცეულ თაღებს,
რათა უკანასკნელად მისწვდეს გონების
თვალთ ვარდანიძე-ემხვარების წარ-
სულს, ისევ მოიგონოს ისტორიებს გა-
მოყოლილი შეჩვენება თვისი გვარისა,
ისევ იგემოს საკუთარი ტრაგედიის სიმ-
წარე და ერთხელ კიდევ დასცეს ჯამ-
ტური საკუთარ გადაგვარება-განადგუ-
რებას.

გიორგი მერკვილაძე

ორი ბედი

ამ სურათში მხატვარი კონტრასტული შეპირისპირების ხერხით აღწევს ხასიათის არა მარტო ძლიერ შინაგან ფსიქოლოგიურ გახსნას, არამედ აგრეთვე, გარედან შუქმიფენითს მკაფიო ხილვასაც ადამიანის და დროის ურთიერთობისა.

ამ ლაქონურსა და მკაფიო ფერებით მოხატულ სურათში ჩვენ ვხედავთ საუკუნეების ვრცელ ფონსაც და გარდასული ფეოდალური სისასტიკის შთამბეჭდავ დეტალებსაც ამ ფონზე (ქონგურებიანი კოშკები და ორასამდე ჩონჩხის ფეხის გამოჩენა ჩამორღვეული მიწიდან; მოგონება ემხვართა წინაპრის მიერ ხუთასი „მოსისხარის“ მოსპობისა); ვარდანიძე-ემხვარების დაქვეითება-დაცემის ვრცელ ისტორიულ პროცესსაც და ამ პროცესის დროის მანძილს (კარნუქალაქის აღებრიდან დღემდე); ახალი ყოფის შემოჭრის პროცესს და მის შედეგებს (ახალი საუკუნის ხილვა მის დინამიკურ განვითარებაში).

ორი ემხვარის სილუეტი მოსჩანს ამ ვრცელ ფონზე. ერთი მათგანი — ვარდანი — რვა საუკუნის სიმორიდან იხედება, როგორც თავის დროში განმტკიცებული ფეოდალი; მეორე კი — ამ რვა საუკუნეს დაშორებული, დროისა და ცხოვრების კალაპოტიდან ამოვარდნილი, დიდი სიმართლის მიერ გარიყული, ჭევდითა და ტრავიზმით აღვსილი თარაშია. მას ამ ცხოვრებაში იმის მეტი აღარა დარჩენია რა, რომ შეაჯამოს თავისი წოდების ისტორია და უკანასკნელმა მოსმინოს ცხოვრების განაჩენი.

ფესვებმომპალ, უნაყოფო ხედ ქცეულა ემხვარი ადამიანთა თვალში; სიცოცხლე ფასი და მნიშვნელობა წართმევია ამ ინდიფერენტულად განწყობილი ადამიანის შეგნებაში; უკანასკნელი ფესვი მისი ამოკვეთილია მშობლიური მიწიდან და „ქანგმოკარული, ნადირობიდან ძველ ბუდეში მიბრუნებული“ მიმინო გაოგნებული გაჩხერილა ჩამონგრეულ ძველ ქონგურთა შორის.

ასეთად შეენილა იგი ამ დიდ ცხოვრებაში, სადაც საბოლოოდ იღუპება და ინგრევა მისი სამყარო. ამ ნგრევას

მიჰყვება ისიც უკანასკნელი ფიქრითა და საბედისწერო მისწრაფებით ამოძრავებული.

რომანის ფინალში მეტად თვალსაჩინო ოსტატობით არის გადაწყვეტილი აღსასრული თანამედროვეობის ამ „ზედმეტი“ ადამიანისა. გაცოფებული ენგურის ტალღებს მისცემს იგი თავს, ოღონდ ერთხელ კიდევ იხილოს ისტორიის მიერ მისსავე მდგომარეობაში ჩაყენებული, მის მიერ დაღუპული ადამიანი.

სტიქიის ამ უძლეველ დინებაში წყდება კიდევ მისი ბედი საბოლოოდ.

ეს ფინალი წარმოადგენს უდიდესი ძალის სიმბოლურ სურათს, რომელშიც რომანისტის მიერ უჩვეულო ხატოვანი ძალით არის გაცხადებული აღსასრული მთელი წოდების თუ კლასისა, ბედი ძველი სამყაროსი.

ენგურის აქაფებული დინება აქ გატოლებულია თვით ისტორიის დაუნდობელსა და უძლიერეს სტიქიასთან. განწირულთა თაობა საბოლოოდ შეეგმის მას, რათა შთაინთქას მის დინებაში.

ასეთია ამ გრანდიოზული სურათის ღრმა შინაარსი. და როგორ თავისებურად, მაღალი გემოვნებითა და შთაგონების ნათელი ძალით არის გადაწყვეტილი იგი!

პარალელური სიტუაციების გაწყვილება, ძალთა შეპირისპირება, სტიქიის ძალის ხილვა ერთსა და იმავე დროს მხატვრისა და გმირის თვალთ, მოვლენის მოჩვენებითი და რეალური ხატება მეტაფორული სიმბოლიკა, პასაჟთა ისტორიული და თანამედროვე ასპექტი — ყოველივე ეს განსაკუთრებული შთამბეჭდაობისა და წარუხოცელი ფერით მეტყველების ძალას ანიჭებს მთელ ამ სურათს.

თვით მთვარის მოტაცების სიმბოლური ნახაზით გახსნილია განწირულთა უკანასკნელი აგონია, უკანასკნელი წყვეტება ისტორიის ორომტრიალში. ამავე დროს, მთვარის შუქი მხატვრის მიერ მოშველიებულია ღამის წყვდიადსა და მღვრიე ტალღებში შეჭრილი ადამიანის უკანასკნელი გაბრძოლების რელიეფური დანახვისათვის.

ორი მომენტი აქ განსაკუთრებით იქცევა ჩვენს ყურადღებას: ა) რომანის დასაწყისში ასევე გაცოფებულ ენგურს გადალახავს ზუგდიდს მამასთან ერთად გამგზავრებული არზაყანი და მასაც თამარ შარვაშიძისაკენ ეწევა გული; ბ) ორივე შემთხვევაში არაბიას მინდობიან გმირება.

აქ თითქოს სიმბოლურად არის გადაწყვეტილი ახლის დაპირისპირება ძველთან, მათი პერსპექტივის ამოცნობა. ერთსა და იმავე ვითარებაში პირველი იმარჯვებს, — იმორჩილებს სტიქიას, მეორე კი იღუპება ამ სტიქიასთან შებმაში; ხოლო ამით ვაგვლებულია ახლის აღმავალი და ძველის დაღმავალი მკაფიო შტრიხი, ამოხსნილი და შემეცნებულია განვითარების კანონზომიერება. გარდა ამისა, რომანის ფინალის ამგვარი მხატვრული გადაწყვეტა, როდესაც ჩვენს წინაშე გაიღვებს მისი დასაწყისის მთელი სიტუაცია, მეტად მკერვის ხდის ნაწარმოების კომპოზიციურ-სიუჟეტურ სისტემას. ეს კი განსაკუთრებით საჭიროა სწორედ ისეთი ფართო ეპიკური ტილოს ხატვის დროს, როგორიცაა „მთვარის მოტაცება“, რომლის კომპოზიციური რკალში მრავალი პლანი ექცევა.

კონდენსირებულად შეკრულ ფინალში გამოტანილი მინიშნებითი თუ პირდაპირ აღქმული ბეგრი სხვა პარალელიც თავისებური შესხენებაა გმირის მიერ განვლილი დიდი გზისა, რაც ასევე, ნაწარმოების კომპოზიციური შეკვრის ამოცანას ემსახურება:

ა) შეაგდო თარაშმა ცხენი ენგურის ტალღებში და „ლიცლიცებდა ახლად-ამოღებულ აბრეშუმის დრად მოლივლივ წყლის ქავლთა ტეხილი, ატლასისებრ ეგებოდა თავზე ზელაღებულ მხედარს და ადგა თარაშ ემხვარის თვალის წინ უშველებელი ჩქერალი წყლისა მთვარის მისალბუნე ლივლივში, როგორც ახალი ცხოვრების ნათლით მოსილი გზა“. ეს უქანასწელი ჩვენებაა იმ გზისა, რომელზეც უშედეგოდ სცადა შედგომა ემხვარმა;

ბ) მისცურავს იგი ენგურში და ხედავს „მოსარკულ წყლის ფონზე“ თამარის მოელვარე ცისფერ, ზღვისფერ თვალებს, როგორც სამშობლოში დაბრუნების პირველ სასიამოო განცდას და იმედს ნაპირზე გასვლისა;

გ) ებრძვის იგი მდინარის ტალღებს და იგონებს „ერამხუტ ემხვარის უბადლო გმირობას“, რომ „კიდევ ერთი დღე გამოგლიჯოს ბედისწერას გამხმარ ხელიდან“;

დ) ეომება იგი მძვინვარე სტიქიონს და ამ წყვეტებაში მოესმის მამამძღუკაც ზეამბაიას შორეული ყიფინა, როგორც სვანებს გადახვეწის დროს, როცა ენგურისავე ზვირთებში მხარი ექცა თარაშ ემხვარს;

ე) მთარღვევს იგი გაცოფებულ ენგურს და მდინარის შემზარავ ხმაურში ჩაესმის „სტვენა და ხორხოცი, როგორიც დევის ქვაბში იმ წვიმიან ღამეს“;

ვ) ხანაც ადრე გაგონილ ლაღუმების გრიალად შეიკრება მის გონებაში ეს ხმაური.

განვლილის ამ მოზმანებითს სურათებს ენაცვლება სტიქიის მიერ უკვე დამორჩილებული ადამიანის არეული გონებით ხილული, ხან შავ კუბოებად გადაქცეული მორების და ხანაც უფსკრულში გადაშვებული ქონგურებიანი ბასტიონების მსხვერვის საშინელი მიერაქული ჩვენებანი, სიზმარში ნანახ პადრაკულად განლაგებულ ციხეთა ნგრევასთან პარალელიზებული.

ღონეწართმეული მიჰყვება იგი წყლის გასარკულ ზედაპირზე მიმცურავ მთვარეს, რომლის მოვარვარე დისკოს წარუტაცინია მისი თვალი, სანამ ენგურის ტალღათა თამაში კვლავ არ ააბურთავებს მთვარეს და „უფსკერო შავეთისაკენ“ არ გააქანებს ქანცაწყვეტილ ემხვარს.

ჩვენ უკვე აღვნიშნავდით ზეეით, რომ კ. გამსახურდიამ ჩვენს დროში ჩინებუ-

გიორგი მერკვილაძე
ორი ბედი

ლად გააგრძელა უკანასკნელი საუკუნეების ქართული კლასიკური პროზის ტრადიციების ის ერთ-ერთი თვალსაჩინო ხაზი, რომლითაც ნაჩვენებია ძველ პრივილეგირებულ წოდებათა დევრადაცია და დაღუპვა. ამასთან, ეს პროცესი მან განსაკუთრებული მხატვრული ძალით შეიმეცნა სხვა ახალ მოვლენებთან, ისტორიული განვითარების სხვა ახალ პროცესებთან ურთიერთობაში და მოგვცა დაპირისპირებულ ძალთა ჭიდილის თუ ცხოვრებისაგან გარიყული ადამიანების განწირულების მკვეთრი ხატოვანი აღქმა. ჩვენ არ ვიცით, მიუბრუნდება თუ არა ამ თემას მომავლის რომელიმე მხატვარი, მაგრამ დღეს თარაშ ემხვარი, მთელი მისი სამყაროთი, თითქმის უკანასკნელი, საბოლოოდ ჩამოყალიბებული მკვეთრი სახეა, ქართული კლასიკის მიერ შექმნილ მის მონათესავე გმირთა გალერეაში რომ შეიყვანა და სამუდამოდ დაამკვიდრა რომანისტმა.

აქვე ისიც უნდა ვთქვათ, როგორც ამას სამართლიანად მიუთითებდა თავის დროზე ჩვენი ლიტერატურული კრიტიკა, რომ კ. გამსახურდია თავიდანვე ერთგვარი სიმპათიით არის განწყობილი თავისი გმირის — თარაშ ემხვარისადმი, ხოლო ეს ხშირად ანელებს კიდევ მის პათოსს ახალი ყოფის ადამიანთა ხატვის დროს.

რასაკვირველია, ჩვენ პოზიტიურად ვერ განვეწყობით შინაგანად გამოვლენილ და ერთგვარად შებურვილ ამ სიმპათიისადმი. მაგრამ საყურადღებო ის არის, რომ რეალიზმის ძალა „მთვარის მოტაცებაში“ ისე დიდია, იგი ერთგვარად წინააღმდეგება კიდევ მწერლის სიმპათიას და აშიშვლებს მისი გმირის ყველა მანქს.

იღუპება თარაშ ემხვარი და მასთან ერთად მიდის ცხოვრების ასპარეზიდან შარვაშიძეთა, აფაქიძეთა, ფარჯანიანთა, მახვშთა, ჯოკიათა, ლაბაზუთა და სხვათა მთელი ეს ძველი სამყარო, შეპყრობილი უკურნებელი სენით. ჩვენს წინაშე გაიღვლებს ამ გარდასული სამყაროს

უკანასკნელი აგონიის მკვეთრი სურათები:

აი, სავარძელში უძრავად მჯდომარე, სისხლით შეღებულ თეთრ ჩოხაში გამოწყობილი თავადი ფარჯანიანი და იქვე დავარდნილი, გასისხლიანებული სამართებელი;

აი, ლაფარიანთა ქორა მახვში, რომელიც მოახლოებულ აფეთქებათა ხმას და მეზირის მოკვლას პირქვე დაუმხვია და სიკვდილ-სიცოცხლის მიჯნაზე მისულს უკანასკნელად ჩაესმის „მთვარის უცნაური გრუხუნია“, და ამ გრუხუნში იღუწება „მის შემეცნებაში სვანეთის შეუვალი მყინვარება“, იღუწება და თან მიაქვს მისი პატრიარქალური სული;

აი, ემხვართა სასახლის ცარიელი კედლები, რომელთაც უკანასკნელი ნოხები ჩამოხსნეს დედა მაიას დასამარხავად, და ამ კედლებს შორის ჩამდგარი ლანდი თარაშ ემხვარისა;

აი, თამარის ცხელდართან დამხობილი მამა — ტარიელი, რომელიც ასმერვე ფსალმუნის შეჩვენებას უგზავნის რვა საუკუნის წინათ ქართლის კათალიკოსას მიერ დაწყევლილ ვარდანძე-ემხვართა უკანასკნელ ნაშეიერს, ხოლო შემდეგ, ცხოვრებისა და უკანასკნელი რწმენისაგან განდგომილი, მიწას ანარცებებს მაიცხოვრის ხატს;

აი, გველისაგან დაგესლილი, წისქვილის ტომრებზე უსულოდ განრთხმული მონა გარდასული ყოფისა — ლუკია ლაბაზუა, რომლის სიკვდილი გაცხადებულია მწყემსის მიერ ბაყაყის გასრების პარალელთან ერთად;

აი, ლოშკაც ესევანჯიას გარდუვალი ბედიც: შეპყრობამდე ერთი საათით ადრე დამლას გაუცოვებია მისი ვეებერთელა სხეული;

აი, „ქრისტეს ფეხის მკენეტილი“ გვანჯაფაქიძის, მისი თანამზრახველის ჯოტო გვასალიას, ბობოლათა თავკაც ბესლან ტარბას და ძველი ცხოვრების სხვა მოპიკანთა აღსასრულიც;

აი, კაც ზვამბაიას გაწამებული ცხოვრების ტრაგიკული ბოლოც: ზალხის გარემოცვაში იშვა მისი სიმამაცეც, უტეხი ნებაც, მამობრივი დიდი გრძნო-

ბაც და სიამაყეც, მაგრამ ძველი ტრადიციებისადმი მონურმა მორჩილებამ, მძაფრმა ინდივიდუალისტურმა ფიქლოვანმა ძველ სამყაროს განუყრელად დააკავშირა იგი. ამ სამყაროს ბრმა ტრადიციამ შეიწირა მისი სულიც, ასე უცნაურად რომ გაყინულა მოჩვენებითად ბუდიდან ამოვარდნილ ჩამქრალ თვალში;

და ბოლოს, აი ტრაგიკული ფინალიც შარვაშიძეთა უკანასკნელი ასულაა, რომლის მწარე ბედიც ასე გადაჯაჭვია ემხვართა უკანასკნელი შთამომავლის ძემიმე ხვედრს. კვლავა თამარი და მის დაბინდულ შემეცნებაში უკანასკნელად გაიღვლევენ: მანანა ანჩაბაძის განკვეთის ადრე ხილული სურათიც; ქადრების ხეივანში გამართული დოლიც და თარაშის თუ არზაყანის სახეებიც; დედა ჯახანაც შემოვიდა მის გონებაში და ერთმანეთს ენაცვლებოდნენ მირაქები ღრუბლიანი ციდან შავი მკვარტლის თოვის თუ მწვანე ცხენზე შემჯდარი შაჟროხიანი თარაშ ემხვარის მეტამორფოზისა კბილდარქენილ ჩონჩხად, სანამ მისი სახის ნაკეთებში არ „გადგა სიყვითლე სუნმიღებული ვარდის ფურცლობის მაგვარი და მტკივნეული ღიმი შეახმა გაფითრებულ ბაგეზე...“

ასე მთავრდება ცხოვრება თუმცა სხვადასხვა მდგომარეობისა და სულიერი ყოფის, მაგრამ სისხლბორცეულად ერთი ბედით შეკრული ადამიანებისა.

ეს ბედი საერთოც არის და კერძოც. თვითელი მათგანი საკუთარი გზით მოსულა განკითხვის ამ დღემდე:

ტარიელ შარვაშიძე რევოლუციამ გადმოაგდო მისი მალალი მდგომარეობიდან. იგი ტიპური შთამომავალია ძველი მფლობელების — მურზაყან, ხარზმან, მანუჩარ შარვაშიძეებისა და უკანასკნელ შესაძლებლობამდე ერკინება ყოველივე ახალს, რომელსაც მის ფეოდალურ ოჯახში ნგრევა, სიცარიელე და უბედურება შეაქვს. მაგრამ დაშრეტილია მისი ღონე და გონება; ახალთან ბრძოლისათვის მას ძალა არ ყოფნის. მისი პროტესტი საკუთარ ეზოს ფარგლებს ვერ გასცილებია. ამ „მიკრო-

პროტესტის“ გამოხატულებაა მისო მტრული გამოხედვა ეზოში შემოსული არზაყანისაკენ. მის ძველ, საოცრად შევიწროვებულ სამყაროს ახლა მხოლოდ მისი ქერის ქვეშ დაუდვია ბინა და საბოლოოდ გამოკყოფია ირგვლივ ცხოვრებას. ყოველივე ეს — წინაპართა კედლებზე ჩამწკრივებული, აბლაბუდით დაფარული და ბუზებისაგან წაბილწული პორტრეტებით დაწყებული და დამთხვეულ ლუკათა ლაბახუსათვის განკუთვნილ ხელაში მიყრალი ძველმანებით, ხატებით, წმინდანთა ძელებით თუ ავგაროვნებით დამთავრებული, — წარმოადგენს ახლა ტარიელ შარვაშიძის მატერიალური თუ სულიერი სამყაროს განმსაზღვრელ ატრიბუტებს.

ძველი ყოფის გმირი, თარაშის მამა — ჯამსულ ემხვარიც, რომელმაც ჯერ მეფის ერთგულების დასტურად მრავალი ორდენი გაიკრა მეკარდს, ხოლო შემდეგ მენშევიკებს ემსახურებოდა და „მრავალი აჯანყების ჩაქრობაში წილი ღიოდო“, ასევე უუყავდო ახალმა სამყარომ და მას, უცხოეთში ხეტიალით თავმოგებურებულს, საკუთარი ბედით გაწამებულს, შორეულ მიწაზე მიაკითხა განკითხვის ყამმა;

საბედისწერო განწირულებისა და გარდუღალი დაღუპვის შემეცნება სხვაგვარად წარმართავს გვაჩ აფაქიძის ცხოვრების ბოლოს. ეს მეტად კოლორიტულად დახატული ფიგურაა ძველი წარჩინებული წოდების განსაკუთრებით გადაგვარებული წარმომადგენლისა, რომლის ცხოვრებაც სულიერი დეგრადაციის ერთიანი პროცესის ისტორიაა. მაგრამ ერთი შეხედვით „ფრთამოტეხილ ძერასავით მომბოზდავი ნათავადარი“, რომლის „ცხოვრების უკუღმართობა... არც ერთ წიგნში არ დაეტევა“ და რომელიც ხალხში ცნობილია „ქრისტეს ფეხის მკენეტელის“ სახელით, არ ფიქრობს პასიურად დანებდეს ბედს. „ახლა... ყოველდღე დიდი და პატარა პირში მაფურთხებთ, ბიძი, — ეუბნება

გიორგი მერკვილაძე
ორი ბედი

იგი არზაყან ზვამბაიას, — მარა ვითმენ, ვითმენ, შვილო, რადგან ეს გაძალღებული სული ტკბილი ყოფილა, ტკბილი“. რასაკვირველია, გაძალღებული სულის სიტყბო როდი ამოძრავებს მეკობრეთა და მტაცებელთა ამ ცნობილ ნაშეიერს, ძველ სამეგრელოსა და აფხაზეთში ერთ ღროს განთქმულ ბობოლას, რომელსაც ბოლშევიკებმა „არც წისქვილები შეარჩინეს... კოდორის მხარეში, არც ენგურის პირად მდებარე სახნავები და ეწრები, არც ცხენის და თხის არეე“ და რომლის დიდ „სიმამაცეს“ ცხენების ქურდობაში საზღვარი დაედო. მას ამოძრავებს სასტიკი შურისძიების გრძნობა, თავისი კლასის სახელით სამაგიეროს მიგების ბოროტი სურვილი. ამიტომაც აგებს იგი მუხანათურ ქსელს არზაყანისა და ჩაღმაზის წინააღმდეგ; ამიტომ ბანდიტურად ესხმის თავს ახალი ცხოვრების დამამკვიდრებელ ადამიანებს, აწყობს გამოსვლას საკულმეურნეო მშენებლობის წინააღმდეგ და ბუნებრივად აღმოჩნდება ხოლმე შეთქმული ბობოლების სათავეში;

იგი სრულებითაც არა ჰგავს ბედს მინდობილ ფარჯანიანებს, რომელთაც თუმცა მშვიდად არ მიუღიათ ისტორიის განაჩენი, მაგრამ მის წინააღმდეგ გალაშქრების უნარი აღარ აღმოაჩნდათ; ნოშრევან ფარჯანიანის სიტყვები — „ახლა მე თვითონ თავადების როლებს ვთამაშობ ეკრანზე, ჩემს წოდებას ვაპაზულებ და ჩემსავე თავსო“, — სიმწრით წარმოთქმული აღსარებაა ბედს დამორჩილებული ადამიანისა;

მათი ახალი თაობა კი დიფერენცირებულია ცხოვრების გავლენით. ზოგნი შედიან ამ ცხოვრებაში (ანული), ზოგნი ცდილობენ მის სინამდვილესთან მიახლოებას, მაგრამ მარცხს განიცდიან (თამარი), ზოგნი კი, ძლიერი სევდით მოტულნი, ამ სინამდვილის მიღმა რჩებიან (თარაში).

ამდენად, ბევრ შემთხვევაში, სხვადასხვაგვარია ძველი ყოფის ამ წარმომადგენელთა პოზიცია და სულიერი მდგომარეობაც, მაგრამ, მცირე გამოწკლის გარდა, ერთია ბედი, გაცხადებული

ცხოვრების ულმობელი სიმართლით, მისი კანონზომიერული კრედოთი.

მაგრამ ძველი ხომ მარტო კლასობრივი ანტაგონიზმის ტენდენციით არ არის გამოხატული. ხალხის მიერ დამკვიდრებული ახალი ყოფა აწყდება აგრეთვე თვით ხალხის წიაღში არსებულ შემბოროტებელ ტრადიციების გაძლეობას, ებრძვის და ამარცხებს მას.

ასეთი ტრადიციების გამომხატველია რომანში კაც ზვამბაია. განსაკუთრებით ძლიერია მისი უტეხი ნება თუ ცხოვრებისეული სიბრძნე, ადამიანური სიამყის გრძნობა თუ გლეხური სიჯიუტე, ასე შერწყმულა სიმკაცრესა და ამჟანბანსთან. ყველა ეს თვისება მის სულში ძველი ცხოვრების ზნესა და მორალზეა დამკვიდრებული.

მის სამყაროს კლასობრივად, სულიერად საერთო არა აქვს რა არა მარტო შარვაშიძე-აფაქიძე-ფარჯანიანების სამყაროსთან, არამედ ლუკაია-ზოსიმიას სულთანაც. პირველთაგან მას განასხვავებს ბედი გლეხისა, მეორეთაგან — ცხოვრებას მტკიცედ ზელაჰიდებული კაცის ფსიქოლოგია. იგი უფრო ლაფარიანების ქორა მახვშის — ძველ ჩვევთა დამცველის, ოჯახის ტრადიციულ უფროსის — მახლობელია, თავისი სულით მასთან დანათესავებული.

მისი კონფლიქტი საკუთარ შვილთან, — ფაქტიურად ეს არის ძველსა და ახლის იგივე ჭიდილი, სხვა სფეროში, სხვა ასპექტში გადატანილი და სხვა შუქით განათებული.

ბევრი შთამბეჭდავი პასაჟისა თუ კონტრასტულად დაპირისპირებული სურათის მოშვლებით არის აღქმული „მთვარის მოტაცებაში“ ხასიათთა სიბრტყეში გადაწყვეტილი ეს დიდი საზოგადოებრივი კონფლიქტი, ისევე როგორც თარაშისა და არზაყანის შეჯახება — ორი სამყაროს პირისპირ შეხვედრა.

სწორედ ამ დაპირისპირებით იწყება რომანი და იგი როგორღაც სიმბოლური ნიშანია მთელს კომპოზიციურ გამართვაში.

ზუგდიდის გამგზავრებული მამა-შვილი შინაგანი, დაფარული ჯიბრით მიაქანებენ ცხენებს. წყინს კაც ზვამბაიას შვილის წინგასწრება და ხშირად გამკილავად უწუნებს მას წითელ ჯარში ნასწავლ ცხენოსნობას. ამ დეტალით დაწყებული, თვით ენგურის სტიქიის დაძლევის სცენამდე, როდესაც კვლავ გამოჩნდება მამის სიამაცე და სიბრძნე, ერთიმეორეს შენაცვლებული პასაჟებით თუ სიტუაციებით ხატავს რომანისტი ამ დაპირისპირების გაღრმავებას, რომელსაც ხანდახან მამაშვილური გრძნობა მიასუსტებს ხოლმე.

ხან ხმამალა და ხანაც იღუშალად — თავის გულში — ტუქსავს არზაყანს ზამა. ტუქსავს იმისათვის, რომ ეურჩა მამის ნებას და კომპაგვირში შევიდა; რომ აკვანში დანიშნული ქალი მიატოვა და შარავშიძის ასულს „გადაეკადა“; რომ ახლა ვერ დაუჭერია (თუ არ სურს დაიჭიროს!) ულაყი და წინ უსწრებს მამას. ტუქსავს, მაგრამ გულის საღრმეში მაინც უღვივის მშობლის სიხარული: „მართლაც რა ჯობია იმას, თავათაც მხნედ იყვე ვაჟკაცი და მოსწრებული ვაჟი ცხენს მოაჯირითებდეს შენს გვერდით“. ისევ ახალი პასაჟი მამა-შვილის გაჯიბრებისა და ისევ სიამაყის ეს გრძნობა: „მიაჭროლებს თავის ცხენს კაც ზვამბაია, ჭკმა წაიგძელა კისერი და მხედარს უხარია ამ ბნელ ღამეში: ეს მისი სისხლია, მას რომ შორს გაუსწრო, ეს მისი ხორცია, მას რომ აღარ უცდას“. და მიჰქრის „მამისაგან ასგზის დატუქსული“, „მამის ნებას გადასული“ არზაყანი, ეს „კვერცხის ნაჭუჭში ამოხეხებული პირყუთელა წიწილი“; „არწივს ფრენაში გაჯიბრებია ახლად აღნეგებული მართევ“.

ამ შეუთავებელი სრბოლით ნიშანდებულია არზაყანის საბოლოოდ გამოსვლა მამის ხელიდან, მისი დამოუკიდებელი გზადილი სიმართლისაკენ.

ამ სიმართლესთან უნდა იყოს კაც ზვამბაიაც, დაბალი წოდების ადამიანი. მაგრამ ძველ ჩვევათა, ფეოდალურ ტრადიციათა რღვევას ვერ ურიგდება იგი და ეს ხშირად განაწყობს მას

ახალთან განუყრელად დაკავშირებული შვილის საპირისპიროდ. ამიტომაც მის შემეცნებაში არზაყანი მამის „ძვალის გამტეხია“.

ასე რთულად ვითარდება ეს წინაღმდეგობა, რომელიც ხან მოჩვენებითად მოიხსნება კიდევ გარეშე მოვლენათა (ტარბების თავდასხმა ზვამბაიების ოჯახზე და ა. შ.) თუ შინაგანი სიახლოვის (მამაშვილური გრძნობა) გამო, ხოლო ხანაც თავის კულმინაციურ განვითარებას იღებს.

ერთ შემთხვევაში ჩვენ ვხედავთ თავისი ვაჟკაცი შვილის გამო სიამაყის გრძნობით აღვსილ მამას თუ ენგურის ტალღებში გზაბნეული პირმშოს უკან მოყიფინე მშობელს, რომელსაც სურს შეაერთოს გაავებული სტიქიის ძალა; გაცოფებულ მამას, რომელიც სატევარით გაფატრავს სისხლის ასაღებად არზაყანთან შეჭრილ ტარბას; გადაკარგული შვილის პოვნით აღტაცებულ ადამიანს, რომელიც თვალებს უკოცნის თავის შთამომავალს; მეორე შემთხვევაში კი — პირისპირ შეჯახებულ მამაშვილს, რომელთა შორისაც ეგებერთელა ნაპრალი გაჩენილა.

შესანიშნავად არის წარმოქმნილი დაპირისპირების ეს უკანასკნელი ტენდენცია პარალელის მანერით შესრულებული შემდეგი ჩინებული ნახატი:

„...როგორც შებინდებისას წამოვა ხოლმე პონტოს ზღვიდან ამდგარი ღვგა ღრუბელი და მერმე უშველებელ ძერასავით აფხორილი გამოსწევს ქიანქიანით, გზადაგზა უფრო და უფრო გაზრქელებდა და გაშავდებდა და ჩაწვება ოქუშმის ახლოს, ანარიიდან განაწევრებო მამაშვილს მთას შორის, ისე ეშვებოდა მამასა და შვილს შორის გაბოროტება და ეს ყოველივე საცხებით უბრალო წვრილმანებში იჩენდა თავს“.

ასევე რელიეფურად მკვეთრია მამას გამოყოფილი, კოლმეურნეობაში შესული შვილისა და კოლმეურნეობისადმი

გიორგი მერკვილაძე
ორი ბედი

მტრულად განწყობილი მამის ერთმანეთის გვერდით ცხოვრების, ან სვენეთს გადახვეწილი მამა-შვილის ბნელ გვირაბში შეკამათების სცენები.

ბუნებრივია, რომ ეს რთული ფსიქოლოგიური დაპირისპირებაც განვითარების ისტორიული ტენდენციის უტყუარი ქეშმარიტების დაცვით უნდა გადაიჭრას. ამიტომ არის, რომ კაც ზევამზაიაც იზიარებს ძველი სამყაროს ბედს და მასთან ერთად სტოვეებს ასპარეზს.

მთელ ამ ძველ სამყაროს კ. გამსახურდიამ დაუპირისპირა ახლის პათოსით მოცული მასები ხალხისა, რომლის ხასიათი არზაყან ზევამზაის, ჩალმაზის, ძაბულის, საურის და სხვათა კონკრეტული სახეებით განახატოვნა.

რომანის მთელ რიგ პასაჟებში ხალხი დანახულია როგორც, საერთოდ, ისტორიის შემოქმედი, კერძოდ — ახალი სოციალურ-ეკონომიური ურთიერთობების დამამკვიდრებელი გათავისუფლებული ძალა (ზევამზაიების, ლაკობების, ეშებებისა და სხვ. ძველი და ახალი მდგომარეობის დაპირისპირება, არზაყანის ფიქრით გაცხადებული; ძველი ჩვეულებების წინააღმდეგ ახალგაზრდობის ამხედრების ჩვენება; მასების უშუალო მონაწილეობა კოლმეურნეობათა შექმნის პროცესში; დოღის და სხვა სანახაობათა მასობრივი სცენები და ა. შ.).

ახლის ტენდენციით განსაკუთრებით მკვეთრად არის გამსჭვალული არზაყანის სული. ეს არის ხალხის ნებით ამოქმედებული, უშუალოდ ხალხის წიაღიდან გამოსული გმირი, რომლის იდეურ-კლასობრივი პოზიცია რევოლუციურია თავისი უდიდესი შინაგანი პათოსითა და მგზნებარებით; რომლის მდგომარეობა მყარია, როგორც აღმავალი ძალისა.

რომანის მთელს მანძილზე არზაყან ზევამზაი გვეხატება როგორც მთლიანი, ერთი ნებითა და მისწრაფებით შეკრული ხასიათი, რომლის მოქმედებაც გაპირობებულია ცხოვრების დიდი სიმაბრტლეთ, ამ სიმაბრტლეს ტენდენციის შეცნობა-დანახვით.

ახალი სამყაროს ეს სიმაბრტლე უბიძგისპირებს მას როგორც ტარიელის, გვანჯის, ქორა მახვშის გარდასულ ეპოქას თუ მამის ინდივიდუალისტურ ფსიქოლოგიას, ასევე თარაშისა და თამარის უხერხემლო, განწირულ თაობას.

არზაყანის სახით რომანისტმა ამოხსნა თანამედროვე გმირის აქტივიზაციის რთული პროცესი. სტიქიასა თუ კლასობრივ მტერს შეჰქედებულა; ძველი, ბორკილებად ქცეული ტრადიციების დამამსხვრეველი; ახალი ცხოვრების დამამკვიდრებელი; რეალური მომავლის დიდი რწმენით აღქმური გმირ-ძოლი აღამიანი — ასეთია არზაყან ზევამზაი, რომლის მრწამსითა თუ საქმით გამოხატულია მოწინავე იდეალისა და გმირის მოქმედების ერთობლიობა.

მისთვის ისევე უცხოა თარაშისეული სევდა ან თამარის უნებისყოფო მერყევი სული, როგორც მთელი ის სამყარო, რომლის ისტორიაც ბუნებრივად მთავრდება ემხვარების თუ შარვაშიძეების, აფაქიძეების თუ ფარჯანიანების უკანასკნელი აგონიით, კაც ზევამზაის თუ ლომკაც ესენაჯიას უკიდურესი ინდივიდუალისტური ფსიქიკის კრახით.

მამა-შვილს შორის მკვეთრად გამოვლენილ კონფლიქტს რომანისტმა წინააღმდეგობის მეორე, ყველაზე რთულად დახლართული პარალელური ხაზი გააყოლა. ეს არის არზაყანისა და თარაშის ურთიერთობის, როგორც ოციანი წლების თაობათა ურთიერთობის დიდი ისტორია.

ბავშვობაში ერთი ჰერის ქვეშ გაზრდილნი, ერთი დედის რძეს ნაზიარებნი, გაიყვნენ და გაითიშნენ, უფსკრულის ორ მოპირდაპირე მხარეს აღმოჩნდნენ ისინი შემდგომში. თავისი მიწისა და ხალხის მკვიდრი შვილი — არზაყან ზევამზაი ხალხთან დარჩა, როგორც ბრძოლისა და განახლების აქტიური მონაწილე, ცხოვრებაში ახალი იდეების პრაქტიკულად დამამკვიდრებელი; თარაშ ეშხვარი კი ახალ სინამდვილეს დაპირისპირებულ გარემოცვაში აღმოჩნდა და მისი შინაგანი სულიერი სამყაროც ამ გარემოცვაში ჩამოყალიბდა.

კონფლიქტის ამ ხაზს რომანში თავისებური განვითარება აქვს. თუ ძველი ყოფის აქტიურად მოქმედი ძალები გააფთხებით ეწინააღმდეგებიან ახლის გამარჯვებას, ან ამ ყოფის დათრგუნვითი ძალები პასიურად განწყობილი ელოდებიან აღსასრულს, თარაშისა და არზაყანის ურთიერთობაში, ისევე როგორც მამა-შვილის წინააღმდეგობაში, ხშირად გამოჩნდება დამახლოებული სიტუაციები თუ განწყობილებანი. მაგრამ ისინი დროებითია და წარმავალი; ორი საპირისპირო სულის ერთი სიმართლის ფარგლებში მოქცევა შეუძლებელი ხდება!

ჯერ კიდევ სიყრმეში, „ხინტიკიას“ თამაშის დროს, გამოვლინდა მათ შორის ჩამდგარი წოდებრივი პრივილეგიის წინააღმდეგ ამხედრებული არზაყანის უტყუარ ნება: ჯერ კიდევ დედის ძუძუსთან დაიწყო მათი დავა და ეს „სიყრმედან გამოყოფილი ქიშპობა“ არ შეწყვეტილა თარაშის ცხოვრების ფინალამდე.

ბავშვობის დროის ამ მცირე „ინციდენტებს“ უფრო გვიან წილად ხვდათ გადაზრდა ფართო პლანის დავასა და წინააღმდეგობაში. სხვადასხვა ფორმით გლინდებოდა ეს წინააღმდეგობანი: ფარიკაობასა თუ დოღში გაჯიბრებით; თამართან, ძაბულისთან თუ ლამაზიასთან მათი ურთიერთობით; ლაფარიანების კოშკში პატრიარქალური ტრადიციებისადმი დამოკიდებულებით თუ სვანეთის მომავალი ბედის სხვადასხვა ასპექტური ხილვით; სიცოცხლის არსის დანახვით თუ ფეოდალური ჩამორჩენილობიდან ნამდვილი ცივილიზაციისაკენ სწრაფვით...

„მართლაც რაღაც საოცარმა წერამ გადაჰყვანა თარაშ ემხვარის ბედი არზაყანისას. ვინ იცის, ეგებ რაღაც ორივენი ერთი და იმავე ქალის ძუძუს თანაზიარნი რომ იყვნენ, ამან შეაჯიბრა ისინი ერთიმეორეს“.

ასე ფიქრობს თარაში. მის წარმოსახვაში არზაყანი მუდამ გზას უხერგავს მას, წინ ელობება. მაგრამ ბოლოს და ბოლოს იგი კარგად ხედავს, რომ ეს ინდივიდუუმის კაპრიზი როდია. არზაყანის

კონკრეტული მოქმედებით ცხოვრების განვითარების კანონზომიერება მეტყველებს. აქი მისი ბაგეებით იყო ვაცხადებული ის ჭეშმარიტი აზრი, რომ „ახლა ისეთი დროა, ან ქორა მახვშთან უნდა იყოს ადამიანი ან ჩვენთან, კომუნისტებთან“.

ძირითადად ხომ ამავე აზრს გამოხატავს თვით თარაშის მიერ საკუთარი განწირულების შეცნობა, ასე მკაფიოდ აღქმული უფრო გვიან: „ორი გზა... ამჟამად მსოფლიოში, ორად-ორი გზა კომუნისტებისა და ფაშისტებისა... მე ვერც ერთ მათგანს ვერ დავადექი, ორივე დახშული აღმოჩნდა ჩემთვის, რადგან დავრწმუნდი: ის სამყარო, რომელიც მე განუზომლად მიყვარდა, ველარასოდეს აღსდგება აწი. ხუნდებიან ჩემი საყვარელი ფერები, კვლებიან ჩემი სანატრელი სიმღერები, და ეს ლოფორთქინასავით სახეცვლილი ქვეყანა მე მეჩვენება როგორც უფერული ტრამალი“.

არზაყანი დგას პირველ გზაზე — კომუნისტური იდეალის განხორციელებისათვის ბრძოლის გზაზე, ახალი ცხოვრების დამკვიდრების გზაზე, რომლის დევნიზა შრომა და ბრძოლა („ცხოვრება შრომისა და ბრძოლისათვისაა გაჩენილი“, — ეუბნება იგი ერთ-ერთი შეკამათების დროს თარაშს).

მაგრამ ეს გზა მიუღებელია ემხვარისათვის. და მისი ყოველი ცდა, მონახოს თავისი იდეოლოგიის შეთავსება ახალ გზასთან, როგორც უკვე ითქვა ზევით, სასტიკი მარცხით მთავრდება.

თავისივე რწმენის საწინააღმდეგოდ თარაში თუმცა უეცრად აღმოაჩენს მესამე გზას, მაგრამ სულ სხვაა იგი. ამ გზას სიცოცხლის მიღმა მიჰყავს ადამიანი. და თუ ეს გზა ბუნებაში არც არსებობს არზაყანისათვის, სამაგიეროდ იგი ასე ბუნებრივი აღმოჩნდება თარაშისათვის. „ამ მესამე გზას დავადექი მე უნებლიედ... — წერს იგი თავის ძველ მეგობარს. — ეს ბარათი უჩვენე ყველას,

გიორგი მერკვილაძე
ორი ბედი

ვინც ყოყმანობს, ყველას უჩვენე, თანაც უთხარი ყველას, ჩემს ნატერფალზე არავინ შესდგას ფეხი, რადგან საშინელი წყევლით დადალულია ვარდანიძე-ემხვარების ეტლი და სარბიელი. ჩემი გზა აწ იქითკენ მიდის, საიდანაც ხმაც ვეღარ ბრუნდება”.

ასე ითიშება საბოლოოდ და მოპირდაპირ მიმართულებებით მიდის გზები რომანის ამ ორი, ბედის მიერ ხშირად დაკავშირებული გმირისა, სხვადასხვა სამყაროთა ამ ორი წარმომადგენლისა, რომელთა შორის წინააღმდეგობა გადაწყვიტა თვით ცხოვრებამ.

არზაყან ზვამბაია პარტიის რიგითი მებრძოლია, რომლის ძალაც ამ პარტიის დიდ სიმართლესა და მისი მიზნისადმი ურყევ რწმენას ემყარება. და, როგორც ყველას, მასაც ახასიათებს ზოგიერთი ცხოვრებისეული ადამიანური „სისუსტე“, მაგრამ იგი არასოდეს არ უპირისპირდება ახლის მორალს და არასოდეს არ თმობს პრინციპულ პოზიციას. მისი გატაცება შარვაშიძის ასულით თუ უყურადღებობა ძაბულისადმი, ზოგჯერ ერთგვარი დათმობა ძველი, წარწავლი ტრადიციისადმი თუ გადაჭარბებული სიმყაცე მოპირისპირე ბანაკის ადამიანებისადმი, დროებითი და ისეთივე ბუნებრივი ხვეულებია, როგორც თარაშ ემხვარის პიროვნებაში დადებითი საწყისების გამოვლინება.

პარტიისადმი სიყვარული მასში გამოხატულია, როგორც თავისი ხალხისადმი უანგარო სამსახური, როგორც ურყევი რწმენა დიადი მომავლისადმი, რომლის მაღალ მიზნებს აღუფრთოვანებია მისი გონება და აღმოქმედებია მისი უშრეტი ენერგია.

სწორედ თავისი პარტიის სახელითა და მოწოდებით ებრძვის არზაყან ზვამბაია ყოველივე ძველს; არღვევს, ანგრევს მას, რაც წინ ეღობება ახლის განვითარებას, ახალ ჰუმანურ დამოკიდებულებას, ადამიანის საბოლოოდ გათავისუფლებას სოციალური უსამართლობისაგან თუ ცრურწმენათა ბორკილებისაგან. ამ ბრძოლაში დაუნდობელია იგი საკუთარი ოჯახის მიმართაც. გავიხ-

სენოთ, როგორ ეგებება მამის უკვე დანგრეული ოჯახის ნაშთები მას, სევნითიდან დაბრუნებულს.

მოსულა იგი ამ უსახურაოდ შთენილ და საძირკვლებმორღვეულ სახლთან, შექანებულ და ისლგადამძვრალ სასი-მინდესთან, გაპარტახებულ ფარეხთან; შესცქერის დაფერდებულ ჭიშკარს, მოშლილ ღობეს, გადაჭრილსა და დაღწილ ხეებს, გავვრანებულ კარ-მიდამოს. მაგრამ ეს არ იწვევს მასში სევდასა და შეშფოთებას. მან იცის, რომ ეს ბუნებრივი აღსასრულია კაც ზვამბაიას ძველი ყოფისა; ეს სასტიკი ინდივიდუალიზმის ისეთივე უღმობელი დამსხვრევაა, როგორც მის მიერ მშობლიურ მიწაზე მოტანილი, ხურჯინში ჩაყრილი და არააოზად ქცეული ძელები მამისა.

აქ არ შეიძლება არ მოგვაგონდეს ასეთივე კონტრასტი რომანში ადრე მოხატული, ჩვენს მიერ უკვე აღწერილი მეორე მსგავსი სურათისა: ემხვართა ოქუ-მის იავარქმნილი სასახლის საერთო პლანი და ამ სასახლის წინ გარინდებული თარაშ ემხვარის ლანდი.

მეტად მნიშვნელოვანი იდეის შემცველია ამ კონტრასტულად შესრულებულ სურათთა დაპირისპირება:

ორივე ბუდის ნგრევის სურათი ერთია; ორივეგან მკაფიოდ ჩანს ისტორიული სინამდვილის ხელი. მაგრამ მათი აღქმა გმირთა მიერ სხვადასხვაგვარია.

თარაშისათვის ეს არის უბედურება, ცხოვრებასთან მისი დაბრუნების ილუზიითა მსხვრევა, უიმედობისა და სევდის გაღრმავება.

არზაყანისათვის კი ეს არის შეცნობა გარდუვალობისა, ახალი ფუძის გასკვნის აუცილებელი წინაპირობისა; ძველის ამ განადგურებას უნდა მოჰყვეს ახალი ოჯახის დაბადება, რაც აქ ოპტიმიზმის განსაკუთრებული ძალით არის ხაზგასმული ძაბულისა და არზაყანის უშუალო დაბალეობის დეტალით.

ეს პარალელი ისეთსავე სიმბოლურ ჩანაფიქრს შეიცავს, როგორსაც განსაკუთრებული ოსტატური ძალით დახატული სურათები თარაშისა და არზაყანის შებმისა ენგურის სტიქიასთან, რომ-

ლის დროსაც იმარჯვებს ერთი და მარცხდება მეორე. აქაც ხომ ერთსა და იმავე სიტუაციასთან, ერთნაირ მოჩვენებითს ხილვასთან გვაქვს საქმე (აღიღებული მდინარის ბოზოქრობა, ერთი ცხენი, მთვარის შეუქის ლაპლაპი და შეცდომით მას გაყოლილი მხედარი, თამარის ზღვისფერი თვალების ჩვენება და ა. შ.), მაგრამ თავისი ტენდენციით ეს სურათები სხვადასხვაა.

არზაყანის შემბა ჯოტო გვასალიასთან, ტარბეტთან და გარდასულ დროთა სხვა წარმომადგენლებთან, მისი გამარჯვება ამ შეტაკებებში ასევე ნიშანდობლივი განხატებაა ახლის აღმავალი სკლისა.

და შემთხვევით როდი აიყვანა ცაში თვითმფრინავით თბილისს გამგზავრებული, მოღვაწეობის ახალ ასპარეზზე გადასული არზაყანი რომანისტმა. ამ სიმალლიდან, საიდანაც ასე იტაცებს თვალს „კოლხეთის ნარჩენების წაღოტები, ფაზისის ნაყოფიერი ველები“ თუ „ქართლის ზეგანის მშვენება მზითა და სიქისკასით აღვისილი, როგორც ახალი ცხოვრებისათვის ოცნება“, არზაყანი ზედავს როგორც თავის სამშობლოს, მის ხალხს, მის დიდ პერსპექტივას, ასევე სიცოცხლით აღსავსე საკუთარ მომავალსაც: „და ზვალნდელი დღის სიხარულით გულმოცემული არზაყან ზვამბაია ალტყინებული განიცდიდა მანქანის მოუთმენელ გიზგიზსა და ცახცახს, თანაც ისეთი შთაბეჭდილება ექმნებოდა ამ წუთში: ურმის ფერსოსებრ დაფანჩულ მზის დისკოში გამჭვრებაო სადაცაა პაეროპლანი“.

არის რაღაც დიდი სიმბოლური ძალის შემცველი პარალელური მონახაზი ამ სურათსა და ემხვარის დაღუპვის იქვე მომდევნო პასაჟს შორის. ერთის ამალგება მჩქეფარე ცხოვრების ზენიტში, ხოლო მეორის ჩამარხვა მბორგავი მდინარის ტალღებში, მხატვრული ხილვაა ახალი ცხოვრების ისტორიული სიმართლისა; ამ სიმართლის ტენდენციის მართებული ამოხსნა და ფართო ორიგინალური განზოგადებაა.

მაგრამ ჩვენ აქვე გვინდა შევნიშნოთ ისიც, რომ რომანისტს ბევრ შემთხვევაში დაერღვა ძალთა თანაფარდობის მხატვრული პრინციპი და ეს თვალსაჩინო ნაკლია „მთვარის მოტაცებისა“. უთუოდ მართებულია შენიშვნა იმის შესახებ, რომ ხშირად, „წინასწარ შემუშავებული სქემები კონსტანტინე გამსახურდიას ხელს უშლის თავისი უეჭველად დიდი პოტენციისა და შესაძლებლობის გამოყენებაში“ (დ. ბენაშვილი).

რომანისტმა უზადოდ წარმოქმნა ძველის განწირულება და საბოლოო ბედი, მაგრამ გამოშუქების ასეთივე ძალა ვერ მისცა ახალ სამყაროს.

როგორც დავინახეთ, იგი შეეცადა ახლის ნიშანდობლივი თვისებების კონცენტრირებულ აღქმას, უპირველეს ყოვლისა, არზაყან ზვამბაიას სახით. მან კიდევაც შექმნა ასეთი ბევრი თვისების შემცველი მეტად საინტერესო ტიპი, სახე ახალი იდეებისა და ახალი პრაქტიკული სამყაროს ადამიანისა, რომელიც ძველთან შეურიგებელი და თავგანწირული ბრძოლის პრინციპით მოქმედებს; იგი წარმოსახულია რწმენითა და იმედით აღსავსე მთლიან პიროვნებად, რომელიც თავისი პარტიის ხელმძღვანელობით, გაუკაფავი გზით მიდის მბრძანებელი სიმაღლისაკენ, როგორც თავისი კლასის, თავისი ხალხის წარმომადგენელი. მაგრამ იგი მაინც ვერ არის ისეთი ძლიერი ხატოვანი ძალით ხილული, როგორითაც თარაშ ემხვარის ფიგურა.

და ჩვენ ძალუენებურად აქ თვალი გაგვირბის „ვაზის ყვავილობისაკენ“. სადაც შედარებით ძლიერია „თანაფარდობის“ პრინციპი ძველისა და ახლის შეპირისპირების პროცესში, მაგრამ მაინც ძველის ტენდენციის გამომხატველი ადამიანების თუ ახლის სამსახურში ჩამდგარი ძველი თაობის ადამიანების ტიპიური ნიშნების ხატვა გაცილებით ძლიერია უშუალოდ ახალი ცხოვ-

გიორგი მერკვილაძე
ორი ბედი

რების პირშო ადამიანებთან შედარე-
ბით.

რასაკვირველია, გოდერძი ელანიძისა
და ნუნუ უჯირაულის რწმენასა და
საქმეში, ისევე როგორც მათი მდგომა-
რეობისა და მრწამსის სხვა ადამიანთა
მოქმედებაში, მხატვარმა წარმოადგინა
არა მხოლოდ ახალი ადამიანის იდეები,
მისი თავგანწირვა ძველთან ბრძოლაში,
მისი გულდაჯერებულობა და რწმენის
სიმტკიცე, მისწრაფება არსებობის მაღა-
ლი იდეალებისაკენ. ყოველივე ამას მან
დაუმატა მათი რეალური პერსპექტიუ-
ლი ზრდის ძალაც და, ამდენად, ეს ადა-

მიანები ისე მტკიცედ მკვიდრდებიან
ცხოვრებაში, რომ მომავლის ფოკუსში
არიან მოქცეულნი. მაგრამ, მიუხედავად
ამისა, ისინი ერთგვარად ფერმკრთალნი
არიან სხვა გმირებთან შედარებით.

მანც, „ვაზის ყვავილობაში“, საერ-
თოდ, უფრო მკაფიოდ გამოჩნდა ახალი
ყოფის ადამიანთა ფართო სულიერი
სამყარო და გაქრა თარაშისა და თამა-
რის, თანამედროვეობის ამ „ზედმეტ“
ადამიანთა ხაზი, რომელიც ასე ძლიერი
იყო „მთვარის მოტაცებაში“ და რომ-
ლისაკენაც ერთგვარად იხრებოდა კიდევ
ავტორის სიმპათია.

მოზი ჩაკვიანი

პოეტის ახალი წიგნი

შოთა ნიშნიანიძის სახელი კარგადაა ცნობილი ქართველი მკითხველისათვის. დღეისათვის პოეტი უკვე ხუთი წიგნის ავტორია. ხუთი წიგნი თავისთავად მრავლისმეტყველი ფაქტია, თუ მხედველობაში მივიღებთ, რომ პოეტი კრიტიკულად უდგება თავის შემოქმედებას და აქვეყნებს მხოლოდ ისეთ ლექსებს, რომლებშიც უფრო სრულად ჩანს მისი მხატვრული თავისებურებანი, მისი დამოკიდებულება საგნებისა და მოვლენებისადმი.

შოთა ნიშნიანიძის შემოქმედების მთავარი თვისება, ესაა სიკეთე. ამიტომ მის ლექსებს, რაზედაც არ უნდა იყოს ისინი დაწერილი, მუდამ ახასიათებს ოპტიმისტური ჟღერადობა. სწორედ ამითაა განპირობებული მშვიდი ინტონაცია და ნათელი ფერების სიყვარული.

ვახაფხულის სუნთქვამ დააწწია რტონი,
მე არც ბუღბუღი ვარ და არც იაღონი,
მე ზღის შესახვედრად კარში გამოველი,
კაჟაბს გამოაჯობებ შენვე მგალობელი.
მე ვარ მზიარული, დაუხარებელი,
მიწის შემოქმედი; ცათა მზრანებელი.
მიწა, ჯეჯილების ზღვად რომ ამოცდება,
ვერც სიყვარულს მალავს და ვერც გაოცებას.
ფეხქვეშ მივარდება მთელი დედამიწა,
მოღწენ მზე და მთვარე კეთილ გადიებად.
ფეხქვეშ მივარდება მთელი დედამიწა,
თითქოს წინასწარვე მთხოვდეს პატიებას.

შოთა ნიშნიანიძის პოეზიის ლირიკული გმირისათვის დამახასიათებელია ბუნების დიდი სიყვარული. ბუნების თემა ერთ-ერთი ყველაზე ძველი თემაა პოე-

ზიაში. ამიტომ პოეტური პეიზაჟების ხატვისას დიდი სიფრთხილე მართებს შემოქმედს, რათა არ გაიმეოროს უკვე ნათქვამი, რათა იპოვოს ახალი ფერები და გამოსახვის ახალი საშუალებები. იგი არ მიჰყვება გაკვალულ გზას და მშობელი ქვეყნის მთებისა და მინდვრების, ატეხილი ჭალებისა თუ ნაკადულების დასახატავად იყენებს ახალ ფერებს. ამის ნათელსაყოფად სარეცენზიო წიგნიდან მრავალი ადგილის მოტანა შეიძლება, მაგრამ ამჯერად ჩვენ ერთი პრინციპული საკითხი უფრო გვინტერესებს.

უკანასკნელ ხანებში ახალგაზრდა კრიტიკოსთა წერილებში თავი იჩინა ერთმა უცნაურმა აზრმა. იყო ცდა, გაეყოთ პოეტები ორ ჯგუფად — „სოფლის პოეტებად“ და „ქალაქის პოეტებად“. თითქოს ისინი, ვისაც უფრო იზიდავს სოფლის პეიზაჟები, სოფლის პოეტები არიან, ხოლო ისინი, ვინც უპირატესად ქალაქზე წერს, — ქალაქის პოეტები. ასეთი დაყოფა, რა თქმა უნდა, ყოველგვარ საფუძველსაა მოკლებული.

ეს, ჩვენი აზრით, რეციდივია ერთ დროს წარმოებული ლიტერატურული დავისა, რომელიც მაშინ დიხაბც გამართლებული იყო, მაგრამ ამჟამად მოკლებულია ყოველგვარ აზრს. ურბანიზმი, როგორც ლიტერატურული მიმართულება, გაჩნდა მეცხრამეტე საუკუნის დასასრულს. რა თქმა უნდა, გულუბრყვილობა იქნებოდა გვეფიქრა, თითქოს მანამდე პოეტები ქალაქის ცხოვრებას არ ასახავდნენ. საქმე ის არის, რომ მეცხ-

რამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში ქალაქმა და, ბუნებრივია, ქალაქურმა ცხოვრებამ მკვეთრად იცვალა სახე. მაშინ გაჩნდნენ პოეტები (ურბანისტები), რომლებიც სინამდვილეს აღიქვამდნენ როგორც თანამედროვე ქალაქის მცხოვრებნი. ეს სრულებითაც არ ნიშნავს იმას, თითქოს ურბანისტები სოფლის თემაზე არ წერდნენ, მაგრამ ისინი სოფელსაც ქალაქელის თვალთ უყურებდნენ. პარალელურად არსებობდნენ პოეტები, რომლებიც კვლავ „სოფელის“ თვალთ უმზერდნენ სოფელსაც და დიდ ქალაქსაც. ბოლოს მოხდა ამ დინებათა ბუნებრივი ურთიერთშერწყმა. ასე რომ ძალზე უხერხულია ამჟამად ლაპარაკი რაღაც „სოფლურ“ და „ქალაქურ“ აღქმაზე. მით უფრო უხერხული და უნიადაგოა იგი დღეს, როცა კომუნიზმის გაშლილი მშენებლობის მგზნებარე დღეებში არნახული ტემპებით მცირდება განსხვავება და დაპირისპირება ქალაქსა და სოფელს შორის. ყოველი ნამდვილი პოეტი, რა თქმა უნდა, ითვალისწინებს წინა თაობების პოეტურ გამოცდილებას. და თუ ასეთ დროს ვინმე აცხადებს, რომ მხოლოდ სოფლის (ან პირიქით, ქალაქის) პოეტია, იგი ან საერთოდ არ არის პოეტი, ან ძალზე ცუდი წარმოდგენა აქვს დღევანდელი სოფლის ცხოვრებაზე.

აბრეშუმდება ცა საღამური,
ძირს მობალახობს ჩრდილების სისქე,
გარბის ბოროლა ჩალის ზრამუნით,
მოარბენინებს ბიჭუნას ჭიკჭიკი.
კოტა ხანით და ფეხით თუ არა,
ტანით თუ არა, ჩრდილით ხომ მაინც
გადალაჯებს ამ ღობეს მუხა,
რომ შეუერთდეს მოწოლილ დაისს.
აგერ ნახირი წყლის დასალევად
მდინარისაქენ მიეშურება, —
ზოგს შებლზე უბის მთვარე ნამლევა,
ზოგს საესე მთვარე მიაქვს ცურებად.
ბინდი ჭაფიფით ჯდება ტალღებზე,
ჯერ წყლისფერი და მერე ცისფერი,
ძროხებმა წყალში სიცხე ჩაბერტყეს
და საამური იგრძნეს სისველე.
ნახირი რაა, როდესაც აქვე
სულმოუთქმელად ღამით და დღისით
გადახოხობლა ბოვირი არხზე
და ვერ გამძლარა ამდენი წყლის სმით.

ხტის ნაპერწკლებად ათასი ნამი
გრილი ტალღების შეფათქუნებით
და შეავგრემანი ქართული ღამე
შეჭორფლილია ელნათურებით...

ყველა დამეთანხმება, რომ თუმცა ლექსი დაწერილია წმინდა წყლის სოფლის თემაზე, ნაწარმოებში მაინც ბევრია ისეთი ელემენტი, რომლებიც სწორედ თანამედროვე, „ქალაქური“ აღქმითაა გამოწვეული. ცხადად ჩანს, რომ ავტორი იცნობს თანამედროვე პოეზიას და თანამედროვე მხატვრობას. მაგრამ ამასთან აქ არ არის უგულვებელყოფილი ქართული კლასიკური პოეზიის გამოცდილება.

განსაკუთრებით საინტერესოა შოთა ნიშნიანძის დამოკიდებულება ქართულ ფოლკლორთან და კერძოდ ხალხურ ლექსთან. შოთა ნიშნიანძეს უყვარს ხატოვანი და სხარტი თქმების ხმარება ლექსში. იგი „შინაურულად“ გრძნობს თავს ხალხური ლექსის სტიქიაში.

რა თქმა უნდა, ეს არ ნიშნავს, თითქოს შოთა ნიშნიანძე ხალხურ ლექსს ბაძავს. აქ გაცილებით უფრო რთულ მოვლენასთან გვაქვს საქმე. ხალხური ლექსი, შემოქმედის ლაბორატორიაში რომ მოხედება, იცვლის სახეს, ივსება სულ სხვა შინაარსით და უკვე ნიშნიანძისეულ, სრულებით თავისებურ დაღს ატარებს.

ეს ერთ-ერთი ხერხია ფოლკლორის გამოყენებისა. მეორე, რომელიც უფრო ხშირად გვხვდება, არის ხალხური სასიმღერო ლექსების გავლენით დაწერილი ლექსები. აქ, გარდა თვითონ ხალხური ლექსებისა, უთუოდ იგრძნობა აკაკი წერეთლის გავლენა. ასეთებია, მაგალითად, „იმერეთის სიძე“, „წერო, წერო, წერო“ და სხვა.

კოხტა ბიჭი ვიყავი, თმაჭოროა-ჯეჯილა,
დღედებსა და ღვიდებს თვალი ჩემზე ეკრიათ.
ერთი ქალის ქებაში მთლად შემშალეს
ქაჟიდან,
წამიყვანეს იმერეთს, დამაძინეს კუჩრის თავს...

აქ არ შეიძლება, არ გაგახსენდეს აკაკის სტრიქონები:

პატარა ბიჭი ვიყავი,
პატარა ბიჭუქელო,
დაურჩი დედას, კარგი ხარ,
შემომნატროდა ყველაო...

განუყოფელია სამშობლოსა და პირადი
ინტერესები.

გარდა ამისა, შოთა ნიშნიანძეს აქვს ერთი მეტად საინტერესო ცდა. ვგულისხმობ ლექსს — „დედაბრები ულოცვენ მთვარეს“. შელოცვა, როგორც პოეზიის ჟანრი, ვგონებ ჩვენი ახალგაზრდა პოეტებიდან არავის გამოუყენებია. შოთა ნიშნიანძე სწორად უდგება ხალხური პოეზიის ამ განძს. მას ესმის, რომ შელოცვა, თუკი რელიგიურ ნაჭუჭს მოვაშორებთ, პოეზიის ნიმუშია და მისი უგულვებელყოფა ჩვენ არ შეგვიძლია. და შოთა ნიშნიანძე წარმატებით ეყრდნობა ამ პოეზიას.

ნამგალო და ურმის ფერსო,
გზა ნაგზაურს, ფერი ფერსო,
მოგვე კარგი ტაროსი:
რძედ ჩაღვქი ტაროში.
ტყეს მიეცი ფურცელო,
ვენახს მწიფე ყურძენი.
წყალს მიეცი ქვირითი,
მიწას მიეც თესლიო,
სადაც კაი ბიჭია,
ჩემს ქალს შემოეძლიოს...

ფოლკლორის სიყვარული არ შეიძლება აბსტრაქტული იყოს. ფოლკლორის სიყვარული თავისთავად გულისხმობს იმ ხალხის სიყვარულს, რომელმაც შექმნა ეს ფოლკლორი, გამოხატა მისი საშუალებით თავისი ოცნებები, ფიქრები და დარდი, გულისხმობს იმ გლეხელების სიყვარულს, რომლებიც ოფლითა და სისხლით რწყავდნენ სამშობლოს მიწას და ვაჟკაცურ სიმღერებს მღეროდნენ. შოთა ნიშნიანძის პატრიოტული ლირიკისათვის დამახასიათებელია ისტორიულობის მძაფრი გრძნობა. ისტორია პოეტისათვის შორეულ საუკუნეებში მომხდარი ამბების ნუსხა კი არ არის, არამედ საკუთარ ბიოგრაფიასავით ახლობელი და ძვირფასია. ის, რაც თავს გადახდა საქართველოს, თითქმის თვითონ პოეტს გადახდა, რადგან მისთვის

არ იქნებოდა, შენ შვილებს
ერთხელაც არ ეფალანათ,
მამულო, ციხედ გაშენეთ
და ჩვენ გაღვქით გალავნად.
მიწა ვართ შენი ვენახის,
კვამლი ვართ შენი კერძების
და მიწაც მიტომ გვეძახის,
ფესვებად შევიკრებით.
ასე პატარა ქვეყანას
ვინ მისცა გმირი ამდენი?
ვიცოცხლებთ?! მისთვის ვიცოცხლებთ
სისხლის და ოფლის დადენით.
მოგვედებით? არ დავაყლებით,
მის სახელს მივემატებით!..

მაგრამ დრო მიდის. იცვლება ყველაფერი. დუხჭირი და მძიმე ცხოვრების ნაცვლად საქართველოში ბედნიერება სუფევს და ამ ახალ ცხოვრებას მიმართავს პოეტი.

შენი ახალი მეკვლე ვარ,
შენი ახალი ჩუქურთმა.
შენი ახალი ჭერი ვარ,
შენი ახალი საკმელი,
შენი ახალი სიმღერა,
მზით და ბალახით ნაკერი.

შოთა ნიშნიანძის პატრიოტული ლირიკა მეტად მრავალმხრივი და საინტერესოა, მაგრამ აქ მინდა ერთ დამახასიათებელ თვისებაზე შევაჩერო მკითხველის ყურადღება. ხშირად ზოგიერთი პოეტის შემოქმედებაში სამშობლოს თემის გახსნა მხოლოდ დითირამების საშუალებით ხდება. ასეთი ლექსები უფრო სადღეგრძელოების შთაბეჭდილებას ტოვებს. შთაბეჭდილება უფრო ძლიერდება იმით, რომ პოეტები, თუ შეიძლება ასე ითქვას, სუფრულ ტერმინოლოგიას უხვად ხმარობენ და ბრწყინვალედ ერკვევიან ქართული ხალხური სასმისების კლასიფიკაციაში. ასეთი ლექსები, ჯერ ერთი, უსაქმურობის აპოლოგიას წარმოადგენენ, მეორე

გოგი ჩარკვიანი
პოეტის ახალი წიგნი

რეც — თვითდამშვიდების გრძნობას იწვევენ, და ბოლოს, არავითარი კავშირი არა აქვთ სინამდვილესთან.

შოთა ნიშნიანიძეს კარგად ესმის, რომ შრომის გარეშე არ არსებობს სამშობლოს კეთილდღეობა და თუ საქართველო მრავალჯერ მკვდრეთით აღსდგა, ამას მხოლოდ შრომას უნდა ვუმადლოდეთ.

არ ვვარგევართ უშრომლად,
როგორც სკა უსარაჯოდ,
საქართველო დახატა
ხნულებმა და ხარაჩომ.

ამ მხრივ დამახასიათებელია ლექსი „ნარი“. ეს ლექსი ერთ-ერთი საუკეთესოა წიგნში. ლექსში მოხდენილადაა გადმოცემული ქართველი კაცის სიყვარული ხარისადმი, იმ პირუტყვისადმი, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში იყო ჩვენი გლეხის მარჩენალი. ამასთან მხატვრული სახე განუზოგადოებულია ეფექტური საშუალებებით. ლექსს მოულოდნელი და ეფექტური ფინალი აგვირგვინებს:

ნეტავი, ღმერთო, მეც მომცა
ჯანი და მალა ხარისა,
სიტყვა — ხარივით გამწვევი
მამულის გასახარისად.

ვიყო ხარივით ამტანი,
ვიყო ხარივით მომთმენი,
ჩემი პატარა ქვეყნისთვის
მეც შევძლო ხარისოღენი.

საერთოდ, შოთა ნიშნიანიძეს ეხერხება ეგრეთ წოდებული სიუჟეტური ლექსების წერა. ასეთი ლექსებით გატაცება არ ახასიათებს არც ერთ ახალგაზრდა ქართველ პოეტს, გარდა შოთა ნიშნიანიძისა და მორის ფოცხიშვილისა. პოემებიც კი, რომლებიც დაწერეს ახალგაზრდა ქართველმა პოეტებმა (მაგ. ო. კილაძის „თიხის სამი ფირფიტა“, გ. გეგეჭკორის „მზიანი დღე“ და სხვა), უპირველეს ყოვლისა ლირიკია, ცხადია, უფაბულო და უსიუჟეტო. შოთა ნიშნიანიძეს უყვარს და შეუძლია სიუჟეტური ლექსების წერა. ისეთი ლექსები, რო-

გორიცაა „მოსკოვური ბალადა“ და „როცა მარტო ვარ“, ამტკიცებს ჩვენს ამ მოსაზრებას.

ერთი მეტნაყლებად საშიში ტენდენცია შეიმჩნევა შოთა ნიშნიანიძის წიგნში. ესაა ზედმეტი გატაცება პოეტური ეტიუდებით. ეს ეტიუდები ხან კარგია, ხან კიდევ ცუდი, მაგრამ საქმე ამაში არაა. ეტიუდები ვარჯიშის შედეგია და მოსამზადებელი ეტაპია დიდი ნაწარმოების შესაქმნელად. მაგრამ საჭიროა კი მათი სისტემატური გამოქვეყნება?

ქვევით ტბაა თუ
ფოთლის არქივი?
წყალში იმსხვრევა ფერი ზღაპრული
და ფრთამოტეხილ ფარშევანგივით
ჩაკიდულია ტბაში ზაფხული.

ანდა:

ზღვისპირ სილაზე გარბის გოგონა
და მიჰყვებიან კვალში გოგმანით,
როგორც ჩიტები და ბელურები,
გამოჩეილი ნაფხურები.

აქ შეიძლება იკამათონ იმაზე, თუ რამდენად კარგია სახეები, რომელთა გამოც არის დაწერილი ეს სტროფები, მაგრამ ისიც ცხადია, ეს სტროფები უკეთეს შემთხვევაში შეიძლება მხოლოდ რომელიმე ლექსის დეტალებად გამოდგეს. ამიტომ უფრო მიზანშეწონილი იქნებოდა, ეს სტრიქონები პოეტის უბის წიგნაკში დარჩენილიყო. რასაკვირველია, ჩვენ იმის თქმა არ გვინდა, თითქოს ლექსი, და ძალიან დიდებული ლექსი, არ შეიძლება ოთხ სტრიქონში მოთავსდეს. ამის მაგალითია თუნდაც ომარ ხაიამის რუბაიები, ანდა იაპონური „ტანკები“. მაგრამ საქმე ის არის, რომ მიუხედავად იაპონურ „ტანკებთან“ გარეგნული მსგავსებისა, შოთა ნიშნიანიძის ხსენებულ ეტიუდებს არა აქვს დიდი აზრობრივი დატვირთვა, რაც თავისთავად ამ ლექსების არსებობას გაამართლებდა, ხოლო თუ სადმე ამის პრეტენზია იგრძნობა, მაშინაც მკითხველს საკმაოდ გაცივითელი ჭეშმარიტებების გადმოცემასთან აქვს საქმე.

ტბა
ყვავილების ქოთანზეთ დევს ფანჯარაზე,
გაღმა ტყეს კრიან...
ვეყმან კაცივით ხენი...
ჩვენშიაც ასე ჩამოვიდის ღრო
ტყისმჭრელივით,
წლები ხერხებით ჰკიდია მხარზე...
ტბა
ცარიელი ქოთანზეთ დევს ფანჯარაზე.

ზოგჯერ შოთა ნიშნიანიძე კმაყოფილ-
დება დანახულის პირდაპირი ფიქსირე-
ბით, ყოველგვარი დამუშავების გარეშე,
და სწორედ აქ იგრძნობა ნატურალიზ-
მის საფრთხე. რა შეიძლება მისცეს
მკითხველს, მაგალითად, ასეთმა ლექსმა:

ქარში ნაწიმიარი ხეები გუგუნებენ,
ქუჩაში თუ ვინმე გაივლის ძვირად.
დილიდანვე აედექ რაღაც უგუნებოდ,
ახლაც მოწყენილი ფანჯარასთან ვხეიარ.
ვიღაც მოიჩქარის მგლური სიარულით,
ოთახში შემოაქვს სურნელი ფოთლის.
როგორც ფულუროში ციყვი მიმალული,
ჯიბიდან იყვითება ბოთლი.
ივსება ჭიქები, იღვრება ლექსები,
არის სიხარული ორთა.
შენს გარდა, ბიჭო, ვინ გამიხსენებდა,
შენ კი გენაცვალე, ოთარ!

მეტისმეტ ბიოგრაფიულობა, განზო-
გადოების უქონლობა ლექსს ერთობ
კამერულს ხდის.

ჩვენ გამოვეპარეთ მეგობრებს,
მეველეს ქურდები ვეგონეთ.
პალისკენ წავედი...
მწუხრიანს
გადავცდით ხეცა და ტირიფონს,
აქ რაზეც იტორა ნუკრიამ,
არავის არ უთხრა, ტირიფო.

ლექსი ინტიმურ სამყაროს ეხება. ინ-
ტიმურობა არ ნიშნავს კამერულობას.
მაგრამ ამ შემთხვევაში ეს ინტიმურობა
იმდენად ბანალური ხერხებითაა გადმო-
ცემული, რომ მათთვის, ვინც ამ ლექსის
დაწერის მიზეზი არ იცის, სრულებით
არ არის საინტერესო. მკითხველთა 99

პროცენტი კი სწორედ ასეთია. ის კი,
რომ შოთა ნიშნიანიძეს შეუძლია ძალი-
ან ფაქიზად და ლამაზად გამოხატოს სი-
ყვარულის გრძნობა, ჩანს უკვე ზემოთ
დასახელებული ლექსიდან „როცა მარ-
ტო ვართ“, ან თუნდაც ამ პატარა მინი-
ატურიდან, რომელც შორეულად ეხმა-
ურება რუსულ ხალხურ სიმღერას „რია-
ბინას“:

ატოტილი,
ირიბი
რატომ ტირის
ტირიფი?
მთელი წელიწადია
გაღმა გასვლა სწადია.
ასეთივე პატარა,
ასეთივე ირიბი
იქ, მეორე ნაპირზე,
სწუხს მეორე ტირიფი...

ასეთი ლექსების გვერდით უფრო შე-
სამჩნევია სუსტი ლექსები. კრებული,
ცხადია, მოიგებდა, ავტორს რომ ეს ნა-
წარმოებები არ შეეტანა შიგ.

ვეწმარითი პოეტი მუდამ ძიებაშია.
ეძებს და პოულობს კიდევ. შოთა ნიშ-
ნიანიძემ, თამამად შეიძლება ვთქვათ,
უკვე ბევრი რამ იპოვა, მაგრამ ნაპოვ-
ნით არ კმაყოფილდება. იგი გზაშია,
მიდის და უნდა აღმოაჩინოს —

რაღაც უფრო სხვა, უფრო ახალი,
რაღაც უფრო ღრმა, უფრო მაღალი.

პოეტს კარგად ესმის, ეს უფრო ღრმა
და ახალი რომ აღმოაჩინო, საჭიროა
ეყრდნობოდ უკვე გაკეთებულს, იმას,
რაც უფროსი თაობის პოეტებმა შექმ-
ნეს. ეს საუკეთესო საწინდარია წინსვ-
ლისა. ჩვენ გვჯერა, რომ შოთა ნიშნი-
ანიძის მეხუთე წიგნს მალე მოჰყვება ახა-
ლი კრებულები, რომლებითაც იგი
ახალ სიხარულს მოუტანს მკითხველს.

გოგი ჩარკვიანი
პოეტის ახალი წიგნი

კობა იმედაშვილი

ხასიათები და განწყობილებები

გამოვიდა რევაზ ინანიშვილის მოთხოვნების წიგნი „წვეთები ფოთლებზე“, რომელშიც მწერალი საინტერესოდ მოგვითხრობს უბრალო ადამიანების ცხოვრებაზე.

რევაზ ინანიშვილი ადამიანის ცხოვრებაში, მის ბუნებაში არ ეძებს რაიმეს განსაკუთრებულს — ყოველდღიურსა და ჩვეულებრივს უკან იგი ხედავს იმ განმასხვავებელსა და კარგს, რაც ალამაზებს და აღიდეგს ადამიანს. ამ თვისებას ერთვის თავისებური კუთხეც ჩვეულებრივის დანახვისა.

კრებული საკმაოდ მრავალფეროვანია — აქ შეხედებით ქალაქსაც და სოფელსაც, განწყობილებასაც და ხასიათსაც, მწერალი ზოგ მოთხრობაში კარგ ოსტატობას ავლენს, ზოგი მოთხრობა კი შედარებით სუსტია, მაგრამ ყოველთვის და ყველგან ავტორი მნიშვნელოვანს ეძებს და ცდილობს გითხრათ რაღაც ახალი და საინტერესო.

რევაზ ინანიშვილი უკეთ იცნობს სოფელსა და ქართველი გლეხკაცის ბუნებას და ალბათ სწორედ ამიტომაც, რომ სოფელზე დაწერილი მისი მოთხრობები მეტი სრულყოფითა და ოსტატობით გამოირჩევა. ავტორი დამაჯერებლად გვიხატავს გლეხკაცის სახეს, მის მდიდარსა და ფაქიზ სულს და სულ ერთია, იქნება ეს პატარა მზისა თუ ვეება ხევსურია, მობუზღუნე მაგდა თუ კეკელუცი ნატო, ავტორი ყოველთვის სიყვარულით წერს მათზე და ცდილობს ყველას თავისი სახე და განუმეორებელი

კოლორიტი შეუნარჩუნოს. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ იგი ხშირად ქმნის დასამახსოვრებელ სახეებს. ასეთია ხევსური ციკლიდან — „მთები“, მაგდა — მოთხრობიდან „დედაბოძი“, ბასა ბურკია — შვილი — „ლხინი კახელებთან“ და სხვანი. ავტორი კარგად ამჩნევს გმირების ხასიათში მთავარ, დამახასიათებელ თვისებას და მასზე ამახვილებს ყურადღებას.

„მუხის ქვეშ ერთი ვეებერთელა ხევსური გადაშლართულა გულადმა, ჩამოძენძილი გალიბანდი შუბლზე ადევს, მდევივით ფშვინავს და ფუო — რომ ამოისუნთქავს, ის გუნდად შეკრული ქინქლა შადრევანდით ავაროება მაღლა, ჩაისუნთქავს და დაესევთან ჭარხალივით გაწითლებულ ცხვირ-პირზე.

შემებრაღა, შევანჯღრიე, გავადვიძე და ვუთხარი:

— ადე, ძმაო, სად დაწოლილხარ. ქინქლა და კოლო გვამს-მეთქი.

— არა უშავს, არამი სისხლი მიაქვთო. გადაბრუნდა და ისევ ძილს მისცა თავი“.

კრებულში არის მოთხრობები, სადაც უპირატესი ადგილი განწყობილებას აქვს დათმობილი. ყურადღება გამახვილებულია არა ხასიათის ძერწვაზე, არამედ ამა თუ იმ განწყობილების შექმნაზე და ავტორი ზოგ მოთხრობაში აღწევს იმ სრულყოფას, რაც მწერლის დახიფილ სტილზე მეტყველებს. ასეთებია „ზღვა“, „ფასანაური“, „ზამთრის პირის ბინდი“, „მთიბავები“. სამაგიეროდ სიყვარულის

თემაზე დაწერილ ზოგიერთ მოთხრობაში თითქმის ერთნაირი განწყობილებაა. ასეთი ნაწარმოებებია, მაგალითად, „ერთი ბოთლი შამპანური“ და „ზღვა“. პირველ მოთხრობაში მასალაც არაა დამლეული და ალბათ ამანაც განაპირობა მისი სისუსტე. რაკი ლაპარაკი სუსტ მოთხრობაზე დავიწყეთ, აქვე დავუმატებთ, რომ ადვილად დასაწუნებელი მოთხრობა კრებულში ძნელი საპოვნია, თუმცა ზოგიერთი ნამდვილად ვერ დვას კრებულის დონეზე. მაგალითად, ავიღოთ ერთი, ყველაზე დიდი მოთხრობა „ვილაცას ავტობუსზე აგვიანდება“, სადაც ავტორი ცდილობს თანამედროვე ახალგაზრდა ქალის სახე-ხასიათი შექმნას. ამოცანა მეტად ძნელია და ამდენად საპატიოც. ავტორმა უარყო მკვეთრი ფერები და მისთვის უჩვეულო სტილით სცადა ამბის გადმოცემა. მთელი მოთხრობა თვითანალიზზეა აგებული. იგი გადატვირთულია შინაგანი მონოლოგით, დაკარგული აქვს დინამიკა, გაქიანურებულია და ძნელად წასაკითხი. მაგრამ გაკვირვებას აქ უფრო ის პოზიცია იწვევს, რომელიც მწერალს ქალაქისა და სოფლის ურთიერთდამოკიდებულების ტრადიციულ საკითხში უკავია. რეჟის ინანიშვილის ამ მოთხრობაში თითქმის ყველა ქალაქელი უსაქმურია, ზედაპირული, არასასაინტერესო. მთავარი გმირი, ელენე, ჰკვირავს და სერიოზული ადამიანი, სოფელში მიდის სამუშაოდ. ეს ყველას გაოცებას იწვევს. თვით ელენეც უკვე სხვა თვალთა უყურებს ქალაქელებს. ათასი ვინმე ნახა ქალაქში ჩამოსულმა ელენემ: ფუქსავატი ესმა, მეზინკლე ალაიძე, დოჟლაპია თენგიზი, უშვილძირო გურგენი და სონიჩკა, მარგო, მამამისის და ძმებს რომ ატყავებს, ლოთი ზაური, ლენჩი იუსტინე, დაბნეული მხატვრები... მსგავსი ქალაქელები ჰყავს დახატული მწერალს სხვა მოთხრობებშიც (ელო — „მძიმე ფეხსაცმელებიდან“). მათ გვერდით მოთხრობებში ვხვდებით გლეხებს, სულით და ხორცილ ჯანსაღებს, წელში გამართლებს, გალალბებულს. ამ კრებულიდან ისეთი შთაბეჭდილება გრჩება, თითქოს თუ

ქალაქელი ბუნების წიაღშია, იგი სრულფასოვანია, შრომობს, სულიერად მდიდარია (ზევიადი — „მძიმე ფეხსაცმელებიდან“, ელენე მოთხრობიდან „ვილაცას ავტობუსზე აგვიანდება“, ბეჟანას მეგობარი მოთხრობიდან „ბეჟანა“ და სხვანი), ქალაქში დარჩენილები კი ჩივდებიან, კინდებიან.

ჩვენი მოსაზრების სიმართლეს ერთი დეტალიც ადასტურებს. ავტორი არ იცნობს კარგად თავის გმირს — ქალაქელ ქალიშვილს და ამიტომ ზოგჯერ მისი გამომსახველობითი ხერხები ერთფეროვანი და ყალბია. მაგალითად, მოთხრობებში „ცუდი სიზმარი“ და „ერთი ბოთლი შამპანური“ ქალიშვილები მამაკაცებს თავიანთ კეთილ განწყობილებას რატომღაც ფრჩხილების ჩასობით აგრძნობინებენ — „ელოცო გააშვებინა (ხელი) და გუბაზს გვერდში ფრჩხილები ჩაასო“ („ცუდი სიზმარი“); „ლამარა ჯუმბერს მაჯაზე ხელს უჭერდა, ფრჩხილებს ასობდა და გამოაწვევი ღიმილით შესცქეროდა“ („ერთი ბოთლი შამპანური“). ასეთი ქვეტი ქალიშვილისთვის ტლანქია და შეუფერებელი და მისი გამეორება ვერაფერს მატებს მოთხრობებს. აქ შეგვეძლო აგრეთვე გვეჩივთა ავტორისათვის, თუ „ხანდაზან მთელი ხუთი თითით თავის ფხანა“ რამდენად შეესაბამება აღტაცებით გამოწვეულ დუმილსა და ჩაფიქრებას, ან „ოქროს კბილი ტუჩების მარცხენა კუთხეში“ ლამაზი ქალისთვის რამდენად დამახასიათებელი დეტალია, ხოლო მოთხრობისთვის რეფერენის მასალა. მაგრამ ამაზე საუბარი შორს წაგვიყვანდა. რით უნდა ავსხნათ ყველაფერი ეს? მე მგონი, მხოლოდ ერთი გარემოებით — ავტორი კარგად არ იცნობს ქალაქს, მის მკვიდრთ, და ამდენად ქალაქელთა სახეები მკრთალი, უფერული და ნაკლებ მიმზიდველი გამოუდის.

რა თქმა უნდა, ქალაქი არაა ელენეს ეზო, ან თუნდაც მისი უნიათო ნაცნობები, ქალაქი არც დეიდას ჩამკვდარი

კობა იმედაშვილი
ხასიათები და განწყობილებები

და მონავლებული სამყაროა („ჩემი საყვარელი დეიდა“), მარტოხელა, უცნაური და ამაყი ქალის სამყარო, რომელმაც ოცდასამი წლის წინათ ზურგი შეაქცია სატრფოს და მერე მირაჟებით ცხოვრობს. მისთვის დროც გაჩერებულია, მის გარშემო ნიავეიც არ იძვრის. მოთხრობა საინტერესოა, მაგრამ არც აქაა ნაჩვენები ნამდვილი ქალაქი.

ამ მოთხრობების გვერდით რომ არ იყოს უკეთესი ნაწარმოებები, ვიფიქრებდით, რომ მწერლის შესაძლებლობები ამოწურულია. მაგრამ სადაც ავტორი მასალას კარგად იცნობს — სოფლის ცხოვრების აღწერის დროს, — მისი ოსტატობა უდავოა. კრებულში არის ერთი მოთხრობა „ლხინი კახელებთან“, რომელშიც ავტორი მხატვრული სიმართლის მაღალ საფეხურს აღწევს. ნაწარმოებში მოთხრობილია კახეთში ლადო ასათიანის სტუმრობის ამბავი, ნაჩვენებია კახეთის მასპინძლობა, მისი ბარაქა. ვეცნობით ადამიანებს, რომლებმაც ლადოს კახეთის ჰემშარიტი სული დაანახეს. ბაზრის, გზისა და კახური სუფრის სურათები ოსტატი ფერმწერის ფუნჯით გეგონებათ შესრულებული. თვალს იტაცებს ფერთა სიუხვე, ყურს კი საკმაო სიმკვეთრით ესმის ბაზრობის ხმაური, მოქეიფეთა სიმღერა თუ გაღვიძებული ბუნების ჩურჩული. და ყველაფერი ამას ემატება უაღრესად ვაკეცური ბუნება ხალხისა, რომლის მოძრაობას, ლაპარაკსა და სუნთქვასაც კი რევავ ინანიშვილი კარგად გადმოსცემს.

ამ მოთხრობაში გამოვლინდა რიტმის ის გრძნობაც, რომელიც პროზაიკოსს პოეტზე არანაკლებ სჭირდება.

მოთხრობაში შესანიშნავადაა დაჭერილი კახეთის სული და მისი ადრე-წესი, ყოველი ფრაზა ლაქონური და დასრულებულია. საერთოდ, ინანიშვილის ფრაზა უმთავრესად დახვეწილია, ბუნებრივი, ისეთი, თითქმის იმპროვიზაციის შედეგი იყოს. თუ რაოდენი მუშაობა დასჭირდა მწერალს ენის დასახვეწად, ამას მხოლოდ მისი წინა კრებულის გადათვალიერებისას მიხვდებით — განსხვავება ამ ორ წიგნს შორის ძალზე დიდია. მაგრამ რამდენიმე შენიშვნა და საყვედური მაინც გვეთქმის, რადგან კრებულში ასეთი ფრაზებიც გვხვდება — „რეიტუს ფეხები გაუყარა“ და სხვ. თუ ზოგი დიალექტური ფორმის ხმარებას და სტილიზაციას შეიძლება რაიმე გამართლება მოენახოს („ფრცქვნის“, „აფხე“), სრულიად გაუმართლებელია ბარბარიზმების („პურის შკაფი“, „ბრიჩკა“) გამოყენება. თუმცა აქვე ისიც უნდა შევნიშნოთ, რომ სხვა ახალგაზრდა მწერლებისაგან განსხვავებით, რევავ ინანიშვილის ენა ბევრად სუფთაა დიალექტური ფორმებისაგან.

„წვეთები ფოთლებზე“ მზით განათებულ შარავზას ჰგავს, მზე ზენიტზეა და გზას ჩრდილები არ ეფინება. გახედავ, ყველაფერი ნათელია, უღრუბლო და სხივებით სავსე.

„წვეთები ფოთლებზე“ იმიტაც განსხვავდება რევავ ინანიშვილის მოთხრობების წინა კრებულიდან, რომ სავსეა ძიებით და ბევრი კარგი მიგნებით. ავტორი ეძებს თავის სტილს, თავის თემას, თავის გმირებს. ჩვენც გვინდა, ეს წერილი კრებულის ავტორს თავის ძიებაში ოდნავ მაინც დაეხმაროს.

საგრო ექიმები

გავუფრთხილეთ ქართულ ღმერთს საუნჯეს

ერის კულტურული და სამეურნეო ცხოვრების განვითარებათან ერთად იზრდება და ვითარდება მისი ლექსიკური ფონდი.

ქართული ენის ლექსიკური საუნჯე სახალხო მეურნეობის ზოგიერთ დარგში განცვიფრებას იწვევს თავისი მრავალფეროვნებითა და გამოსახვის შესაძლებლობებით. განსაკუთრებით მდიდარია მეცხოველეობის დარგის ლექსიკა, მაგრამ ქართულ კლასიკურ ლიტერატურაში დადასტურებულ, აგრეთვე ხალხში გავრცელებულ ტერმინებსა და მათ სინონიმებს ხშირად უგულვებელყოფენ.

მოვიყვანთ ასეთ მაგალითს: ჩვენი მეცხოველეობის ძირითადი სახეობის ცხოველი — **ზროხა** (крупн. рогатый скот) ქართული ლექსიკოგრაფიის ისეთ თვალსაჩინო წყაროებში, როგორცაა საბას „სიტყვის კონა“, დავით ჩუბინაშვილის — „ლექსიკონი“ და სხვ., ზროხის ბუდეში 16—20 ტერმინს შეიცავს. ძნელია მოიძებნოს სხვა ენა, სადაც ზროხის ბუდეში ამდენი ტერმინი იქნებოდა. რუსულ ენაში ზროხის ბუდეში მხოლოდ 8 ტერმინია, რის გამოც ზოოტექნიკურ მუშაობაში განმარტებებით სარგებლობენ. მივმართოთ მაგალითებს: დედალ ხბოს 6—12 თვემდე ქართულად **მოცედი** ეწოდება, რუსულად ტერმინის უქონლობის გამო მას ეწოდება — телка от 6 до 12 месяцев; მამალ ხბოს 6—12 თვემდე ქართულად **ბოიოლა** ჰქვია, რუსულად — бычок от 6 до 12 месяцев; **მოზერი** — 1—2 წლამდე

ასაკის მამალი ხბო; რუსულად — бычок от 1 до 2 лет; **დეკული** — დედალი ხბო 1—2 წლამდე, რუსულად — телка от 1 до 2 лет და ა. შ.

როცა ენაში შესაფერი ტერმინი არ არის, მის ნაცვლად განმარტებით სარგებლობენ; ხოლო ამ შემთხვევაში ერთის მაგივრად სამი-ოთხი; ზოგჯერ მეტი სიტყვა უნდა ვაბრუნოთ, რაც აძნელებს მეტყველებას და ართულებს საწარმოო და სამეცნიერო კვლევის მუშაობას.

ამასთან ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ჩვენ მოგვეპოვება არა მარტო ტერმინოლოგიურად მდიდარი ლექსიკა, არამედ უამრავი სინონიმებიც, ცალკეული ტერმინის სხვადასხვა მნიშვნელობა, რასაც ხშირად ვხვდებით რესპუბლიკის ეთნოგრაფიულ და ადმინისტრაციულ რაიონებში. მაგალითად, ტერმინი „**ნეზვი**“ დედალ თხას ნიშნავს, მაგრამ ზოგან ამ სიტყვით დედალ ღორს აღნიშნავენ. ასეთი მაგალითი მრავლად შეგვიძლია დავასახელოთ.

მეცხოველეობის ლექსიკის ეროვნული საუნჯე რომ რაციონალურად გამოვიყენოთ, საჭიროა მისი ტერმინოლოგიური დახვეწა, შინაარსობრივი დაზუსტება, ხოლო ცალკეულ შემთხვევაში მისი რეგლამენტაციაც, ანუ გარკვეულად გამოიჯენა. ეს ღონისძიებანი დიდად შეუწყობს ხელს მეცხოველეობის ლექსიკის მოწესრიგებას და მეტყველების შემდგომ სრულყოფას.

საჭირო ტერმინების დასაანერგად ფართოდ უნდა გამოვიყენოთ გაზეთი,

ეურნალი, წიგნი, პლაკატი, საჯარო ლექციები, რადიო და სხვა ეფექტური საშუალებანი.

ამავე გზით, ქართული ენა უნდა გავწმინდოთ უფარგისი, შინაარსობრივად მოძველებული, შემთხვევით შემოჭრილი, კეთილშმოვანებას მოკლებული სიტყვებისაგან.

მეცხოველეობის დღევანდელ ტერმინოლოგიაში ბევრი გაუგებრობაა. მრავალი ავტორი მეცხოველეობის საკითხების გაშუქებისას ხმარობს არასწორ ტერმინებს და შეკოწიწებულ განმარტებებს, რაც თანდათან იკრძალებს ფეხს ჩვენს პრესაში.

ამ მხრივ განსაკუთრებით სცოდავს ბევრი მთარგმნელი და რედაქტორი, რომელთა მოღვაწეობის შედეგად იბადება „ახალი ტერმინი“, მაშინ, როცა ნამდვილად ქართული, შინაარსობრივად სწორი ტერმინი მიიწეებოდა.

დავასახელოთ რამდენიმე ფაქტი.

ჩვენს რესპუბლიკაში მეცხოველეობის წამყვანი დარგია მეზრთოხეობა; იგი გვაძლევს რძის საერთო პროდუქციის 95%-ს და ხორცის საერთო პროდუქციის 70-მდე პროცენტს. ამ ცხოველის სახეობრივი სახელწოდება „ზროხა“ ხმარებიდან ამოაგდო ზოგიერთმა მთარგმნელმა და რედაქტორმა. სიტყვა **ზროხა** ნამდვილად ქართულია, ხალხურია და ქართულ კლასიკურ ლიტერატურაში ხშირად იხმარება. ამ სიტყვას ხმარობენ შოთა რუთაველი, საბა ორბელიანი, ნ. ჩუბინიშვილი, დ. ჩუბინაშვილი, ე. ნინოშვილი, კ. გამსახურდია და სხვანი.

ქართული კლასიკური ლიტერატურის კვალდაკვალ, ქართული ზოოტექნიკური მეცნიერების ფუძემდებლები ილია ჭანდიერი და ნიკოლოზ იოსელიანიც ტერმინ **„ზროხას“** მხოლოდ და მხოლოდ ზოგადი, ცხოველის სახეობის განმსაზღვრელი მნიშვნელობით ხმარობენ. ილია ჭავჭავაძემ და ვაჟა-ფშაველამ, ხოლო უფრო ადრე დავით გურამიშვილმა ტერმინი **„ზროხა“** შეცვალეს **„ძროხით“**, თუმცა თვით ტერმინის მნიშვნელობა არ შეცვლილა. სამწუხარო

როდ, ამ 2—3 ათეული წლის განმავლობაში, ტერმინი **„ზროხა“** შეცვალა **„მსხვილმა რქოსანმა პირუტყვმა“**, **„მსხვილმა რქიანმა საქონელმა“**, **„მსხვილფეხა რქიანმა საქონელმა“**, ან **„მსხვილფეხა რქოსანმა პირუტყვმა“** და ა. შ. არც ერთი ეს ვარიაცია ტერმინი არ არის, ამასთან განმარტების მხრივაც სწორი არ არის.

როგორ მოხდა, რომ ნამდვილად ქართული, პოპულარული ტერმინი მივიწყებულია და მის ნაცვლად დამახინჯებული, შინაარსობრივად არასწორი განმარტება ინერგება ქართულ ზოოტექნიკურ მეტყველებაში?

როგორც ცნობილია, რუსულ ენას არ გააჩნია ქართული **„ზროხის“** შესაღარი ტერმინი, რის გამოც თანამედროვე რუსულ ლიტერატურაში სარგებლობენ განმარტებით — крупн. рогатый скот. ძველი რუსული წყაროების მიხედვით ამ ცხოველს ეწოდებოდა — говядо. ამ ტერმინმა ახალ რუსულ ლიტერატურაში ფეხი ვერ მოიკიდა, მაგრამ მისი წარმონაქმნი — говядина კი დარჩა. ბულგარულ ლიტერატურაში ამჟამად იხმარება ეს ტერმინი — говедо.

ალბათ, მთარგმნელმა, რომელსაც დიდად არ აწუხებდა ქართული ენის სიწმინდე, რუსული — крупн. рогатый скот თარგმნა არა **„ზროხად“**, არამედ სიტყვასიტყვით, რის შედეგადაც გაჩნდა **„მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი“** და მისი მსგავსი ვარიაციები.

ქართული ენის მცოდნეებმა, აგრეთვე მეცხოველეობის დარგის სპეციალისტებმა ყურადღება არ მიაქციეს ამ ფაქტს, რის შედეგადაც ჩვენს ლექსიკას ხელოვნურად ჩამოსცილდა მეტად საჭირო, ამასთან წმინდა ქართული ტერმინი **„ზროხა“**; იგი შეცვალა უფარგისმა განმარტებამ. ტერმინი **„ზროხა“** არა მარტო ქართულია, არამედ მეტად მოხერხებულია და ამ სახეობის ცხოველის ყოველგვარ საწარმოო პროცესს სწორად ასახავს. მაგალითად, ზოოტექნიკური საწარმოო და სამეცნიერო მუშაობა აუცილებლად საჭიროებს ისეთ ცნებებს, როგორიცაა: **მეზრახე, მეზრახე-**

ობა, მეზროხეობის ფერმა, მეზორცუ-
ლი მეზროხეობა, მერძეული მეზროხეო-
ბა, ზროხის ხორცი, ზროხის რძე, ზრო-
ხის კარაქი, ზროხის ყველი, ზროხის
ტყავი, ზროხის ქონი, მეზროხეობის სა-
კვები ბაზა და სხვ.

მკითხველი ადვილად მიხვდება, რა
დაბრკოლებას წააყუდებით ზოოტექნი-
კურ ტერმინოლოგიაში, თუ საწყისი სი-
ტყვა იქნება არა „ზროხა“, არამედ
„მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი“ ან
მისი მსგავსი განმარტებები.

„მსხვილი რქოსანი პირუტყვი“ და ამ
განმარტების ყველა ვარიანტი თავისი
განმარტებითი მნიშვნელობითაც უფარ-
გისია, ზოოტექნიკური და ზოოლოგიუ-
რი გაგებითაც მიუღებელია. შინაარ-
სობრივად მსხვილ რქოსან პირუტყვს
მიეკუთვნება როგორც ზროხა, ისე კამე-
ჩი. ზებუ, იაკი, ბანტენგი, გაური, გაია-
ლი. ბიზონი, ზუბრი და სხვ., რადგან
ყველა მათგანი დიდი ტანის პატრონია
და ამასთანავე რქოსანი.

სწორად მოიქცა ენისა და ლიტერა-
ტურის ინსტიტუტი, როცა „სასაოფლო
სამეურნეო ლექსიკონში“ (1959 წ.) არ
დატოვა „მსხვილი რქოსანი პირუტყვი“
და მისი მსგავსი ვარიაციები. ამ ლექსი-
კონში крупн. рогатый скот-ის შესა-
ტყვისად აღიარებულია — ძროხა. ეს
არის უსათუოდ სწორი ნაბიჯი. მაგრამ
ლექსიკონის რედაქცია ბოლომდე თან-
მიმდევარი არ აღმოჩნდა. იმავე წიგნ-
ში — корова-ს შესატყვისად აღიარე-
ბულია ძროხა და ფური. ამით რედაქცი-
ამ ახალ გაუგებრობას შეუთმა და ნიადა-
გი, რადგან ერთ ადგილას ძროხას თავი-
სი ნამდვილი შინაარსი მიანიჭა, ხოლო
სხვაგან იგი რუსულ корова-ს (ქართუ-
ლად ფური) გაუთანაბრა.

ჩვენ მოველოდით, რომ ენისა და ლი-
ტერატურის ინსტიტუტი მოაწესრიგებ-
და ტერმინოლოგიურ არეც-დარევას,
მაგრამ მოწესრიგების ნაცვლად ინსტი-
ტუტმა ხელოვნურ დამახინჯებათა რე-
გისტრირება მოახდინა.

ერთმა გაუგებრობამ სხვა გაუგებრო-
ბანი გამოიწვია. ზოგიერთი შეეცადა

რუსული крупн. рогатый скот-ის შე-
სატყვის ქართულ სიტყვად „ძროხეუ-
ლი“ შემოედო. მაგრამ ზროხის ან ძრო-
ხის ნაცვლად „ძროხეულის“ ან „ზრო-
ხეულის“ შემოღება მდგომარეობას
სრულებით არ ამსუბუქებს, რადგან
„ძროხეული“ კრებადი მნიშვნელობის
ზოოლოგიური ცნებაა და იგი რამდენი-
მე სახეობის ცხოველს (ზროხა, იაკი,
გაური, ბანტენგი, ბიზონი) აერთიანებს.
ამიტომ ტერმინ „ძროხეულს“ თავისი
გარკვეული მნიშვნელობა უკვე აქვს და
მისთვის ახალი მნიშვნელობის მინიჭება
გაუგებრობის გაღრმავება იქნებოდა.

სახელმწიფო გამომცემლობა „საბჭო-
თა საქართველოს“ მიერ გამოცემულ 7
წიგნში სწორად არის წარმოდგენილი
მეცხოველეობის ძირითადი ტერმინი —
„ზროხა“ და ამ სიტყვიდან გამომდინა-
რე ყველა საწარმოო ზოოტექნიკური
ვარიანტი. მაგრამ იგივე გამომცემლობა
არ აღმოჩნდა ბოლომდე თანმიმდევარი.
ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წიგნი —
„ხორცის წარმოების გადიდების რეზერ-
ვები საქართველოში“ (1960 წ.) ზემო-
აღნიშნულმა გამომცემლობამ, ავტორ-
თან შეუთანხმებლად, „გააკეთილშო-
ბილა“. ასე, მაგალითად, ტერმინი
„ზროხა“ შეცვალა „მსხვილი რქიანი
პირუტყვით“. ამასთან დაკავშირებით
შეიცვალა ამ ტერმინიდან გამომდინარე
ბრუნებები. „მეზროხეობის“ ნაცვლად
მივიღეთ „მსხვილი რქიანი მესაქონლეო-
ბა“, „ზროხის ხორცის“ ნაცვლად
„მსხვილი რქიანი პირუტყვის ხორცი“
და ა. შ.

წიგნის ხელნაწერში ერთ-ერთი დიდი
მონაკვეთის დასათაურება იყო — „მე-
ზროხეობა ხორცის წარმოების გადიდე-
ბის წამყვანი დარგია“. რედაქციამ „გაა-
კეთილშობილა“ ეს დასათაურებაც და
დასტამბა ახალი სათაურით — „მსხვი-
ლი რქიანი პირუტყვი ხორცის წარმოე-
ბის გადიდების წამყვანი დარგია“. ამით
არა მარტო ტერმინი შეიცვალა, არამედ

სერგო ერქომაიშვილი

გავუფრთხილდეთ ქართულ ლექსიკურ
საუნჯეს

დაიკარგა წინადადების აზრი, დამახინჯდა ქართული მეტყველება. განა პირუტყვი დარგია?

არ არის სავალდებულო დიდი ლიტერატორი იყო, რომ ასეთი „რედაქტირების“ უვარგისობაში დარწმუნდეს. ექვი არ არის, რომ გამოცემლობა „საბჭოთა საქართველოს“ თანამშრომელი, ისევე, როგორც ყოველი ქართველი ადამიანი, გასტრონომში რომ შევა, გამოიღვეს ეტყვის — „ამიწონეთ ზროხის (ძროხის) ხორცი“ და არ ეტყვის — „ამიწონეთ მსხვილფეხა ჩქოსანი პირუტყვის ხორცი“.

იმავე გამოცემლობამ სხვა წიგნებიც „გააკეთილშობილა“. ასე, მაგალითად, წიგნი „სას. სამ. წარმოების განლაგება, სპეციალიზაცია და სოფლის მეურნეობის გაძღოლის სისტემები“, მესამე ტომი, 1960 წ. მეცხოველეობის ლექსიკისა და ტერმინების დიდი არეგ-დარეგის ნიმუშია.

ამ წიგნში ტერმინ „ზროხის“ ნაცვლად გვხვდება: 1. მსხვილი რქოსანი პირუტყვი (გვ. 42), 2. საქონელი (გვ. 5, 83, 151, 235, 237, 240, 243, 244, 245, 246, 250, 255, 256, 257, 258, 263, 265, 266, 267, 272), 3. მსხვილფეხა პირუტყვი (გვ. 5, 10, 18, 19, 47, 59, 273, 283, 291, 292), 4. მსხვილფეხა საქონელი (გვ. 14, 320), 5. მსხვილი რქოსანი საქონელი (გვ. 95), 6. მსხვილრქიანი პირუტყვი (გვ. 48, 50, 60, 62, 63), 7. მსხვილრქოსანი პირუტყვი (გვ. 47), 8. ძროხეული (გვ. 7, 18, 35, 230, 231, 232, 234, 242, 243), 9. ძროხა (გვ. 18, 21, 229, 237, 245, 246, 249, 250, 253, 254, 256, 265, 266, 267, 268, 269), 10. პირუტყვი (გვ. 263, 264, 265, 270, 271, 272).

ამრიგად, ქართულ კლასიკურ ლიტერატურაში დამკვიდრებული და ცნობილი ლექსიკოგრაფების მიერ აღიარებული ტერმინის „ზროხის“ უკუგდების მიზნით აღნიშნულ წიგნში წარმოდგენილია 10 ვარიანტი, რომელთაგან სწორი მხოლოდ ერთი — „ძროხა“ არის, როგორც ზროხის სინონიმი, დანარჩენები

კი განმარტებების სახით შეკოწიწებული სიტყვებია.

მაგრამ ტერმინი „ძროხა“ წიგნში ნახმარია სხვა მნიშვნელობითაც — ფურის ნაცვლად. იმავე დროს, ტერმინი „ფური“ (корова) იმავე წიგნში მეტწილად სწორი მნიშვნელობით არის ნახმარი (გვ. 12, 233, 237, 239, 240, 241, 242, 249, 250, 251, 252, 253, 255, 256, 258, 259, 260, 261, 264, 265, 266, 268, 269, 270).

არც ამ ცხოველის საწარმოო ღარგია სწორად გამოსახული. წიგნში თითქმის ერთნაირი „წარმატებით“ გვხვდება: მესაქონლეობა (გვ. 259, 260, 267, 271), მერძეული მესაქონლეობა (გვ. 8, 263, 271), მერძეული მეცხოველეობა (გვ. 271), მერძეული მეძროხეობა (გვ. 16), მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვის ფერმა, მერძევეობის ფერმა და ა. შ.

სადგამი პირუტყვის ნაცვლად წიგნში გვხვდება: დედა სულადობა (გვ. 246, 247, 249, 252), დედა პირუტყვი (გვ. 10). ქუბის ნაცვლად — დედა ღორი (გვ. 329); სხვაგან ყველგან ნეჭი. არ გაითვალისწინეს, რომ „ვეფხისტყაოსანში“ და ქართული ენის ყველა (ცნობილ ლექსიკონში ნეჭი დედალ თხს ნიშნავს, ხოლო ქუბი — დედალ ღორს. დედალ თხს სხვა სახელწოდება არც ლიტერატურაში და არც ხალხში არ მოიპოვება.

86-ე გვერდზე ვკითხულობთ — „რესპუბლიკის ზაფხულის საძოვრების პროდუქცია შეადგენს 7974,6 ათას ცენტნერ მშრალ საქმელ მახას (ყურსივი ჩვენია). ზამთრის საძოვრებიდან შემოდის 2035,5 ათასი ცენტნერი მშრალი საქმელი მახა“ (ყურსივი ჩვენია).

სამწუხაროდ, რედაქცია, ისევე, როგორც ტექსტის მთარგმნელი, ვერ გაერკვა იმ ელემენტარულ საკითხში, რომ საძოვრიდან მიიღება არა საქმელი, არამედ ბალახი, რომელსაც ადამიანი ვერ ჭამს, რომ საძოვრის პროდუქტი მხოლოდ და მხოლოდ პირუტყვის საკვებია და არა ადამიანის საქმელი.

ნუთუ ასე უნდა კეთდებოდეს წიგნის რედაქცია? ნუთუ ეს არის ქართული

ენის სიწმინდისა და სრულყოფისათვის ზრუნვა?

გაუმართლებელია ჩვენი ჟურნალ-გაზეთების მიღრეკილება ბოლო ხანებში, რომ **ფური ძროხით** შეცვალონ. **ფური** არის ნამდვილად ქართული, კეთილშობიანი სიტყვა, ცოცხალ მეტყველებაში იხმარება და მისი უუფადობით ქართული ლექსიკა კიდევ ერთი ტერმინით გაღარიბდებოდა. **ფურის** შეცვლა **ძროხით** ყოვლად მიუღებელია, რადგან სიტყვა **ძროხა (ზროხა)** ამ ცხოველის სახეობრივი სახელწოდებაა, ხოლო ამ სახელწოდების შეცვლა „**მსხვილი რქოხანი პირუტყვით**“ ყოვლად გაუმართლებელია.

„**ზროხა** და „**ფური**“, იმ გაგებით, როგორაც ჩვენ მას ვაშუქებთ, ჯერ კიდევ ცოცხალი ტერმინებია; გვხვდება როგორც თანამედროვე ქართულ ზოოტექნიკურ ლიტერატურაში, ისე ხალხში.

მართალია, ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში „**ზროხამ**“ თავისი აღივლი დაჟირა, მაგრამ სამწუხაროდ ლექსიკონის რედაქციამ ეს ტერმინი „მოძველებულად“ და „კუთხურად“ მიიჩნია.

ზოგიერთი ლიტერატორის და მეცხოველეობის დარგის მუშაკთა უუფრადღებობის შედეგად ეს ტერმინი მართლაც მივიწყებას მიეცა. მივიწყების მიზეზი არის რუსულიდან სიტყვასიტყვით თარგმნილი განმარტება და არა სხვა ტერმინით მისი შეცვლა.

რაც შეეხება „**ზროხის**“ კუთხურობას, ეს ნამდვილი გაუგებრობაა. ზევით ითქვა, რომ „**ზროხა**“ არა მარტო ქართულია, არამედ ქართულ კლასიკურ ლიტერატურაში საფუძვლიანად არის ფეხმოკიდებული და ერთადერთი სწორი ტერმინია. უკეთეს „**ზროხა**“ კუთხურობა, საერთო ქართული ანუ ლიტერატურულად სწორი ტერმინი რომელია?

საქირაო ერთხელ და საბოლოოდ დაუბრუნდეს თავისი შინაარსობრივი მნიშვნელობა ამ ორ ქართულ ტერმინს — **ზროხას (ძროხა)** და **ფურს. ზროხის (ძროხის)** შესატყვისია რუსული — крупн. рогатый скот, ხოლო

ფურისა — корова. ზემოაღნიშნული ტერმინები მხოლოდ ამ გაგებით უნდა გამოვიყენოთ. ეს საშუალებას მოგვცემს მეცხოველეობის ამ წამყვან დარგში ზუსტი ტერმინოლოგია გვექმნდეს, უფრო სრულყოფილ ქართული ზოოტექნიკური საწარმოო და სამეცნიერო მეტყველება.

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის რედაქციამ ჭეშმარიტად ტიტანური მუშაობა გასწია — პირველად თავი მოუყარა და წესრიგში მოიყვანა ერის მდიდარი სიტყვიერი საუნჯე. ლექსიკონი სახალხო მეურნეობის თითქმის ყველა დარგს მოიცავს, მაგრამ მეტნაკლები წარმატებით.

განსაკუთრებით ცუდად არის წარმოდგენილი მეცხოველეობის დარგი. ლექსიკონს გამორჩა ამ დარგის ზოგიერთი ტერმინი; მათ შორის: **მროწლე, თელი, ქვირა, მოქცეული, მშრალი ფური, მშრალი ნახირი, მშრალი პირუტყვი** და სხვ.

მროწლე — მეწველი ფურის ნახირი, არა მარტო ზოოტექნიკური, არამედ მეურნეობის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის გარკვეული კატეგორიის ტერმინია. ამასთან ეს ტერმინი ქართული ენის კლასიკურ ლიტერატურაშიც დამკვიდრებულია. თუ ეს ტერმინი უკუვადვით, მას შეცვლის სამი სიტყვისაგან შემდგარი განმარტება — **მეწველი ფურის ნახირი**;

თელი — ასხლეტამდელი ასაკის მშოვარა გოჭი, **ქვირა** — ასხლეტამდელი ასაკის მშოვარა კვიცი, **მოქცეული** — კვერცხის მდებელი ფრინველი (ქათამი, ინვი, ბატი, ინდაური), **მშრალი ფური** — ფური, რომელიც არ იწველება, **მშრალი ნახირი** — სხვადასხვა ასაკისა და სქესის არამეწველი ზროხის ცალკე გამოყოფილი სულადობა, **მშრალი პირუტყვი** — სხვადასხვა სახეობის (ზროხა, კამეჩი, ცხვარი, თხა) არამეწველი სულადობა, **მაკე** — **მშრალი ფური** — ფური,

სერგო ერქომაიშვილი

გავუფრთხილდეთ ქართულ ლექსიკურ საუნჯეს

რომელიც მაკეობის ბოლო პერიოდშია და არ იწველება.

თქმა არ უნდა, რომ დასახელტბული ტერმინებისა და სპეციალური გამოთქმების დატოვება ლექსიკონის გარეშე მნიშვნელოვნად გაართულებს მეტყველებას.

ახლა შევეხოთ რამდენიმე შინაარსობრივ უზუსტობას.

ნაბოტარი — დაყოფილი ვატი, ლექსიკონის მიხედვით დაუყოფ მამალ თხას ნიშნავს. სხვა ადგილას ლექსიკონში დაუყოფ მამალ თხას **ბოტი** ეწოდება.

ნეწვი განმარტებულია, როგორც — „დედლი ღორი, თხა ან ცხვარი“. ამ ტერმინის ასეთ განზოგადებას ლექსიკონის რედაქცია ზოგიერთი მწერლის კიტრებით ასაბუთებს. თუმცა დედალი ცხვრის ნეწვად აღიარება დაუმოწმებლად გვხვდება. რედაქციის განმარტებით **ნეწვი** ომონიმის ფუნქციას იძენს. ეს საესებით ზედმეტი იყო მეცხოველეობის ქართული ლექსიკონისათვის, რადგან ყველა სახეობის დედალი ცხოველის ტერმინი გვაქვს.

ნეწვი „ვეფხისტყაოსნის“, აგრეთვე მრავალი სხვა კლასიკური წყაროს მიხედვით დედალ თხას ჰქვია. ჩვენ ბევრი ვეძიეთ დედალი თხის ამსახველი სხვა ტერმინი, მაგრამ ვერც ლიტერატურაში და ვერც ხალხურ მეტყველებაში ვერ აღმოვაჩინეთ.

დედალი ცხვარი (დედა ცხვარი) კლასიკურ ლიტერატურაში ცნობილია **ნერბის** და არა **ნეწვის** სახელწოდებით. **ნერბი** ამჟამად ცოცხალი ტერმინია, იხმარება ლიტერატურაში, გავრცელებულია ხალხში.

დედალი ღორი (დედა ღორი) კლასიკურ ლიტერატურაში, აგრეთვე ქართული ენის ლექსიკონებში ცნობილია **ჭუბის** სახელწოდებით.

ამრიგად, ტერმინი „**ნეწვი**“ ომონიმად რომ ვაქციოთ, უნდა ვიხმაროთ ისეთი მოუხერხებელი გამოთქმები, როგორიცაა: „დედა ღორი“, „დედა ცხვარი“, „დედა თხა“.

კრავი არის ცხვრის ნაშიერი 1,5 წლის ასაკამდე, ხოლო **ბატკანი** 5—6 თვის ასაკამდე (ასხლეტამდე).

ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში **კრავი** და **ბატკანი** სინონიმებად არის აღიარებული.

კურდღელი ძირითადად სწორად არის განმარტებული, მაგრამ იქვე გვხვდება ამ ტერმინის მცდარი განმარტება — **შინაური კურდღელი**. ასეთი ცხოველი არ არსებობს, რადგან **კურდღელს** მოშინაურებული თაობა არ მოუცია. ის, რასაც შინაურ პირობებში აშენებენ, არის **კროლი** (кролик) და არა **კურდღელი**. **კროლის** გარეული წინაპარი ახლაც ცხოვრობს ხმელთაშუა ზღვის ზონის ტყეებში. მაგრამ გარეულ **კროლს** და **კურდღელს** შორის განსხვავება იმდენად დიდია, რომ მათი შეწყვილება ჩანასახს არ წარმოშობს.

ზოგიერთი ლიტერატორი შეეცადა **კროლის**, როგორც ტერმინის, „გაქართულებას“ და **ბოცვერი** შემოგვთავაზა. მათ ალბათ დაევიწყდათ, რომ **ბოცვერი** ქართულ კლასიკურ წყაროებში ახლადშობილი კურდღლის სახელწოდებაა. **კროლი** ქართულ ზოოლოგიურ ლიტერატურაში უკვე გავრცელებულია, ამიტომ **ბოცვერით** მისი შეცვლა გაუმართლებელია.

ჩვენი თაობის მეცნიერმუშაკთა უყურადღებობის შედეგად ქართულ ზოოტექნიკურ ლექსიკონში უცნაური, ენისათვის უჩვეულო გამოთქმებიც შემოიჭრა. ისეთი სიტყვები, როგორიცაა „დედა პირუტყვი“, „დედა ღორი“, „დედა ცხვარი“, „დედა თხა“ და მისთანანი, ქართული ენისათვის უჩვეულოა და აუხამსებს მას. აქაც უვიცმა მთარგმნელებმა წაბილწეს ქართული ენა. მათ ვერ გაიგეს, რომ რუსული გამოთქმა **матка** ქართულად დედას არ ნიშნავს. ამიტომ რუსული — **свиноматка** თარგმნეს „დედა ღორად“, მაშინ, როცა დედალი სქესის ასაკოვან ღორს **ჭუბი** ეწოდება. რუსული „**овцематка**“ თარგმნეს — „დედა ცხვარად“ მაშინ, როცა დედალი სქესის ასაკოვან ცხვარს **ნერბი**

ეწოდება და ეს ტერმინი ჯერ კიდევ ცოცხალია.

ერკემლი (მწარმოებელი, ანუ დაუკოდავი მამალი ცხვარი) ნამდვილად ქართული, ამასთან ჯერ კიდევ ცოცხალი ტერმინია. მაგრამ ჩვენს ჟურნალ-გაზეთებში ერკემლის ნაცვლად რატომღაც „უიჩი მწარმოებელი“ მკვიდრდება; ქართულ ტერმინს არაქართული, ამასთან განმარტების წესით შეკოწიწებული ორი სიტყვა ცვლის. თვით ის ფაქტი, რომ ტერმინს, ანუ ერთ სიტყვას ორი სიტყვა ცვლის, თავისთავად საქმის გაუარესებაზე მეტყველებს.

კურო (მწარმოებელი, ანუ დაუკოდავი ხარი) ნამდვილად ქართული, ამასთან ჯერ კიდევ ცოცხალი ტერმინია. მაგრამ ამ სიტყვასაც დაბეჯითებით აძევენ და მის ნაცვლად გვთავაზობენ არაქართულ სიტყვას „ბულა მწარმოებელი“. „ბულა“ უცხო სიტყვაა და ის რუსული ენის მეშვეობით შემოვიდა ქართულ ენაში. წინათ რუსულ ზოოტექნიკურ ლიტერატურაში გავრცელებული იყო ტერმინი — бугай. ქართველმა მთარგმნელებმა бугай „გააქართულეს“ და შეთხზეს „ბულა მწარმოებელი“. რუსულ ლიტერატურაში ამჟამად „бугай“-ს ნაცვლად „бых“-ს ხმარობენ. მით უმეტეს გაუმართლებლად მიგვაჩნია ქართული ზოოტექნიკური ლექსიკიდან „კუროს“ გაძევება.

ბოლო ხანებში სიტყვა „ვირსაც“ არ წყალობენ. ეს სიტყვა ყველა ძველ და ახალ ქართულ ლიტერატურულ წყაროში მხოლოდ ერთი მნიშვნელობით არის ნახმარი. მიუხედავად ამისა, ზოგიერთმა ლიტერატორმა ამ ცხოველს სახელი გამოუცვალა — „სახედარი“ შეარქვა. მართალია, სიტყვა „ვირი“ ზოგჯერ გადატანითი მნიშვნელობით უზრდელ ადამიანზე ითქმის ბოლშე, მაგრამ ამიტომ ცხოველს სახელს ვერ წავართმევთ.

იულიუს ფუჩიკის წიგნში (რჩეული ნაწერები, 1952 წ.) ვკითხულობთ: „ნურინისა გულიამი სახედრით მოგზაურობს“, ხოლო იმავე წიგნის წინასიტყვაობაში — „ნურინისა გულიამი ვირით

მოგზაურობს“. სახედარი არასდროს არ ყოფილა ვირის სინონიმი. ქართული ლიტერატურული წყაროების მიხედვით სახედარი სულ სხვას ნიშნავს.

თუ ქართულ ენაში რომელიმე საგნის ან მოვლენის გამომსახველი ტერმინი არ მოგვეპოვება, მაშინ იგი სხვა ენიდან უნდა შემოვიტანოთ. ეს სავესებით ნორმალურია და ზოგჯერ გარდუვალიც. მაგრამ ჩვენი ვალია, კარგად შევამოწმოთ ქართული ლექსიკა და როცა დავრწმუნდებით ამა თუ იმ ტერმინის უქონლობაში, უნდა შევეცადოთ მის შემოტანას სხვა ენიდან, ან შევექმნათ შესაფერი ტერმინი. იმას, რასაც რუსულ ზოოტექნიკაში ეწოდება — пащон, ქართულად ულუფა ჰქვია. ეს სიტყვა ქართულია, ამასთან ხალხური და უკანასკნელი 30—40 წლის განმავლობაში ფართოდ არის გავრცელებული ზოოტექნიკურ ლიტერატურაში. მიუხედავად ამისა, ჩვენმა გაზეთებმა რატომღაც ულუფის ხმარება საჭიროდ არ მიიჩნიეს და მის ნაცვლად რაციონს ხმარობენ. ამ ბოლო ხანებში გაჩნდა აგრეთვე ტერმინი — „ერბო-კარაქი“. თუ ამ სიტყვამ ფეხი მოიკიდა, ქართული ლექსიკიდან ორი ტერმინი „ერბო“ და „კარაქი“ უნდა გაეაძევოთ. როგორც ცნობილია, ქართული ენა მდიდარია სხვადასხვა ცნიმეული პროდუქტების გამომსახველი ტერმინებით. ასე მაგალითად, ერბო — масло топленое, კარაქი — масло сливочное, ზეთი — масло растительное და ა. შ.

„ერბო-კარაქი“ არაფერს არ ნიშნავს, როგორც კონკრეტული პროდუქტი. ის არის ან ერბო, ან კარაქი. ამ სიტყვის შესაღარი პროდუქტის შეძენა არც ერთ გასტრონომიულ მაღაზიაში არ შეიძლება.

გაუგებრობას იწვევს ამ ბოლო ხანებში გავრცელებული გაიგივება „საკვებისა“ და „საკმლისა“ (საზრდო), აგრეთვე „კვებისა“ და „საზრდობისა“.

სერგო ერქომაიშვილი

გაუფრთხილდეთ ქართულ ლექსიკურ საუნჯეს

რუსულ ენაში (და არა მარტო რუსულ ენაში) განასხვავებენ — корм-ს და пища-ს, ასევე — кормление-ს და питание-ს.

საკმელი (საზრდო) და ჭამა (საზრდო-ობა) ადამიანის მიმართ, საკვები და კვება ცხოველის მიმართ განსხვავებული ტერმინებით არის აღნიშნული აგრეთვე ინგლისურ, გერმანულ, ფრანგულ, იტალიურ, ჩეხურ, ესპანურ და სხვა ენებში. ჩვენ რა დავაშავეთ? მით უმეტეს, რომ ქართულ ენაშიც გვაქვს შესაძლებლობა განვასხვავოთ პირუტყვის მღვდომარეობა ადამიანისაგან. პირუტყვი (ზრობა, კამეჩი, ცხენი და სხვა) იკვებება, საკვებს ღებულობს ან საკვებს ჭამს, ადამიანი კი საზრდოობს, საკმელს (საზრდოს) ჭამს, საზრდოს ღებულობს. საკვები არის ის მასალა, რასაც ჭამს ცხოველი — თივა, ჩალა, ბზე, სილოსი, კონცენტრატი, ბალახი და სხვ.

საზრდო არის ის, რითაც საზრდოობს ადამიანი — პური, ხორცისა და რძის ნაწარმი და სხვა პროდუქტები.

ჩვენი ჟურნალ-გაზეთების მთარგმნელებმა თავი არ შეიწუხეს და რუსულიდან თარგმნეს: корм — საკვები, пища — საკვები, кормление — კვება, питание — კვება.

Институт питания, აგრეთვე Институт кормления ჩვენი გაზეთების ენით ერთნაირად გამოისახება, რადგან ორივე მათგანს ერთი, სახელი აქვს მინიჭებული — კვების ინსტიტუტი. ესეც დიდი გაუგებრობაა, რადგან პირველი მათგანი შეიწუხელის ადამიანის საკმელს და ადამიანის საზრდოობას, ხოლო მეორე — პირუტყვის საკვებს და პირუტყვის კვებას, ამასთან ორი, საესეებით განსხვავებული და დამოუკიდებელი დაწესებულებაა. ამიტომ პირველს უნდა ეწოდოს — საზრდოობის ინსტიტუტი, ხოლო მეორეს — კვების ინსტიტუტი.

Пищевая промышленность — კვების მრეწველობა (კვების სამინისტრო და ა. შ.). Институт пищевой промышленности — კვების მრეწველობის ინსტიტუტი და ა. შ. შინაარსობრივად კი პირველი არის — საკმლის (საზრდოს)

მრეწველობა, მეორე — საკმლის (საზრდოს) მრეწველობის ინსტიტუტი.

ეს ფაქტი ქართული ენის ლექსიკის ხელოვნური შეზღუდვის კონკრეტული შედეგია: თვით „კვების მრეწველობა“ სწორი არ არის. უნდა იყოს „საკვების მრეწველობა“. კვების რეწვა არ შეიძლება. აქ საკითხი მხოლოდ საკვების რეწვას შეეხება.

სამწუხაროდ, ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონშიც შეაღწია ამ გაუგებრობამ. საკმელი (VI ტომი, 940 გვ.) მრავალი ციტატით სწორად არის წარმოდგენილი: განიხილება, როგორც ადამიანის საზრდო, მაგრამ იქვე მიუყვანილია ამ სიტყვის არასწორი მნიშვნელობა — საკვები. ასევე, საკვები (VI ტომი, 644 გვ.) განიხილება არა მარტო მისი ნამდვილი მნიშვნელობით — პირუტყვისათვის საჭირო პროდუქტის მნიშვნელობით, არამედ საკმლის, საზრდოს მნიშვნელობითაც. იქვე მოტანილი ციტატი: „რას ამბობ, კაცო?.. კაცის საზრდო თუ საკონლის საკვები ფეხქვეშ გვიშლია და რა მაქვს დასაღონებელი?“ (ვ. ბარნოვი), სულ სხვას ლაპარაკობს. ვ. ბარნოვთან ორ სხვადასხვა შინაარსს ორი სხვადასხვა გამოთქმა შეესატყვისება: „კაცის საზრდო“ ნახმარია ადამიანის მიმართ, „საკონლის საკვები“ — ცხოველის მიმართ. ლექსიკონის რედაქციამ არც ის გაითვალისწინა, რომ „საკმელი“, „ჭამა“ და მათგან გამომდინარე სიტყვები „ვეფხისტყაოსანში“ 22-ჯერ არის გამოყენებული.

კვება (IV ტომი, გვ. 1168) ლექსიკონში „განზოგადოებულია“ და საერთო ტერმინად არის წარმოდგენილი, როგორც პირუტყვის, ისე ადამიანის მიმართ. ამისათვის ლექსიკონის რედაქცია გაზეთის ამონაწერებს იმორჩება.

თუ ეს ტენდენცია გაბატონდა, „კვება“, აგრეთვე „საკვები“ ომონიმად იქცევა; გარდა ამისა, ქართული ენიდან გაირიყება ისეთი სიტყვები, როგორიცაა: „საკმელი“, „საზრდო“, „საზრდოობა“. ამ ბოლო ხანებში მართლაც იშვიათად ხმარობენ ამ სიტყვებს. განმარტებითი ლექსიკონი კი ამ ფაქტს უკო-

შენტაროდ უკეთებს რეგისტრირებას, რაც თანხმობას ნიშნავს.

საჭიროა სწორად გამოვიყენოთ ცნობილი ქართული ტერმინები: საკვები — корм, კვება — кормление, კვების ინსტიტუტი — Институт кормления, საკვების მრეწველობა — кормовая промышленность, საკვების მრეწველობის ინსტიტუტი — Институт кормовой промышленности და ა. შ.

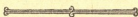
ამით ჩვენ სწორად გამოვიყენებთ ქართული ენის ლექსიკურ შესაძლებლობებს.

დასახელებული ფაქტებით არ ამოიწურება ქართულ ზოოტექნიკურ ლიტერატურაში არსებული ენობრივი ხარვეზები. აქ მხოლოდ ზოგიერთ არასწორ ტერმინსა და განმარტებას შევეხეთ, რომელთა გამოსწორება აუცილებელია და ადვილად შეიძლება. საერ-

თოდ, ქართული ზოოტექნიკური ლექსიკის ახალ მოთხოვნილებათა შესაბამისად სრულყოფა დიდ და მნიშვნელოვან ამოცანად მიგვაჩნია. ამ ამოცანის გადაწყვეტას მზრუნველობითა და ყურადღებით უნდა მოეკიდოს ენისა და ლიტერატურის ინსტიტუტი, ყველა გამომცემლობის რედაქცია, პირველ რიგში კი, რა თქმა უნდა, ჩვენი გაზეთების რედაქციები. ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უმთავრესი მნიშვნელობა უნდა მივანიჭოთ ტერმინის შინაარსობრივ მხარეს, მის სიზუსტეს. ამ საპატიო საქმეში აქტიური მონაწილეობა უნდა მიიღონ მეცხოველეობის დარგის კვალიფიციურმა მუშაკებმა.

სერგო ერქომაიშვილი

გავუფრთხილდეთ ქართულ ლექსიკურ საუნჯეს

ობიექტური მეცნიერება და სხვისი კლასიკოსების შეფასება

წერილი მეორე

ჩვენ მოკლედ მოვხაზეთ „ვეფხისტყაოსნის“, როგორც რომანის იდეური კონცეფცია და ის ემოციები, რომელსაც ის დღევანდელ ქართველ მკითხველში აღძრავს. თუ რა გენიალობა უნდოდა შუა საუკუნეთა აზროვნებასთან შედარებით ამდენად ახალი და გაბედული, ამდენად ძლიერი ქვეყნიური ვნებებით აღბეჭდილი ნაწარმოების შექმნას, ამას მტკიცება არ სჭირდება: ყველასათვის, ვინც იმ ხანის კულტურას ცოტათი მაინც იცნობს, ეს თავისთავად ცხადია და გ. დეცეტერსის ირონიული ტონის გასაბათილებლად ესეც კმარა. მაგრამ ეს მხოლოდ ის ტორიული თვალსაზრისია, სხვა თანამოქალაქეებთან შედარებით მწერლის ქრონოლოგიური უპირატესობის თვალსაზრისი (ვინ აღრე იქადაგა ახალი იდეა და ვინ გვიან), რაც ნაწარმოების ღირსების შეფასებაში, რაღა თქმა უნდა, ამომწურავი არ არის. რაღაში მდგომარეობს პოემის არა ისტორიული, არამედ რეალური, აბსოლუტური, დღევანდელი ღირებულება? რა თვისება ახასიათებს პოემას, რომელიც, დროის შეღავათისაგან დამოუკიდებლად, განსაზღვრავს რუსთაველის ადგილს დღეს ცოცხალ კლასიკოსთა რიგში? სხვანაირად რომ ვთქვათ, საქმე ეხება იმ უზოგადეს ადამიანურ ფასეულობათა არსებობას პოემაში, რაც ყველა ეპოქის დასასრული. იხ. „ცისკარი“, № 8.

სათვის, სანამ ადამიანი ადამიანად რჩება, თავის ძალას ინარჩუნებს, რაც მუდამ იყო და იქნება მხატვრული ნაწარმოების ღირსების ყველაზე ჭეშმარიტი საზომი და მისი უკვდავების ძირითადი წყარო.

პირველ რიგში, რამდენადაც საქმე პოეტურ ნაწარმოებთან გვაქვს, საკითხი ეხება ადამიანის იმ უმაღლესი ექსტაზის გამოხატვას, სამყაროს იღუმალის პირველსაწყისებისა და მარადიულობის იმ ცხოველ განცდას, რომელიც პოეზიის გაჩენის დღიდან მისი განუყრელი კუთვნილებაა და რომელსაც დასავლეთის ლიტერატურათმცოდნეობაში, სხვა უკეთესი სახელის არქონის გამო, დღეს ადამიანის აბსოლუტთან დამოკიდებულებას ეძახიან. ეს პოეტური მოტივი ბევრად ფართოა, ვიდრე მსოფლმხედველობა, იგი ემყარება ადამიანის ბუნებრივსა და ღრმა განცდას და ამიტომ თანამედროვე მეცნიერულ მსოფლმხედველობის სიმალღეზე მდგომი ადამიანისთვისაც თავის ძალას ინარჩუნებს. შუასაუკუნეთა ევროპის, ანტიკური სამყაროს, არაბული აღმოსავლეთის თუ ინდოეთის ფილოსოფიური ლირიკა დღევანდელი მკითხველისათვის მეტად შორეულია და უცხოა თავისი მსოფლმხედველობრივი შინაარსით: რელიგიურსა და მეტაფიზიკურ იდეებს, რომლებიც ამ ლირიკაში გა-

მზატულ მსოფლმხედველობას უდევს საფუძვლად, დღეს აღარც მიმდევარი ჰყავს და აღარც თაყვანისმცემელი. მიუხედავად ამისა, ეს ლირიკა დღეს მაინც გვაღელვებს და გვიტაცებს, იგი დღესაც ლირიკად რჩება და ჩვენს სულიერ სამყაროში, რომელსაც იმ შორეული ეპოქის ადამიანთა შეხედულებებთან საერთო არაფერი აქვს, ცხოველ გამოსხაურებას პოულობს. ეს იმიტომ, რომ თვით გრძნობა სამყაროს სიდიადისა და იდუმალებისა, მისი შეცნობისაკენ სწრაფვა და მისი დაუფლების სურვილი ადამიანში რელიგიური აზროვნების მიერ დანერგილი არ არის — ეს ბუნებრივი ადამიანური გრძნობაა, რომელიც რელიგიური შეხედულებისაგან გათავისუფლების შემდეგ არ სუსტდება, არამედ, პირიქით, ხშირად უფრო მეტ ძალას იძენს. „ორი რამ არის, რაც ჩვენს სულს განცვიფრებითა და თრთოვლით ავსებს მით უფრო მეტად, რაც უფრო მეტ ხანს ჩერდება ამ საგნებზე ჩვენი აზრი. ერთია ვარსკვლავიანი ცა ჩემს თავზე, მეორეა მორალური კანონი ჩემს შიგნით“ — წერდა კანტი XVIII საუკუნის მიწურულში და ახალი ფილოსოფიის ფუძემდებლის ამ სიტყვებმა შეახსენა კაცობრიობას, რომ მაღალი ექსტაზის გაცდა რელიგიურ ფანტიკოსთა მონობოლიას არ შეადგენს. ამიტომ სავსებით კანონზომიერია, რომ ეს გრძნობა, პოეზიაში განსახიერებული, ჩვენ დღესაც გვათრთოლებს, დანტეს კოსმიურ ხილვებში იქნება ეს თუ ჯალალედინ რუმის მკაფიო პოეტურ სახეებად ჩამოყალიბებულ ფილოსოფიაში. რომ ამ პოეტურ ქმნილებებს რელიგიური ფორმა აქვთ და რელიგიურ წარმოდგენებს ემყარებიან, ამას მათი შეფასებისათვის თუ უშუალო განცდილისათვის დღეს მეტად მცირე მნიშვნელობა აქვს.

რუსთაველი იმ რჩეულ პოეტთა რიცხვს ეკუთვნის, რომელთაც ამ ინტიმური და ყველაზე ძნელად დასაჭერი ადამიანური განცდის გამოხატვა შესძლეს. მან ეს განცდა კონკრეტულ და შთამბეჭდავ მზატურულ სახეებში გა-

ნასახიერა. რუსთაველი არ არის მისტიკოსი, ე. ი. მისი დროის აღმოსავლეთსა და დასავლეთში მეტად გავრცელებული იმ რელიგიური მსოფლმხედველობის წარმომადგენელი, რომელიც თავისი სწრაფვის მიზნად ღვთისადმი სიყვარულში თავდავნიყვებას, საკუთარი მეომბის დაკარგვას, ღვთაების უშუალო წვდომას ისახავდა. რუსთაველის საღი მსოფლშეგრძნება მისტიკის ნასახსაც ვერ იტანს. მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ მისი პოემა ნაკლებ სპირიტუალურია, ვიდრე მისი დროის მაღალი ფილოსოფიური ლირიკა. სავსებით მართალია ზ. ავალიშვილი, რომ, თუმცა რუსთაველი მისტიკოსი არ არის, მაგრამ „იმ „ერთის“ — მისთვის უხილავი და მიუწვდომელი ღმერთის — გრძნობა მუდამ თან ახლავს და ამით „ვეფხისტყაოსანსაც“ ეძლევა უტყუარი ფერი რელიგიური სიდიადისა და აღფრთოვანებისა, გარეშე ყოველი საჩუქუნოები განცალკევებისა“¹.

„ვეფხისტყაოსნის“ ეს ღმერთი არ არის მართლმორწმუნე ქრისტიანული რელიგიის ღმერთი, რომელიც ადამიანისაგან სიმდაბლეს, ქვეყნიურ გატაცებათაგან თავდაპერას და სხვა სპეციფიკურად ქრისტიანულ სათნოებებს მოითხოვს — ეს, ასე ვთქვათ, უფრო „ფილოსოფიური“ ღმერთია, რომელიც თავისუფალია ქრისტიანული ეთიკის ამ სპეციფიკური დანაშრეგებისაგან და პოემაში მხოლოდ სამყაროს იდუმალი საწყისის, იდუმალი მიუწვდომელი ძალის და უსასრულობის როლი აქვს დავისრებული (ამიტომაცაა, სხვათა შორის, რომ ღმერთი პოემაში უფრო ხშირად ფილოსოფიური ეპითეტებითაა დახასიათებული: „უცნაური“, „უთქმელი“, „ერთი“, „უფლებათა უფალი“, „მზიანი ღამე“, „უყამო ჟამი“ და ა. შ., ხოლო

¹ ზ. ავალიშვილი, „ვეფხისტყაოსნის“ საკითხები, პარიზი, 1931 წ.

ნოდარ ნათაძე
ობიექტური მეცნიერება და სხვისი
კლასიკოსების შეფასება

იშვიათად კონფესიური ქრისტიანულით: „მოწყალე“). „ვეფხისტყაოსანს“ ძალიან დინამიკური სიუჟეტი აქვს, ამიტომ ღვთისადმი მიმართვა აქ დიდი რაოდენობით არაა. მაგრამ სადაც კი ასეთი მიმართვა არის — ავტორის ლირიკულ წიაღსვლებში თუ გმირთა თავგადასავალში — იგი უაღრესად ცხოველი და წრფელი განცდის გამოხატველია. ავთანდილის ლოცვა არაბეთიდან გაპარვის წინ (სტრ. 809—811) საბედისწერო მგზავრობაში მიმავალი, შინაგანი ბრძოლით გატანჯული და თითქმის წონასწორობადაკარგული კაცის გულის ამონახეთქია. სწორედ ასეთად აღიქმება ეს ლოცვა პოემაში, და არა ისე, როგორც ღვთისადმი მოწიწებით ვალის მოხდა. ავთანდილის მიმართვა მნათობებისადმი და „ღვთის ხატის“ — მზისადმი, რომელიც მას უსწრებს (სტრ. 836 — 840, 955 — 964), შუასაუკუნეთა ფილოსოფიური ლირიკის შედეგებია. პოემაში არაა გაცალკევებული ეს პათეტური მიმართვები ღვთისადმი ერთი მხრივ და მოქმედების განვითარება მეორე მხრივ, როგორც ეს შუასაუკუნეთა ლიტერატურაში თითქმის საერთო წესი და ნაკლია. პირიქით, ეს პათეტური მიმართვა ჩართულია მოქმედების განვითარებაში, იგი გმირის განცდათა ცვალებადობის ორგანული ნაწილია. ღვთისადმი მიმართვა ავთანდილის განცდათა ყველაზე დრამატული შეჯახების მომენტშია პოემაში შეტანილი და ისევე ბუნებრივია, როგორც ბუნებრივია საკუთარ ბედსა და სამყაროს წყობაზე მძაფრი დაფიქრება კაცისათვის, რომელიც მარტოდმარტო რჩება თავისი ცხოვრების უმძიმესი ამოცანის წინაშე.

რელიგიურ მოტივებზე აგებულ შუასაუკუნეთა ფილოსოფიურ პოეზიას დღევანდელ ევროპაში მეტად მაღალ ესთეტიურ ღირებულებას ანიჭებენ. რატომ მიიჩნია გ. დეეტერსმა რუსთაველი, რომელიც რელიგიური გზნების გამოხატვის სიძლიერით ამ პოეზიას არ ჩამორჩება, მხოლოდ „სიყვარულის, მეგობრობისა და მშვენიერების“ მესი-

ტყვედ, უცნაური ჩანს. იმიტომ ხომ არა, რომ „სიყვარულის, მეგობრობისა და მშვენიერების“ რეალური ადამიანური გრძნობების ხატვა და ფილოსოფიური ან რელიგიური მოტივები შუასაუკუნეთა პოეზიაში მართლაც იშვიათად თავსდება ერთ თხზულებაში („ვეფხისტყაოსანი“ კი ამ მხრივ მეტად იშვიათი გამონაკლისია).

„ვეფხისტყაოსნის“ ერთი წამყვანი მოტივი სიყვარულის მოტივია. ქართველებისთვისაც და უცხოელი თაყვანისმცემლებისთვისაც, სერიოზული შემფასებლებისთვისაც და ეგზოტიკის მაძიებელთათვისაც რუსთაველი ცნობილია პირველ რიგში როგორც სიყვარულის უბადლო მესაიდუმლე და მეხოტბე. „უბადლო“ მთლად ზუსტი არ არის, რადგან ეს გრძნობა კაცობრიობის გაჩენიდან დღემდე ყველაზე შთაგონებული ხოტბისა და ფაქიზი ანალიზის საგანია და მისი აბსოლუტურად ზუსტი და პოეტურად სრულყოფილი ხატვა მხოლოდ რუსთაველის მონოპოლიას არ შეადგენს. მაგრამ რუსთაველი იმ ერთეულებს ეკუთვნის, რომელთაც ამ გრძნობის ყველაზე ძლიერი განსახიერება შესძლეს და ამ რჩეულებშიც თავისი განუყოფელი ინდივიდუალობა ახსიათებს.

რას წარმოადგენს სიყვარული „ვეფხისტყაოსანში“? ლიტერატურული ტრადიცია, რომელსაც რუსთაველი სიყვარულის გრძნობის ხატვისას ემყარებოდა, ეპაექრებოდა თუ მეტოქეობას უწევდა, იყო აღმოსავლეთისა და დასავლეთის უმდიდრესი ტრადიცია, ბედნიერად შეერთებული მისი დროის საქართველოში. არაბულ-სპარსული ლირიკა და ეპიკა მისთვის დამახასიათებელ ვნების კულტითურთ შოთას თანამედროვეებს ბედნიერ და უბედურ მიჯნურთა წყვილების უამრავ თავგადასავალს მოუთხრობდა. ამ კულტურების წიაღში გამოიმუშავებული კონვენციური წარმოდგენები სიყვარულსა და მის წესებზე „ვეფხისტყაოსანშიც“ და სხვა მისდროინდელ ქართულ ძეგლებშიც

კარგად მოჩანს.¹ ანტიკურ ეპოსს და მის გმირთა სატრფიალო თავგადასავალს რუსთაველისდროინდელი ქართული მწერლობა კარგად იცნობს. „ვისრამიანს“ ხომ სიყვარულის უფაქიზეს ნიუანსთა ხატვის სიზუსტითა და სიმდიდრით მსოფლიო ლიტერატურის ცოტა ნაწარმოები შეედრება! ამიტომ რუსთაველი, როგორც სიყვარულის მხატვარი და მეხოტბე, მომდევნო საუკუნეების ავტორებთან შედარებით არავითარ შედევრს არ იმსახურებს. იგი ამ შედევრს არც საჭიროებს. რუსთაველმა არანაკლებ, ვიდრე ნებისმიერი ეპოქის სხვა რომელიმე მწერალმა, იცის, რა არის სიყვარულის გრძნობა, მისი მოქცევა და უკუქცევა, მისი ლოგიკა და ულოგიკობა, მისი სიხარული და ჭმუნვა და იცის მისი გარჩევა ყოველივე იმისგან, რაც მას გარეგნულად ჰგავს ან თან ახლავს. რუსთაველი არ ურევს ამ გრძნობას ზერელე კავშირში, რომელსაც იგი გმირთა ფსიქოლოგიის ღრმა ცოდნით აღწერს (ავთანდილ-ფატმანის ეპიზოდი) კარისკაცულ ფლირტში (ტარიელ-ასმათის ეპიზოდი) და უბრალო „ცეცხლთა დებაში“, როგორც ეს აღმოსავლურ ტრადიციას სჩვევია. იგი ცხოვრებისეულ ფერებში ხატავს ერთს მეორეთა ფონზე, გვიჩვენებს მათს რეალურ ურთიერთობას და პირველის ძალასა და სიუფაქიზეს მეორესთან შედარებით. რა ლირიკული გზნებითა და პოეტური გაქანებით, რა ძალითა და ფსიქოლოგიური სიმართლით არის განსახიერებული ეს ფაქიზი სულიერი განცდა პოემაში, ამის ილუსტრაცია აქ, სამწუხაროდ, შეუძლებელია. მაგრამ საკმარისია გავიხსენოთ თუნდაც ერთი შტრიხი — ავთანდილის გრძნობათა უცარი აღწევება ბედნიერი პაემნის შემდეგ (სტრ. 713—727 და მომდევნო სცენებში), — მკითხველისათვის სრულებით მოულოდნელი და ამავე დროს აბსოლუტურად მართალი შტრიხი — რომ რუსთაველის, როგორც სიყვარულის

მხატვრის ამ დახასიათებაში ეჭვი არ შეგვეპაროს. რუსთაველი იცნობს კიდევ და მისდევს კიდევ თავისი დროის მრავალ პირობით წარმოდგენას სატრფიალო ურთიერთობაზე („ველად გაქრა“ და ა. შ.), მაგრამ სიყვარულის გრძნობისა და მისი ინდივიდუალური ნიუანსების ხატვისას იგი მხოლოდ თავის ინტუიციასა და ადამიანთა სულის ღრმა ცოდნას ეყრდნობა. ამიტომ იგი ისეთ სიზუსტესა და გამომხატველობას აღწევს, რომელიც არც ერთი სხვა რომანისტიცა თუ სიყვარულის მეხოტბისაც არ ჩამორჩება.

რუსთაველისეული სიყვარულის მეორე მკვეთრი შტრიხია მისი სპირიტუალიზმი, მისი, როგორც ამბობენ ხოლმე, „სიმაღლე“ და ამ გრძნობის სამყაროს უმაღლეს საწყისებთან თანაზიარობის რწმენა. სიყვარული არის „ტომი გვართა ზენათა“¹ ანუ პლატონურ „იდეათა სამყაროს“ უმაღლესი იდეა, სამყაროს იერარქიის მწვერვალი. პლატონს ასეთ „იდეათა იდეად“, უმაღლეს იდეად „სიკეთე“ მიაჩნდა, რუსთაველმა მის ადგილას „მიჯნურობა“ დააყენა. პოემის მიხედვით „სიყვარული აგვაშაღლებს“, კონკრეტულად, ქალის ტრფობა სულიერ სიმაღლეს, ძალასა და მხნეობას გვანიჭებს. ეს მოტივი არც აღმოსავლეთისთვისაა მთლად უცხო და ბევრად უფრო რაფინირებული სახითაც ყოფილა გამოყენებული (მართალია, არა მხატვრულ ლიტერატურაში, არამედ მისტიკაში), ვიდრე სიყვარულის ყველაზე პოპულარულ მეხოტბესთან, ნიჰამი განჯელთან. ლამაზი ქალი არის „ღვთის სხივი“ ამ ცოდვილ ქვეყანაში, ის აბსოლუტური შევნების ანუ ღმერთის გამოკრთომა და მისი ტრფობაც, ამიტომ, ამაღლებს გზა. მაგრამ სიყვარულის ამ გაგებას რუსთაველთან

¹ „ტომი“ და „გვარი“ აქ ფილოსოფიური ტერმინებია, რომელიც რუსთაველს იოანე პეტრიწის შრომიდან აქვს შეთვისებული.

ნოდარ ნათაძე

ობიექტური მეცნიერება და სხვისი კლასიკოსების შეფასება

¹ ასეთებია ველად გაქრა, „ხელობა“, ცრემლთა ზღვა და ზოგი სხვა.

შედარებით აკლია მეტად არსებითი შტრიხი — ეს შტრიხია ტრფობის საგნის წარმოდგენა პირიქედან, სიყვარულის გაგება, როგორც პიროვნებათა კავშირისა, ე.ი. ერთადერთი, რაც ამ გრძნობას ადამიანური ერთობის სახეს ანიჭებს. ცნობილი მისტიკოსის ალ-გაზალისათვის, მაგალითად, ლამაზი ქალი ღვთიური სრულყოფის უპიროვნო გამოვლენაა და, როგორც ასეთი, იგი ბუნების სხვა შედეგებისგან არ განსხვავდება. (შემთხვევითი არაა, ამიტომ, რომ აღმოსავლეთის მისტიკური პოეზია, როგორც წესი, ხატავს მხოლოდ ერთი მხარის სიყვარულს მეორის მიმართ და უგულვებელყოფს მეორე მხარის გრძნობას). რუსთაველისთვის, პირიქით, ტრფობის საგანი არის პირიქედა, რომელიც. დახასიათებულია არა მისი ხალებისა და ლაწვების აღწერით, არამედ, პირველ რიგში, მის გრძნობათა და განცდათა აღწერით (იხ. ზემოთ). ისტორიული თვალსაზრისით ესაა სიყვარულის ზოტბა ჰუმანიზმის დონეზე, რისთვისაც ევროპას დანტემდე არ მიუღწევია. არსებითად კი (ისტორიული უპირატესობისგან დამოუკიდებლად) ესაა ყველაზე დიდი გამარჯვება, რაც სიყვარულის მხატვარმა შეიძლება მოიპოვოს.

და ბოლოს, სიყვარული რუსთაველისთვის არაა მხოლოდ მართალი ადამიანური გრძნობა, რომელიც საერთოდ ყველა ადამიანისთვის არის დამახასიათებელი. ესაა, ამასთან ერთად, სრულყოფილი ქალის და სრულყოფილი კაცის მართლად დახატული ტრფობა, ე.ი. ის, რისთვისაც არც რუსთაველამდე, არც მის შემდეგ არავის მიუღწევია და რითაც რუსთაველი არა თუ დროის მხრივ პირველია მათე-ლიო ლიტერატურაში, არამედ ერთადერთი და შეიძლება განუმეორებელიც. აღმოსავლური ფილოსოფიური ლირიკის გმირი ქალი, როგორც ვთქვით, უპიროვნოა, აღმოსავლური ეპიკის გმირი ქალი ძალიან შორსაა სრულყოფისაგან: იგი ან სუსტია (და ამასთან არც თუ ძალიან რეალური), როგორც ლეილი,

ან მხოლოდ ქალურად სათნო, მორჩილი და უბედური, როგორც შირინი¹ (ორივე ნიშანი განჯელის პერსონაჟია). თვით დანტეს ბეატრიჩეც კი მხოლოდ ქალია — მშვენიერი, სათნო და მოსიყვარულე „ღვთის მხევალი“, რომელიც თავის უკვდავ მეზობტეს ქალური სინაზით, სათნოებითა და ღებობრივი მზრუნველობით ატყვევებს. მისდამი პოეტის ტრფობა ამქვეყნად მიკარგული ორი სულის პოეტური და გამაქეთილშობილებელი ურთიერთობაა. „ვეფხისტყაისაში“ განსახიერებული ტრფობის ობიექტებს — ნესტანს და თინათინს ეს ინტიმური ადამიანური მხარეც ახასიათებთ და ამავე დროს სხვას; ამაზე მაღალს და სრულებით ირაციონალურად შთამბეჭდავ ნიშანთვისებას ატარებენ: ისინი არ არიან მხოლოდ ადამიანები და ქალები, ისინი არიან უმაღლესი რანგის ადამიანები და ქალები და სრულყოფის ისეთ დონეზე დგანან, რომ მათდამი ტრფობის შეგედვაც უკვე გმირობაა. მათი ტრფობა მხოლოდ სრულყოფის უმაღლეს საფეხურზე მდგომ ადამიანს შეუძლია. ამიტომ იმას, ვინც მათ ტრფობას ცდილობს, ეს სიყვარული უმაღლესი ფიზიკური, გონებრივი და მორალური სრულყოფისკენ მოუწოდებს. „აჟ რასაცა მე მაღირსებ, ზორციელი არა ღირს ა“, — ეუბნება ტარიელი ნესტანს და ეს სიტყვები კარგად გამოხატავენ იმ ფუძემდებელ პრინციპს, რომელსაც პოემის იდეალური ტრფობა ემყარება: პოემის მიჯნურობა — ეს არის რჩეული, სრულყოფილი ადამიანების ტრფობა. ეს ტრფობა თავის თავში მოიცავს არა მარტო სქესთა შორის სიყვარულს, არამედ ზებუნებრივი სრულყოფის წინაშე აღტაცებასა და მისკენ სწრაფვასაც. აბსოლუტური ფსიქოლოგიური სიზუსტით და ზოგადად ადამიანისათვის გასაგები წარმოდგენებით გამოხატული ეს ტრფობა ისეთ პოეტურ ძა-

¹ ამავე საკითხზე იხ. ალ. ბარამიძე, შოთა რუსთაველი, გვ. 84-100, 174-232.

ლას და ისეთ სიმაღლეს აღწევს, რომელზედაც რუსთაველის გარდა არავინ ასულა.

დაგვრჩა კიდეც ერთი მოტივი, რომელსაც „ვეფხისტყაოსანზე“ მსჯელობისას ხშირად მხოლოდ კულტურული-ისტორიულ პლანში იხილავენ, მაგრამ ნამდვილად პოემის ცოცხალი ადამიანური შინაარსის უმთავრესი ნაწილია. ეს მოტივია პოემაში ადამიანის თემა, რომელსაც ზემოთ შევხებით. იმის თქმა, რომ რუსთაველმა ადამიანის უმღერა და ამით პირველი ჰუმანისტი გახდა, რასაკვირველია, სწორია, მაგრამ ეს ისტორიული დახასიათება ადამიანის თემის როლს „ვეფხისტყაოსანში“ ოდნავადაც ვერ ამოწურავს. სრულყოფილი კაცია, ანუ, რაც რუსთაველის აზროვნებისთვის იგივეა, სრულფასოვანი კაცი მისთვის ამქვეყნად ყოველივეს თავი და ბოლოა, იგი ყველა ღირებულებათა საზომია, ავტორის პოეტური გზნებისა და აღტაცების საგანი. პოემის იდეალური პერსონაჟები მკითხველს ხიბლავენ იმიტომ, რომ მკითხველი მათ შენატრის, მაგრამ ამავე დროს ეს იდეალი საოცრად რეალურია, ადამიანურია, მკითხველი თავისთავსა და ამ იდეალს შორის გარღვევალ უფსკრულს არ ხედავს. მართალია, რუსთაველის დროს იდეალი სხვაა და სხვა ეპოქებისა — სხვა, მაგრამ ამ იდეალის შექმნისას რუსთაველი ისეთ ზოგად კატეგორიებს იყენებს, გრძნობები, რომლებზედაც მისი სახეები აგებული, ჩვენი ბუნების ისეთ სიღრმეზე ძევს, რომ ამ სახეებს ფერი არ ეკარგებათ, როგორც მე-12 საუკუნის ფრესკებს, რომელთა საღებავები ქვითკირის კედლებში რამდენიმე საუკუნეთის სიღრმეზეა გამჯდარი. დღეს ჩვენ ისევე შევნატრით ამ ცისკროვან შვენებას, დიდებას, სიამაყეს, თავმოყვარეობას, სიყვარულს, განწორების ტანჯვას და შეხვედრის ნეტარებას, როგორც შუასაუკუნეთა მკითხველი და ამდენადაა, რომ „ვეფხისტყაოსანს“ — ამ ფეოდალურ მსოფლშეგრძნებაზე დამყარებულ ლიტერატურულ ქმნილებას

ყველა, ან თითქმის ყველა ეპოქებზე გამწვდომი ძალა, ანუ უკვდავება ენიჭება.

როგორია ყოველივე ამის ისტორიული აზრი ერთი მხრივ და რუსთაველის ამ გამარჯვების ღირებულება მსოფლიოს სულიერი ცხოვრების თვალსაზრისით, მეორე მხრივ? ჩვენ არ გვეგულება მეორე ავტორი, რომელსაც ასეთი სრულყოფილი, ცოცხალი ადამიანის დახატვა შესძლებოდა, როგორც რუსთაველმა შესძლო და, რუსთაველივით ადამიანის იდეალისთვის ასეთი სოციალური და ფსიქოლოგიური რეალობა მიეცეს, რომელიც მსოფლიოს ყველაზე რეალისტური ლიტერატურული ქმნილების ყველაზე რეალისტური სახის დონეზე დგას. ამ მხრივ რუსთაველი მსოფლიო ლიტერატურაში არა მარტო პირველია, არამედ ერთადერთიც. მეორე მხრივ, დასავლეთის ზოგი მკითხველი შეიძლება მართლაც სწორი იყოს, როცა ხელოვნებაში განსახიერებულ ყოველ იდეალს — ეთიკურს თუ ესთეტიკურს — დღეს ეპეის თვალთ უყურებს: მეტისმეტად დიდია ემპირიული სინამდვილის ჩრდილოვანი მხარეები და მეტისმეტად მწვავეა სინამდვილის სოციალური პრობლემატიკა, რომ შიშველი იდეალი მას მეტ-ნაკლებად სარწმუნოდ ან საინტერესოდ ეჩვენებოდეს. მას შემდეგ, რაც შექსპირმა ჰუმანურ სასოწარკვეთილებაზე აგებული უკვდავი „ჰამლეტი“ შექმნა, სკეპსისის, სოციალური მხილების, ადამიანის სისუსტის მოტივი არც დასავლეთის ლიტერატურას, არც დასავლური კულტურის გაღვნიის ქვეშ ჩამოყალიბებულ ახალ მსოფლიო ლიტერატურას აღარ მოსცილებია (რამდენად ბუნებრივია ეს მოვლენა, ამაზე მსჯელობა აქ ზედმეტია). სოციალური უკუღმართობის მამხილებელი თუ კეთილი ადამიანის სასოწარკვეთილებაზე მეტყველი, კაცი-სადმი სიბრალულოთ გამსჭვალული თუ

ნოდარ ნათაძე

ობიექტური მეცნიერება და სხვისი კლასიკოსების შეფასება

ადამიანის შელახული გრძნობების მანუგეშებელი ხელოვნება და ლიტერატურა დასავლეთის თანამედროვე საზოგადოების მრავალი ფენისთვის დღეს მისი სულიერი ცხოვრების განმსაზღვრელი ფაქტორია, მასთან შედარებით მრავალი და მრავალი „იდეალური“ სახე ხუნდება და ღიმილსა იწვევს. ეს კონკრეტულმა დრომ მოიტანა, მაგრამ ისტორიამ იცის სხვა ეპოქებიც, — მოკლე თუ ხანგრძლივი აღმავლობის ხანები, გარკვეული სოციალური ფაქტორებით შეპირობებული, როცა ადამიანის თვითრწმენა უეცრად ცაში აჭრილა (რა თქმა უნდა, მხოლოდ მცირე ხნით) და ნამდვილად ცოცხალი, ადამიანური თვისებებისა და სწრაფვების უმართლესი მასალისგან სრულყოფილი ადამიანის ილუზიური, მაგრამ ყოველგვარი სიყალბისგან თავისუფალი იდეალი შეუქმნია. ასეთი ეპოქები ბევრგან ყოფილა, მათ შორის საქართველოშიც, სადაც ხანგრძლივი ტყვევანობების შემდეგ 100—150 წლის განმავლობაში პოლიტიკური ძლიერების, ბრწყინვალეებისა და განათლების მოკლე ნათელი ხანა დადგა. ყველა ასეთმა ეპოქებმა ვერ შესძლეს თავიანთი მსოფლშეგრძნებულ ლიტერატურული გამოსახვა სათანადო სიძლიერით: ზოგჯერ, შეიძლება, ეს აღმავლობა იმდენად უეცარი და ბრწყინვალე არ იყო; ზოგჯერ ლიტერატურის პროფესიული განვითარების დონე სათანადო საფუძველს არ იძლეოდა; ზოგჯერ, შეიძლება, პიროვნული თავისუფლება არ იყო; ზოგჯერ ხელოვანს ჩამორჩენილი პოლიტიკური თუ რელიგიური დოქტრინები ზღუდავდა; ბოლოს, შეიძლება, პირადი გენიის არგამოჩენის მიზეზიც ყოფილიყო. ჩვენში, საბედნიეროდ, ეს ხელსაყრელი პირობები ერთმანეთს შეერწყა და „ვეფხისტყაოსანი“ მხოლოდ და მხოლოდ ამ ბედნიერი შერწყმის ნაყოფია.

ჩვენ მოკლედ ჩამოვთვალოთ „ვეფხისტყაოსნის“ ძირითადი მოტივები, რაც რუსთაველს ახასიათებს, როგორც პოეტს, მხატვარს და მოაზროვნეს. დაგვჩა კიდევ ერთი საკითხი — რუსთაველის დანტესთან მიმართების საკითხი. ეს საკითხი გ. დეეტერსის რეცენზიაში აღძრული, მაგრამ ქართველი მკითხველისთვის უმისოდაც საინტერესო იქნებოდა (და იყო კიდევ), ვინაიდან დანტე შუა საუკუნეთა ევროპის სულიერი განვითარების მწვერვალია და მასთან რუსთაველის დამოკიდებულების გარკვევა შუასაუკუნეთა ევროპულ კულტურასთან შედარებით ჩვენი „ოქროსი ხანის“ კულტურის რანგის გარკვევას ნიშნავს.

დანტეს სიდიადეში, არა გვგონია დღეს ვინმეს (არც, რა თქმა უნდა, იმ ქართველ და არაქართველ ავტორებს, რომელთაც მისი და რუსთაველის შედარებაზე აზრი გამოუთქვამთ) ეჭვი ეპარებოდეს: „ღვთაებრივი კომედიის“ ისტორიული როლიც და მისი უშუალო ზემოქმედებაც დღევანდელ მკითხველზე იმდენად დიდია, რომ მის შეფასებაში ორი აზრის არსებობა შეუძლებელია. მიუხედავად ამისა, როცა საქმე სულ სხვა კულტურის ძეგლთან რანგის მიხედვით შედარებას ეხება, ეს ისტორიული გავლენა-კავშირებიც და ფორმალური პოეტური ღირსებებიც უნდა დროებით გამოვრიცხოთ და პოემის შინაარსი დავიყვანოთ იმ ძირითად მოტივზე, რაც ყველა დროისა და ქვეყნის კულტურებს საერთო აქვთ და რომლითაც ეს თხზულება შეიძლება ადამიანის სულის ყოველ სხვა ქმნილებას შეუპირისპირდეს.

მაშ რას ემყარება იტალიური ლიტერატურის ამ სიამაყის დიდება, რომელმაც საუკუნეებს გაუძლო და რომლითაც მან არა მარტო ისტორიული და დღევანდელი იტალიის, არამედ მთელი დღევანდელი მსოფლიოს სულიერ ცხოვრებაში საპატიო ადგილი დაიმკვიდრა? რასაკვირველია, ეს არ არის „ღვთაებრივი კომედიის“ შინაარსის

სირთულე თავისთავად, ის ენციკლოპედური თეოლოგიური განათლება, რომელიც დანტეს თანამედროვეებს აკვირვებდა და რომლის არც ერთ სიტყვას ახლა ჰეშმარიტად აღარ ვთვლით. ეს არ არის არც ის ცხოველი და უღუგის ფანტაზია საიქიოს სურათთა ზატეაში, რომელიც პოეტის თანამედროვეებს მოწიწების ქრუანტელს ჰგვრიდა, მაგრამ დღეს ძნელად თუ ვინმე აზრის სიდიადის ნიშნად ჩათვლის (გამონაკლისს ამ მხრივ „იტალიური ენციკლოპედია“ შეადგენს, რომელიც ამასაც, სხვა მხარეებთან ერთად, დანტეს გენიალობის საბუთად იყენებს); არაა ეს არც დანტეს პოლიტიკური იდეები, რომელთაც დიდი ხანია აქტუალობა დაკარგეს, არც, სამწუხაროდ, მისი „კათეხიზისი“, მისი მაღალი და რთული მორალური სისტემა, რომელიც, ისევე როგორც ყოველი „კათეხიზისი“, ხელოვნებაში განსახიერებულად, დღეს უფრო პატივისცემას აღძრავს, ვიდრე უშუალო მღელვარებას. ესაა სულ სხვა ადამიანური ღირებულებები, რომლებიც შეიძლება არც პოემის ისტორიული როლისათვის, არც ავტორის ცნობიერი კონცეფციისათვის არსებითი არ ყოფილიყო, მაგრამ დღეს მასზე, როგორც მოაზროვნე პოეტზე, მსჯელობისას გადამწყვეტ მნიშვნელობას იძენს.

ერთი, რაც დანტეს ქმნილებაში გენიალური და მარადიულია, ესაა ის პლასტიური თვალსაჩინოება, ის სიმართლე და კაცის ბუნების ღრმა ცოდნა, რომლითაც ის თავისი ჯოჯოხეთისა და სალხინებლის ფიგურებს ზატავს. ფიციის გამტეხები და ქურდები, პოლიტიკური ავანტურისტები, რომლებიც თავიანთ სიამაყეს ჯოჯოხეთშიც ინარჩუნებენ და შეყვარებულნი, რომელნიც ამ გლოვის უფსკრულშიც თავიანთი საბედისწერო გრძნობის ერთგულნი რჩებიან — ყველანი ამ ფანტასტიკურ სამყაროში ნამდვილი ადამიანური ვნებითა და სიცოცხლით ცოცხლობენ. ერთის მხრივ მათდამი ადამიანური თანაგრძნობა და სიბრალული, მეორე

მხრივ უღმობელი ღვთაებრივი სამართლის განცდა ქმნის იმ განუყოვრებელ დრამატიზმს, რომელიც პოემის ამ მრუშე და ნათელ სურათებშია განსახიერებული. ესაა ადამიანის არასრულყოფილი, ცოდვილი ბუნების სიმართლე, ესაა ადამიანის სისუსტეებისადმი სიბრალული, და პოემა, რამდენადაც საქმე უშუალო ემოციურ ზეგავლენას შეეხება, „შემდგომ საუქუნეთა მკითხველის ინტიმურ სწრაფვებს სწორედ ამ მხრით ეხმარება. რუსთაველის პათოსი სულ სხვაა — ესაა ადამიანის ძლიერების პათოსი, კაცის სრულყოფის პათოსი, რომელიც, აღენიშნავთ აქვე, დანტეზე არანაკლები რეალიზმით და ადამიანის ბუნებაში ჩაწვდომის არანაკლები ინტუიტიური სიღრმითაა განსახიერებული. როგორც ვთქვით, პირველმა, ანუ ადამიანის სისუსტეებისა და მათდამი თანაგრძნობის ზატეამ „შემდგომ საუქუნეებში“ გარკვეული მიზეზების გამო მეტი ამაღლევებული ძალა მოიპოვა და შეიძლება ამ ღრმა ტრადიციის გავლენითაც დღეს მეტი რაოდენობის ადამიანთა სულიერ მოთხოვნილებებს ეხმარება. მაგრამ როცა საქმე შეფასებას ეხება, არც ეს სუბიექტური, არც, ასე ვთქვათ, ისტორიული მომენტები არ უნდა გვზღუდვდეს და მხოლოდ ამ საფუძველზე რუსთაველის რანგი არ უნდა დავამციროთ.

მეორე, რაც „ღვთაებრივ კომედიას“ უკვდავებას ანიჭებს და ამავე დროს, როგორც თვით ავტორი გვეუბნება, პოემის პირველ ჩანაფიქრს შეადგენს, არის სიყვარულის განდიდება — თავისი დროისთვის წარმოუდგენლად თამამი, ადამიანის ვნებათა და მისი ბუნების უკეთეს გამოვლენებათა უღრმესი ცოდნით შთაგონებული იდეა, რომ ქალის ტრფობას ადამიანი ცოდვის, ვნებისა და ტანჯვის უფსკრულებიდან უმაღლესი ნეტარებისკენ, ანუ (მე-14

ნოდარ ნათაძე
ობიექტური მეცნიერება და სხვისი
კლასიკოსების შეფასება

საუკუნის კათოლიკეს წარმოდგენებში რომ გამოვხატოთ) ღვთაებრივი სინათლის ჰერეტიკსენ მიჰყავს. ამ მოტივის პირდაპირი შედარება რუსთველურ სიყვარულთან ძნელია, იმიტომ რომ „ვეფხისტყაოსანი“ არ არის მისტიკური პლანის ნაწარმოები, როგორც „ღვთაებრივი კომედია“ და, მაშასადამე, სიყვარულის გამოხატვის წესიც აქ სრულებით განსხვავებულია. მაგრამ რუსთველურ სიყვარულს და დანტესეულ სიყვარულს მაინც მეტი აქვთ საერთო, ვიდრე მხოლოდ გრძნობის ძალის განდიდება. საკმარისია ამ სიყვარულის შედარება სიძლიერესა, სიფაქიზესა და თავგანწირვაში უკიდურესობამდე მიღწეულ სიყვარულის სპარსულ და არაბულ აბოლოგიებთან, რომ ეს საერთო თვალნათლივ გამოჩნდეს. აღმოსავლეთისთვის სიყვარულის აფექტი არის თავის მოსპობა, „მე“-ზე ხელის აღება, ვნებისთვის ნებისა და პრაქტიკის სრული დაქვემდებარება. შემთხვევითი არაა, რომ სპარსულ მისტიკურ პოეზიაში ღმერთთან შეერთებისთვის „მე“-ს დაკარგვა და სიყვარულში საკუთარი ნების დავიწყება თითქმის არაა გარჩეული, ერთი მეორის ვნებიან სახეთა ენას იყენებს და პირიქით. არც რუსთაველისთვის, არც დანტესთვის სიყვარული არ არის პიროვნების დავიწყების, მეობაზე ხელის აღების საშუალება. პირიქით, ეს პიროვნების უსასრულო გამდიდრების, სრულყოფის, ადამიანის ამქვეყნიური არსებობის გაკეთილშობილებისა და ამაღლების საშუალებაა. ამაში უდავოდ ქრისტიანული ტრადიცია (უკეთ, ქრისტიან ხალხებში ტრადიციული აზროვნებისა და ეთიკის გავლენა) გამოსჭევივს. ვინც იცნობს ვეფხის სახე-სიმბოლოში განსახიერებულ ნესტანს და მზე-თინათინს, ან მათდამი გამოიჯნურებული რაინდების გრძნობათა პერიპეტეებს, ის არ შეეშვება, რომ ამ უძლიერეს გრძნობას რუსთაველი სწორედ მის განმწმენდელ, პიროვნების გამამდიდრებელ, ზეადამიანურისაგან მომწოდებელ როლში ხედავდა. სიყვარუ-

ლის ეს ამამაღლებელი ძალა ისევ მსჭვალავს მთელ პოემას, როგორც ბეატრიჩეს ტრფობის მისტიკური პანგი დანტეს ქმნილებას. ამ ორ თემას შორის ღირსების რაიმე გრადაციის ძებნა აბსურდი იქნებოდა იმ უზრალო მიზეზით, რომ სრულყოფას, თუკი ის ნამდვილად სრულყოფაა, გრადაციები არა აქვს.

დაბოლოს, „ღვთაებრივი კომედიის“ სულისკვეთება და მისი იდეა, ის, რაც დანტეს პოეტური ინდივიდუალობისთვის ყველაზე მეტადაა დამახასიათებელი, არის ის ფაქიზი და ღრმა სწრაფვა ყოველდღიურობაზე უფრო მაღალი საწყისებისაკენ, რომელიც პოემის ყველა რეალურ „ქვეყნიურ“ მოტივს ფარავს. მიუხედავად პოემის მახვილი პოლიტიკური მიზანდასახულობისა და პოეტის რეალურ გრძნობა-ვნებათა ხატვის მთელი ძალისა, მისი გრძნობაცა და აზრიც სცილდება „ამ ქვეყანას“ და ქეშმარიტ დაკმაყოფილებას მხოლოდ სპირიტუალურ სამყაროში პოულობს: არც იდეალური მსოფლიო იმპერია, არც სამართლიანობა და სამოქალაქო სათნოება არ კმარა, „კომედიის“ ავტორის კონცეფციით, იმისათვის, რომ ადამიანის შინაგანი ცხოვრება შეავსოს. ჩვენ გვპირდება კიდევ სხვა გზა, და ეს სხვა ჩვენი სულიერი განათლებისა და ხსნის გზაა, ანუ ერთადერთი მარადიული და ჩვენი საკუთარი, პიროვნული გზა. დანტე კათოლიკურად აზროვნებს და ეს გზა მისთვის ღვთაების წვდომაა. მაგრამ ადამიანის რეალურ განცდათა ენაზე გადმოთარგმნილი, ეს ადამიანის სულის უფრო ფართო სწრაფვას გამოხატავს და (მხოლოდ ამდენად) სხვა მსოფლმხედველობის ადამიანთა შინაგან სამყაროსაც ეხმარება. ღმერთი სათავეა ადამიანის სულისა და ამიტომაც, რომ კაცის სული მთელი თავისი ძალით ისევ ღვთისაკენ მიისწრაფის — ასე ქადაგებს დანტე თავის „ნაღმში“ და „ახალ ცხოვრებაში“, რომლის კონცეფციის მხატვრულ გაშლას „ღვთაებრივი კომედია“ წარმოადგენს. მგზავრი მიდის

უცხო გზაზე და ყოველი სინათლე სას-
ტუმრო ჰგონია. მაგრამ მალე ხედავს,
რომ შეცდა და ძებნას განაგრძობს მა-
ნამდე, სანამ საიმედო თავშესაფარს არ
პოულობს. კაცის სულიც, ასევე, დადგე-
ბა თუ არა ცხოვრების უცნობ გზას,
მიმართავს თავის თვალს უმაღლესი
სიკეთისაკენ და გამოუცდელივით ყო-
ველი ახალი საგანი ამ სიკეთედ ეჩვენე-
ნება: ბიჭს ჯერ ვაშლი უნდა, რომ წა-
მოიზრდებოდა—ჩიტი ან ლამაზი სამოსი,
შემდეგ ცხენი, ქალი. ასე მივიღოვართ
ჩვენ უმდაბლესიდან უმაღლესისკენ,
სანამ ნამდვილ გზას — ღვთის გზას არ
ვიპოვით. თქმა არ უნდა, ამ კონცეფცი-
აზე აგებული პოემა, რომელმაც ამ მა-
ღალ სულიერ მოთხოვნილებათა თვალ-
საზრისით ადამიანის ბუნების მთელი
ნაირსახეობა გაიაზრა და ადამიანის-
თვის მისაწვდომი ყველა განცდა-
ვნებები თავისებურ „ღირებულებათა
შკალის“ მიხედვით განლაგა, აბსოლუ-
ტურად გენიალურია და ძალიან მცირე
მნიშვნელობადა აქვს იმას, რომ ყველა-
ფერი ეს მოქცეულია კათოლიკური აზ-
როვნების ჩარჩოებში. მაგრამ არანა-
ლებია იმის გენიალობა, ვინც მთელი
ეს „ღირებულებათა შკალა“ მიწაზე გა-
დაშლა და მისი უკანასკნელი საფეხუ-
რიც — ყველაზე მაღალი სრულყოფა,
რაც კი ადამიანის ზორცისა და სულის-
თვის არის მისაწვდომი, — სინამდვი-
ლის ფარგლებში დატია. დანტე ალე-
გორიის ენით წერს და ადამიანის მა-
მობრავებელ მოტივთა ეს გრადაცია
მისტიკურ პლანში — ერთი ცოდვისა
და ვნებისაგან მეორემდე სულის ას-
ვლისა და განწმენდის პლანში გამოხა-
ტა. რუსთაველი ეპიკოსია და იგივე
მან რეალურ ადამიანთა სახეების —
სრულყოფის ხარისხით განსხვავებული
სახეების სიუჟეტური შეპირისპირებითა
და შეერთებით გააყეთა. ადამიანური
მოტივები, რომლებიც ამ „ღირებულე-
ბათა შკალაში“ მონაწილეობენ და ძი-
რითადი მათ შორის — იდეალური სიყ-
ვარული — არც მათი ხატვის სიმარ-
თლით, არც მარადიული ამაღლევებ-
ლობით რუსთაველთან არაა უფრო

სუსტი, ვიდრე დანტესთან. ამდენად,
დანტესა და რუსთაველის იდეალის რა-
იმე დაპირისპირებასაც ღირსების
თვალსაზრისით აზრი არა აქვს. ეს მხო-
ლოდ მას შეუძლია გააყეთოს, ვისაც
მიზნად დაუსახავს ფაქტების ნებისმი-
ერი გადაწყვეტილებით რაღაც წინას-
წარი მიეკრძალებული მსჯავრი გამოთ-
ქვას და ამასთან აპრიორულად აუდი-
ტორიის სრული მხარდაჭერის გარან-
ტიაც აქვს. მაგრამ ასეთი ამოცანისგან
რაც უფრო შორს ვიქნებით, უკეთესია.

რა თქმა უნდა, ყველა ეს პარალელი
ძალიან მოკლეა და ამასთან სქემატუ-
რიც, მაგრამ, ვფიქრობთ, მიუხედავად
საკითხის სირთულისა და სიმძიმისა,
ეს ძირითადი მომენტები რუსთაველისა
და დანტეს შემოქმედების არსს სრუ-
ლად ახასიათებს. თუმცა ვერც დანტეს
პოპულარობას, ვერც დანტეს ისტო-
რიულ როლს მსოფლიოს სულიერ გან-
ვითარებაში, გარკვეული ისტორიული
მიზეზების გამო, რუსთაველის პოპუ-
ლარობა და ისტორიული როლი ვერ
შეედრება (დანტეს ასობით თარგმანი
არსებობს მსოფლიოს თითქმის ყველა
ენაზე), მაინც სრულიად უშეკველია,
რომ ყველაზე ძირეული ადამიანური
მოტივების დამუშავების არც სიღრმით,
არც სიმდიდრით და არც აზრობრივი
ღონით რუსთაველი არც ერთ პუნქტში
მასზე დაბლა არ დგას.

ჩვენ, რასაკვირველია, იმის თქმა არ
გვინდა, რომ რუსთაველმა, რომელსაც
დანტესგან მთელი საუკუნე აშორებს
(ამასთან, ევროპის ისტორიისათვის
ერთ-ერთი ყველაზე მღელვარე — XIII
საუკუნე), დროის ეს განსხვავება ერთი
ნახტომით გადალახა და მხოლოდ თა-
ვის პირად გენიალობაზე დაყრდნობით
ამ უფრო გვიანი ეპოქის შესაფერი და
მისი უფრო მრავალმხრივი პრობლემა-
ტიკის შემცველი ნაწარმოები შექმნა.
დანტე დანტე აღარ იქნებოდა, რომ
ვინმესთან, თუნდ ათასჯერ გენიალურ

ნოდარ ნათაძე

ობიექტური მეცნიერება და სხვისი
კლასიკოსების შეფასება

პოეტთან შედარებით თავისი ასეთი კოლოსალური ისტორიული უპირატესობა ვერ გამოეყენებინა. დანტე ახალი დროის შეილა და ეს ისტორიული უპირატესობა საესეებით განაღებულა ნამდვილი ცხოვრების იმ სოციალურად მრავალმხრივ პანორამაში, რომელიც შუა საუკუნეებში წარმოუდგენელი იყო და რომლითაც დანტემ ევროპის კულტურის ახალი ერა გახსნა. მაგრამ ეს მხოლოდ ლიტერატურულ-ისტორიული დამსახურებაა, დამსახურება ისტორიაზე დაყრდნობით და ისტორიის პირისპირ, და არა აღამიანის მარადიულ განცდა-ვნებებზე დაყრდნობით და მარადისობის (ყველა დროის მკითხველის) პირისპირ. ამ უკანასკნელთა მხრივ რუსთაველი უდავოდ მისი ბადალია; უკეთ, იმ სფეროში დგას, სადაც ბადალი და არაბადალის ჩაჩევისთვის საზომები აღარ არსებობს.

•

ყოველივე თქმული მხოლოდ მყარ და, შეიძლება ითქვას, ლიტერატურათმცოდნეობის კვალობაზე უხეშ ფაქტებს ეკუთვნის და არც ფაქიზი პირადი სიმპათიებისათვის, არც სუბიექტივისტური ცთომილებისთვის ადგილს ადარტოვებს. მაშასადამე, შეიმდგება ელი, რომელსაც საღი კრიტიკული აზროვნებისა და ობიექტური მსჯელობის სურვილი ამოძრავებს (გემოვნებაზე აქ ლაპარაკი არაა), ამ ფაქტებს გვერდს ვერ აუვლის და აქედან სათანადო დასკვნა უნდა გამოიტანოს.

ამგვარად, ჩვენი საკითხი შეიძლება მიახლოებით მაინც გადაწყვეტილად ჩავთვალოთ. მაგრამ ორი სიტყვით მაინც შევხვებით იმ, ჩვენითვის ცოტა არ იყოს გასაკვირი შეუფასებლობისა თუ გაუგებრობის შესაძლო მიზეზებს, რომელსაც ქართულის მცოდნე მეცნიერი, ჩვენი ლიტერატურის ორიგინალში კითხვა რომ შეუძლია, რუსთაველის მიმართ იჩენს. ჩვენ ვერ ვიმსჯელებთ იმის შესახებ, თუ აზრის რა ცნობიერება თუ ქვეცნობიერება მოძრაობამ

მიიყვანა რეცენზენტი იმ უარგუმენტო დასკვნამდე, რომელიც მან წარმოგვიდგინა, მაგრამ მაინც შეიძლება ვეცადოთ გავიგოთ ამ აზრის მექანიზმი და ამ გაუგებრობის ახსნა ვცადოთ.

ერთი მიზეზი, რასაკვირველია, შეიძლება უბრალო არაობიექტურობა იყოს, ერთგვარი სიძნელე თუ არსურვილი უცხო კულტურის ღირებულების ცნობისა ევროპელი სპეციალისტის მხრივ, რომელიც თავისი მატერიალური კულტურული უპირატესობის სწორ თუ მცდარ ჩწმენას ეყრდნობა. ასეთ პანევროპეისტულ შეზღუდულობას ჩვენ რეცენზენტს ვერ მივაწერთ და რუსთაველის შეუფასებლობის მიზეზი რომ მართლაც იყოს, რეცენზიაზე მსჯელობაც ზედმეტი იქნებოდა. მეორე შესაძლო მიზეზი იმ ზოგად სიძნელეში მდგომარეობს, რომელიც ახლაც რთული ლიტერატურული ნაწარმოების შესწავლას სათანადო ისტორიული კონტექსტის გარეშე, საკმაოდ რაოდენობის წინამორბედ და შემყვიდრე ლიტერატურასთან კონტაქტის უქონლად. ასეთი სიძნელის დაძლევა ჰორიზონტის განსაკუთრებულ სიფართოვეს და მსჯელობის განსაკუთრებულ დამოუკიდებლობას მოითხოვს. ევროპის კულტურის ისტორია დღეს კარგად ცნობილია; მისი მნიშვნელოვანი თარიღები, ცალკეული იდეები, რომლებმაც ისტორიაში დიდი როლი ითამაშეს, ცნობილ პირთა ცალკეული გამოჩენებები, რომლებიც მთარულ ფორმულებად იქცნენ, დღესაც გვახსოვს. ამ კულტურის ზოგადი კონტექსტი მუდამ თვალწინ გვაქვს, მით უმეტეს, რომ თანამედროვე საერთაშორისო კულტურა ევროპის ტრადიციულ კულტურას ემყარება. ამ კულტურის ფაქტებზე მსჯელობისას ჩვენ ძნელად თუ შევცდებით. „ვეფხისტყაოსნის“ წარმომშობი შუასაუკუნეთა ქართული კულტურა, პირიქით, ისტორიული ძნელებლობის წყალობით თითქმის გაქრა, პოემის ორიგინალური ჰუმანური და, თავისი არსის მიხედვით, ახალი ჰორიზონტის გამხსნელი იდეები მე-13 — 15

საუკუნეთა ისტორიამ ისე დაკარგა, რომ ამ საიმედო ძირზე ახალი კულტურული ფასეულობა ვერ დაამყნო. ბუნებრივია, რომ ამის გამო კაცმა თვით ამ იდეათა ღირსება ვერ დაინახოს ან არ სცნოს. მაგრამ სადავო არ უნდა იყოს, რომ ეს მხოლოდ თვალსაზრისის შეზღუდულობას ნიშნავს.

მაგრამ ჭეშმარიტი მიზეზი რუსთაველის სიდიადის ვერდანახვისა, ვფიქრობთ, მაინც სხვაა. ეს იგივე მიზეზია, რის გამოც რუსთაველმა, რაც უნდა კარგად იცოს იგი თარგმნილი, შეიძლება ვერ გამოიწვიოს ისეთი მასიური თაყვანება დღევანდელი დასავლეთის გარკვეულ წრეებში, როგორიც თავის დროზე, ვთქვათ, ომარ ხაიამმა აღძრა. ხაიამის „მტვერის ფილოსოფია“, მისი თავდავიწყების, განწირულებისა და უიმედობის განცდა ოთხმოციანი წლების ევროპის მეტად ინტიმურ, დროის მიერ გაშიშვლებულ ძარღვს შეეხო და მისი „აღმოჩენაც“ ფიციერალდის შესანიშნავ თარგმანში სწორედ აშან შეაპირობა. რუსთაველის უფრო ჯანსაღი, ადამიანის სიდიადის რწმენაზე დამყარებული მსოფლშეგრძნება იმავე მკითხველის სულში ასეთივე ღრმა გამოხმაურებას ძნელად თუ იპოვის. საკუთარ პოეტადაც ევროპაში მას ძნელად თუ ჩათვლიან, ე. ი. ისეთ პოეტად, რომელსაც მათი კულტურა, მათი წარსული, მათი მორალურ-ეთიკური წარმოდგენები ემყარება. X—XIII საუკუნეთა ბრწყინვალე ქართული კულტურა მომდევნო საუკუნეებში მონღოლთა და სხვა დამპყრობთა შემოსევებმა თითქმის გაანადგურა. ეს ისტორიის ობიექტური ფაქტია და ფაქტთან დავა არ შეიძლება. მაგრამ

ერთია ფაქტის დონეზე დგომა, ხოლო მეორეა ფაქტების ობიექტური ანალიზი. მეცნიერს, რომელსაც, არა მარტო ლიტერატურული სიმპათია-ანტიპათიები აქვს, არამედ კულტურული ღირებულების შეფასებასაც იჩემებს, სწორედ ასეთი ანალიზი მოეთხოვება. გოეთესი არ იყოს, „დაე, მდბალმა და უხეშმა ბრბომ (ლიტერატურული ნაწარმოებები) ადაროს და აქოს, ირჩიოს და უარყოს. მაგრამ ხალხის მასწავლებელნი ისეთ თვალსაზრისზე უნდა იდგნენ, სადაც ზოგადი და მკაფიო თვალთახედვა წმინდა და მიუკერძოებელ განაჩენს შესაძლებლად ხდის“. გ. დეეტერსიკ თავისი განაჩენით სწორედ სუბიექტური გემოვნებით მრჩეველი, მქებელი და უარყოფელი მკითხველი საზოგადოების ნაწილს შეადგენს. მისი ლიტერატურული მიკერძოებაც, ამდენად, სინამდვილის ურყევი და, იქნებ, ძალიან სიმპტომატური ფაქტია. მაგრამ იგი მხოლოდ ფაქტია და არა ობიექტური შემეცნებით დაინტერესებული მეცნიერის მსჯავრი.

ჩვენ, რასაკვირველია, იმედს არ ვკარგავთ, რომ ადრე თუ გვიან იმ მკითხველ საზოგადოებაში, რომლისთვისაც განუუთვნილია გ. დეეტერსის რეცენზია, შეიქმნება სათანადო საფუძველი პიროვნების ძალისა და სრულყოფის რუსთაველური კულტით გატაცებისათვის. მაგრამ ეს კეთილი სურვილი იმდენად რუსთაველს აღარ ეხება, რამდენადაც თვით ამ საზოგადოებას.

ნოდარ ნათაძე

ობიექტური მეცნიერება და სხვისი კლასიკოსების შეფასება

დასაწყისი ღვინო

ნიკოლოზ თავართქილაძე

კურსის გმირული ღვინო

გაღამევები ბრძოლის წინაღობა

დადგა 1943 წლის აპრილი. გაზაფხულის მზემ თოვლი დააწინა. შუა რუსეთის გაშლილ ველზე და ღვინოს მარცხენა სანაპიროებზე აღვივდა ყორნის ფრთასავით შავი, ნაყოფიერი მიწა. ატალახდა გზები, აღიღწნენ და ნაპირებიდან გადმოვიდნენ მდინარეები. შავი, წებოვანი ტალახი ფეხს უბრკავდა ცხენსაც და კაცსაც. უგზოობამ შებოჭა ყველაფერი, მაგრამ გერც წყალდიდობამ, გერც გაზაფხულის სიხარულმა გერ შეაჩერა უღმომავლო ომი. დასავლეთიდან აღმოსავლეთისაკენ, ევროპის ცენტრიდან საბჭოთა კავშირისაკენ ერთმეორის მიყოლებით მოექანებოდნენ სამხედრო ეშელონები. გერმანელთა სარდლობა თავს უყრდა დიდძალ სამხედრო ტექნიკას და ჯარებს.

გერმანელ ფაშისტთა შენაერთებისა და ნაწილების შტაბებში საბოლოოდ ამუშავებდნენ და ახსენებდნენ შეტევის გეგმებს, აკომპლექტებდნენ და წვრთნიდნენ ჯარებს, დღითი-ღელე აგრესიულად მოქმედებდა ფაშისტთა ავიაცია, თავს ესხმოდა ჩვენს ზურგს, რკინიგზის კვანძებს, საბჭოთა ჯარების კომუნიკაციას და საბრძოლო განლაგებას. ასე გულმოდგინედ გერმანელთა სარდლობას არც ერთი შეტევა არ მოუშვავდებია.

ე. წ. „ციტადელის“ ოპერაციის მომზადებასთან ერთად გერმანელთა სარდლობა შეუდგა საბჭოთა პარტიზანების წინააღმდეგ გადამწყვეტი ზომების მიღებას. პარტიზანული მოძრაობა სერიოზულ სიძნელეებს უქმნიდა გერმანელებს მთელ დაპყრობილ ტერიტორიაზე. პარტიზანულმა ომმა გრანდიოზული მასშტაბი მიიღო.

საბჭოთა პარტიზანები განსაკუთრებით აქტიურობდნენ ბრიანსკის ტყეებში, გერმანელთა ორიონის დაჯგუფების ზურგში.

1943 წლის გაზაფხულზე გერმანელთა სარდლობამ ბრიანსკის ტყეებში გადმოიხსროლა არა მარტო პოლიციელთა ნაწილები და შენაერთები,

ბი, არამედ არტილერიით, ტანკებითა და ავიაციით შეიარაღებული სავსე ჯარებიც. დიდძალი ჯარითა და სამხედრო ტექნიკით გერმანელებმა ცეცხლის ალყა შემოარტყეს ბრიანსკის ტყეებს და ცდილობდნენ საბოლოოდ გაენადგურებინათ საბჭოთა პარტიზანები. მთელი აპრილის განმავლობაში პარტიზანები გაათვრებოთ იბრძოდნენ. ისინი მოწყვეტილნი იყვნენ „დიდ მიწას“, აკლდათ სურსათი, იარაღი, ტანსაცმელი, მაგრამ გმირი პარტიზანები მაშა-ცურად იცავდნენ თავს, ახერხებდნენ ძალების სწრაფად გადაჯგუფებას და თვითონვე გადადიოდნენ შეტევაზე. მიუხედავად ამისა, აპრილის დამლევს გერმანელებმა მაინც შესძლეს პარტიზანთა რაზმების დაქუცმაცება, ალყა შემოარტყეს ყოველ მცირე ჯგუფს, მაგრამ აღყაშმორტყმული პარტიზანები ბრმა ბედისწერას როდი დანებდნენ: ალყა ბრძოლით გაარღვიეს, ძალები შეინარჩუნეს და სხვა, უფრო უშიშარი ადგილი მოქებნეს გერმანელთა ჯარების ღრმა ზურგში თავდასხმისათვის.

იმ დროს, როდესაც ფაშისტთა ჯარები კურსკზე საიერიშოდ ემზადებოდნენ, საბჭოთა მთავარსარდლობა (ფრონტის სამხედრო სამბჭოს წევრი ნ. ს. ხრუშჩოვი, სამხრეთ-დასავლეთი ფრონტის სარდალ, არმიის გენერალი ნ. თ. ვატუტინი) სამიშდოდ ამაგრებდა კურსკის შვერილის მისაღამებებს.

აპრილსა და მაისში კურსკის შვერილზე უჩვეულო გამოცოცხლება სუფევდა. დღისით გელები უსიცოცხლო ჩანდა, მაგრამ როგორც კი შებინდებოდა, ყველაფერი ამოძრავდებოდა. ზურგიდან ფრონტისაკენ მიიჩქაროდნენ საბარგო ავტომანქანები, ოთხთვალები, მოჭოქოდათ ყუმბარები, ნალმები, ვაზნები, საწვევო, სურსათი.

ღამის წყვილაღმა უხმოდ მიდიოდნენ მესანგრეები და აწყობდნენ ტანკაწინააღმდეგო

და ქვეითი ჯარების საწინააღმდეგო ნაღმებს, აკეთებდნენ მათეთლახარებებს.

ყოველ ღამე გადიოდნენ წინა ხაზზე მხევე-რავები და დილით მოჰყავდათ ტყეები, მოჰქონდათ ახალ-ახალი ცნობები მტერზე.

ღამით ცაში განუწყვეტელი გუგუნი ისმოდა. ღლილა „კუტურუნიკები“, „გოგროდნიკები“, „სტრეკოები“ — ასე ეძახდნენ მოფეხებით ფრონტზე ყველგან მყოფ „უ—2“-ს — ათასობით ბომბს ჰყრიდნენ ფანტატების პოზიციებზე და მტერი გამუდმებულ შიშსა და ძრწოლაში ჰყავდათ. მძიმე ბომბდამშენები მიფრინავდნენ მტრის ღრმა ზურგში და იქ, სადგურებში და რკინიგზის გადასარტყენებზე, ბომბავდნენ მტრის ეშელონებს; ასე თავდებოდა მოკლე ღამე და კურსის ველებზე კვლავ სიჩუმე ისადგურებდა.

სულ მალე კურსკის რკალის მთელი ნახევარ-წრე საიმედოდ იყო გამაგრებული. ყველაზე უფრო მტკიცე თავდაცვა იქ იქმნებოდა, სადაც მტრის მთავარ დარტყმას ელოდნენ. ეს იყო ორიოლ-კურსკისა და ბელგოროდის ჩრდილო-დასავლეთით. მტრის ტანკებთან საბრძოლველად გამოყოფილი იყო არტილერია, ტანკები, ავიაცია, მსროლელები — ტანკების გამანადგურებელი; ინალმებოდა მინდვრები, ეწყობოდა სიურპრიზები...

მარტო ცენტრალური და ვორონეჟის ფრონტის ჯარებმა მტრის შეტების მოსაგერიებლად 12 მილიონი მტრის სიგრიე თხილები და გასასვლელები გათხარეს. იმ შრომით, რაც კურსკის შვერილის მიწურების მოსაწყობაზე ჩატარდა, თითქმის ორი ათასი კილომეტრის სიგრძის სანაოსნო არხის გათხრა შეიძლებოდა.

სასწრაშო თავდაცვის მომზადებასთან ერთად საბჭოთა ჯარები შეუდგნენ ყოველმხრივ სამხედრო მომზადებას. შეტევის რომ იწყებდნენ, გერმანელები დიდ იმედს ამყარებდნენ ახლო ჯავშნოსანი ტექნიკის — „მეფეების“, „ფერდინანდების“ და „ავანტების“ მასირებულ და მოულოდნელ გამოყენებაზე. ამ სამხედრო ტექნიკის ნიმუშები ჩვენმა ჯარისკაცებმა ხელთ იგდეს ხარკოვთან ბრძოლების დროს 1943 წლის თებერვალში. უმაღლესი მთავარსარდლობის საგანგებო ბრძანებით დაუყარებლივ მოეწყო მტრის ახალი ტანკების სამხედრო თვისებების შესწავლა. „მეფეებს“, „ავანტებს“ და „ფერდინანდებს“ ყოველნაირად ედიდნენ, რამაც საშუალება მოგვცა გამოგვეყვანებინათ მათი სუსტი მხარეები. ამ ცდების მონაცემების საფუძველზე მოეწყო სწორედ ტანკსაწინააღმდეგო ბრძოლის საბჭოთა საშუალებანი. საბჭოთა მეომრებმა ყველაფერი იცოდნენ გერმანელთა ახალი ტიპის ტანკებზე. მცირე დროში ყველა რიგითმა ჯარისკაცმა გაიგო, რას წარმოადგენდა მტრის ახალი ჯავშნოსანი ტექნიკა.

ცენტრალური და ვორონეჟის ფრონტის ჯარებმა შექმნეს მძლავრი თავდაცვა და მოემზადნენ გერმანელ ფაშისტთა ჯარების დამარ-

ტყმელ დაჯგუფებების მოსაგერიებლად. ამავე დროის დასავლეთის და ბრიანსკის ფრონტის ჯარებმა დაიწყეს მზადება მტრის ორიოლის პლაცდარმის წინააღმდეგ შეტევისათვის.

ორიოლის პლაცდარმი წარმოადგენდა შევირილს, რომელიც შეკრიბილი იყო საბჭოთა ჯარების განლაგებაში ტულუსა და კურსკის შორის. იგი 1942—43 წლის ზამთარში შეიქმნა საბჭოთა არმიის იერიშების შედეგად. ორიოლის შვერილის წვერი წვდებოდა ქალაქებს: მცენსკს, ნოვოსილს და მალოარზანგელსკს; მისი ფუძე კი ეყრდნობოდა რკინიგზის ხაზს — კიროვი, ბრიანსკი, ლეოვი.

1941—42 წლის ზამთარში კონტრიერიშზე გადასულმა ჩვენმა ჯარებმა გერმანელები სასტიკად დაამარცხეს მსოფლიო და გააფთრებული ბრძოლებით მიაღწიეს ორიოლისა და ბრიანსკის მისადგომებს. ორიოლი და ბრიანსკი მნიშვნელოვანი საწარმოო ცენტრები და რკინიგზის საკანაო სადგურებია. მათს შენარჩუნებას გერმანელები დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ. 1941—42 წლის ზამთრის მიწურულს გერმანელთა სარდლობამ აქ მნიშვნელოვანი რეზერვები გადმოიყვანა და საბჭოთა ჯარების წინსვლა შეაჩერა.

ორიოლის პლაცდარმს გერმანელ ფაშისტთა სარდლობის გეგმებში მნიშვნელოვანი ადგილი ეჭირა. თავდაპირველად გერმანელებს უნდოდათ ეს პლაცდარმი დამარტყმელი დაჯგუფებების თავმოსაყრელად გამოეყენებინათ, რათა აქედან რკინიგზის და საავტომობილო მაგისტრალის — ორიოლ-ტულა-მოსკოვის გასწვრივ კვლავ დაეწყათ შეტევა საბჭოთა კავშირის დედაქალაქზე. ამ ვარიანტის განხორციელებით მტერი საბრძოლველად მიაღებებოდა მოსკოვს. გზატკეცილების დიდი ქსელი და ვაკე ხეღს შეუწყობდა ჯავშანსატანკო და მექანიზებული ჯარების ეფექტურ მოქმედებას.

მას შემდეგ, რაც საბჭოთა ჯარებმა კურსკის შვერილი შექმნეს, ორიოლის პლაცდარმს უფრო მეტი მნიშვნელობა მიენიჭა. ორიოლის შვერილი გადმოწოლილი იყო კურსკის შვერილზე და საბჭოთა ჯარებს გზას უღობავდა დასავლეთისკენ.

ორიოლის პლაცდარმის თავდაცვა თითქმის 2 წელიწადს მზადდებოდა. გერმანელებმა აქ ძალით მორეკეს ათასობით საბჭოთა ადამიანი და პლაცდარმი რთული სისტემის სხვადასხვა თავდაცვითი ნაკებობით გაამაგრეს. სიმაგრის საფუძველს შეადგენდა ძლიერი თავდაცვითი ზოლები, რომლებიც ეშელონებად იყვნენ განლაგებულნი დიდ სიღრმეებზე.

წინა ხაზზე და თავდაცვის სიღრმეში გაკეთებული იყო მათულის ღობეები ერთ ან ორ რიგად. წინა ხაზის ყველა მისადგომს ტყეი-

ნიკოლოზ თავართქილაძე
კურსკის დღეები

მფრქვევების, არტელერის და ნალმტყორცნების ცეცხლი ფარავდა. მთავარ მიმართულებებზე გამართული იყო მიწაში ღრმად ჩასმული რკინა-ბეტონის ნაგებობანი — საცეცხლე წერტილები. ყველაზე უფრო ძლიერი თავდაცვითი ზღვრები მოშაღებული იყო მდინარეების ნაპირებზე.

ორიოლის პლაცდარმის ტერიტორიაზე გერმანელებმა შექმნეს აეროდრომებისა და თვითმფრინავების დასაშვები მოედნების დიდი ქსელი.

ორიოლის პლაცდარმს მეორე სატანკო არმია იცავდა. გადამწყვეტი ბრძოლების დროს მას ეხმარებოდა მე-9 არმია, რომლის შემადგენლობაში იყო არა მარტო ქვეითი ჯარები, არამედ დიდძალი სატანკო დივიზიებიც, რომლებმაც შემდგომში გააფრთხილეს წინააღმდეგობა გაუწიეს ჩვენს ქვეყანაყოფებს.

მტრის ორიოლის დაჯგუფების განადგურება და მისი ძლიერი პლაცდარმის მოსპობა დასავლეთის, ბრიანსკისა და ცენტრალურ ფრონტებს დაეცა. ორიოლის პლაცდარმის ლიკვიდაციით საბჭოთა სარდლობას განზრახული ჰქონდა სამი მხრიდან მიეტანა ორიოლზე იერიში, გაეთმო მტრის ჯარების დაჯგუფება და ცალკეულად განადგურებინა ისინი.

ამ გეგმის განსახორციელებლად შეიქმნა დამარტყმელი დაჯგუფებები:

მდინარეების — ეჩხედერის და რესების შეერთებით რაიონში ორიოლის პლაცდარმს ჩრდილო-დასავლეთიდან შეუტევდა დასავლეთი ფრონტის გაძლიერებული მე-11 გვარდიის არმია;

პლაცდარმის ჩრდილო ნაწილში კი ქალაქ ბოლხოვის ჩრდილო-აღმოსავლეთით შეტევას განახორციელებდა ბრიანსკის ფრონტის გაძლიერებული სამოცდამეერთე არმია, ხოლო პლაცდარმის აღმოსავლეთი ნაწილს ქ. ორიოლის აღმოსავლეთით უნდა დაეკავებინა ბრიანსკის ფრონტის მე-3 და რა-ე არმიებს.

ამრიგად, მტერი ველარ გამოიყენებდა თავის რეზერვებს საბჭოთა ჯარების დარტყმების მოსაგერიებლად. დაჰყა მტრის ორიოლის დაჯგუფების განადგურების საათმა.

უმაღლესი მთავარსადლობის ბრძანების თანახმად საბჭოთა ჯარები ჯერ კიდევ 1943 წლის აპრილში შეუდგნენ ორიოლის პლაცდარმის იერიშის მოშაღებას.

იერიშის მოშაღების დროს განსაკუთრებული ყურადღება ექცეოდა მტრის შესწავლას. წინა ხაზის მახლობლად მოწყობილი იყო ათასობით სათვალთვალო პუნქტი. ჩვენს მეთვალთვალებს მტრის ბანაკში უმნიშვნელო მოძრაობაც კი არ გამოეპარებოდათ.

დღითილდე შტაბის რუკებზე სულ ნათლად და ნათლად იკვეთებოდა მტრის დაჯგუფება და თავდაცვის სისტემა.

შეტევის წინ ჩვენს არმიასა და შენაერთში ჯარების დამაბული სამხედრო მეცადინეობა

დაიწყო. მაისის და ივნისის განმავლობაში სპეციალურ საწვავლო ველებზე, რომლებიც მტრის თავდაცვის დარად იყო მოწყობილი, ჯარები პრაქტიკულად სწავლობდნენ შეტევითი ბრძოლის სხვადასხვა წესს. სწავლობდნენ მტრის თავდაცვაზე იერიშის მიტანას, კონტრიერიშების მოგერიებას, ხელში ჩაგდებათი ზღუდეების გამაგრებას, მდინარეების გადალახვას და სხვ.

ჯარების მოშაღებასთან ერთად გროვდებოდა შეტევისათვის აუცილებელი ყველა მატერიალურ-ტექნიკური საშუალება. ღამდამობით რეინგზითა და ავტომანქანებით ფრონტისაკენ განუწყვეტლად მოედინებოდა საბრძოლო მასალები, საწვავი, ტანსაცმელი, სურსათი, სამხედრო აღჭურვილობა...

1943 წლის აპრილის დამლევს ცენტრალური და ვორონეჟის ფრონტის ჯარებმა ძირითადად დაამთავრეს თავდაცვის ორგანიზაცია. 2 მაისს უმაღლესი მთავარსადლობის ბანაკმა გააფრთხილა სამივე ხსენებული ფრონტის სარდალს, რომ მტერი მალე გადმოვიდოდა შეტევაზე. საბჭოთა ჯარები საბრძოლველად მოეზადნენ, მაგრამ გავიდა ერთი დღე-ღამე, მეორე, მესამე, გერმანელები კი არ იწყებდნენ შეტევას.

რა მოხდა?

18 აპრილს „სამხრეთის“ დაჯგუფების სარდალი ფელდმარშალი მანშტეინი სპეციალური წერილთ არწმუნებდა ჰიტლერს, რომ რაც შეიძლება ჩქარა დაეწყათ კურსკზე შეტევა და უმტკიცებდა, კურსკთან გამარჯვება აანახალურებს ყველა დამარცხებას ფრონტის სხვა უბნებზე. მაგრამ, წინააღმდეგ ფელდმარშალის რწმუნებისა, ჰიტლერს და მის გარშემო მყოფ პირთ ეჭვი ეპარებოდათ კურსკზე გამარჯვებაში. მიუხედავად იმისა, რომ ოპერაცია „ციტადელა“ გულმოდგინედ მომზადდა, მთელი აპრილის განმავლობაში გერმანელთა მთავარსადლობა ყოყმანობდა — ღირდა თუ არა ამ ოპერაციის წამოწყება. თვით ყველაზე დიდ ოპტიმისტებსაც კი ვერ განელებოდათ ჯერ ელგოგრადის გაუგონარი ხოცვა-ჟლეტის ცოცხალი შთაბეჭდილებანი.

მიუხედავად თათბირის, 1943 წლის 4 მაისს, გერმანეთის მთავარსადლობამ მიზანშეწონილად მიიჩნია ოპერაცია „ციტადელის“ გადადება. ჰიტლერელებს უნდოდათ, გადამწყვეტი იერიშისთვის არმია გაეძლიერებინათ როგორც ცოცხალი ძალებით, ასევე სამხედრო საჭურვლით, განსაკუთრებით სატანკო ნაწილებით.

1 ივლისს ჰიტლერმა თავის ბანაკში, აღმოსავლეთ პრუსიაში, გამოიძახა ყველა დაჯგუფების სარდალი, არმიებისა და სახმელეთო ჯარების კორპუსების, აგრეთვე სამხედრო-საჰაერო ძალების მეთაურები. აღმოსავლეთ პრუსიაში გამართულ ამ თათბირზე ჰიტლერი გამოვიდა ვრცელი მოხსენებით, რომელშიც შეეხო ომის შემდგომ პერსპექტივებს. რაის-

კანცლერი ამტკიცებდა, თითქოს ოპერაცია „ციტადელის“ ვადლებამ გერმანელებს დიდი უპირატესობა მისცა, რადგან დამრტყმელმა დაჯგუფებებმა მიიღეს მნიშვნელოვანი შევსება, განსაკუთრებით კი ცოცხალი ძალისა და საბრძოლო ტექნიკის მხრივ და აწი მათ შეძლებათ არა მარტო გაარღვიონ საბჭოთა ჯარების თავდაცვა, არამედ ისეთი ზიანიც მიიყენონ, რომლის შემდეგაც საბჭოთა არმია ვერ გაიმართება წელში.

პიტლერი არც თუ ისე სახიფათოდ სთვლიდა გერმანიის მდგომარეობას. გერმანიისთვის 1936, 1938, 1939 და 1940 წლები უფრო სახიფათო იყო და ოპერაცია „ციტადელი“ ახლა საბოლოოდ გაუხსნის მას გზას ძლევაში ისლ გამარჯვებისკენ.

ამ თათბირზე პიტლერმა ბრძანება გასცა გადამწყვეტი შეტევა კურსკის შევრილზე 1943 წლის 5 ივლისს, გამთენიისას, დაეწყო.

2 ივლისს, აღმოსავლეთ პრუსიაში გამართული თათბირის მეორე დღეს, ცენტრალური და გერმანიის ფრონტების სარდლებმა მიიღეს უმაღლესი მთავარსარდლობის სპეციალური დეკრეტი, რომელშიც ეწერა, რომ მტრის შეტევა კურსკის შევრილზე მოსალოდნელი იყო 3 და 6 ივლისს შუა. დეკრეტის მიღებასთანვე საბჭოთა ჯარებმა მტრის ჯგუროვანი დაზეგრის უკანასკნელი თადარიგი დაიჭირეს. ყველამ თავიანთ ადგილზე დიკავა. მტრის მხარე მიიწმუდა. ეს ჰგავდა ბუნების წამიერ გაჩინებას დიდი ქარიშხლის წინ.

ორიოლის სამხრეთ რაიონებში და ბელგოროდის დასავლეთით დამითაც კი შეწყდა ჯარებისა და საბრძოლო ტექნიკის ჩვეულებრივი მოძრაობა.

სულ სხვა მდგომარეობა იყო ხარკოვის სამხრეთით, დონბასის გზებზე. აქ წინ და უკან დადიოდნენ ტანკები, ავტომანქანები, ოთხთავლები. იქმდებოდა შთაბეჭდილება, თითქოს კურსკის რკალიდან ყველაფერი დაიძრა და დონბასისკენ გაეშურა.

ჩვენი ნაწილებისა და შენაერთების მეთაურები აშკარად ზედადენენ, რომ მტერი მოტყუებას ცდილობდა: შენიღბული მანქანების საშუალებით მას განზრახული ჰქონდა შეწინააღმდეგა ჩვენი ჯარების ყურადღება შეტევის მთავარ უბანზე და ამით მოეპოვებინა პირველი მოულოდნელი დარტყმის უპირატესობა. გერმანელებმა სხვა ფანტასიის მიმართეს: რადიოთი წამდაუწყებლად აცხადებდნენ, თითქოს სამხრეთის არმიის ჯგუფის სარდალი ფელდმარშალი მანშტეინი ბუქარესტში იყო ვიზიტით. იქ თითქოს ანტონესკუსათვის ოქროს ნიშანი უნდა გადაეცა ყირიმის კამპანიის წარმატებით ჩატარების გამო.

ჩვენი ნაწილები და შენაერთები ყოველ წამს მტრის იერიშზე გადმოსვლას ელოდნენ ორიოლის და ბელგოროდის მხრიდან.

ფელდმარშალი მანშტეინი 3 ივლისს დილით გადაფრინდა ბუქარესტში, მაგრამ იმავე საღამოს დაბრუნდა და სპეციალური მატარებლით ოპერატიულ ჯგუფთან ერთად მაშინვე ფრონტზე გაემგზავრა; სპეციალურმა მატარებელმა ბელგოროდისაკენ აიღო გზი. ორიოლს შტაბითურთ მიუახლოვდა ფრონტის მეორე დამრტყმელთა ჯგუფის მეთაური გენერალ-პოლკოვნიკი მოდელოვი. 4 ივლისს, დამით, ორიოლისა და ბელგოროდის დამრტყმელი დაჯგუფებები მოეზადნენ კურსკზე შეტევის გასახორციელებლად. იმავე დღეს ბელგოროდის ჩრდილო-დასავლეთით ჩვენს მხარეზე გადმოვიდა მტრის ჯარისკაცი, ეროვნებით სლოვაკი, რომელმაც გეამცო, რომ გერმანელები მზად იყვნენ შეტევაზე გადმოსასვლელად კურსკის მიმართულებით.

4 ივლისს დამით კაშვამა მთვარე ამოვიდა. მოსაყელ ცაზე წვირილი ვარსკვლავები ციმციმებდნენ. ეს იყო უკანასკნელი წყნარი ღამე კურსკის შევრილზე. განთიადისას თხელი ბურთი გადავიდა მდუმარე ველებს. ირგვლივ უშფოთველი სიმშვიდე სუფევდა.

დრო მოსაწყენად და მტანჯველად მიიზღაზნებოდა. მეთაურები და მეთვალთვალები ერთ წამსაც არ აშორებდნენ თვალს მტრის მოძრაობას. მხოლოდები, მეტყუიამყრქვევები, არტილერიისტები, ნაღმმყურცნელები გაიზანნენ თავიანთ ადგილებზე. სენეგამახვილებული რადისტები ყურს უდებდნენ მდუმარე ეთერს. საბჭოთა პოზიციებზე უკვე ყველაფერი მზად იყო მტრის დასახვედრად. მაგრამ საათი საათს მარდებდა, მტრის ბანაკში კი კვლავ სიჩუმე სუფევდა. წყნარად ჩაიარა საღილა და კვლავ დაიწყო დამახული მოლოდინი.

და უკვე, 15 საათსა და 55 წუთზე საღილა ბელგოროდის დასავლეთით საავიაციო მოტორების ოდნე გასვამი გუფუნი გაისმა. იმწამსვე გაიკა ბრძანება: „პაერი“. მეზენიტებმა შემოატარეს ზარბაზნები და ტყვიამფრქვევები, აეროდრომებზე აგუგუნდნენ ავიამანდგურებლები, ერთმანეთს ლაპარაკს არ აცლიდნენ სამეთაურო და სათვალთვალო პუნქტები.

16 საათზე ბუტოვის, სტრელეცოვის და იახონტოვის რაიონში ღრუბლებიდან გამოცურდა მტრის 90 ბომბდამშენი და 35 ავიამანდგურებელი. დაიქუბა პირველმა საზენიტო ზარბაზნმა. ცაში აიჭრნენ საბჭოთა ავიამანდგურებლები.

მტრის ბომბდამშენებმა წრე შემოფარგლეს და საბრძოლო დაცვის პოზიციებს დაატყდნენ თავს. ამ წუთში 2500 ბომბი ჩამოავდეს. ბომბ-

ნიკოლოზ თავართქილაძე
კურსკის დღეები

დამშენები ჯერ კიდევ ჰაერში ტრიალებდნენ, რომ 16 საათსა და 10 წუთზე ბუტოვის, დრაგუნკოვის, იახნტოვის რაიონებში მტრის ქვეშევრდები და ნაღმტყორცნები აყვდნენ. ჭურვები საბრძოლო დაცვის პოზიციებს ეცემოდა. ტანკებს ბევრი აღარ დაუხანებიათ: სანამ სარტილერიო სროლის გრუხენი იჭარბებდას აყრუებდა, კვამლში გამოჩნდნენ: 1, 2, 20, 60... იარაღმომარჯვებული ქვეითი ჯარი კვლავ კვლავ მიჰყვებოდა ტანკებს, მტერს ჩვენი შენაერთის საბრძოლო დაცვის არტილერიის და 71-ე და 72-ე ქვეითი დივიზიების მასირებული ცეცხლი დახვდა. გაფთრებული ბრძოლა გაჩაღდა. ჩვენი ჯარების თვითმუღ მცირერიცხოვან ვარნიზონს მტერმა სამჯერ მტერი ძალა დაუპირისპირა. გვარდიის 71-ე მსროლელი დივიზიის ორი ასეულის წინააღმდეგ ნოვოროზიანკის და გერცოვსკის რაიონში ხუთამდე ათაყვული და 30 ტანკი წამოვიდა.

ჩვენი საბრძოლო დაცვის წინააღმდეგ ბრძოლაში ჩაება ორი ქვეითი და სს-ის სატანკო დივიზიის „მკვდარი თავის“ ნაწილი. მათ იერიშს ძლიერი ცეცხლით მხარს უშერდა არტილერია და ნაღმტყორცნები, ჰაერში კი ერთიმეორის მიყოლებით ახალ-ახალი ბომბ-დამშენები ჩნდებოდნენ. 16 საათიდან 20 საათამდე ჩვენი შენაერთის საბრძოლო დაცვის პოზიციებს 400-ზე მეტი თვითმფრინავი ბომბავდა.

მტრის ასეთი მძლავრი იერიშის მიუხედავად დაცვის მეომრები არ შემკრთლან და თავგანწირულად ჩაებნენ უთანასწორო ბრძოლაში. მათ ემხმარებოდა არტილერია და ნაღმტყორცნები, რომლებიც თავდაცვის მთავარ ზოლზე იდგნენ. საბჭოთა ავიაციამანადგურებლები მსვენებდას არ აძლევდნენ გარმანელთა ბომბდამშენებს. მტრის პირველი იერიში მოგერიებულ იქნა. როგორც ჰაერდან, ისევე მიწზე გერმანელებმა კვლავ განაახლეს იერიში. დაბოლოს, მტრის რიცხობრივმა უპირატესობამ თავისაჰქნა, გერმანელებმა მოახერხეს ჩვენი ნაწილების საბრძოლო დაცვის პოზიციებს მიახლოებოდნენ ბუტოვის რაიონში. 16 საათსა და 55 წუთზე 5 ტანკი სოფლის სამხრეთ უბანში შეიჭრა.

არტილერიამ მაინც მოახერხა შეჭრილი ტანკების განადგურება, მტრის დანარჩენი ძალები

კი უკუგდებულ იქნა. მტერმა დიდ გასაჭირში ჩააყენა ჩვენი შენაერთის ერთ-ერთი ათასეული სტრუელეცკო-იახნტოვის ზღვარზე. ათასობით ყუმბარამ და ნალმა დაჰფრა გვარდიელთა პოზიციები. ავიაციამებმა გადათხარა იქაურთა. ფრისტთა ტანკები და ქვეითი ჯარი სამი მხრიდან ეყვითა გმირ ათასეულს. მეზობლებს მოწვევითი გვარდიელები მედგრად იგერიებდნენ მტრის იერიშებს. სანგრები ჩაიხტრა და სანახევროდ მიწით ამოივსო. ტყვიების წვიმა წამითაც არ წყდებოდა. გადარჩენილი გვარდიელები ოდნავ არ შემდრკალან. მათ ყველა იერიში მოიგერიეს. გვარდიის უფროსი სერჟანტი ზოფერია სამჯერ მოჰყვა მიწის ქვეშ, მაგრამ სამჯერვე ამოვიდა. და ხელის ტყვიამტრქვევით განადგურა 20-ზე მეტი გერმანელი. მტერი არ ცხრებოდა. ახლა ტანკები წამოვიდნენ ბრძოლის ბედის შესატრიალებლად. მაშინ პოლკის პარტორგი, გვარდიის კაპიტანი ნიკოლოზ საგულშვილი, რომელიც ათასეულში იმყოფებოდა, ტანკგანადგურებლებს ჩაუდგა სათავეში. მეომრებმა ახლო მოუშვეს ტანკები და, როდესაც რეაქტიული ნაღმტყორცნების ბათქი გაისმა, სროლა ატეხეს. 11 ტანკი ალში გაეხვია, ეკიპაჟები ამოდ ცდილობდნენ თავის გადაარჩენას. ჯერ კიდევ უენებელ 9 ტანკი კვლავ წინ მოიწევდა. სამჯერ დაიჭრა გვარდიის კაპიტანი საგულშვილი, მაგრამ ბრძოლის ველი მაინც არ მიუტოვებია — ტანკგანადგურებლებს ხელმძღვანელობდა.

უზარმაზარი დანაკლისის მიუხედავად, გერმანელები თავშეხილდებულ შეტერებს განაგრძობდნენ. მათ შესძლეს ერთ უბანზე ჩვენს თხრილში შემოჭრა. ათასეულის მეთაურის თანამეგმე, გვარდიის კაპიტანმა საგულშვილმა თავი მოუყარა მეგრძოლებს და გერმანელებს თხრილიდან ამოყარა. მტერმა ხრკის მიმართა — ფლანგებს შემოუარა და ზურგში შეიჭრა. ჩვენი ქვედანაყოფები დაუყონებლივ გადაჯგუფდნენ. მომხდურ მტერს დაუზოგავად მუსრავდა გვარდიის უფროსი სერჟანტის მიხეილ კალთიშვილის ტყვიამტრქვევი. მტერმა ოცზე მეტი ტანკი და რამდენიმე ასეული ჯარისკაცი დაკარგა. გერმანელებმა ვერ გასტეხეს უშიშარი გვარდიელები და იძულებული გახდნენ იერიში შეეჩერებინათ.

კურსკთან და გულგოროდთან

ვოლგოგრადადან გერმანელთა განადგურების შემდეგ, 1942 წლის ზამთარში, ჩვენი კორპუსი ვოლგოგრადიდან ელენამდე რკინიგზით მივოდა, შემდეგ კი ქვეითად განაგრძო შეტევა. ელენე-ორიოლი-ბელგოროდი — ასეთი იყო მტრების მარშრუტი. ზამთრის ძნელ პირობებში დივიზიები 50—60 კილომეტრს გადიოდნენ

დღე-ღამეში. ჯარი ტრანსპორტით არ იყო უზრუნველყოფილი. ჯარისკაცები იძულებული იყვნენ ზურვით ეტარებინათ მთელი სამხედრო აღჭურვილობა. ჩვენმა ჯარებმა მარშით გაიარეს 750 კილომეტრი.

1943 წლის 24 მარტს შენაერთი კურსკის ოლქის ტამაროვკა-იაკოვლევა-ლუჩკი-ბმტე-

რიგინოს მიჯნაზე გამაგრდა. ახლოდებოდა მრისხანე დღეები. გერმანელები ზაფხულის „გენერალურ“ იეტებს“ ამზადებდნენ კუოს-ბელგოროდის უბანზე.

ჩვენი შენაერთი მთავალეროვანი იყო, აქ საბჭოთა კავშირის თითქმის ყველა ეროს შეი-ლებს მოეყარათ თავი. იყვნენ რუსები, უკრაი-ნელები, ბელორუსები, ქართველები, სომხები, აზერბაიჯანელები. ყოველი ჯარისკაცი და ოფიცერი ერთი მისწრაფებით ცხოვრობდა — ებრაოლა ისე, როგორც ვოლგოგრადში და მოეახლოვებინა ვერაგ მტერზე საბოლოო გა-მარჯვება. ვოლგოგრადში სამარცხვინოდ და-მარცხების შემდეგ გერმანელები, რა თქმა უნ-და, რეკავშეე ოცნებობდნენ. შუა რუსეთის ტრამალებში ხანგრძლივი მარშის შემდეგ აქ, კურსთან, ჩვენ და გერმანელები ხელახლა აღმოვჩნდით ერთმანეთის პირისპირ. ჩვენი შე-ნაერთის წინააღმდეგ პიტლურმა თავისი რჩეუ-ლი ნაწილები გადმოიხროლა. სისხლსმღვრელ-მა ბრძოლამ ხელახლა გაამტყუნა რაიხსკანცლე-რის იმედი — მისი რჩეული ნაწილები აქაც დაიშალნენ.

მაგონდება ჩემი მამინდელი თანამებრძოლი, რომლებიც მხარში უდგნენ ერთმანეთს და უქცნობი დიდებით მოსავენენ შენაერთის საბ-რძოლო დროშებს. მაგონდება მამაცი გენერალ-ი ვასილ ჯახუა, სამშობლოსათვის თავდადე-ბული პოლკოვნიკი ნიკოლოზ კალაძე, პოლ-პოლკოვნიკი ლადი ლომთაძე, სახელოვანი ქართველი ქალი მთიური გლარა ხოჭოლავა, მთ-იორი რევაზ ლოლაძე, კაპიტნები ვლადიმერ ბრეგვაძე და გიგო მთავარიანი, უფროსი ლეი-ტენანტები ვახტანგ შავარტყილაძე, დავით მე-რტულავა, შალვა აოსელიანი და დავით აბაშიძე, უშიშარი შემოხრები კობა ივანიძე, შოთა დევუ-ძე და გრიგოლ სვანიძე.

იმ საკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლების შემ-დეგ დიდმა დრომ განვლო. სამუშეაროდ. ყველა მეომრის სახელი აღარ მახსოვს. ჩვენს შენა-ერთში იბრძოდნენ შეუდრეკელი ვეკაცები: ხოფერიი, დუმბაძე, ვოლოგრა, ბერიძე, ყავრი-შვილი, სავინაშვილი, ხანჯლინი, ქიჭარა, ჩითა-ხიანი, სარქისიანი, მინასიანი, ოვანესიანი, რა-ჩი, გვეორქიანი, პეტროსიანი, აფინკოვი, გო-როხოვი, რუსოვი, გინიჩევი, სუშევი, ბელო-ვი, კრავჩენკო და მრავალი ასი და ათასი სხვა.

დღის სამამულო ომის დაწყების დღიდან ოც-დღეობა თვემ გაიარა. პიტლერულმა არმიამ განაანადგურებელი დარტყმები იგემა. ასიათ-სობით ოკუპანტმა დარტოვ ძვლები ჩრდილო-ეთ კავკასიაში, ღონის ველებზე, ვოლგოგრად-თან, ვორონეჟთან, ლენინგრადთან.

1943 წლის 5 ივლისს გერმანელ ფაშისტთა ჯარები შიტივაზე გადმოვიდნენ. პიტლერულმა სარდლობამ ფრონტის ვიწრო უბანზე უზარმა-ზარ ძალას მოუყარა თავი. მათ ჰყავდათ 17 სა-ტანკო, 3 მორტარიზებული, 18 ქვეითი დივი-ზია და ათასობით თვითმფრინავი. აქვე და-

ჯგუფდა ყოველი სახის არტილერია და ნალ-მ-მტყორცნები. აქ, კურსკის რაელზე, გერმანე-ლებმა პირველად და მასობრივად გამოიყენეს საომარი ტექნიკის ყველა სიახლე: „ფერდი-ნანდები“, „მეფხეები“, „პაანები“.

5 ივლისს ჩვენი შენაერთის წინააღმდეგ ორი სატანკო და ამდენივე ქვეითი დივიზია დაიძრა. შეუპოვარი ბრძოლის შემდეგ გერმანელებმა მოახერხეს ჩვენი თავდაცვის პირველი ეშელ-ნის შეიწროება. ღამის განმავლობაში ერთ-ჩიშე „სმოროდინის რაიონში მტერმა თავისი მთავარი ძალები — სამი სატანკო და ორი ქვე-ითი დივიზია დააგროვა.

6 ივლისს დილით 250—270 თვითმფრინავის დახმარებით შეტევაზე გადმოვიდნენ მთავარი ძალები. მტრის დარტყმა შეეხო 154-ე და 156-ე პოლკებს.

ხენებულმა პოლკებმა მელგარი წინააღმდე-გობა გააწიეს. დაღამებისას მტერმა ფრონტარ წინა ხაზს მოაწვა, მაგრამ სულ მალე შეჩერე-ბულ იქნა. გერმანელებმა დიდი ზარალი ნახეს. ცოტა ხნის შემდეგ დაიწყო ჩვენი შეტევა, რამაც ისტორიულ გამარჯვებამდე მიგვიყვანა.

ბელგოროდთან ბრძოლაში, ისევე როგორც ვოლგოგრადთან, ჩვენი ჯარისკაცები წარმო-ადგენდნენ ბუმბერაზ ძალას. იქ, სადაც ვერ სძლებდა ფოლადი, სძლებდა ჩვენი ხალხის უტები ნებისყოფა.

სამხარალისო იდებმა ხელათ წილად მამაც არტილერისტებს: პოლკოვნიკ უგლოვსკის და სერჟანტ ხოფერიას. ქვემების საცეცხლე პოზუ-ციას მტრის ტანკები მოადგნენ. ქვემების ირ-გვლე მტრის ყუმბარები სცდებოდა, მიწა დუღდა. ქვემებთან ერთადერთი ცოცხალი ად-ამიანი, მემიზნე სტარცევი იყო. დაჭრილი და სისხლისაგან დაცლილი სტარცევი სოლას გა-ნაგრძობდა. რაგრაგობით ფეთქებოდნენ მო-წინააღმდეგის მანქანები. ამ შეუპოვარმა მეო-მარმა 6 ტანკი აფეთქა. ასევე გმირულად დახ-ედნენ მტრის ზემდეგი ბარსაგანი და სერ-ჟანტი ხოფერია, დუმბაძე და ტრტმანიანი.

ფაშისტების 9 ტანკი იწვოდა ქვემების ირ-გვლივ, სადაც გმირულად დაეცა მამაცი არტი-ლერისტები ალექსანდრე სტარცევი. ასე ძვირად დაუჯდა მტერს გვარდიელ-არტილერისტის სიკვდილი. ალექსანდრე სტარცევს და საარტი-ლერიო პოლკის მეთაურს გვარდიის მაიორ უგლოვსკის საბჭოთა კავშირის გმირის წოდებმა მიენიჭათ.

გმირის სახელი მოხივება აგრეთვე მეტყ-ვიამფრქვევე სერჟანტმა სამხარაძემ, რომლ-მაც ბრძოლის პირველ დღეებში 100-ზე მეტა ფაშისტს დახვოცა.

საბჭოთა ჯარების შიტივის დაწყობისთანავე, 3 აგვისტოს, ჩვენმა შენაერთმა წამარბობით გააარღვია გერმანელების თავდაცვა პირიგნო-ნი,ოლოზ თავართქილაძე

კურსკის დღეები

კაზაცის და კურსკის ოლქის ტმაროვსკის რაიონში. გზადგზა დასამარდა მტრის რჩეული დივიზიები: „ადოლფ ჰიტლერი“, „დას რაიხი“ და „მკედარი თავი“. დასავლეთისაყენ შეტევა გრძელდებოდა. მარტო 3 აგვისტოს ბრძოლაში შენაერთის წაწილებმა გაჟლიტეს მტრის ათასამდე ოფიცერი და ჯარისკაცი, ხელთ იგდეს 58 ქვემეხი, 54 ტყვიამფრქვევი, 43 ავტომანქანა და სხვა დავლა.

დაიწყო დამარცხებული მტრის ღვენა. ჩვენი შენაერთი 6 აგვისტოს გამოვიდა ბორისოვკა-კრაკოვის გზაზე. 8 აგვისტოს ღამით გათავისუფლებულ იქნა ქალაქი ზოლოტევი. ჩვენი ქვედანაყოფები შევიდნენ ხუტორ მაკარიხაში. მაკარიხაში ხელთ ვიგდეთ მტრის საწყოებები. საწყოებები საესე აღმოჩნდა სურსათითა და სამხედრო ჭრნებით. ჩვენი შემდგომი შეტევის მარშრუტი ქალაქი პოლტავა იყო. პოლტავის მისაღლომეზზე საარაკო გმირობა გამოიჩინეს

საბჭოთა ჯარისკაცებმა და ოფიცრებმა მაიორ (ახლა პოლკოვნიკ) ბელოვის მეთაურობით. მე-6 გვარდიის არმიის სარდალმა გენერალ-პოლკოვნიკმა ჩისტიაკოვმა მწყობრის წინაშე გადაყოცნა მაიორი ბელოვი და კრასნოკუტსკის რაიონში ოპერაციის ბრწყინვალე ჩატარება მიულოცა. ბელოვის პოლკის თითქმის ყველა მეომარი მთავრობამ ორდენებითა და მედლებით დააჯილდოვა. მათ შორის იყვნენ ქართველი ვაჟკაცები: ლოლაძე, ხოფერიი, მაკავარიანი, ღუმბაძე, ხოჭოლაძე, ლომთათიძე, აბაშიძე და მრავალი სხვა.

კურსკთან საბჭოთა ჯარების გამარჯვება გერმანელ ფაშისტთა არმიის კატასტროფის მოასწავებდა. ამით დასაბამი მიეცა ზაფხულის მძლავრ შეტევის, რომელიც 2000 კილომეტრზე გაიშალა დნეპრის და სოვის სათავიდან წოვოროსიისკამდე.

მეცნიერება და მშენიკა

ა. გოგობსკი

ისტორიის ძველთაძველი გამოცანები და ახალი ჰიპოთეზები

ყოველ ჩვენთაგანს კარგად ახსოვს, რას იქმოდა გუშინდელ დღეს. წინა კვირა უფრო ცუდად აგონდება, შარშანდელი ამბები ხომ უაღრესად ძნელი გასახსენებელია.

კაცობრიობის ისტორიაშიც ასე ხდება. დავიწყების ბურუსითაა მოცული მისი უშორესი დღეები. ისიც შესაძლოა, შორეულ წარსულში მრავალი რამ სულ სხვაგვარად მომხდარიყო, ვიდრე ჩვენ გვაქვს წარმოდგენილი.

მრავალი ხალხი ცხოვრობს ერთიმეორეს უერცესი მანძილთ დაშორიშორებულო, ოკეანეების სივრცით გამოჯნული. და უეცრად ირკვევა, რომ ამ ხალხთა ყოფაცხოვრება, რელიგია და თვით ენაც კი რაღაცით მსგავსი ყოფილა! რას უნდა წარმოეშვა ეს მსგავსება? ეტყობა, უშორეს ხანაში, რომლის შესახებ ჩვენ ზოგჯერ არც კი ვიცით რამე, ამ ხალხებს რაღაც კავშირი ჰქონიათ.

რამ გაწყვიტა ეს კავშირი შემდგომში? რატომ მოუხდათ კოლუმბსა და სხვა მოგზაურებს ხელახლა აღმოეჩინათ ოდესღაც კარგად ცნობილი მიწები და მატერიკები? რა მოხდა?

მსოფლიოს ყველა ხალხს შემორჩა თქმულებები რაღაც კატასტროფის შესახებ. საშინელი მიწისძვრები, ვულკანთა ამოფრქვევები და წარღვნა მოჰყოლია ამ კატასტროფას. მრავალი

ქვეყანა გაუდაბურებულა. ხმელეთის ერთი ნაწილი ზღვაში დანთქმულა. ალბათ მაშინ უნდა გაწყვეტილიყო დედამიწის უშორესი მხარეების მანამდე არსებული კავშირი. არსებობს ჰიპოთეზა, რომლის თანახმადაც ეს ნგრევა და უზღდურება დედამიწისთვის თავს უნდა დაეტეხა ჩვენს წელთაღრიცხვამდე დაახლოებით თერთმეტი ათასი წლის წინათ მოულოდნელად გამოჩენილ კომეტას. როგორი უნდა ყოფილიყო ქანცნიერება კატასტროფამდე, თუკი სინამდვილედ მივიჩნევთ ამ კატასტროფას? უძველესი ისტორიისა და არქეოლოგიის მონაცემები ითხოვება საოცარ სურათად, რომელიც მეცნიერებს უფლებას აძლევს ივარაუდონ, რომ იმ შორეულ ხანაშივე დედამიწაზე დიდად განვითარებული ცივილიზაცია უნდა არსებულებულიყო. კატასტროფის შედეგად დაღუპულ თუ კიდი-კიდედმე მიმოფანტულ ხალხებს დიდი ცოდნა ჰქონიათ. როგორც ჩანს, ამ ცოდნის ნაშთებია მიკვლეული ძველს ინდოეთში, ეგვიპტესა და სამხრეთ ამერიკაში. შესაძლოა, სწორედ ერთ-ერთი იმ დაღუპული ხალხისგან გადაიღეს ფინიკიელმა მოგზაურებმა ანბანი, რომლის რამდენადმე სახეცვლილი ნიშნებითაც დღეს ევროპელი ხალხები სარგებლობენ.

ჩვენ შეგვიძლია მხოლოდ ვივარაუდოთ, თუ რაოდენ საკვირველი და დიდი იყო კატასტროფის შედეგად გაუჩინარებული ცოდნის მარაგი. ათასწლეულებმა გაიარეს და კაცობრიობას ზოგიერთი რამის ხელშეშორედ აღმოჩენა მოუხდა. ხოლო მრავალი საიდუმლო დღემდისაც ამოუხსენელია.

ისტორიის მეცნიერება დიდი ხანია არსებობს. მრავალმა სწავლულმა შეს-

წირა მას თავისი სიცოცხლე. მაგრამ ჩვენს დროშიაც ვერ ვიტყვით — ყოველივე დამტკიცებული და აღმოჩენილიაო. ამ წერილში შევეცდებით წარსულს ცოტათი სხვა კუთხით შევხედოთ. გარდა ისტორიისა, უნდა მოვიშველიოთ აგრეთვე სხვა მეცნიერებებიც: არქეოლოგია, ხელოვნების ისტორია, მითოლოგია.

უცნაური ხალხი — ინკები

ევროპელებს ამერიკაში დახვდათ საესებით განკერძოებული და დამოუკიდებლად ჩამოყალიბებული ორი ცივილიზაცია: მაიას და აცტეკებისა — დღევანდელი მექსიკის ტერიტორიაზე და ინკებისა — სამხრეთ ამერიკის აღმოსავლეთ სანაპიროზე. მაგრამ აქ მეცნიერები გამოჩნდნენ დამპყრობთა და მისიონერთა, მოვაჭრეთა და იოლი შემოსავლის მაძიებელთა შემდეგ. ის, რაც მათ დაინარჩუნეს, მხოლოდ ნამუსრევი იყო ძველი ცივილიზაციისა: ტაძრების ნანგრევები, თქმულებათა ნაშთები და ისეთი ნიშნებით შესრულებული ორი-სამი ხელნაწერი, რომელთა მნიშვნელობა აღარავის ახსოვდა. ისტორიკოსებს, არქეოლოგებსა და ლინგვისტებს წინ დიდი სამუშაო ედგათ. მაგრამ სწავლულთა შრომის შედეგად მოპოვებული ცნობები მოულოდნელი და დამაფიქრებელი აღმოჩნდა.

ინკების იმპერია კაცობრიობის ჩვენთვის ცნობილ ისტორიაში ერთადერთი მაღალგანვითარებული ცივილიზაცია იყო ეკვატორის სამხრეთით. ეს იმპერია დღევანდელი პერუსა და ჩილის სანაპიროს გასწვრივ, ჩრდილოეთიდან სამხრეთით ოთხი ათას კილომეტრზე იყო გადაჭიმული. მაგრამ მოხდა საკვირველება: ეს ათმილიონიანი ქვეყანა ორას-კაციანი რაზმით დაიპყრო მანამდე უცნობმა და უსახელო ესპანელმა.

ინკები წარმოადგენდნენ საზოგადოების გაბატონებულ ფენას, დახშულ კას-

ტას. მათ ეკავათ დიდი სახელმწიფო და სამხედრო თანამდებობანი. ქურუმებადაც ინკები იყვნენ. ქვეყნის დანარჩენ რიგითს მოსახლეობას ინდიელთა მრავალრიცხოვანი ტომები შეადგენდნენ.

იმპერიის დედაქალაქი კუსკო ქვეყნის ყოველ კუთხეს ჩინებული მოკირწყლული გზებით უკავშირდებოდა. იმდენად მკვიდრად იყო გზები გაყვანილი, რომ თითქმის ათასი წლის წინ დაგებული ფილზეზე დღესაც კი მძიმე სატვირთო ავტომანქანები მიდი-მოდის. ამ გზების სიგანე ზოგჯერ ათ მეტრამდე აღწევდა, მაგრამ ინკების ხანაში (მსგავსად მაიას ქვეყნისა) ამ გზებს ბორბალი არ გაჰყარებია. სამაგიეროდ მათზე დღე-ღამე მიმოდამქროდნენ მალემსროლნი, რომელთაც მნიშვნელოვანი ახალი ამბები, ბრძანებანი ან უბრალოდ ახალდაქერილი ზღვის თევზი მაჰქონდათ თან.

ალაგ-ალაგ გზას უფსკრულები სერავდა. უფსკრულებზე ლიანებით დაწნული ბონდის ხიდები იყო გადებული. ზოგიერთი ხიდის სიგრძე ას მეტრსაც აღწევდა.

ინკების სახელმწიფო წყობილება მრავალ მკვლევარს ავდებს საგონებელში. ზოგიერთი ამ წყობილებას „კომუნისტურსაც“ კი უწოდებს. რაღა თქმა უნდა, ეს არაა სწორი. მაგრამ უნდა ვაღიაროთ, რომ მრავალმხრივ უჩვეუ-

ლო კი იყო ეს სახელმწიფო. მაგალითად, არც ქალაქად და არც სოფლად არავინ რჩებოდა შეუქმოსავი, დაუბურებელი ან უზინაო. არსებობდა სპეციალური სახელმწიფო საწყობები, სადაც ყოველ კაცს შეეძლო უფასოდ მიეღო საჭირო ტანსაცმელი თუ სურსათი.

საიდან მოვიდნენ ისინი?

ქვეყნის ძირითადი მოსახლეობისაგან ინკები დიდად განსხვავდებოდნენ თავიანთი გარეგნობით — სახის ნაკეთვებით, თმის ვარცხნილობით, სამკაულებზე და ტანისამოსზე რომ აღარაფერი ითქვას. ისინი გამოირჩეოდნენ აგრეთვე უფრო ღია კანის ფერით. ეს გარემოება მეცნიერებს აფიქრებინებს — ინკები ადგილობრივი მოსახლეობისაგან განსხვავებულ რასობრივ ჯგუფს ეკუთვნოდნენო.

ამ ხალხის წარმოშობის შესახებ ბევრ რამეს გვეტყოდნენ მათი ხელნაწერები და ქრონიკები. მაგრამ, სამწუხაროდ, ამ ხელნაწერებს ჩვენამდე აღარ მოუღწევიათ და, აი, რატომ. ერთხელ ინკების ქვეყანას ეზიდებია მოედვა. და როდესაც ორაკულს შეეკითხნენ — რა უნდა მოვიმოქმედოთ, რომ ამ უბედურებას გადავურჩეთო, ორაკულმა მიუგო — დამწერლობა უნდა აღვეთოთო. მაშინ უზენაესი იეკის ბრძანებით ყველა წერილობითი ძეგლი მოისპო, ხოლო დამწერლობით სარგებლობა სიკვდილით დასჯის მუქარით აიკრძალა. მხოლოდ მზის ტაძარში გადარჩა რამდენიმე გრაფიკი, რომლებშიც ინკების ისტორია იყო მოთხრობილი. ამ გრაფიკების საცავში შესვლის უფლება კი მხოლოდ ხელმწიფეს და რამდენიმე მცველ ქურუმს ჰქონდა.

1572 წელს ესპანელებმა მაინც მოახერხეს ოთხი ამგვარი გრაფიკის ხელში ჩაგდება და ეს გრაფიკები მადრიდს გაუგზავნეს მეფე ფილიპე მეორეს. მაგრამ ისტორიკოსთათვის ესოდენ ძვირფასი დოკუმენტები ესპანეთში აღარ

ინკების სახელმწიფოში არ იცოდნენ, რა იყო ქურდობა. როცა ვინმე შინიდან გადიოდა, ზღურბლზე ჩხირს დადებდა და კარს ღიად დატოვებდა. ზღურბლზე დადებული ჩხირი ნიშნავდა: „შინ არავინ არაა“. ეს საკმარისი იყო, რომ ოთახში შეხედვაც კი არავის ეფიქრა.

მოხვედრილა: როგორც ეტყობა, ხომალდი გზაში დაიღუპა.

ეს დაკარგული გრაფიკები ინკების დამწერლობის ჩვენთვის ცნობილი ერთადერთი ძეგლი იყო.

ამრიგად, ინკების წარსულის ამსახველი წერილობითი წყაროები აღარ შენახულა, ხოლო ინკებში შემორჩენილი თქმულებების თანახმად, მათი წინაპრები ამ ქვეყანაში საიდანაც ზღვის გაღმადან მოსულან. ძველ ეგვიპტელთა მსგავსად, თავიანთ გარდაცვლილ მეფეებს ინკებიც აბალხამებდნენ. და ამ დაბალხამების ხერხებიც ძალზე ჩამოკავს ეგვიპტურს. მეფეთა მუმეებს ოქროს სკამებზე სიამდნენ მზის რაძრის ერთ-ერთ დარბაზში. აქვე იყო ტახტი, რომელზეც სხედასხვა იეკოეილობის დროს მეფე ჯდებოდა ხოლმე. შორიახლოს იდგა ცარიელი ოქროს სკამი, რომელზეც მეფეს სიკვდილის შემდეგ მოუწევდა გადაჯდომა.

ფრიად საინტერესო გამოკვლევები ჩაატარეს ინგლისელმა მეცნიერებმა. მათ გააანალიზეს მუმეების სისხლი, რის შედეგადაც დადასტურდა, რომ ინკები სამხრეთ ამერიკის მკვიდრ მოსახლეობას ვერ მიეკუთვნებიან. სამეფო გვარეულობის ინკების მუმეებს აღმოაჩნდათ „ა“ ჯგუფის სისხლი, რომელიც ევროპელთა გამოჩენამდე ამერიკაში საერთოდ არ ყოფილა. აღამაინათა სისხლში არის განსაკუთრებული მემკვიდრეობითი ნიშანი, ეგრეთ წოდებული რეზუს-

ა. გორბოვსკი

ისტორიის ძველთაძველი გამოცანები და ახალი პიპოთეზები

ფაქტორი. საკმაოდ იშვიათია შემთხვევები, როდესაც ეს ფაქტორი არ მოქმედებდეს, — ასიდან არაუმეტეს თხუთმეტი შემთხვევისა. ხოლო ხუთი გაანალიზებული მუმიდან ეს ნიშანი არც ერთს არ აღმოაჩნდა.

მეტეც, ინკების სისხლის შედგენილობის კომბინაცია ერთობ იშვიათი გამოდგა. საკმარისია ითქვას, რომ სისხლის ამგვარი შედგენილობა მთელს მსოფლიოში ჯერჯერობით მხოლოდ ორ-სამ ადამიანს აღმოაჩნდა. სხვა ეთნიკური ჯგუფებისაგან განსხვავებით ინკები მეზობელ ტომთა შვილებს არ უნათესავებოდნენ. სწორედ ამიტომ შეძლეს მათ შეენარჩუნებინათ განსხვავებული შედგენილობის სისხლი.

ეს აღმოჩენა ადასტურებს ჭეშმარიტებას თავად ინკებს შორის შემორჩე-

ნილი გადმოცემებისა, რომელთა თანახმად, მათი წინაპრები ამ ქვეყანაში შორეული მხრიდან არიან მოსულნი. პირველი დამპყრობი ესპანელიც აღნიშნავდნენ — ინკები სხვა მცხოვრებთათვის გაუგებარ რაღაც საიდუმლო ენაზე მეტყველებდნენ.

მაგრამ როგორ მოხდა, რომ ინკები შემორჩენ ერთადერთ წარმომადგენლად იმ ხალხისა, რომლის ასავალ-დასავალი აღარავინ იცის და რომელიც დედამიწის ზურგზე აღარც კი არსებობს? ეს ამბავი აუხსნელ გამოცანად რჩება.

ინკების პრობლემას უკავშირდება მეორე — ორსავე ამერიკაში აქა-იქ მოხინაღრე „თეთრკანიან ინდიელთა“ წარმოშობის პრობლემა.

თეთრკანიანი ხალხი ამერიკაში

ამერიკის პირველმავე დამპყრობელმა მათდა გასაოცრად შენიშნეს, რომ წითელკანიან, სწორ და შავთმიან ინდიელთა შორის ზოგჯერ ხვდებოდათ ღია ფერის კანის მქონე ტომები. ამ ამბავს მეცნიერებმაც მიაქციეს ყურადღება.

გამოირკვა, რომ „თეთრკანიან ინდიელთა“ ტომები მიმოხეზულნი არიან ორსავე ამერიკაში, აქა-იქ გამოკრთიან ინდიელ მკვიდრთა სპილენძისფერ-მოწითალო ტომებს შორის. დაპყრობის ეპოქის დროინდელი ესპანელი ისტორიკოსი წერდა ერთი ამგვარი ტომის შესახებ: „ამაზონის აუზის მაიორუმები ძალზე თავისებური ხალხია. ისინი ახოვანნი, წვერმოშვებულნი და ქალათმიანნი არიან. იმდენად ღია ფერის კანი აქვთ, ინგლისელებს და ფლამანდებს უფრო მოგავგონებენ, ვიდრე ესპანელებს. ისინი ამაზონის ბოშები არიან და ვერაფრით აიძულებთ სოფლად დაემკვიდრონ და იქ იცხოვრონ. ხოლო თუ ძალად დასახლეს ერთ ადგილას, დარღს გადაჰყვებიან ხოლმე...“

არქეოლოგიის მონაცემები ცხადყოფს, რომ ამ ღია ფერის კანის მქონე

ტომების თუ ჯგუფების შეჭრა ყოველთვის მშვიდობიანი გზით როდი ხდებოდა. მაგალითად, მაიას ქალაქ ჩიჩენ-იტცის მეომართა ტაძარში ნაპოვნ ერთ-ერთ ფრესკაზე გამოსახულია მაიას შერკინება ზღვის მხრიდან მოსულ თეთრკანიან, ქლალთმიან მეომრებთან.

უფრო სამხრეთით, ქალაქ ჩიმბოტესა და ტრუიილოს (დღევანდელი პერუს ტერიტორია) სანახებში იპოვნეს ორი ვაზა, რომლებზეც აგრეთვე გამოსახულია ინდიელებისა და თეთრკანიანი მცომრების ბრძოლა. თუმცა არის ისეთი შემთხვევებიც, როცა ინდიელები და თეთრკანიანები გამოსახულნი არიან მხარდამხარ მუშაობის, მაგალითად, სახლის შენების დროს.

როგორც ჩანს, „თეთრკანიანი ინდიელები“ — ჩვენთვის უცნობი რომელიღაც ხალხის ჩამომავალნი — იძულებული შექნილან უეცრად შეჰკედლებოდნენ ამერიკას, თითქოს რაღაც საფრთხეს გამოჰქცევინათ. ასე რომ არ ყოფილიყო, ისინი მთელ მატერიკს არ მოეფინებოდნენ. იმიგრაცია რომ წინასწარ გააზრებულად მომხდარიყო და

მრავალ წელს გაგრძელებულიყო, ეს ხალხი შეეცდებოდა დასახლებას რომელიმე განსაზღვრულ მხარეში, სადაც უმრავლესობას შეედგენდა.

ეტყობა, არც ისაა შემთხვევითი, რომ ამერიკის ხალხთა ზოგიერთი ღვთაება რასობრივი ნიშნების მიხედვით მკვეთრად განსხვავდება მკვიდრი მოსახლეობისაგან. ასე, ღვთაება იჰამნას, ჩვეულებრივ, წვერულვაშიანს გამოსახვენენ, თუმცაღა თავად მაიას ხალხს წვერი არ ეზრდებოდა. დაპყრობის ეპოქის ცნობილი ისტორიკოსი გარსია დე ლა ვეგა წერდა — სამხრეთ ამერიკის ერთ ტაძარში უზენაესი ღვთაების ვირაკოჩის ქანდაკება ვნახე. ღვთაება წვეროსან არსებად იყო გამოსახული, მაშინ როდესაც ადგილობრივ ხალხს არც წვერი და არც ულვაში არ ეზრდებოდა.

გადმოცემის თანახმად, ღმერთმა ვირაკოჩიმ ტიტიაკას ტბაზე შექმნა ადა-

მიანები, თავისი ვაჟი დატოვა და ზღვის იქით გაუჩინარდა. ამ მიდამოებში მცხოვრებ ტომთა ლეგენდები მოგვითხრობენ, შორით მოსულმა თეთრკანიანებმა ააშენესო ქალაქ ტიახუენაკუსი ვეება ნაგებობები, რომელთა ნანგრევები იმავე ტბის სანახებშია. თითქმის ყოველ ინდიელ ტომს (მაგალითად, ბრაზილიის ტერიტორიაზე მცხოვრებს) შემორჩა ლეგენდები თეთრკანიან მთავართა თუ ბელადთა შესახებ; მათი შთამომავალნი შემდგომში ადგილობრივ მოსახლეობას შეერივნენ.

ამგვარად, მთელ ამერიკაში შერჩენილია ხსოვნა იმისა, რომ ამ ქვეყანაში ოდესღაც თეთრკანიანი გადამთიელები მოსულან ზღვის მხრიდან. ჰიპოთეზაც არსებობს იმის თაობაზე, თუ რამ აიძულა ჩვენთვის დღემდე უცნობი ხალხის ცალკეული ჯგუფები ამერიკაში გადახვეწილიყვნენ. მაგრამ ამ საკითხს ცოტათი ქვემოთ შევხებით.

მაია

ესპანელ დამპყრობლებს ამერიკაში დახვდათ აგრეთვე მეორე იმპერია — მაია.

ამ იმპერიაში მცხოვრები ხალხი რაღაც კატასტროფის მოლოდინში ძრწოდა ნიადაგ. გარკვეული ხანი რომ გამობდებოდა, მაიას ხალხი ქვის სტილუმს აღმართავდა იმის აღსანიშნავად — ამ წლებმა მშვიდობიანად ჩაირსო. ყოველ ოთხ წელიწადში ერთხელ ისინი ღდესასწაულს აწყობდნენ და ღმერთებს მადლს სწირავდნენ, რომ მათ ჯერ არ დაეჭვიათ დედამიწა.

იქნებ სწორედ იმიტომ, რომ მთელი ხალხი, მრავლის უმრავლესი თაობა დალუპვისა და ერთიანად მოსპობის მოლოდინით ცხოვრობდა ნიადაგ, მაიას ხალხს სიკვდილისადმი თავისებური დამოკიდებულება გაუჩნდა. მოგზაურნი, რომელნიც დაპყრობიდან მცირე ხნის შემდეგ მოხვდნენ ამ ქვეყანაში, ჰყვებოდნენ — მაიას ხალხი სიკვდილის მიმართ სავსებით გულგრილიყო. მოხუცები ან სნეულნი აღსასრულის მოახლოე-

ბას რომ იგრძნობდნენ, შინაურებს აუწყებდნენ ამ ამბავს, მერე ჰამაყში ჩაესვენებოდნენ და სულს განუტევენდნენ. და სახლელური საკმაოდ მშვიდად ეგებებოდნენ ამ უბედურებას.

მაია, მეონი, ერთადერთი ხალხი იყო, რომელიც თვითმკვლელობას დამსახურებდად მიიჩნევდა. ამასთან, ისეთ თვითმკვლელობას კი არა, რომელიც რაიმე განსაკუთრებული მიზეზით იყო გამოწვეული, არამედ უბრალოდ, ღმერთების საამებლად ჩადენილ თვითმკვლელობას. განსაკუთრებით სასიქადელოდ იყო მიჩნეული თავის ჩამოხრჩობა. შემთხვევითი ამბავი არ ყოფილა, რომ მაიას ხალხს თვითმკვლელობის ქალღმერთიც კი ჰყავდა და ამ ღვთაებას თუ არ ყულფში თავგაყოფილსა და ჩამოკიდებულს, სხვაგვარად არც გამოსახავდა.

იმ დანაშაულობათაგან, რომლებიც

ა. გორბოვსკი

ისტორიის ძველთაძველი გამოცანები და ახალი ჰიპოთეზები

სიკვდილით ისჯებოდა, ერთზე განსაკუთრებით უნდა შეეჩერდეთ. ეს იყო სასჯელი იმ მემბრანისათვის, რომელიც ფაქტებს გადაუხვევდა. აი, როდენ გულით ეწადა ამ ხალხს თავისი შორეული წარსულის სისოფნის შენარჩუნება! მაგრამ, იწყებისა არ იყოს, მათაც ვერ შეძლეს ამის გაკეთება.

1549 წელს უკვე დამორჩილებულ მაიას ქვეყანაში ჩავიდა ესპანელი ეპისკოპოსი — ახალგაზრდა ფრანცისკელი ბერი დიეგო დე ლანდა. თავგამოდებულ ჭაბუკ ეპისკოპოსს წარმართული სარწმუნოების ხელიერტობიერად ამოძიარკვა ეწადა. მალე საამისო შემთხვევაც მიეცა. ადგილობრივ მკვიდრთათვის თავზარის დამცემ ცხოველზე — ცხენზე ამხედრებული, ხელთ ჯვარის მპყრობელი დიეგო დე ლანდა შევიდა ქალაქ მანიში. ოდესღაც ეს იყო სატახტო ქალაქი ქვეყნის მმართველი ერთ-ერთი დინასტიისა. აქაურ ტაძარში ძველი ხელნაწერების დიდი ბიბლიოთეკა იყო დაცული. ეპისკოპოსს შეიარაღებული რაზმი ახლდა. მისი ბრძანებით ჯარისკაცები მთელ დღეს ეზიდებოდნენ რაღაც გაუგებარ ნახატებიან და ნიშნებიან წიგნებსა და გრაფიკებს, ეზიდებოდნენ და ტაძრის წინ ახვავებდნენ. ამ სამუშაოს რომ მორჩენ, დიეგო დე ლანდამ ხელნაწერებთან ანთებული ჩირად-დანნი მიიტანა. „კრუმორწმუნეობისა და ეშმაკის ზრახულის მეტი იმ წიგნებში არაფერი ყოფილა. ჩვენ სუყველა დავწვიოთ“, — წერდა შემდეგში ეპისკოპოსი.

გამოხდა თვრამეტი წელი და დე ლანდამ შეიგნო, თუ როდენ დიდი დანაშაული ჩაიდინა, როცა მთელი ხალხის წარსულის წაშლა გადაწყვიტა. სინდისის ნაგვიანევი ქენჯნით აღბრუნდა ეპისკოპოსმა დიდ სამუშაოს მოჰკიდა ხელი — გადაწყვიტა, მაიას ისტორია

დაეწერა. ამ მიზნით ქურუმებს ესაუბრებოდა, ცნობილ ხალხს ხედებოდა, გადარჩენილ ხელნაწერთა მოძიებას ლაშობდა, მაგრამ ამაოდ: ხელნაწერები გაქრა. ქურუმები დამპყრობლებს გულდასმით უმაღლავდნენ თავიანთი წარსულის ძეგლებს. არის ცნობა, რომ ესპანელთა გამოჩენამდე ერთ-ერთ ტაძარში ინახებოდა ორმოცდათორმეტ ოქროს ფურცელზე ამოტვიფრული სრული ისტორია მაიას ხალხისა. ესპანელების მოსვლისას ქურუმებმა მოახერხეს ამ საგანძურის გადამალვა. იმათ, ვინც საშალაის ადგილსამყოფელი იყო, საიდუმლოს გათქმას წამებით სიკვდილი არჩიეს. ჩვენამდე მხოლოდ სამმა ხელნაწერმა მოაღწია.

მაიას ისტორიაში მრავალი ამოუცნობი ფურცელია. ასეთია, მაგალითად, მიტოვებულ ქალაქთა საიდუმლო. უეცრად, მოულოდნელად, თითქმის უმიზეზოდ მოსახლეობა მიატოვებდა ხოლმე თავის ქალაქს, ვრცელსა და ქვით ნაგებ, პირამიდებიან, ტაძრებიან, სახლებიანსა და ნათესებიან ქალაქს და სხვა ადგილს მიასურებდა. და, აი, მიტოვებული ქალაქიდან ორას-სამას კილომეტრზე ახლის შენება იწყებოდა. ჩვენი წელთაღრიცხვით მეცხრე საუკუნის დამდეგს ძველთაძველი, საცხოვრებლად სავსებით ვარგისი ქალაქების უმეტესობა მიუტოვებია მოსახლეობას. რა ძალა იყო ან რა შიში, რომ ასეულ ათასობით ადამიანს სამკვიდრებლიდან ერეკებოდა და აიძულებდა საღდაც შორს, მოტიტებულ, მზით გადამწვარ პლატოზე ახალი ქალაქი ეშენებინა? რამდენიმე მოსაზრება გამოითქვა ამ საკითხის ირგვლივ: ასახელებდნენ ნიადაგის გამოფიტვას, ეპიდემიებს. მაგრამ ეს მხოლოდ ვარაუდია და არა საიდუმლოს ამოხსნა.

აუხსნელი დამთხვევანი

მრავალი ფაქტი მეტყველებს, რომ ძველად ამერიკასა და ევროპას შორის რაღაც კავშირი არსებულა. სხვებზე აღრე ეს მისიონერებმა შენიშნეს.

ანატორიო მოსილი, ხელთ ლოცვანის მპყრობელი მისიონერები კონკეიტადორებთან ერთად შედიოდნენ ამერიკაში. გადამწვარ სოფლებსა და დაქ-

ცეულ ქალაქებს ჩაუვლიდნენ „კაცთა სულის მესათხევლენი“ და გადარჩენილ ინდიელთათვის „სათნოებისა და ჭეშმარიტი სარწმუნოების“ სიტყვები მიჰქონდათ.

მაგრამ საქმე ის იყო, რომ კაცი იფიქრებდა — ამერიკაში მათ წინამორბედნი ჰყოლიათ და აქ ადრევე ნამყოფი რომელიღაც ქრისტიანი მისიონერების ევალს მიჰყვებოდნენ. მრავალ ადგილას ინდიელები კარგად იცნობდნენ ჯვარის გამოსახულებას, რომელიც მათთვისაც უკვდავების, მკვდრეთით აღდგომის სიმბოლო იყო. ეს კოლუმბმაც შენიშნა: ზოგიერთი ტაძრის გუმბათზე ჯვრები იყო აღმართული და ამ ჯვრებზე ხალხი ლოცულობდაო.

კორტესის მიერ მიხვეჭილ და ესპანეთის მცვეთის გაგზავნილ საგანძურთა შორის ძვირფასი თევზებით მოოპვილი ოქროს ჯვრებიც იყო. ამგვარი ჯვრები აღმოჩნდა ჩრდილოეთ ამერიკაში, ფლორიდაზე. ჯვრები ჰქონიათ მაიას ხალხსაც და ინკებსაც, რომლებიც აგრეთვე თაყვანს სცემდნენ ჯვრის სიმბოლოს. ერთმა ინდიელმა განცვიფრებულ იეზუიტს უთხრა:

— ამ ჯვარს იმიტომ ცვემთ თაყვანს, წმიდა მამაო, რომ თვით მზის უმაღლესი კაცი მოკვდა მასზე.

ჩრდილოეთ, ცენტრალურსა და სამხრეთ ამერიკაში ფრიალ გავრცელებული იყო ლეგენდები ღმერთაკისა, და ეს ლეგენდები ძალზე ჩამოჰყავდა ქრისტეს ცხოვრების ამბებს. ბრაზილიაში შემორჩენილი იყო გადმოცემა — ქალწულმა „მშვენიერი ყრმა“ შვა, ვაჟი რომ გაიზარდა, ბრძენკაცი შეიქნა, სასწაულებს ახდენდა — ხალხს მკვდრეთით აღადგენდა, სნეულებს კურნავდა და ბრძმებს თვალს აღუხილავდაო. მაგრამ ერთხელ ღმერთაკცმა ხალხი შეკრიბა და „ამაღლდა ცაში მბრწყინავ მზეზე“. მსგავსი ლეგენდები ქალწულის მიერ შობილი ღმერთაკისა მექსიკის ინდიელებსაც ჰქონდათ და ამერიკის სხვა ხალხებსაც.

მაგრამ უფრო მეტად საოცარია ბიბლიისა და ამერიკის მკვდრთა საღვთო

წიგნების ტექსტების დამთხვევა. ასე, ინდიელთა ერთ-ერთ წიგნში, ბიბლიის მსგავსად, მოთხრობილია ამბავი კეთილისა და ბოროტის ცნობადის ხისა.

ბიბლიური მითი ასე მოგვითხრობს სხვადასხვა ენების გაჩენას:

„და იყო ყოველი ქუჩყანა ენა ერთ და კმაა ერთ ყოველთა. და იყო სლუასა მათსა აღმოსავლით გამო პოეს ველი ქუჩყანასა სენარისასა და დაემკვიდრნეს მუნ... და თქუტს: მოვედით, ვიშენოთ თავთა თვსთათვის ქალაქი და გოდოლი რომლისა თავი იყოს ვიდრე ცადმდე... და თქუა უფალმან: აჰა ნათესავი ერთ და ბაგე ერთ ყოველთა, და ამათ იწყეს ქმნად და აჲ არა დააკლდენ მათგან ყოველნი რაოდენთაცა ინებონ ქმნად. მივედით გარდაკლეთ და შეურავნეთ მათ ენანი მუნ რათა არა ესმოდის მუნ თვთუ-ულსა ხმაა მოყუისისა. და განთესნა იგინი უფალმან მუნთ პირსა ზედა ყოვლისა ქუჩყანისასა; და დასცხრეს მამენებელნი ქალაქისა და გოდლისანი. ამისთვის ეწოდა სახელი მისი შერევნა (ბაბილონ) რამეთუ მუნ შეურავნა უფალმან ბაგენი ყოვლისა ქუჩყანისანი და მუნთ განთესნა იგინი უფალმან პირსა ზედა ყოვლისა ქუჩყანისასა“.

უფრო ადრინდელი წყარო (ბაბილონელი ქურუმისა და ისტორიკოსის ბეროზის ჩანაწერები) ამ ამბავს ამგვარად გადმოგვცემს: „მოგვითხრობენ. საკუთარი ძალი და სიდიადე რა შეიცნეს, პირველნი კაცნი გამაყდნენ, ღმერთები აღარაფრად ჩააგდეს, მათზე აღზევება მოიწადინესო. იმ ადგილას, სადაც ახლა ბაბილონია, მათ მაღალი გოდოლი ააგეს. გოდოლი თითქმის ცას სწვდებოდა უკვე, როცა ღმერთთა საშველად ქარნი აღიძრნენ და გოდოლი მშენებლებს გადმომხტეს თავზე. იმ ნანგრევებს „ბაბელი“ ეწოდა. მანამდე ხალხი ერთ ენაზე მეტყველებდა, მაგრამ ღმერთებმა აიძულეს სხვადასხვა კილოზე აღაპარაკებულყვნენ“.

ა. გორბოვსკი

ისტორიის ძველთაძველი გამოცანები და ახალი ჰიპოთეზები

ხოლო ერთი ტოლტექსტური ლეგენ-
და სხვადასხვა ენების წარმოშობას ამ-
გვარად აღწერს: „მას შემდეგ, რაც
მცირეოდენი ხალხი გადაურჩა წარღვნას
და მას შემდეგ, რაც მათ გამრავლება
მოსაწრეს, მათ მაღალი გოდოლი ააგეს...
მაგრამ უცებ მათი ენა აირია, ერთმანე-
თისა აღარაფერი გაეგებოდათ და ქვეყ-
ნიერების სხვადასხვა კუთხეში წავიდ-
წამოვიდნენ საცხოვრებლად“.

გასაოცარია ამ გოდოლის სახელწო-
დებათა მსგავსება. იუდეველთა ენაზე
მას ეწოდება ბა ბელ (აქედან — ბაბი-
ლონი), რაც „ღვთის კარიბჭეს“ ნიშნავს.
სწორედ ასევე „ღვთის კარიბჭე“ ეწო-
დება ამ გოდოლს ამერიკაში გავრცე-
ლებული ზოგიერთი თქმულების თა-
ნახმად.

უცნაურად ემთხვევა აგრეთვე ერთი-
მეორეს წარღვნის ამბები, იმ ზომამდე,
რომ ბიბლიაშიც და ძველი მექსიკის
საღვთო წერილშიც ერთი და იგივე ციფ-
რი მეორდება — წყალმა თხუთმეტ
წურთაზე აიწიაო.

აწინდელი მექსიკის მკვიდრთ —
ატეკებს ჰყოლიათ თავიანთი ნოე, რო-
მელიც წარღვნას გადაარჩენია. მას ნატას
უწოდებდნენ. ღვთაება ტიტლაკახუანმა
ამცნო მას მოსალოდნელი კატასტრო-
ფის ამბავი და, ქრისტიანული ღმერთის
მსგავსად, ურჩია, კვიპაროზის კილობანი
გაეკეთებინა.

წყალი რომ დაწყდა, ნატამ და მისმა
ცოლმა ცეცხლი გააჩაღეს და თევზის
შეწვას შეუდგნენ. კვამლმა ცას უწია და
ღმერთები, რომლებიც გულდაჯერე-
ბულნი იყვნენ — კაცთა მოღვაძე ამო-
წყვეტილიაო, მიხედნენ, რომ ვიღაც
გაღარჩენილიყო.

— ეს რა ცეცხლი ანთია? — შესძახეს
ღმერთებმა. — რატომ ჰვარტლავს ასე
ზეცას?

განრისხებულ ღმერთებს უნდოდათ
კაცთა მოღვაძის საბოლოოდ მოსპობა,
მაგრამ ტიტლაკახუანმა დაიყოლია და
გაღარჩენილთა შენდობა გამოსთხოვა.

ბიბლიაც ხომ ასევე მოგვითხრობს:
წარღვნის შემდეგ ნოემ ცეცხლი დააგუ-
ნო და სწორედ სამსხვერპლოს დაწვის

სუნით შეიტყო ღმერთმა, რომ კაცნი
გაღარჩენილიყვნენ.

მაგრამ ბიბლიური მითები გამომდი-
ნარეობს უფრო ადრინდელი, სახელ-
დობრ — ბაბილონური წყაროებიდან.
ამჯერად ანალოგია კიდევ უფრო გან-
საიგივრებელია. წარღვნის შემდეგ
ღმერთები სამსხვერპლოს სუნზე „შე-
მოკრბენ მსგავსად ბუშთა“. ამ სუნით
მათ შეიტყეს, რომ ვიღაც კაცი ცოლი-
თურთ გადაარჩენილა. განრისხებულმა
ღმერთებმა მათი მოკვლაც გადაწყვი-
ტეს. ცოლ-ქმარი მხოლოდ იმან გადაარ-
ჩინა, რომ მათ გამოესაჩრაა ეა, ის
ღმერთი, რომელმაც მანამდე მოსალოდ-
ნელი წარღვნის ამბავი აუწყა მათ.

ბიბლიურმა ნოემ იმის შესატყობად —
წარღვნა დასრულდა თუ არაო, კილობ-
ნიდან სამჯერ გამოაფრინა მტრედი.
როცა მტრედი მობრუნდა და ნისკარ-
ტით ზეთისხილის რტო მოიტანა, ეს
იმის ნიშანი იყო, რომ წყალმა დაკლება
დაიწყო. ასევე იქცეოდნენ წარღვნის
შესახებ ამერიკაში შემორჩენილ თქმუ-
ლებათა გმირები, რომლებზეც მოგვი-
თხრობენ ვესტ-ინდოეთისა და მექსიკის
ინდიელები.

თითქმის ორი ათასი წელია, რაც
ბიბლიის მკითხველნი ახსენებენ ცისარ-
ტყელას, რომელიც ღმერთის ბრძანე-
ბით წარღვნის დასრულების ბუწყებ-
ლად გამოსახა ცაზე. მაგრამ როცა
არქეოლოგიური გათხრების დროს
ძველბაბილონური გილგამეშის ეპოსის
ტიქსტის შემცველი თიხის ფირფიტები
აღმოაჩინეს, ცხადი შეიქნა, რომ ცისარ-
ტყელას ლეგენდა ამ ეპოსიდან ყოფილა
ნასესხები.

მაგრამ რატომაა, რომ ამერიკულ
საღვთო წიგნებშიც ნათქვამია — ინკე-
ბის ღმერთმა, ნიშნად იმისა, რომ წარ-
ღვნის დასრულება გადაწყვიტა, ცაზე
ცისარტყელას შეიდფეროვანი თალი
აღმართაო? წიგნში, რომელსაც ეწოდე-
ბოდა ჩილამ ბალამ და რომელშიც მაიას
ხალხის ქურუმები წარღვნის შესახებ
ჩანაწერს ინახავდნენ, აგრეთვე ნათქვა-
მია: „ცაზე გამოსახა ცისარტყელა, რო-

მელიც იმის მაუწყებელი იყო, რომ ქვენიერებაზე ყოველივე მოისრა“.

მექსიკური და ძველბაბილონური თქმულებების მსგავსება უფრო სრულია, ვიდრე ამ უკანასკნელთა და ბიბლიისა. ეს გარემოება უფლებას გვაძლევს ვევარაუდოთ, რომ კავშირი კონტინენტებს შორის უშორეს ხანაშივე არსებულა, ჯერ კიდევ იმ დროს, როცა ბიბლია არც ყოფილა დაწერილი და ქრისტიანობაც არ ჩასახლელიყო.

ამასვე ადასტურებს ნიშანი ჯვარისა, რომელიც ატლანტიკის ორსავე მხარეს იყო ცნობილი. აწ უკვე გარკვეულად ითვლება, რომ ჯვარის სიმბოლო უძველესი, ქრისტიანობამდელი წარმოშობისაა. ჯერ კიდევ ეგვიპტურ მონუმენტებზე გვხვდება ეს სიმბოლო. ეგვიპტეში მას უცნაური სახელწოდება ჰქონდა — „ნილოსის გასაღები“. ეგვევ ემბლემა გამოისახებოდა ეგვიპტური მუმეების მეკრძზე. ხოლო როდესაც რომის ერთ-ერთმა იმპერატორმა 389 წელს მოძანა, შეემუსრათ მეკდარი ზღვის ნაპირას აღმართული კოლოსალური ქანდაკება ოზირისისა, ეგვიპტელმა ქურუმებმა პროტესტი განაცხადეს იმ საბაბთ, რომ ქანდაკებაზე მარადი სიცოცხლის სიმბოლო — ჯვარის გამოსახულება არისო. როგორც საიდუმლო ცოდნის ნიშანი, ჯვარი ცნობილი იყო ფინიკეელებისა და შემერებისთვისაც.

საინტერესოა თვალი გავადევნოთ მეორე რელიგიური სიმბოლოს — „ფრთოსანი დისკოს“ გავრცელებასაც. ძველ ეგვიპტეში მას ტაძრის შესასვლელს ზემოთ და კარიბჭეებზე ათავსებდნენ. ამ ნიშნით სიმბოლურად გამოისახებოდა ღმერთი ჰორუსი, რომელიც ფრინველის ან „ფრთოსანი დისკოს“ სახით სდევნიდა მტრულ საწყისს — გველისსახოვან ღვთაებას სეთჰს. ამ სიმბოლოს ფარულ, მისტიურ მნიშვნელობას ჩვენ კიდევ შევხვებით, ხოლო ამჟერად სხვა რასმე მივაქცევთ ყურადღებას: თურმე ამ სიმბოლოს ტაძრის შესასვლელის თავზე ათავსებდა სულ სხვადასხვა ხალხი; კერძოდ, ასირიელე-

ბი, მაია, ბაბილონელები, პოლინეზიელებიცა და ხეთებიც.

ამასთან, „ფრთოსანი დისკო“ ყველგან (ბაბილონშიც, ეგვიპტეშიც, ინდოეთშიც, ამერიკაშიც და პოლინეზიაშიც) ერთსა და იმავეს ნიშნავდა: „სიცოცხლის მომნიჭებელი, სიცოცხლის დამცველი, სიცოცხლის მტერთა დამორგუველი“ საწყისი. ამ სიმბოლოს სამშობლოდ ეგვიპტე ითვლება. მაგრამ როგორ გაუყვა ეს დისკო სამოგზაუროდ დედამიწის გარშემო? ეს უკვე აღარ ვიცით.

მაიას ძველი იმპერიის ტერიტორიაზე, ქალაქ ჩიჩენ-იტიკაში არის ტაძარი ღვთაება კუკულკანისა, რომელიც, როგორც თქმულებები გადმოგვცემენ, აღმოსავლეთიდან, ზღვის გაღმა მხრიდან მოსულა. მას მიუმაღლებია მაიას ხალხის წინაპრებისთვის კანონებიცა და ცოდნაც, შემდეგ კი ისევ თავის უცნობ სამშობლოში გაბრუნებულია. ეგვიპტურ სარიტუალო ნაგებობათა მსგავსად, კუკულკანის ტაძარი ზუსტად ორიენტრებულია ქვეყნის მხარეების მიმართ. მისკენ მიემართება ქვის ოთხი განიერი კიბე, რომელთაგან თვითღული 365 საფეხურს შეიცავს. ტაძრის ტერასები დაყოფილია 18 სექციად, რაც მაიას კალენდრის თვეების რიცხვს შეესაბამება. ყოველ საფეხურს, ყოველ ბაქანს თუ შევრილს, ისევე როგორც ძველ ეგვიპტეში, გარკვეული სიმბოლური მნიშვნელობა ჰქონდა.

სიტყვამ მოიტანა და კალენდრის თაობაზე უნდა ითქვას: მაიას წელიწადი შედგებოდა 360 დღისაგან, რომლებსაც ემატებოდა ხუთი უბედური ანუ უღმერთო დღე. ამ ხუთი დღის მანძილზე კანონებს აღარ იცავდნენ, შეეძლოთ ვალიც არ გაესტუმრებინათ, აგრეთვე ერთიმეორე მოეტყუებინათ... ზუსტად ასეთივე ჩვეულება ჰქონდათ ძველ ეგვიპტეში, ბაბილონსა და ინდოეთში.

ატლანტიკის ორსავე მხარეს გავრცელებული თქმულებები და მითები ამტ-

ა. გორბოვსკი

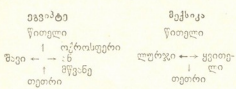
ისტორიის ძველთაძველი გამოცანები და ასალი ჰიპოთეზები

კიცებენ, სამყაროს ისტორია ოთხ პერიოდად (საუქუნედ) იყოფა, ამასთან, კაცობრიობა ახლა მეოთხე პერიოდში ცხოვრობსო. ყოველ პერიოდს თავისი ფერი აქვს. აი, როგორ ჰქონდათ წარმოდგენილი სხვადასხვა ხალხებს ფერთა ცვალებადობა პერიოდების მიხედვით.

	I	II	III	IV
ბერძნები	ყვითელი	თეთრი	წითელი	შავი
კელტები	თეთრი	წითელი	ყვითელი	შავი
მედიები	თეთრი	ყვითელი	წითელი	შავი
მაია	თეთრი	ყვითელი	წითელი	შავი

როგორც ხედავთ, ინდუსთა და მაიას ხალხის ფერები სავსებით ემთხვევა ერთმანეთს.

მსოფლიოს ყველა ხალხის რელიგიური ტრადიციის მიხედვით, ქვეყნიერების ოთხივე მხარეს თავ-თავისი ფერი აქვს. ამას ჩინეთშიაც შენიშნავენ, იაპონიაც, ეგვიპტეშიც და ამერიკაშიაც. და იმაგვრადაც ერთმანეთს ყველაზე მეტად შეესატყვისება ოკეანით გაყოფილი ქვეყნები — ეგვიპტე და ძველი მექსიკა.

ცრურწმენებშიც ძნელი არაა საოცარი ანალოგიების შემჩნევა.

კატა რომ პირის დაბანას დაიწყებდა, მაიას ხალხის მოხუცი ქალები, სწორედ ისევე, როგორც ძველ რუსეთში სჩვეოდათ, იტყოდნენ ხოლმე: სტუმრები მოვლენო. დასავლეთ ევროპაშიც და რუსეთშიც საღამოხანს დაგვა ავის მომასწავებლად ითვლებოდა. მაიას ხალხსაც სწორედ ასეთი ცრურწმენა ჰქონდა. ხოლო თუ მაიას სიზმარში კბილი მოსძვ

ვრებოდა, ნათესავის ან მახლობელი ადამიანის სიკვდილს ელოდა ხოლმე. ევროპაში გამოცემულ სიზმრის ამხსნელ წიგნებშიც ეს სიზმარი ასევე იყო განმარტებული.

მხოლოდ დამთხვევებია? არა, მხოლოდ დამთხვევები არ უნდა იყოს. დამთხვევები ხომ ისეთ სფეროებშია საგულებელი, სადაც მოვლენათა კავშირის ლოგიკური ახსნა შეიძლება. ხოლო რატომაც, მაგალითად, რომ მაიას ხალხსაც და ევროპელებსაც „13“ განსაკუთრებულ, მისტიურ რიცხვად მიაჩნიათ?

კონტაქტების კვალი ხალხთა სულიერი ცხოვრების სფეროში კი არ შემორჩენილა მხოლოდ. ოდესღაც არსებული კავშირის მატერიალური საბუთებიც მოიპოვება. პომპეის ფრესკებზე გამოსახულია „Anona squamosa“-ს და ანანასის ნაყოფი, ამ ხეხილების სამშობლო კი მხოლოდ და მხოლოდ ტროპიკული ამერიკაა. ამის შესახებ წერს ცნობილი არქეოლოგი ჯ. ფ. კარტერი, რომლის წიგნი „ტუტან-ჰამონის აკლდამა“ ამ ცოტა ხნის წინათ რუსულადაც გამოიცა.

ხსენებული კონტაქტების დამადასტურებელი ფაქტები თვით ამერიკაშიაც აღმოჩნდა. ასე, ერთ ძველ სამარხში იპოვნეს თავი მცირე ზომის ქანდაკისა, რომელიც, სპეციალისტთა მტკიცების თანახმად, უძველეს რომაული წარმოშობის უნდა იყოს. 1918 წელს ტენესის შტატში (აშშ) ორი მეტრის სიღრმეზე იპოვნეს ჩვენი წელთაღრიცხვის II საუკუნის რომაული მონეტა, ხოლო ვენესუელის სანაპიროზე I-IV საუკუნეთა რომაული მონეტების მთელ საგანძურს წააწყდნენ.

მინ აღმოაჩინა ამერიკა?

1492 წელს მისი უდიდებულესობის ესპანეთის მეფის აღმირალმა ქრისტეფორე კოლუმბმა ხანგრძლივი მგზავრობის შემდეგ ხელმწიფის დროშა ააფრიალა მის მიერ აღმოჩენილ მიწაზე. ჩვეულებრივ ამით იწყება ამერიკის აღმოჩენის ისტორია. დიდხანს მიაჩნდათ,

რომ ეს ასე იყო, სახელმძღვანელოებშიც ასევე ეწერა ხოლმე.

ახლა უკვე ცნობილია, რომ ჩრდილოეთ ამერიკაში ნორმანთა დიდ-დიდი დასახლებები არსებულა. კოლუმბის წინამორბედის სახელიც კი ვიცით. ეს ყოფილა ვიკინგი ერიკი, მეტსახელად

წითური. თავისი სამშობლოდან — ირლანდიიდან სამი წლით განდევნილმა ერიკმა გემი აღჭურვა და ჩამავალი მზის კვალდაკვალ დასავლეთით გაემგზავრა. გამომშვიდობებისას მეგობრებს დაუბარა — თუ ოკეანის გადაღმა დასასახლებელი მიწები მოვიძიე, აუცილებლად დავბრუნდები თქვენს წასაყვანადო.

ერიკი იყო გრენლანდიაში, ისლანდიაში და 982 წელს განაგრძო გზა დასავლეთით, იქითკენ, სადაც თბილი დინება ცივს ხედება და ნისლის განუქვრეტელ კედელს ქმნის. და მან მაინც მიაღწია მიწას, რომელსაც ეძებდა. მალე ეს ამბავი მის სამშობლოშიც შეიქნა ცნობილი.

ოცდაათი წლის შემდეგ კი ისლანდიელი ვაჟარი გუდლეიფი იყო ამ მხარეში და მას უკვე ხალხმრავალი დასახლებები დაუხვდა. მეცხოვრებნი ირლანდიურ ენაზე მეტყველებდნენ. ამ ხალხს არ სურდა, რომ მათი თავშესაფარი ადგილის ამბავი ოკეანის გაღმელ დიდკაცებს შეეცუთ. „მათ თავიანთი კანონები აქვთ, — წერდა გუდლეიფი, — უცხო ხალხს ან მონებად აქცევენ, ანდა კლავენ“.

ჩვენს დრომდე მოაღწია რამდენიმე რუკამ, რომლებითაც სარგებლობდნენ ნორმანები ამერიკისკენ მგზავრობისას.

ოკეანის გადაღმა მგზავრობის მოგონებები ნორმანთა ფოლკლორმაც შემოინახა. ამ მგზავრობათა ამბავი ნახსენებია 60 საგაში, ეპიკურ პოემებში, რომლებსაც მოხეტიალე მომღერლები — ბარდები ამღერებდნენ ხოლმე.

XV საუკუნის დამდეგს ევროპას ქამის ეპიდემია მოედვა. 1402 წლისთვის ამ სნეულებით მარტო ისლანდიაში მოსახლეობის ორი მესამედი ამოწყდა. დაახლოებით ამავე დროისთვის შეიტანეს ქამი ამერიკაში. თავი რომ გადაერჩინათ, ნორმანებმა ქვეყნის სიღრმეს მიაშურეს; ვინც გადაარჩა, იროკეზულ ტომებს შეერია.

მაგრამ ამითაც არ ამოიწურება ამერიკის „აღმოჩენის“ ისტორია. ნორმანებზე ბევრად უფრო ადრე ამერიკაში კელტები იყვნენ. მათს დასახლებას

უწოდებდნენ ვიტრამანალენდ — თეთრი ადამიანების მიწაო. ჩვენს წელთაღრიცხვამდე III საუკუნიდან აქ გადმოსახლება დაიწყო იმ ხალხმა, ვინც კელტების გვარის ბელადთა და მეომარ დიდებულთა უღელს ველარ უძლებდა. წელიწადში ერთხელ, გაზაფხულზე, ვიტრამანალენდის მწვანე ნაპირებს გემები მოადგებოდა და თან გადმოსახლებულთა ახალი ნაკადი მოჰყავდა, სამშობლოს ამშები მოჰქონდა.

მაგრამ ერთ გაზაფხულზე გემები აღარ გამოჩენილა. არც მომდევნო გაზაფხულზე მოსულა ვინმე. წლები გადიოდა, ახალი თაობები იზრდებოდნენ და მათ მხოლოდ ხანდაზმულთა მონათხრობით იცოდნენ, რომ სადღაც შორს არის ქვეყანა, საიდანაც მათი უფროსი თანამემამულენი გამომგზავრებულან ოდესღაც. გადასახლებულნი თანდათანობით ადგილობრივ მკვიდრ ტომებს შეერივნენ. და როცა ათი საუკუნის შემდეგ ამერიკის ნაპირებთან ხელახლა გამოჩნდა ევროპიდან ჩასული გემები, კელტების შთამომავლებმა, რომლებიც დიდი ხანი იყო ალგონკინებს შერეოდნენ, ველარ იცნეს თავიანთი უახლოესი ნათესავები — ნორმანები. მათ ვერც კი შეიტყეს, თუ რა მოხდა, რატომ აღარ გამოჩენილა გემები ევროპის მხრიდან.

მოხდენით კი ის მოხდა, რომ ჩვენს წელთაღრიცხვამდე 56 წელს რომაელთა ფლოტმა იულიუს კეისრის მეთაურობით გაანადგურა კელტების ფლოტილია. ამ დამარცხების შემდეგ კელტებმა ზღვაოსნობას თავი დაანებეს.

დასავლეთით მიმავალი დიდი გზის ამბავი ძველმა ბერძენმა და რომაელმა ისტორიკოსებმაც იცოდნენ. ასე, კლავდიუს ელიანუსს თავის „სხვადასხვა ისტორიებში“ მოაქვს ნაწყვეტი ცნობილი ათენელი ორატორის იზოკრატეს მოწაფის თეგორიმპუსის წიგნიდან: „ეგროპა, აზია და ლიბია (აფრიკა) ოკეანით გარშემორტყმული კუნძულებია. მათ

ა. გორბოვსკი

ისტორიის ძველთაძველი გამოცანები და ახალი ჰიპოთეზები

გადაღმა უზარმაზარ სივრცეზე გადაჭიმული კონტინენტი. იქ არის დიდი ქალაქები. იქაური კანონები და ადათები ჩვენებურისგან დიდად განსხვავდება... იმ ქვეყნის მიწაში აურაცხელი ოქრო და ვერცხლია, რომლებსაც იქაური მკვიდრნი უფრო ნაკლებად აფასებენ, ვიდრე ჩვენ ვაფასებთ რკინას...“ შემდეგ იგი წერს — ოკეანის გადაღმა მდებარე იმ კონტინენტს მკვიდრნი რკინის იარაღით არ სარგებლობენო.

როგორც ვიცით, ეს აღწერილობა სავსებით შეესაბამება იმას, რაც ევროპელებმა იხილეს ამერიკაში.

საზღვრანთქმულ რომაელ ორატორს ციცერონსაც სწამდა ამ კონტინენტის არსებობა და ამბობდა — რომაელებისთვის ცნობილი სმელეთი მასთან შედარებით მხოლოდ მცირე კუნძულიაო.

ოლონდ, ეტყობა, არც რომაელები ყოფილან პირველნი იმათგან, ვისაც ატლანტის ოკეანე გადაუსერავს ოდესმე. პირველნი კართაგენელები და ფინიკიელები იყვნენ. ამ მოგზაურობის ამბის გაგება შესაძლოა პლინიუსის თხზულებაში არსებული ნაწყვეტებით და აგრეთვე „საკვირველ ამბავთა წიგნით“, რომელიც არისტოტელის კალამს მიეწერება. ხოლო ისინი, თავის მხრივ, კართაგენულ წყაროებს დაესესხნენ ამ ცნობებს.

„საკვირველ ამბავთა წიგნში“ საუბარია კართაგენელთა ხომალდებზე, რომლებიც ნავსადგურ გადისიდან გაემართნენ შორეულ დასავლეთში, ოკეანის გადაღმა მდებარე მიწებისაკენ. გზად ისინი წყალმცენარეებით მდიდარ ზღვაში, როგორც ჩანს, სარგასის ზღვაში მოხვედრილან.

ზოგიერთი მეცნიერი ვარაუდობს, ფინიკელებმა თავის დროზე ამერიკა წყნარი ოკეანის მხრიდანაც აღმოაჩინესო. ასე, ლინვვისტმა დ. მაკდონალდმა ოკეანის ხალხთა მეტყველებაში ფინიკიური ენის კვალს მიაგნო. ამასვე ადასტურებს ძველი დროის ცნობილი ისტორიკოსის იოსებ ფლავიუსის ცნობა, რომელშიც ნათქვამია — ბიბლიური მეფის სოლომონის გემებმა, რომლებ-

ზეც ფინიკიელი მეზღვაურები იყვნენ, მაღაის არქიპელაგამდე მიაღწიესო. ამის საფუძველზე ზოგიერთი მეცნიერი, კერძოდ, პროფესორი ელიოტ სმიტი ფიქრობს, რომ ამ ფინიკიური მოხეტიალე ფლოტილების მეზღვაურთა შთამომავალნი პოლინეზიის კუნძულებზე უნდა დამკვიდრებულიყვნენ.

მრავალი მეცლევარი სწორედ ამ გარემოებით ხსნის წყნარი ოკეანის კუნძულების „თეთრკანიან მკვიდრთა“ წარმოშობას. „რამდენადაც სხვა ადგილებში მათს საქციელს გავითვალისწინებთ, — წერს ე. სმიტი, — უფლება გვაქვს ვივარაუდოთ, რომ ფინიკიელები პოლინეზიაში ერთი კუნძულიდან მეორეზე გადადიოდნენ და რაკი იქ ვერც ოქროს პოულობდნენ და ვერც მარგალიტებს, არ ცხრებოდნენ და გზას განაგრძობდნენ... მათგან ყველაზე ფხიანნი და ენერგიულნი სულ უფრო შორს მისცურავდნენ, ვიდრე ძველი მსოფლიოს ცივილიზაციის პიონერებად არ მოეგლინენ ამერიკას“.

ლინვვისტურსა და ისტორიულ მონაცემებზე დაფუძნებულ ამ ჰიპოთეზას მხარს უჭერს ჰიპოთეზა ალექსანდრე მაკედონელის უკვალოდ დაკარგული ფლოტისა.

სიკვდილამდე ცოტა ხნით ადრე, ძველი წელთაღრიცხვით 323 წელს, ალექსანდრე მაკედონელმა სპარსეთის ყურის მიდამოებში შეყარა ხუთი ათასი ლევანტელი და ბერძენი ხურო და მეზღვაური და უბრძანა, აეგოთ უზარმაზარი, რეაასი გემისაგან შემდგარი ფლოტი. ჩვენ ვიცით, თუ რა ბედი ეწია ალექსანდრე მაკედონელის სიკვდილის შემდეგ მის ვეებერთელა, ხმელთაშუა ზღვიდან მდინარე ინდის ნაპირებამდე გადაჭიმულ იმპერიას; ვიცით მის მხედართმთავრებსა და ნაცვლებს შორის ამტყდარი ინტრიგებისა და ბრძოლის ამბავი; ძნელი არაა დავადგინოთ, თუ რა შეემთხვა მის არმიას თუ ცალკეულ რაზმებს. მაგრამ ვერსად, ვერც ერთ ქრონიკაში ერთ სიტყვასაც ვერ ვიპოვნით იმ ხუთი ათასი კაცისა და მათ მიერ აგებული ფლოტის შესახებ. ცნობილია

მხოლოდ, რომ ისინი სამშობლოში აღარ დაბრუნებულან. ხალხიცა და გემებიც უკვალოდ გაქრნენ.

საით შეეძლო გემებით გამგზავრება ალექსანდრე მაკედონელის ხალხს? არაბეთის ნახევარკუნძულის გასწვრივ, სამხრეთ-დასავლეთით ისინი ვერ წავიდოდნენ. წელიწადის იმ დროს, როდესაც ალექსანდრე მაკედონელი მოკვდა, იმ მიდამოებში მჭროლავე ქარები ამგვარ მოგზაურობას ხელს შეუშლიდა. გარდა ამისა, ეს გზა აუთვისებელი იყო, სანაპიროზე ნავსაყუდარები თითქმის არც მოიძებნებოდა, ანუ რომ წყლის მარაგს მოგზაურნი ვერსად შეივსებდნენ.

ყველაფერი ამას მეტყველებს, რომ ეს ფლოტილია აღმოსავლეთისკენ წასულა. იქ, ინდოეთისა და ინდონეზიის ნავსადგურებში, სადაც მრავალი გემი იყრიდა თავს, მეზღვაურებმა ალბათ ყური მოჰკრეს, მზის აღმოსავლის მხარეს ვრცელი და ოქროთი მდიდარი ხმელეთი არისო გადაჰიმული.

ძველი ამერიკის ტაძრებში დაცულ ზოგიერთ ნახატზე გამოსახულია თეთრკანიანი, წვეროსანი ხალხი, რომელთა თავსარქმელი ძალზე ჩამოგავს ალექსანდრე მაკედონელის დროინდელ ბერძენ მეომართა მუზარადებს.

საინტერესო რასმე წააწყდა ცნობილი მოგზაური კაპიტანი კუკი. წყნარი ოკეანის კუნძულების მკვიდრთა ნაევებს სამკუთხა, ანუ, როგორც ის უწოდებდა, „ლათინური“ იალქნები ჰქონდა გაკეთებული. ამგვარი იალქნების წყალობით მათი ნაევი ქარის წინააღმდეგ თავად კუკის ნაევებზე უფრო სწრაფად მიცურავდა. მანამდე ეგონათ, „ლათინური“ იალქანი მხოლოდ ხმელთაშუა ზღვაშია გავრცელებულიო. გამოიჩვენა, რომ ამ ტიპის იალქანი (მასვე ხმარობდნენ

ალექსანდრე მაკედონელის მეზღვაურები) ინდოეთისა და წყნარი ოკეანეების სწორედ იმ მიდამოებში ყოფილა გავრცელებული, სადაც უნდა გაეცლო ამერიკისკენ მიმავალ უკვალოდ დაკარგულ ფლოტილიას.

სულაც არაა დაუჯერებელი ამბავი, რომ აზიიდან წასულ ხომალდებს ოდესღაც წყნარი ოკეანე გადაეცურათ. მაგალითად, ძველი ინდოელი ჩინებული მეზღვაურები იყვნენ და ერთობ შორ მანძილზეც დაცურავდნენ ხოლმე. ჩვენნი წელთაღრიცხვის IV საუკუნეში ინდოეთს ნამყოფი ჩინელი მეცნიერი წერდა — სამშობლოში იმ გემით დავბრუნდი, რომელსაც 200 მგზავრი და მეზღვაური მოჰყავდაო. მამასადამე, ეს გემი გაცილებით დიდი ყოფილა იმ გემებთან შედარებით, რომლებიც ათასი წლის შემდეგ კოლუმბი გაემგზავრა ამერიკის ნაპირებისკენ.

სამხრეთ ამერიკის აღმოსავლეთ სანაპიროს მცხოვრებლებსაც შემორჩენილ გადმოცემა, რომ ზღვის მხრიდან მათთან ვილაც ხალხი ჩასულა. და არც ის ამბავი შეიძლება იყოს შემთხვევითი, რომ ცნება „ნავი“ მაიას ხალხშიც და სამხრეთ ინდოეთშიც აღინიშნებოდა ერთი სიტყვით — „კატამარან“.

ჩინური წყაროებიც ადასტურებს, რომ ჯერ კიდევ ჩვენი წელთაღრიცხვის V საუკუნეში ჩინეთიდან წასულ გემებს ამერიკის ნაპირებამდე მიუწვდევიათ. აღმოსავლეთის მხარეს, 20 ათასი ლის სიშორეზე მდებარე ამ მატერიკს ჩინელები ფუ-სანგს უწოდებდნენ.

ასე რომ ძველად ამერიკასა და აზიას შორის, ისევე როგორც ევროპასა და ამერიკას შორის, კონტაქტი კარგად მოგვარებული ყოფილა. ამას ადასტურებს აგრეთვე მრავალი ნაპოვნი ძველი.

წყნარი ოკეანის გზა

გასული საუკუნის ფრანგმა მკვლევარმა ანრი მიუმ კამბოჯის ჯუნგლებში ყველასგან დავიწყებული ვეება ქვის ქალაქი, სასახლეებითა და მონასტრებით მდიდარი ქალაქი აღმოაჩინა.

ნა. შემდგომში მეცნიერებმა შენიშნეს, რომ ძველი კხმერების არქიტექტურა

ა. გორბოვსკი

ისტორიის ძველთაძველი გამოცანები და ახალი ჰიპოთეზები

საოცრად ჰგავდა მათგან ათეული ათასი კილომეტრით დაშორებული, ცენტრალურ ამერიკაში მცხოვრები მაიას ხალხის არქიტექტურას.

ასე, მაგალითად, ორი ტაძარი მაიასი და ძველი კსმერებისა — ზოგიერთი მკვლევარის აზრით, იმდენად ჰგავს ერთმანეთს, ლამის ერთიმეორის ასლად მივიჩნიოთ. ან კიდევ ორი მსგავსი გამოსახულება წყალში ჩაყვინთული ღვთაებისა. ერთი მათგანი მაიას ტაძრის კედლის გამოსახულებაა, მეორე — ძველ ინდონეზიურ მანუსკრიპტზე ხატია. ცხადია, ერთ-ერთი მათგანი მეორის ასლია, ან ორივე ნასესხებაა რომელიმე საერთო, ჩვენთვის დღემდე უცნობი წყაროდან.

ჩრდილოეთ და სამხრეთ ამერიკასა და ოკეანის კუნძულებზე შეიძლება გენახათ ერთი და იგივე საყოფაცხოვრებო საგნები, რომელთა მსგავსი ქვეყნიერების სხვა რაიონებში არ მოიძებნება. ეს არის, მაგალითად, ლასო და ისრის სატყორცნი ჩასაბერი მილები. ერთიმეორეს ჰგავს საოჯახო ნივთები, სახლები, საკრავები. ერთნაირია აგრეთვე მრავალი წეს-ჩვეულება — ცრემლის მოდენათ მისაღება, წყალქვეშა ქვებისა და მეჩენის ასაქცევად ნავის ცხვირზე თვალის მიხატვა და სხვ.

რელიგიის ისტორიის მრავალი მონაცემიც ადასტურებს აგრეთვე, რომ აზიასა და ამერიკას შორის ოდესღაც კავშირი არსებულა. მაგალითად, ერთგადარჩენილ ძველ მექსიკურ ხელნაწერზე გამოსახული სურათი — ცოდვილი სულის განსჯა — თითქმის ზუსტი ასლია იმისა, რაც დახატულია ძველ იაპონურ ტაძრებში დაცულ გრაგნილებზე. ორსავე შემთხვევაში სულმა მდინარე უნდა გადალახოს, თუ-ეს მოახერხა, უნდა გაიაროს ორ მთას შუა, რომლებიც ერთდება ხოლმე, მერე ბასრი სამართებლებით მოფენილ მთაზე უნდა ავიდეს. ამის შემდეგ ამოვარდება ძლიერი ქარი, რომელიც მრავლის უმრავლესს ალესილ დანას მოაქანებს ჰაერში.

სამხრეთ ამერიკაში, დღევანდელი პერუსა და არგენტინის ტერიტორიაზე, გავრცელებულია ქათმის განსაკუთრებული ჯიშის, რომელმაც ლურჯი ფერის კვერცხი იცის. ამგვარი ქათამი იაპონიის გარდა მსოფლიოში სხვაგან არსად მოიძებნება. მართალია, ახლაც ზდება ხოლმე, რომ დინება ამერიკის ნაპირებზე იაპონელ მეთევზეთა ბადეების ტივტივებს გარიყავს, მაგრამ მსგავს შემთხვევებს ქათმებთან არავითარი კავშირი არა აქვს, რადგან, როგორც მოგვხსენებთ, ამ ფრინველებმა ცურვა არ იციან. მხოლოდ ადამიანს შეეძლო მათი გადაყვანა მრავალი ათასი კილომეტრის სიშორეზე.

ევროპელებმა ამერიკაში ნახეს ტყბილი კარტოფილი — ბატატი, რომელიც აღმოჩნდა აგრეთვე წყნარი ოკეანის კუნძულებზე. ბატატი ბოლქვებით მრავლდება. იმის თქმა, რომ იქნებ ოდესღაც რამდენიმე ბოლქვი წყალში მოყვა და მერე მდინარეებამ ამერიკაში გარიყავ, არ შეიძლება: ბატატი ძალიან სწრაფად ფუჭდება. საგულისხმოა, რომ ამერიკაში, ანდების რაიონში, ბატატს ეწოდება „კუმარ“, ხოლო პოლინეზიაში — „კუმარა“.

მარკო პოლომ XIII საუკუნის ჩინეთში საინტერესო ჩვეულება გაიცნო. როცა რომელსამე ოჯახში ბავშვი დაიბადებოდა, მამამისი ახალშობილს ისე მიუწვევბოდა ხოლმე, თითქოს თავად ყოფილიყოს მშობიარე. ამ დროს მის ცოლს საკაცო საქმეებისთვის უნდა მიეხედა ოჯახში. მაქს მიულერის ცნობით, ამგვარი ჩვეულება XIX საუკუნეშიც კი იყო შემორჩენილი. „როგორც კი ახალშობილის დედა იმდენად მომაგრდება, რომ ლოგინიდან ადგომას შეიძლებს, ბავშვის მამა თვითონ წვება ლოგინში და ნაცნობთაგან მოლოცვას ღებულობს“, — წერდა მაქს მიულერი.

მსგავსი ჩვეულება ჰქონდათ ორსავე ამერიკაში.

ოღონდ ესაა, ამჯერად ძნელი დასადგენია — რა გზით მიემართებოდა ეს უცნაური ტრადიცია და რომელი მიმარ-

თულებით გადასერა ოკეანე — ამერიკიდან აზიისკენ წამოვიდა, თუ აზიიდან ამერიკისკენ. თუმცა ისიც შესაძლოა, რომ ატლანტის ოკეანის გავლითაც მოხვედრილიყოს ამერიკაში. გამოირკვა, რომ ძველად ამგვარი ჩვეულება ევროპაშიც ყოფილა გავრცელებული. ჩვენს წელთაღრიცხვამდე I საუკუნეში მცხოვრები დიოდორე სიცილიელი წერდა — კორსიკაზე ოჯახში ბავშვი რომ დაიბადება, დედას ყურადღებას არ აქცევენ, მამას კი ლოგინში ჩააწვენენ და ავადმყოფივით თავს დასტრიალებენო.

საინტერესო ცნობებს გვაწვდის მედიცინა. ასე, სამხრეთ ამერიკაში გავრცელებულია კუჭ-ნაწლავის ისეთი პარაზიტი, რომელიც მხოლოდ ინდონეზიასა და პოლინეზიაში გვხვდება. ამერიკასა და ოკეანიაში, ევროპისაგან განსხვავებით, ტიფი ტილს კი არ გადააქვს, არამედ თავგებს. თავგები კი მხოლოდ ადამიანის დახმარებით თუ გადალახავდნენ ოკეანეს.

აი კიდევ ენათმეცნიერთა მიერ მოპოვებული ცნობები. ფრანგმა მკვლევარმა პოლ რივემ სამხრეთ ამერიკის ჩონის ჯგუფისა და ავსტრალიის ზოგიერთი ტომის ენებში, აგრეთვე კალიფორნიაში მცხოვრებ ინდიელთა და ინდონეზიურ ენებში პარალელები აღმოაჩინა. ამერიკის ჩრდილოეთში მცხოვრებ ესკიმოსთა ენას მრავალი რამ აქვს საერთო ენების ურალურ ოჯახთან. ხოლო ინდიელთა ზოგიერთი ტომის ენა ჩინურ-ტიბეტურს უახლოვდება.

მკვლევარი ბანკოფტი თავის მრავალტომიან შრომაში აღნიშნავს, დიალექტი „ჩინუკი“ მრავალ იაპონურ სიტყვას შეიცავსო. მისი აზრით, ეს იმის შედეგია, რომ უძველეს დროს ამერიკის სანაპიროს იაპონური გემები უნდა სწევოდნენ.

ინკების სახელმწიფოში ოფიციალურ ენად კეჩუას ტომის ენა ითვლებოდა. განცვიფრებულმა ლინგვისტებმა აღმო-

აჩინეს, რომ ამ ენაში ათასზე მეტი ძირი სანსკრიტული (ძველინდური) წარმოშობის ყოფილა. ეს სიტყვები კეჩუას ტომს შეეძლო ინკებისგან შეეთვისებინა. როგორც ცნობილია, ინკები რაღაც საიდუმლო, მხოლოდ მათთვის გასაგებ ენაზე ლაპარაკობდნენ.

კეჩუა	სანსკრიტი
ლაპი (სიმღერა)	ლაპ (ლაპარაკი)
მან-ნა (არა)	მა-ნა (არა)
ნანა (და)	ნანდა (და)
პაქშა (მთვარე)	პაქსა (სავსე მთვარე)
პუტუ (ზღვის ნიჟარა)	პუტა (ზღვის ნიჟარა)
რუდანი (დაწვა)	რუ (ცეცხლი)
სორო (მათრობელა სასმელი)	სურო (მათრობელა სასმელი)
უმა (თავი)	უმა (გონება, გეჟა)
ჰანა (შავი)	ჰანა (შავი)

გასული საუკუნის ესპანელი მკვლევარის ვინსენტ ფიდელ ლოპესის აზრით (მან მსგავსი ანალოგიების ვრცელი ლექსიკონი შეადგინა), კეჩუას ენაში ათასზე მეტი სანსკრიტული ძირი მოიძებნება.

პირენეის ნახევარკუნძულზე ცხოვრობენ ბასკები. ოდესღაც მათს წინაპრებს — იბერიელებს მთელი პირენეის ნახევარკუნძული ეჭირათ. მათი ენა, სამხრეთ ინდოეთში მცხოვრები დრავიდების ენის მსგავსად, მსოფლიოს არც ერთ ენას არ უკავშირდება. ერთადერთი, რაც იბერიელთა ენას სხვა ენებს აახლოებს, მისი სტრუქტურაა. ამასთან, რაგინდ საკვირველიც უნდა იყოს, აახლოებს არა ევროპულ ენებს, არამედ ამერიკელ ინდიელთა ენებს.

საკვირველი არაა, რომ ამერიკის ზოგიერთი ხალხისა და სხვა მატერიკების ხალხთა ენების თუ კულტურის სიახლოვის მეტყველი მრავალი ფაქტი მკვლევარებს ხშირად ჩიხში მოაქცევს ხოლმე. მაგრამ ისტორიის გამოცანათა ამოხსნისთვის გზების ძიება არ წყდება. მეცნიერნი სხვადასხვაგვარ, მართალია,

ა. გორბოვსკი

ისტორიის ძველთაძველი გამოცანები და ახალი ჰიპოთეზები

ზოგჯერ ურთიერთსაწინააღმდეგო პიპოთეზებსა და თეორიებს აყენებენ. ასე, შვიდამდე სხვადასხვაგვარი თეორიაა წამოყენებული იმის დასამტკიცებლად, რომ ატმეების ცივილიზაცია აზიური წარმოშობისაო. ოთხი სხვა პიპოთეზა ამ ცივილიზაციის წყაროს

აფრიკაში ეძიებს, ხოლო ექვსი — ევროპაში. რასაკვირველია, ზემოთ ჩამოთვლილ თეორიებში არის სადავო მომენტებიც, მაგრამ ერთი რამ უეჭველია: არ შეიძლება გვერდი ავუაროთ მრავალ ფაქტს, რომლებიც უძველეს ხანაში ხალხთა შორის არსებულ კონტაქტებზე მიგვანიშნებენ.

ჩამძრული კუნძულები და მატერიკები

ოკეანის გადაცურვაზე ბევრად უფრო ხშირად ძველ ცნობებში მოიხსენიება ის ამბავი, რომ ჰერკულესის სვეტების დასავლეთით ზღვა გაუვალი შეიქნა. ასე, პლუტარქე წერდა — ატლანტიკა ძნელი გადასაცურია, რადგან ლაფით არისო სავსე. იქაური ზღვა, მისი სიტყვით, ჰაობივით საფლობი ყოფილა. დიდი ისტორიკოსი პეროდოტეც, ერთი მოგზაურის მიერ სპარსეთის მეფე ქსერქსესადმი მირთმეულ ცნობებზე დაყრდნობით, წერდა — ატლანტიკის გადაცურვა შეუძლებელია, ზღვა საფლობად დგასო. ამასვე წერდა არისტოტელე თავის „მეტეოროლოგიაში“. კიდევ მრავალი მსგავსი ცნობის მოტანა შეიძლებოდა.

საინტერესო ამბავია: 1947 — 1948 წლების ოკეანოგრაფიულმა ექსპედიციამ აღმოაჩინა, რომ ატლანტიკის ფსკერზე (კერძოდ, აზორის კუნძულებსა და ტრინიდადს შორის) მწვებარე შლამის თითქმის ოცდაათმეტრიანი ფენა ყოფილა დაღეჭილი.

რას უნდა გაეხადა ასე გაუვალი ატლანტიკა?

პლატონი წერდა — ოდესღაც ატლანტიკაში, ჰერკულესის სვეტებს იქით, ხმელეთი იყო. ეს ვეება კუნძული „მიწისძვრით ჩაიძირა და მის ადგილას დარჩა გაუვალი შლამი, რომელიც მეზღვაურებს აქედან ღია ზღვაში გასვლის საშუალებას არ აძლევს, ასე რომ ამის იქით ვერც მიდიან“. პლატონი იმომწმებდა ფილოსოფოს სოლონს, რო-

მელიც ეგვიპტეში იყო და ეს ამბები ეგვიპტელი ქურუმებისგან შეიტყო. ხოლო კრანტორი, ქალაქ სოლის მკვიდრი ბერძენი ფილოსოფოსი, მოგვითხრობს: ეგვიპტეში ყოფნისას ქურუმებმა მანახეს სვეტი, რომელზეც ატლანტის ოკეანეში ჩამძრული ვეება კუნძულის ისტორია იყო ჩაწერილიო.

ჩამძრული ატლანტიდის პრობლემის ირგვლივ მრავლის უმრავლესი სხვადასხვაგვარი პიპოთეზა წამოიჭრა და ვრცელი ლიტერატურა შეიქმნა — ატლანტიდის შესახებ უკვე 20 ათასზე მეტი ტომია დაწერილი. ამ პრობლემით გატაცებულ მკვლევართა უმეტესობა ცდილობს სხვადასხვა უძველეს წყაროებში მიაკვლიოს ცნობებს ატლანტიკის კუნძულის ჩამძრვის შესახებ.

ძველისძველი ცნობების თანახმად, ატლანტიდის გარდა ოკეანეში სხვა კუნძულებიც ყოფილა. მაგალითად, ბერძნულ მითოლოგიაში მოიხსენიება „ჰერაკლესის სვეტებიდან შორს დასავლეთით მდებარე“ რომელიღაც კუნძული ერთე. ბერძენი ისტორიკოსი მარსელიუსი ძველ ავტორებს იმომწმებს და წერს, რომ ატლანტის ოკეანეში ოდესღაც იყო 10 კუნძული, რომელთაგან სამი „ვეება ზომით გამოირჩეოდა: ერთი პლუტონს ეკუთვნოდა, მეორე — ამონს, ხოლო მათ შორის მდებარე — პოსეიდონს. ამ უკანასკნელის სივრცე ათას სტადიონზე ნაკლები არ იქნებოდა“.

მრავალი ძველი ისტორიკოსი და გეოგრაფოსი მოიხსენიებს დიდ კუნძულებს ურანოსს, კრონოსს და სხვებს,

რომლებიც მიწისძვრის შედეგად ჩაძირულა.

„ამბობენ, ჰერკულესის სვეტებს იქით ზღვაში კართაგენელებმა კუნძულს მი-
აგნესო, — ვკითხულობთ „საკვირველ
ამბავთა წიგნში“, რომელსაც არისტო-
ტელს მიაწერენ. — ამ კუნძულის ტყე-
ებში ყოველგვარი ხეები და საუცხოო
ხეხილი ხარობდა, იქ იყო სანაოსნო
მდინარეები, თავად კუნძული კი მრავა-
ლი ღღის სავალზე მდებარეობდა. რო-
დესაც დასავლეთ ოკეანეზე გაბატონე-
ბულმა კართაგენელებმა ნახეს, რომ მი-
წის ნაყოფიერებით და საამო პავით
მოხიბლული მრავალი ევაპრი თუ სხვა
ხალხი ხშირ-ხშირად მიეშურებოდა ამ
კუნძულისკენ, ხოლო ზოგიერთები კი-
დეც დაესახლენ იქ, შეფიქრიანდნენ —
ამ მიწების ამბავს სხვა ხალხებიც შე-
იტყობენ და ამას ხალხთა დიდ-დიდი
გადასახლება მოჰყვებაო. ამიტომ, კარ-
თაგენის იმპერია რომ არ დაზარალებუ-
ლიყო და ზღვაზე მისი ბატონობა სხვას
არ დარჩენოდა, კართაგენის სენატმა
გამოსცა დეკრეტი — სიკვდილით დას-
ჯილიყო ყველა, ვინც იმ კუნძულისკენ
გამგზავრებას გაბედავდა. ვინც უკვე და-
სახლებულიყო კუნძულზე, ისინი და-
ხოცეს“.

აი კიდევ სულ სხვაგვარი მოწმობა —
თავად ბუნების მოწმობა. ჯერ კიდევ
გასული საუკუნის დამლევს აზორის
კუნძულების აღმოსავლეთით ოკეანის
ფსკერზე იპოვნეს ისეთი კრისტალური
ლავა, როგორიც მხოლოდ ჰაერზე წარ-
მოიქმნება. წყალქვეშ რომ გაციებულ-
იყო, ამ ლავას სულ სხვაგვარი სტრუქ-
ტურა ექნებოდა.

ამ ცოტა ხნის წინათ შვედურ ქურ-
ნალ „იმერში“ დაიბეჭდა სტატია მეც-
ნიერ კოლბეს აღმოჩენის შესახებ. ამ
მეცნიერმა 3600 მეტრის სიღრმიდან
აიღო ატლანტის ოკეანის ფსკერის ნი-
მუში და შიგ იპოვნა ნაშთები ისეთი
წყალმცენარეებისა, რომლებიც მხო-
ლოდ და მხოლოდ მტკნარ წყალში შე-
იძლება ხარობდეს. ამ განსაცვიფრებელი
აღმოჩენის ასახსნელად თავისთავად

იბადება კითხვა — იქნებ იმ ადგილას
ოდესღაც ხმელეთი იყო?

გამოითქვა მოსაზრება, მომავალში
ატლანტის ოკეანის ფსკერი კვლავ ამო-
იწევსო. საინტერესოა აღინიშნოს, რომ
ამ უქანასკნელ ხანს ატლანტის ოკეანის
ფსკერის ცალკეული უბნები მართლაც
საკმაოდ სწრაფად იწევს მაღლა. 1924
წელს უეცრად გაიყდა კავშირი წმ.
ელენეს კუნძულსა და კეიპტაუნს შო-
რის. წყალქვეშა კაბელო კეიპტაუნიდან
ჩრდილოეთით 800 მილზე გამწყდარი-
ყო. ამ ადგილას ოკეანის სიღრმე სულ
რალაც 0,75 მილი აღმოჩნდა, მაშინ რო-
დესაც კაბელის გაყვანისას, 1899 წელს,
სიღრმე სამ მილამდე აღწევდა. ამრიგად,
სულ 25 წლის განმავლობაში ატლან-
ტიკის ფსკერმა ამ მონაკვეთზე 2,25 მი-
ლით ამოიწია.

წყნარი ოკეანის კუნძულების მცხოვ-
რებთა შორეული მოგონებებიც გვიდას-
ტურებენ ცნობებს ზღვის ფსკერზე
ოდესღაც ჩაძირული ხმელეთის შესა-
ხებ. მათი მითები მოგვითხრობენ რალაც
მიწაზე, რომელსაც ერქვა „კახოუპო-ო-
კანე“ („ღვთაება კანეს სხელი“) და
რომელიც უეცრად შთაინთქა ზღვის
მიერ. პოლინეზიურ მითებში ხშირად
მოიხსენიება აგრეთვე „ხენუა-ნუი“ —
„დიდი მიწა“.

ამ ძველისძველ მოგონებებს ადასტუ-
რებს არქეოლოგიის მონაცემები. კუნ-
ძულ პონაპესთან (კაროლინის კუნძუ-
ლები) აღმოჩნდა სანახევროდ წყლით
დაფარული დიდი ქალაქის ნაშთები.
აღდგომის კუნძულის უცნაური ქანდა-
კებები, ქვის რთული ნაგებობები წყნა-
რი ოკეანის მრავალ წვრილ-წვრილ კუნ-
ძულზე აგრეთვე გვაფიქრებინებს, რომ
წარსულში აქ ვრცელი ხმელეთი უნდა
არსებულებო.

როგორც წყნარ, ისევე ატლანტის
ოკეანეში ხმელეთი, ეტყობა, დიდი ხნის
განმავლობაში იძირებოდა. ჩვენთვის
ცნობილი ერთ-ერთი ამგვარი ფაქტი
გვიანდელ საუკუნეებსაც კი ეკუთვნის.

ა. გორბოვსკი

ისტორიის ძველთაძველი გამოცანე-
ბი და ახალი ჰიპოთეზები

1867 წელს ინგლისის გემი, რომელსაც სალაღობო სახელი — „მარტოხელა კაცის სიამოვნება“ ერქვა და რომლის კაპიტანი იყო ცნობილი ჯონ დევისი, აღდგომის კუნძულის რაიონში უცნობ კუნძულებს წააწვდა. მათი კოორდინატები — სამხრეთის განედის 27 გრადუსი და დასავლეთის გრძედის 105 გრადუსი — გემის ჟურნალში შეიტანეს. კაპიტანმა კუნძულებს თავისი სახელი უწოდა — დევისის კუნძულები. მაგრამ გემს კონტრაქტი ჰქონდა დადებული და ნავსადგურში დროულად უნდა ჩასულიყო. ამიტომ კაპიტანს კუნძულების გასაცნობად დრო აღარ დაუკარგავს, აქეთობისას მოვასწრებთო. მაგრამ რამდენიმე თვის შემდეგ უკან რომ გამობრუნდნენ, კუნძულების ადგილას ოკეანე ლივლივებდა. ჯონ დევისის ავტორიტეტი და ეპიპაქის მოწმობა ექვს არ იწვევდა. მაგრამ ვერც დევისმა და ვერც შემდეგში სხვა ექსპედიციებმა ის კუნძულები ვეღარსად ნახეს.

შემონახულია ცნობები რაღაც ხმელეთის ჩაძირვის შესახებ აგრეთვე ინდოეთის ოკეანეში. ძველ დროში არსებული სახმელეთო კავშირით თუ აიხსნება, მაგალითად, მალგაშური (კუნძული მადაგასკარი) და მალაიური (ინდონეზია) ენების საოცარი მსგავსება. მადაგასკარზე ლემურების ათამდე სახეობას ითვლიან. გარდა აფრიკისა, ლემურები გამრავლებულია მხოლოდ ინდოეთში. მაგრამ, როგორც ცნობილია, ლემურებმა ცურვა არ იციან და ოკეანის გადალახვას ვერ შეძლებდნენ. მადაგასკარზე გავრცელებულ მცენარე-

თა ოცდაექვსი სახეობა ქვეყნიერების მხოლოდ ერთ რაიონში — სამხრეთ აზიაში ხარობს კიდევ. ხოლო სხვა ცხრა სახეობას მადაგასკარის მცენარეულობისა შეხვდებით მხოლოდ და მხოლოდ პოლინეზიაში, რომელიც მადაგასკარს ოკეანის სივრცის მრავალი ათასი კილომეტრითაა დაშორებული.

ბუნდოვანი მოგონებები ინდოეთის ოკეანეში არსებული კონტინენტის, ლეგენდარული ლემურიისა, გვხვდება სამხრეთ ინდოეთის ხალხთა ისტორიულ მითებსა და თქმულებებში. „თამალაპამი, ანუ თამილენბის ქვეყანა, შორეულ წარსულში მდებარეობდა ეკვატორის სიახლოვეს გაჩენილი ერთ-ერთი პირველი მიწის, დიდი კუნძულის ნავალამის სამხრეთ მხარეში. აქვე იყო ლემურია, ეს დაღუპული კონტინენტი... ცივილიზაციის აკვანი“, — მოგვითხრობს ერთ-ერთი ინდოელი ისტორიკოსი.

ხმელეთის დაწვევისა და ვულკანური მოქმედების მოულოდნელი აღტყინების პირველმიზეზი, როგორც ჩანს, იყო მრავალი ათასი წლის წინათ მომხდარი კატასტროფა, რომლის ამბავსაც გვაწვდიან მთელი მსოფლიოს ხალხთა ძველთაძველი წერილობითი წყაროები, რელიგიური ტექსტები, მითები და ლეგენდები. და ეს ცნობები დასტურდება თანადროულ მეცნიერებათა — გეოლოგიის, პალეოგრაფიის, კლიმატოლოგიისა და არქეოლოგიის მონაცემებით.

ლაპარაკია რაღაც კოსმოსურ კატასტროფაზე, რომელიც წარღვნის შესახებ არსებული თქმულების სახით მოგვევლინა ბიბლიაში.

მთები წყალში დაინთბა

ქვეყნიერებაზე არ არსებობს ისეთი ხალხი, რომელსაც ამ ამბის მოგონება არ შემოენახოს.

აი, რას ამბობს კატასტროფის შესახებ მაიას ერთ-ერთი კოდექსი:

„ცა დედამიწას დაუხალოვდა და ერთ დღეში ყოველივე დაიღუპა. მთებიც კი წყალში დაინთქა...“

კიჩეს ტომის (გვატემალა) ინდიელთა საღვთო წიგნი კატასტროფას ამგვარად აღწერს: „იყო დიდი წარღვნა. ასფალტისა და გამდნარი ფისის წვიმა მოდიოდა. გარბოდა სასომხიდილი და გონდაკარგული ხალხი. ზარდაცემულნი სახურავებზე მიცოცავდნენ, მაგრამ სახურავები ჩამოემხობოდა და ხალხი მიწაზე

ცვიოდა. ხეებზე ასვლასაც ცდილობდნენ, მაგრამ ხეები მიმოისროდნენ ზედ ამძვრალ ხალხს. ხალხი მღვიმეებსა და გამოქვაბულებს მიაშურებდა თავის შესაფარებლად, მღვიმეები და გამოქვაბულები კი ჩამოიქცეოდა და ხალხს ქვეშ დაიტანდა. ქვეყანა ბნელმა მოიცვა. დღედაღამე წვიმდა. ამგვარად დასრულდა მოსრვა იმ მოდგმისა, რომელიც ამოსაწყვეტად იყო განწირული“.

პერუელი ინდიელები მოგვითხრობენ, რომ მათი ძველისძველი თქმულებების სიტყვით, „ისეთი დიდი წარღვნა იყო, ზღვამ ნაპირები გადმოლახა, მიწა წყალმა დაფარა და ყოველი კაცი დაიღუპა... წყალი უმაღლეს მთათა მწვერვალებსაც კი გადაეცვო“.

ამ შემადრწუნებელი ამბის ხსოვნა ამაზონის აუზის ინდიელებსაც შემორჩათ: „ერთხელ ჩვენს ხალხს ცასა და ქვესკნელში გრგვინვა შემოესმა, მზე და მთვარე მეწამული, ცისფერი და ყვითელი შეიქნა. მხეცნი უშიშრად მოეახლებოდნენ ხალხს. გავიდა ერთი თვე და საშინლად იგრიალა, მიწიდან ცისკენ ავარდნილ სიბნელეში ყოველივე გაუჩინარდა. თან გრუხუნი ისმოდა და თავსხმა წვიმა მოდიოდა. ამ წვიმამ მიწა გადარეცხა და დღე ღამედ აქცია... წყალმა ძალიან მაღლა აიწია, ისე მაღლა, რომ მთელი ქვეყანა დაფარა...“

მაიას ხალხის თქმულებების მიხედვით, კატასტროფის დროს გავარვარებული მთები იბურცებოდა. ამასვე მოგვითხრობენ სხვა ხალხთა მითები. და მეცნიერთა აღმოჩენებიც თითქმის ადასტურებენ ამას. ასე, მექსიკელმა მკვლევარმა გარსია პაიონამ კორდილიერებში ყინულის სქელი ფენის ქვეშ ორ ქოხს მიაკვლია. ირგვლივ ნაპოვნია ნიჟარქვები და ადამიანთა საქმიანობის კვალი მეტყველებს, რომ ოდესღაც ეს ქოხები ზღვის ნაპირას მდგარა. ახლა კი ისინი 5700 მეტრის სიმაღლეზე აღმოჩნდნენ.

როგორც ეტყობა, კატასტროფის ცენტრი ამერიკასა და აფრიკას შორის

უნდა ყოფილიყო სადღაც. ამ სავარაუდო რაიონიდან წარმოსახვით აღმოსავლეთისკენ რომ ვიაროთ, გადავლახოთ ხმელთაშუა ზღვა, სპარსეთი და ჩინეთამდე ჩავალწიოთ, ვნახავთ, თანდათანობით როგორ იცვლება მოგონებათა ხასიათი.

საბერძნეთში შემორჩენილი თქმულებები წარღვნის თაობაზე მოგვითხრობენ: „ვისაც როგორ შეეძლო, ისე ცდილობდა თავის გადარჩენას. ზოგი მრმალლო ბორცვებს ეტანებოდა, სხვანი ნაევებში სხდებოდნენ და ნიჩბებს უსვამდნენ იქ, სადაც ცოტა ხნის წინათ მიწას ხნადნენ თვითონვე, სხვანი კიდევ ხეთა კენწეროებს მოჰქცეოდნენ...“ მაშასადამე, გადმოცემის თანახმად, ამ მიდამოებში წყალი, მართალია, ყველგან შემოტბორილა, მაგრამ ბორცვები და ხეთა კენწეროები არ დაუფარავს.

ხოლო ბიბლიის ტექსტში წარღვნის შესახებ ნათქვამია:

„ამას დღესა შინა გამოეცნეს წყარონი უფსკრულისანი და საქანელნი ცისანი განეხუნეს და იქმნა წვიმა ქუჴყანასა ზედა, ორმოც დღე და ორმოც ღამე“.

კიდევ უფრო აღმოსავლეთით ძველ სპარსელთა საღვთო წიგნი „ზენდ-ავესტა“ გვამცნობს, რომ წარღვნის დროს „მთელ ქვეყნიერებაზე ადამიანის სიმალლის წყალი იდგა...“

აზიის უკიდურეს აღმოსავლეთში — ჩინეთში მითები გადმოგვცემენ — დედამიწას რომ თავს კატასტროფა დაატყუდა, ზღვის წყალი ჯერ ხმელეთზე გადმოვიდა, ხოლო შემდეგ უკუიქცა და ნაპირიდან შორს სამხრეთ-აღმოსავლეთით დაიხიაო. ეს მხოლოდ და მხოლოდ შემდეგნაირად შეიძლება აიხსნას: თუ დედამიწის ერთ მხარეს ერთბაშად უზარმაზარი ტალღა მოასკდა და წყალმა მთათა მწვერვალებს უწია, საღვთო მის საპირისპირო მხარეს წყალი უმკველად უნდა უკუქცეულიყო.

ა. გორბოვსკი

ისტორიის ძველთაძველი გამოცანები და ახალი ჰიპოთეზები

კატასტროფის აღწერას ერთი თითქოსდა უცნაური დეტალი ახლავს. მთელი რიგი ცნობების მიხედვით, კატასტროფის შემდეგ ზოგიერთი თანავარსკვლავედი სხვაგვარად გამოჩნდა. კერძოდ, შეიცვალა ვენერას მოძრაობის გეზი. XVIII საუკუნეში იეზუიტმა მისიონერმა მარტინ მარტინიუსმა ჩინეთი მოიხილა, იქ რამდენიმე წელიწადი დაყო, ჩინური შეისწავლა და უკან მობრუნებულმა დაწერა ვრცელი ნაშრომი — „ჩინეთის ისტორია“. აი, როგორ აღწერს ეს მოგზაური (ძველი ჩინური მატრიანების მიხედვით), თუ რა მომხდარა წარღვნის დროს: „...ცის საყრდენი დაიქცა, დედამიწა ძირფესვიანად შეირყა. ცა ჩრდილოეთით გადაქანდა. მზემ, მთვარემ და ვარსკვლავებმა მოძრაობის გეზი შეიცვალეს. მთელი სამყაროს სისტემა აირღაირა. მზე დაბნელდა და პლანეტებმა სავალი გზა გამოიცვალეს“.

ცის სურათის სახეცვლილებებზე წერდა „ერთ-ერთი ყველაზე კაბრძნობილი რომაელი“, ისტორიკოსი მ. ტერენციუს ვარონი, რომელიც ძველი.ძველ. აწ დაკარგულ წყაროს ემყარებოდა: „ვარსკვლავმა ვენერამ შეიცვალა ფერი, სიდიდე, ფორმა, შესახედლობა და კურსი, რაც არასოდეს მომხდარა არც მანამდე და არც მას შემდეგ“.

მსგავსი ვერსია იუდაეშიც იყო ფეხმოკიდებული. ძველი ებრელების აზრით, წარღვნა „იმიტომ მოხდა, რომ უფალმა ღმერთმა თანავარსკვლავებში ორ ვარსკვლავს ადგილები შეუწაცლა“.

ძველ მექსიკაში დღესასწაულიც კი იყო დაწესებული იმის აღსანიშნავად, რომ კატასტროფის შემდეგ თანავარსკვლავებებმა სახე იცვალეს.

ტიბეტში არსებული საიდუმლო რელიგიური ტრადიციებიც ამასვე ამოწმებენ. ტიბეტელი ლამა ლობსანტ ტ. რამა, რომელიც უმაღლეს სიბრძნესაა ზიარებული, თავის ჩანაწერებში მოგვითხრობს, რომ ერთხელ მან იხილა უწმიდესი აკლდამა, რომელიც ღრმად იყო მიწაში დაფარული. „შვილო ჩემო, —

უთხრა მას მოძღვარმა, — ესენი ღვთაებანი იყვნენ ამ ქვეყნად მანამდე, ვიდრე მთები აიზიდებოდნენ. ესენი იყოფებოდნენ ამ ქვეყნად, როცა ჩვენს ნაპირებს ზღვა ერტყა და ცაზე სხვა ვარსკვლავები კიაფობდა“.

მართლაც. ჰყვება ლობსანტ ტ. რამა, ერთ-ერთ სარკოფაგზე დავინახე ვარსკვლავთა რუკა, რომელზეც უცნობი და უცნაური თანავარსკვლავებები იყო ამოკვეთილი.

ამრიგად, თანავარსკვლავებდთა სურათი და პლანეტების, უწინარეს ყოვლისა — ვენერას მოძრაობის გეზი, ჩვენამდე მოღწეული ცნობების თანახმად, ძალზე შეცვლილა. ამ ცვლილებას ახლდა ვულკანების საშინელი ამოფრქვევა, მიწისძვრები და ზოგან ხმელეთის დაწვევა.

ცხადია, რომ „თანავარსკვლავებდთა სურათი“ მხოლოდ და მხოლოდ მზერის კუთხის შეცვლის შედეგად შეიძლება შეცვლილიყო. ხომ არ ნიშნავს ეს იმას, რომ კატასტროფის შედეგად დედამიწამ შეიცვალა თავისი ორბიტი და დახრილობის კუთხე? მაგრამ რას უნდა გამოიწვეია ეს ნამდვილად კოსმოსური კატასტროფა?

გამოითქვა ვარაუდი, რომ ჩვენს მზის სისტემაში რომელიღაც დიდი ციური სხეული უნდა შემოჭრილიყო.

შესაძლოა, ეს იყო ერთ-ერთი ისეთი ასტეროიდი, რომლებიც მიმოდამქრიან სამყაროს სივრცეში, ვიდრე რომელიმე პლანეტის მიზიდულობის ველში მოექცეოდნენ. ეგვიპტელმა ქუთუმებმა პელიოპოლისა და საისის სამონასტრო არქივებში სოლონს უჩვენეს ჩანაწერები რომელიღაც დიდი კომეტის შესახებ.

ეს კომეტა ერთხელ დედამიწას მოახლოებია. შესაძლოა, ეს იყო ჩვენთვის უცნობი ასტეროიდი, რომელიც წაგრძელებული ელიფსური ორბიტით ბრუნავს მზის გარშემო, დროის გარკვეული მონაკვეთის შემდეგ (რაც ათასწლეულებს შეიძლება უდრიდეს) დედამიწას

ჩამოუჭროლებს და ყოველი გამოჩენისას საზარელ ნგრევას იწვევს. რომელი ისტორიკოსი ცენზორიუსი ჩვენს წელთაღრიცხვამდე III საუკუნეში ბაბილონის სამონასტრო ხელნაწერებს იმოწმებდა და წერდა — მსგავსი კოსმოსური კატასტროფა დედამიწას პერიოდულად ატყდებოდა თავს. ამგვარი იდეა მხოლოდ ბაბილონელებს კი არ ჰქონიათ, ინდოეთსა და ამერიკაშიც იყო გავრცელებული.

ინდური საღვთო წიგნები — პურანები გვამცნობენ, რომ მსგავსი კატასტროფები, რასაც თან ახლავს კონტინენტების ჩაძირვა, ციკლურად მეორდება ხოლმე. მზის დაბნელების მსგავსად, ამგვარი კატასტროფების წინასწარმეტყველებაც შეიძლება.

ეგვიპტე უთხრეს სოლონს ეგვიპტელმა ქურუმებმა: „თქვენ მხოლოდ ერთი წარღვნა გახსოვთ, ნამდვილად კი მანამდეც ბევრჯერ იყო წარღვნა“. 2400 წლის წინათ ეგვიპტელმა ქურუმებმა პეროდოტეს უთხრეს — ჩვენი ჩანაწერების თანახმად, დედამიწას სამჯერ დაატყდა თავს კატასტროფა.

გამოთქმულია აგრეთვე მეორე ჰიპოთეზა, რომლის მიხედვითაც მოხეტიალე ციური სხეული, რომელმაც დედამიწის ახლოს ჩაიჭროლა და მისი მიზიდულობის ველში მოექცა, იყო მთვარე. ამგვარი გადმოცემებიც მოიძებნება სხვადასხვა ხალხში. ასე, კოლუმბიის მაღალმთიან პლატოზე მცხოვრები ჩიბჩას ტომი მოგვითხრობს, რომ წარღვნა აღძრა კეთილი ღმერთის ბოჩიკის გულბოროტმა მეუღლემ. მაშინ ღმერთი განრისხდა და თავისი მეუღლე ცას შესტყორცნა. ის გულბოროტა არსება დღესაც ცაააა შერჩენილი და ყოველ საღამოს შეიძლება მისი დანახვა. ესაა მთვარე.

იქნებ შემთხვევითი ამბავი არც იყოს, რომ მაიას უძველეს ქრონიკებში არაფერი ნათქვამი მთვარის შესახებ. დამეუღლე ცას მათთან ვენერა ანათებს და არა მთვარე! სამხრეთ აფრიკელი ბუშმენებიც ამტკიცებენ — წარღვნამდე ცაზე მთვარე არ ყოფილა.

იმის შესახებ, რომ ოდესღაც, ძალიან დიდი ხნის წინათ, ცარგვალზე მთვარე არ ყოფილა, ჩვენს წელთაღრიცხვამდე III საუკუნეში წერდა ალექსანდრიის დიდი ბიბლიოთეკის გამგებელი აპოლონიოს როდოსელი. ამასთან ის სარგებლობდა უძველესი ხელნაწერებით და ტექსტებით, რომლებიც შემდგომ განადგურდა.

ავსტრიელმა მეცნიერმა პანს ჰერბიგერმა წამოაყენა პლანეტების თანამგზავრთა წარმოშობის თეორია. იგი ამტკიცებს — მზის გარშემო მბრუნავი ასტეროიდები და მცირე პლანეტები დიდი პლანეტების მიზიდულობის ველში ხვდებიან და მათს თანამგზავრებად იქცევიანო. თუ ამგვარი თანამგზავრი ორბიტის გარე მხრიდან მოდის, პლანეტის გარშემო საათის ისრის საწინააღმდეგო მიმართულებით იწყებს ბრუნვას. მაგალითად შეიძლება დავასახელოთ ჩვენი მთვარე, სატურნის თანამგზავრი იაპეტი და იუპიტერის თანამგზავრი „VII“. ხოლო თუკი ამგვარი სხეული შიდა ორბიტზე იყო, თანამგზავრად ქცევის შემდეგ საათის ისრის მიმართულებით იწყებს ბრუნვას. მაგალითად გამოდგება სატურნის თანამგზავრი თები და იუპიტერის თანამგზავრი „VIII“.

ცნობილმა მეკლევარმა გ. ბელამიმ, რომელმაც განავრცო ჰერბიგერის თეორია, წამოაყენა ჰიპოთეზა, რომ ვიდრე მთვარე ჩვენს თანამგზავრად იქცეოდა, მისი ორბიტი დედამიწასა და მარსს შორის გადიოდა. მრავალი პირისპირ დგომის შემდეგ, ბოლოს და ბოლოს, მთვარე მიიტაცა დედამიწის გრავიტაციულმა ველმა. „ოღონდ ახალი თანამგზავრი სახიფათო შენაძენი გამოდგა. მან უმაღლე ძალუმაღ იმოქმედა დედამიწის სამაგ „ორგანიზმზე“: ატმოსფეროზე, ჰიდროსფეროსა და ლითოსფეროზე“ (იხილეთ ზ. ბობირის სტატია — „მიტაცებული პლანეტა“. „ნაუკა ი ჟიზნ“, № 12, 1962 წ.).

ა. გორბოვსკი

ისტორიის ძველთაძველი გამოცანები და ახალი ჰიპოთეზები

დედამიწაზე რამდენჯერმე იყო გამყინვარება. ცნობილია, რომ უეცრად ვეება მყინვარები დაფარავდა ხოლმე ვრცელ ტერიტორიებს, სადაც მანამდე უღრანი ტროპიკული ტყეები იყო გააჭიმული. ზოგიერთ გეოლოგს მიაჩნია, რომ ყოველ 92 ათას წელიწადში ერთხელ დედამიწა თავის ორბიტს იცვლის, ხან უახლოვდება და ხანაც შორდება მზეს. 40 ათასი წლის განმავლობაში დედამიწის ლერძის დახრილობაც იცვლებოდა. გარდა ამისა, მათი აზრით, დედამიწის ლერძი 21 ათას წლიანი რიტმით მერყეობს. დედამიწის ლერძის დახრილობისა და ორბიტის შეცვლას უშუალოდ დიდი კლიმატური ცვლილებები უნდა გამოეწვია ყოველთვის. მაგრამ ეს არის ცვლილებები, რომლებიც მთელი ეპოქების მანძილზე გრძელდება. ჩვენ კი საქმე გვაქვს ერთბაშად მომხდარ მოვლენასთან.

მთვარე იყო ამის მიზეზი, თუ დედამიწის სიახლოვეს პერიოდულად გამოქროლილი ასტეროიდი? ამ კითხვაზე საესებით გარკვეული პასუხი ჯერჯერობით ვერავის გაუცია. მაგრამ თუკი მართლა მოხდა ამგვარი შეხვედრა, მას უკვალოდ არ ჩაუვლია. ჩვენ ზემოთ მოვიხსენიეთ უზარმაზარი ტალღის მოზღვაება, რაც ციური სხეულს მოახლოებას შეეძლო გამოეწვია. საბჭოთა მეცნიერის გ. ხიზანაშვილის გათვლების თანახმად, დედამიწის ბრუნვის ლერძი ინერციის მაქსიმალური მომენტის ლერძს თანხვდება მუდამ. დედამიწის ზედაპირზე მასათა ნებისმიერი გადაადგილება ცვლის ხოლმე მაქსიმალური ინერციის ლერძს. ამის შესაბამისად, იმავე კუთხით უნდა გადაიხაროს ბრუნვის ლერძი, ესე იგი დედამიწის პოლუსების გადაადგილება უნდა მოხდეს.

კოსმოსურ სხეულთან დაახლოების შემდეგ დედამიწა, წონასწორობადაკარგული ბზრიალას მსგავსად, ალბათ მასწინე ვერ აღიდგენდა მდგრადობას სივრცეში. მაშასადამე, პოლუსებიც

ერთბაშად ვერ მოექცეოდა იმ ადგილებზე, რომლებსაც შეჩვეული ვართ დღევანდელი გეოგრაფიული რუკების მიხედვით. პოლუსების ცვლას ჩვენი პლანეტის ვრცელი რაიონების კლიმატის სწრაფი ცვლა უნდა მოჰყოლოდა. და ეს რაიონები პოლარულ მხარეებად იქცეოდა რიგრიგობით.

ალბათ ამით აიხსნება მრავალი გადმოცემა კატასტროფის შემდეგ საშინლად აციების შესახებ. ასე, კირჩხტომის ინდიელთა საღვთო წიგნი პოპოლვუხი მოგვითხრობს, რომ კატასტროფის შემდეგ უეცრად „საშინლად აცივდა, მზე აღარ იხილვებოდა“. ძველი მექსიკისა და ვენესუელის მითები გადმოგვცემენ — კატასტროფის შემდეგ მალე საშინლად აცივდა და ზღვა ყინულით დაიფარა. ზოგიერთ ინდიელ ტომს ახსოვს კიდევ გაყინულ ზღვაზე შორეული გადასვლების ამბავი.

ეს მოვლენები განსაკუთრებით მრავლისმეტყველია. რადგან ამ მოვლენებათა დამცველი ხალხები ეკვატორის სიახლოვეს ცხოვრობენ და, ცხადია, არც ყინულს ზედავენ და არც თოვლს. მით უფრო უცნაურია, რომ მათს წინაპრებს შეეძლოთ წარმოედგინათ, რომ ზღვა და ოკეანის აზვირთებული სივრცე ოდესმე გლუვ, მყარ და ცივ ზედაპირად იქცეოდა. ხოლო ამაზონის ტროპიკულ ტყეებში მცხოვრები ტომები დღემდე ინახავენ მოგონებას წარდენას მოყოლებული საზარელი გრძელი ზამთრისა.

ძველი სპარსელების საღვთო წიგნი ზენდ-ავესტაც მოგვითხრობს ამბავს წყვდიადის მეუფისა, რომელსაც სურდა უკაცრიელ მხარედ ექცია არიების კურთხეული სამშობლო და სიცივე და ყინვა დაამკვიდრა იქ.

არიების ბელადს იიმას ღმერთმა წინასწარ აუწყა — ერთბაშად აცივდება: „დამლუპველი ზამთარი დამკვიდრდება ქვეყნიერებაზე. საზარელი ყინვა მოჰყვება ზამთარს. დამლუპველი

ზამთარი დამკვიდრდება ქვეყნიერებაზე, თოვლი მოჰყვება ზამთარს, 14 თვის სისქე თოვლს დადებს თვით უმაღლეს მწვერვალებზედაც“.

ამას მოსდევს მნიშვნელოვანი ცნობა: „მზე, მთვარე და ვარსკვლავები მათთვის წელიწადში მხოლოდ ერთხელ ამოდიოდა და წელიწადი ერთ დღედ და ერთ ღამედ ეჩვენებოდათ“. მაგრამ ჩვენ ხომ ვიცით, რომ ამგვარი რამ მხოლოდ პოლუსების სიახლოვეს შეიძლება ხდებოდეს!

ამასვე მოგვითხრობს არიელთაგან ინდოეთში ჩატანილი საღვთო ჰიმნების წიგნი რიგ-ვედა. მასში ნათქვამია, რომ

„მზა უფრო ახლოს იყო“

ჩვენ უკვე მოვიხსენიეთ ძველისძველი ცნობები, რომელთა თანახმად კატასტროფის შემდეგ ვარსკვლავიანა ცის სურათი მოულოდნელად შეცვლილა. ყველაზე ლოგიკური იქნება ვივარაუდოთ, რომ ეს მოხდა მზერის კუთხის, ესე იგი დედამიწის მდგომარეობის შეცვლის შედეგად. გარდა პოლუსების გადანაცვლებისა, შესაძლოა, დედამიწამ ძველ ორბიტაზე გადაუხვია.

გ. ჰერბიერის ჰიპოთეზის თანახმად, მთვარე, რაკი დედამიწის გარშემო საათის ისრის საწინააღმდეგო მიმართულებით მოძრაობს, მხოლოდ და მხოლოდ ორბიტის გარე მხრიდან შეიძლება მოახლოებოდა ჩვენს პლანეტას. მაშასადამე, დედამიწის ველში ამგვარი სხეულის შემოჭრას მისი ორბიტი უნდა წაეგრძელებინა და, ამავე დროს, უნდა შეენელებინა მისი ბრუნვა საკუთარი ღერძის გარშემო.

ყველა ხალხის წარმოსახვაში წარდენამდელი ქვეყნიერება უკავშირდება მითებს იმ დროის შესახებ, როცა დედამიწაზე ისეთი სიბოროტ იყო, ხალხს ტანსაცმელი არ სჭირდებოდა, როცა მიწა წელიწადში რამდენჯერმე იძლეოდა მოსავალს. ამაზე მეტყველებენ ლეგენდარული არკადიის მცხოვრებთა და ამერიკელ ინდიელთა თქმულებები,

დიდი დათვი ცარგვალის ზეთაზე იდგა, რომ ვარსკვლავები წრიულად მოძრაობდა და რომ მზე მხოლოდ ერთხელ ამოდიოდა მთელი წლის განმავლობაში.

ორნახევარი ათასი წლის წინათ ეგვიპტელმა ქურუმებმა ჰეროდოტეს ამცნეს — კატასტროფის შედეგად დედამიწის პოლუსებმა და ეკვატორმა ადგილები შეინაცვლესო.

დედამიწის ღერძი რომ მუდამ დღევანდელ ადგილას ყოფილიყო, საიდან გაჩნდებოდა აწინდელი პოლარული წრის ახლო მიდამოებში გაუფალი ტროპიკული ტყეების ნაშთები?

ზენდ-ავესტაც ამასვე ადასტურებს და ჩინური წყაროებიც. ამასვე გვაძნობს მაიას ტომის საღვთო წიგნი „ჩალამ ბალამი“.

წყნარი ოკეანის კუნძულებსა და ბორნეოზეც შემორჩენილია ამგვარი თქმულება: ერთხელ ღმერთმა დაასკვნა, რომ მზე და ზეცა ძალზე ახლოს არისო დედამიწისთან და „მთელი ზეცა ჭოკით აზიდა დღევანდელ სიმაღლეზე“.

შესაძლოა, სწორედ ეს მოვონებები კლიმატის ერთბაშად შეცვლისა დაედვა საფუძვლად ზოგიერთი რელიგიის მითს, რომ ადამიანმა დაკარგა კურთხეული სამკვიდრო და გამოძევებულ იქნა სამოთხიდან. ამგვარი რწმენა შეინიშნება არა მხოლოდ იუდეველთა ტრადიციაში (საიდანაც შემდეგ ქრისტიანობაში დამკვიდრდა), არამედ ინდოეთშიც და ამერიკულ რელიგიურ მითებშიაც.

ძველი ისტორიის მრავალ წყაროს დაუტყავს ცნობა, რომ კატასტროფამდე მცხოვრები ხალხი არაჩვეულებრივად დღევრძელი იყო. ამის თაობაზეა ლაპარაკი ბაბილონში. ლურსმული დამწერლობის შემცველი ბაბილონური თიხის

ა. გორბოვსკი

ისტორიის ძველთაძველი გამოცანები და ახალი ჰიპოთეზები

ფირფიტებიც გვამცნობენ შუმერულ მეფეთა ფანტასტიკურად ხანგრძლივი სიცოცხლის ამბავს. არაბები მოგვითხრობენ თავიანთი წინაპრის შედ ად-ბენადის გამო: რამდენსამე საუკუნეს იცოცხლაო. დღემდე ამბობენ ზოლმე არაბები — აღის ხნისააო. კაცთა მოდგმის დღეგრძელობის ამბავს ამერიკული თქმულებებიც არ ივიწყებენ. გვატემალის ინდიელები თავიანთ წინაპრად მიიჩნევენ ვანმე ატ-ტიტს, რომელიც, ლეგენდას თუ დავუჯერებთ, 400 წელიწადს ცოცხლობდა.

ისტორიკოსები და მეცნიერნი სხვადასხვა ხანაში სხვადასხვაგვარად ცდილობდნენ სიცოცხლის ამგვარი ხანგრძლივობის ახსნას. ასე, იოსებ ფლავიუსი ამბობდა — ადამიანის სიცოცხლის ხანგრძლივობა 120 წელიწადზე დავადაო. დღეგრძელობის მომნიჭებლად იგი მიიჩნევდა რალაც საკმელს, რომელსაც ხალხი წარღვნამდე ხმარობდაო.

იქნებ წელიწადად დროის სხვა მოწყვეთი იყო მიჩნეული ოდესმე? მართლაც, თუ ვივარაუდებთ, რომ დედამიწამ ორბიტი შეიცვალა, მაშინ ახალ გზას მზის გარშემო ჩვენი პლანეტა წინანდელ დროს არ უნდა ანდომებდეს. თუ ასეა, ისიც უნდა ვაღიაროთ, რომ წელიწადის ხანგრძლივობა ყოველთვის 365 დღეს როდი შეადგენდა. ამ თვალსაზრისით ძალზე საინტერესოა პრეტორიულ ქალაქ ტიახუნაკუში ნაპოვნი ნაშთები. ეს ქალაქი, უფრო სწორად — მისი ნანგრევები, ოთხი ათასი მეტრის სიმაღლეზე მდებარეობს ანდებში. მაგრამ თურმე ყოველთვის ამ სიმაღლეზე არ ყოფილა ტიახუნაკუ. ნავსადგურის ნაშთები, მფრინავი თევზების გამოსახულებანი, ნიჟარები და ნალექები იმაზე მეტყველებენ, რომ ეს ქალაქი, შესაძლოა, ოდესღაც საზღვაო პორტიც ყოფილიყო და, მასასაღამე, ზღვის დონეზე მაღლა ვერ იქნებოდა განლაგებული. ეს კია, რომ ანდებია მაღლა აზიდვას გეოლოგები აკუთვნებენ მესამეულ პერიოდს, როდესაც ადამიანი

თითქოს არც უნდა არსებულებოდა ამ ქვეყნად.

ქვაზე ამოკვეთილ მრავალ სიმბოლურ გამოსახულებასთან ერთად ტიახუნაკუში უტენაური კალენდარიც იპოვნეს. მხოლოდ ამ ცოტა ხნის წინათ მოხერხდა მისი ამოშიფვრა. ქვაზე ამოკვეთილი პუშას თავები ღამეებს გამოხატავდა (პუშა მხოლოდ ღამით გამოდის სანადიროდ). დღის ფრინველის — კონდორის თავები დღის სიმბოლო იყო. განსაკუთრებული ნიშნები მზესა და სხვა ციურ სხეულებს გამოხატავდა. პირობითად იყო გამოხატული აგრეთვე მზის მოძრაობა და დედამიწის იმჟამინდელი ორბიტი. მაგრამ საოცარი ისაა, რომ ტიახუნაკუში ნაპოვნი კალენდრის მიხედვით წელიწადს სულ 290 დღე შეადგენდა!

ამ ამბის აღმოჩენი გ. ბელამი ფიქრობს, რომ სწორედ ეს დრო სჭირდებოდა მზის ირგვლივ შემოვლისთვის მანამდე, ვიდრე ჩვენი პლანეტა აწინდელ ორბიტაზე გამოიზიდებოდა.

ზემოთ უკვე ითქვა, რომ მრავალი ძველისძველი თქმულება და მითი ამტკიცებს — ხსენებული კატასტროფა დედამიწისთვის პირველი არ ყოფილაო. თუ ეს ასეა, მაშინ სხვაგვარი კალენდრის გაჩენაც შეიძლება გასაგები შეიქნეს. საქმე ისაა, რომ ჩვეულებრივი — მკაცრად შემოწმებული და 365 დღის შემცველი კალენდრის გარდა მთიას ხალხს ჰქონდა კიდევ ერთი კალენდარი, რომლის წარმოშობის შესახებ დღემდე არაფერი ვიცით. ეს იყო ეგრეთ წოდებული საღვთო კალენდარი. მისი წელიწადი 260 დღეს შეიცავდა. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ იგი დედამიწის ისტორიის უფრო ადრეულ პერიოდს ეკუთვნოდა. დედამიწის ყოველი „ნახტომის“ შემდეგ მზის გარშემო მისი მოქცევის პერიოდი, როგორც ჩანს, იცვლებოდა ზოლმე. ისიც საგულვებელია, რომ დედამიწას მოახ-

ლოებულ სხეულს დღე-ღამის ხანგრძლივობაზეც უნდა მოეხდინა ზეგავლენა.

ამგვარად, თუ სინამდვილედ მივიჩნევთ, რომ იმდროინდელი წელიწადი

აწინდელზე მოკლე იყო, ხოლო დღე — აწინდელ დღეზე უმცირესი, ძველი დროის მითითურ გმირთა უჩვეულო დღეგრძელობის ამბავი ნაკლებ ფანტასტიკურად მოგვეჩვენება.

როდის უნდა მომხდარიყო კატასტროფა?

კატასტროფის თარიღის დადგენა მით უფრო ძნელია, რომ შორეულა წარღვნისა და მიწისძვრების მოგონებებს ხალხის ხსოვნაში ერთვოდა მომდევნო — ადგილობრივი მნიშვნელობის კატასტროფებისგან აღძრული შთაბეჭდილებები. ასე, მაგალითად, დაახლოებით 1500 წელს ჩვენს წელთაღრიცხვამდე ატლანტის ოკეანის წყალა შემოიჭრა ხმელთაშუა ზღვაში, რომლის დონე მანამდე გაცილებით დაბალი იყო. მრავალი ადგილი უტბად წყალმა დაფარა. მიწისძვრის შედეგად დაიწია აგრეთვე ხმელეთის იმ მონაკვეთმა, რომელიც კუნძულ კეიპროსსა და სირიის სანაპიროს აერთებდა.

მართალია, ადგილობრივი კატაკლიზმების შესახებ ცნობები ხშირად ერთვის ხოლმე იმ მსოფლიო კატასტროფის მოგონებას, რომელსაც ყველა ხალხი ხსოვნა ინახავს, მეცნიერები მაინც ცდილობენ როგორმე განსაზღვრონ მისი თარიღი.

ძველი შუმერების თიხის ფირფიტები, რომლებიც წარღვნას ძალზე შორეულ მოვლენად წარმოგვიდგენს, ჩვენს წელთაღრიცხვამდე 34-ე საუკუნეს ეკუთვნის. მაშასადამე, კატასტროფა ამაზე გაცილებით ადრე უნდა მომხდარიყო. სხვადასხვა მეცნიერებათა მონაცემები საშუალებას გვაძლევენ კატასტროფის სავარაუდო თარიღს უფრო ზუსტად დავუახლოვდეთ.

აი, რას გვეუბნება კლიმატოგრაფია:

როგორც ზემოთაც ითქვა, ამ ცოტახნის წინათ შვედურ ჟურნალ „იმერში“ დაიბეჭდა სტატია მეცნიერ კოლბეს აღმოჩენის შესახებ. მან 3600 მეტრის სიღრმიდან ამოიღო ატლანტის ოკეანის ფსკერის ნიმუში, სადაც აღმოჩნდა

ნაშთები ისეთი წყალმცენარეებისა, რომლებსაც მხოლოდ და მხოლოდ მტკნარ წყალში შეუძლიათ არსებობა. იქნებ აქ ოდესმე ხმელეთი იყო? მაშინ ეს ხმელეთი თავისებური ბარიერი, გოლფსტრამისა და ევროპის გამმიჯნელი იქნებოდა. ამგვარი ბარიერის არსებობა შეიძლება ვივარაუდოთ ჩვენი დროიდან თორმეტი ათასი წლის წინანდელ ხანაში. სწორედ ამ ზღუდის ერთბაშად მოშლამ მისცა საშუალება გოლფსტრამს ჩრდილოეთისკენ დაძრულიყო და ამით დამთავრდა გამყინვარების ეპოქა ევროპასა და გრენლანდიაში. ლონდონის გაზეთი „ტიმისი“ კომენტარს უყენებდა ხსენებულ აღმოჩენას და წერდა, რომ ამგვარ დასკვნას მხარს უჭერს აგრეთვე საბჭოთა მეცნიერების მიერ ყინულმჭრელ „სადკოზე“ ჩატარებული მუშაობა.

აი, ჰიდროგრაფიის მონაცემებიც:

ჰიდროგრაფებმა შეძლეს დაედგინათ, რომ ნიაგარას ჩანჩქერი რაღაც დიდი გეოლოგიური კატასტროფის შედეგად წარმოიქმნა. თუ გამოვიანგარიშებთ ნიაგარას ხნოვანებას იმის მიხედვით, თუ რა სიჩქარით გადაირეცხება მისი ქვის კალაპოტი, გამოირკვევა, რომ გეოლოგიური ძვრები აქ ჩვენს წელთაღრიცხვამდე 8—13 ათასი წლის წინათ მომხდარა.

ახლა არქეოლოგიის მოწმობა:

მექსიკის ახლანდელი დედაქალაქის სამხრეთით ლავით დაფარული პლატოა ერთი. ლავის ფენებქვეშ იპოვნეს უცნობი კულტურის ნაშთები და ოთხსართულიანი საფეხურებიანი პირამიდა.

ა. გორბოვსკი

ისტორიის ძველთაძველი გამოცანები და ახალი ჰიპოთეზები

ლავის ანალოზი ცხადყოფს, რომ ეს ხან-
მოკლე, ოღონდ ძალზე ინტენსიური
ამოფრქვევა ჩვენს წელთაღრიცხვამდე
7—13 ათასი წლის წინათ მომხდარა.

ამრიგად, სხვადასხვა მეცნიერებათა

მონაცემები დაახლოებით თანხედება
ერთიერთმანეთს დედამიწაზე ღრმა
კეალის დამამჩნეველი რაღაც კოსმო-
სური მოვლენის საორიენტაციო თარი-
ლის განსაზღვრისას.

რას გვიუბნებიან კალენდრები?

შეიძლება იმასაც ვცდილიყავით,
რომ უფრო მეტი სიზუსტით დაგვედ-
გინა კატასტროფის თარიღი. ცნობილ-
მა მკვლევარმა იულიუს ოპერტმა ბრი-
უსელში გამართულ ერთ სამეცნიერო
კონფერენციაზე ამ ასიოდე წლის წი-
ნათ აუწყა მსმენელებს, თუ რა უცნაუ-
რად ემთხვევა ერთმანეთს სხვადასხვა
სისტემის უძველესი კალენდრების სათ-
ვალავის დასაწყისი.

ძველევგიპტურ მზის ციკლში 1460
წელი შედიოდა. ცნობილია ერთ-ერთი
ციკლის გასრულების თარიღი (1322
წელი ჩვენს წელთაღრიცხვამდე). თუ ამ
წლიდან 1460 წლიან შვიდ ციკლს გა-
დავთვლით, მივიღებთ 11542 წელს
ჩვენს წელთაღრიცხვამდე.

ძველასირიული კალენდარი 1805
წლიან მთვარის ციკლთან შედგებო-
და. ერთი ამ ციკლთან განსრულდა
ჩვენს წელთაღრიცხვამდე 712 წელს.
გამოირკვა, რომ შეიძლება გადავთვა-
ლოთ ექვსი ციკლი და მივიღებთ წე-
ლანდელ რიცხვს — 11542 წელი ჩვენს
წელთაღრიცხვამდე. იქნებ არაა ეს ამ-
ბავი შემთხვევითი?

ლოგიკური იქნება იმის ვარაუდი,
რომ სხენებულ ხალხთა წელთაღრიცხ-
ვას საფუძვლად რაღაც დიდმნიშვნე-
ლოვანი მოვლენა დაედვა. ამას ორა
სხვა კალენდრის — მაიას და ინდუსე-
ბის კალენდრების შეპირისპირებაც
ადასტურებს. ძველ ინდოეთში მდვა-
რისა და მზის საკალენდრო ციკლი
2850 წელს შეადგენდა. „კალიუგას“
საუქუნე ჩვენს წელთაღრიცხვამდე 3102
წელს დაწყებულია. ამ თარიღიდან სამ-
ციკლი რომ გადავთვალოთ, მივიღებთ
11652 წელს ჩვენს წელთაღრიცხვამდე.

მაიას კალენდარი დაიწყო 3373 წელს
ჩვენს წელთაღრიცხვამდე. საკალენდრო

ციკლი 2760 წელს შეადგენს. ამჯერა-
დაც გამოსავალი 3373 წლიდან სამი
ციკლი რომ გადავთვალოთ, მივიღებთ
11653 წელს ჩვენს წელთაღრიცხვამდე.
ინდური და მაიას კალენდრების დასა-
წყისი ერთი წლით რომ განსხვავდება,
აღვილად ასახსნელი ამბავია: უნდა ვი-
ვარაუდოთ, რომ ორივე ერთ წელს
დაიწყო, მაგრამ თვეები იყო სხვადა-
სხვა.

ამრიგად, ხელთ გვაქვს ორი საგუ-
ლისყურო თარიღი. ამ თარიღებთან
ხომ არაა დაკავშირებული კატასტრო-
ფა?

110 წლის სხვაობა 11652 და 11542
წლებს შორის შესაძლოა იმით ახსნათ,
რომ დროის ეს მონაკვეთი გავიდა კა-
ტასტროფის დაწყებიდან მის დასასრუ-
ლამდე. კატასტროფის შემდეგ ქაოსი
ერთბაშად არ დაცხრებოდა. ჩვენ უკვე
აღვნიშნეთ, რომ ხალხის ხსოვნას შე-
მოუნახავს მკაცრი სიცივის ხანგრძლი-
ვი ეპოქის მოგონება. ამ აციების მი-
ზეზი, შესაძლოა, დედამიწის პოლუსე-
ბის გადანაცვლება და მისი ორბიტის
ნავარაუდები შეცვლა კი არ ყოფილა
მხოლოდ, არამედ აგრეთვე ისიც, რომ
ვულკანების ხშირი ამოფრქვევის შე-
დეგად ატმოსფეროს ზედა ფენები გა-
ზებითა და ფერფლით დაიტვირთა და
მზის სხივებს ძნელაღა ატარებდა.
ამერიკაშიაც და აზიაშიაც შემორჩა
თქმულებები, რომ წარღვნის შემდეგ
მზე გაუჩინარდა. თალმუდში ვკითხუ-
ლობთ — სამოთხიდან გამოძევების
(სხვაგვარად რომ ვთქვათ — კატას-
ტროფის) შემდეგ მზე თვალს მიეფა-
რაო.

„შიშმა მოიკლა ადამის გული.

— ვაი ჩემს თავს! — დაიგმინა
მან. — ჩემი ცოდვის გამო ღლის მნა-

თოზი ჩაქრა და ქვეყნიერება კვლავ ქა-
ოსად იქცა“.

შესაძლოა, ზოგიერთ ადგილას თა-
ობები ისე მიდიოდნენ ამ ქვეყნიდან,
მთელი სიცოცხლის ამნძილზე ვერ
იხილავდნენ მზის ბრწყინვალე დის-
კოს. ხოლო როდესაც მუდმივად ტყვი-

ისფერი ზეცის თალი ბოლოს და ბოლოს
გადაიხსნა და მზემ გამოანათა, ეს იმით
მაუწყებელი იყო, რომ გასრულდა კა-
ტაკლიზმების ეპოქა. სიცოცხლა და
წყვდიადის ხანგრძლივი პერიოდის შემ-
დეგ მზის გამორჩენა ალბათ მისი კულ-
ტის გაჩენის საბაზად იქცა.

გველისა და ფრინველის ბრძოლა

რელიგიური მოძღვრებანი ხშირად
სარგებლობდნენ ისეთი სიმბოლიკით,
რომლის ფარული აზრი მხოლოდ მცო-
რედენ ხელთდასხმულთათვის იყო
მისაწვდომი.

სხვადასხვა კონტინენტის ხალხთა
მითები ამტკიცებენ, რომ ოდესღაც,
ხმელეთის წარმოქმნამდე, ყოველივე
ფარავდა ოკეანე, რომელშიაც გველის
სახით იმყოფებოდა რაღაც პირველადი
საწყისი. ოკეანის და, საერთოდ, დიდი
წყლის სიმბოლოდ აღიარებული გველი
(ან ურჩხული) კოსმოსურ ქაოსს, სი-
ცოცხლის წარმოშობამდე არსებულ
სამყაროს განასახიერებდა. გველი იქცა
აგრეთვე ამ თავდაპირველ მდგომარეო-
ბასთან მიბრუნების, სიცოცხლის მოს-
პობის, კატასტროფისა და წარღვნის
სიმბოლოდ.

ასე, სამყაროს განვითარების გეზის
მიმცემ გონიერ საწყისს ინდურ მითო-
ლოგიაში საწინააღმდეგო ძალა უპი-
რისპირდება გივანტური გველის სა-
ხით. ეს არის ქვესკნელის გველი, რო-
მელიც ცდილობს პირველადი ქაოსის
მდგომარეობას დაუბრუნოს სამყარო.
ერთხელ ოკეანის ბინადარმა გველმა
დედამიწა მოიტაცა და მასთან ერთად
ფსკერზე დაეშვა. ღმერთმა ვიშნუმ
გველთან ბრძოლის შემდეგ გაათავი-
სუფლა დედამიწა და კვლავ წყლის ზე-
დაპირზე ამოვიდა.

დედამიწის წყალში დანთქმის ეს
ალეგორიულად გამოხატული მოგონება
კატასტროფის დროინდელი წარღვნის
ანარეკლი უნდა იყოს.

ძველბაბილონური ტრადიცია მოვ-
ვითხრობს მარდუქისა (მზის ღვთაების

ერთ-ერთი განსხეულება) და საზარელი
გველის ტიამატის (ქაოსისა და სამყა-
როს პირვანდელი მდგომარეობის სიმ-
ბოლო) შერკინების ამბავს.

სამყაროს წესრიგის წინააღმდეგო
საწყისი ეგვიპტეშიც აგრეთვე გველი
იყო — „კოსმოსური დრაკონი“. იგი
ხან წყვდიადის დამანგრეველ ძალთა
განმასახიერებელი გველის აპოპის სა-
ხით ვლინდებოდა, ხან წყლის ღვთაე-
ბის — წყალდიდობის გამომწვევი გვე-
ლის სახით, ხანაც კიდევ ბუნების ბრმა
ძალების განმასახიერებელი ღვთაების—
სეთის სახით. ძველ ეგვიპტელთა წარ-
მოდგენით, მზის ჩასვლისა და ამოსე-
ლის ხანს გველი აპოპა მუდამ ცდი-
ლობს ჩაძიროს ის ნავი, რომლითაც
მზის ღმერთი რა მიცურავს ცის კაზა-
დონზე.

იუდეველთა ტრადიციაც ახსენებს
გველს ნაქჰაშს, რომელიც სამყაროს
პირველადს ოკეანეში ბინადრობს. ის
არის განსხეულება უზენაესი (მზის)
ღვთაების იალვეს მოპირისპირე, მტრუ-
ლი ძალებისა.

ასეთივე წარმოდგენა იყო გავრცე-
ლებული აგრეთვე ინდონეზიაში, ჩი-
ნეთსა და იაპონიაშიც. ამერიკაშიც
გველია სიმბოლო იმ საწყისისა, რომე-
ლიც სამყაროს წყლებს განაგებს. ეს
არის ფრთოსანი გველი ტლალკი. მი-
სი გულის მოსაგებად და ამით წარღვ-
ნის თავიდან ასაცილებლად უამრავ
ბავშვს სწირავდნენ მსხვერპლად.

ა. გორბოვსკი

ისტორიის ძველთაძველი გამოცანე-
ბი და ახალი ჰიპოთეზები

ამრიგად, წყალთა მეუფე, პირველადი ქაოსის სიმბოლო — გველი ყველგან უპირისპირდება და ებრძვის სიცოცხლის, ქმედების მატარებელ საწყისს, ჩვეულებრივ, მზის ღვთაებას. ინდოეთში ეს ღვთაებაა ვიშნუ, იუდეაში — იალღე, ხოლო ეგვიპტეში — ღმერთი რა ან ჰორუსი.

მზის ღმერთი, წარღვნისა და წყვდიადის მეუფე გველის დამამხოველი, ჩვეულებრივ ფრინველად გამოისახება, სიმბოლურად კი — ჩვენთვის უკვე ნაცნობი ფრთოსანი დისკოს სახით. ასე, ღმერთი ჰორუსი, რომელსაც ფრთოსანი დისკოს ფორმით გამოხატული არწივის სახე მიუღია, ერკინება გველისსახოვან სეთჰს. ბრძოლა იმით დასრულდა, რომ სეთჰი მიწის ხერგელში შეიმაღა. ეს შეიძლება გავიგოთ იმის სიმბოლურ გადმოცემად, რომ წარღვნის შემდეგ წყალი მიწის სიღრმეში დაიკრთა.

ჰორუსისა და სეთჰის შერკინების დროს სეთჰმა მოწინააღმდეგეს მარცხენა თვალი ამოთხარა და სამყაროს შორეულ კუთხეში მოისროლა. დამეული ცა წყვდიადმა მოიცვა. მაშინ ღმერთმა ტოტჰმა ნაწილ-ნაწილ მოკრიბა ის თვალი და ჰორუსს დაუბრუნა. ცაზე კვლავ გაბრწყინდა მთვარე. საქმე ისაა, რომ ეგვიპტელთა რთული რელიგიური სიმბოლიკის თანახმად, ჰორუსის მარცხენა თვალი მთვარეს აღნიშნავდა. ამ ეპიზოდით ერთხელ კიდევ მინიშნებულია, რომ კატასტროფა რაღაცენიარად მთვარესთან ყოფილა დაკავშირებული.

ამრიგად, ოდესღაც დედამიწისთვის თავს დატეხილი კოსმოსური კატასტროფა, ეზოთერიული სიმბოლიკის მიხედვით, წარმოგვიდგება ორი საწყისის ბრძოლად, გველისა და ფრინველის ან გველისა და ფრთოსანი დისკოს ბრძოლად. ამ სიმბოლიკის კვალის აღმოჩენა ქრისტიანობაშიც შეიძლება. აქ ერთიმეორეს უპირისპირდება ადამიანის სამოთხიდან გამოძევების მიზეზი — გველი (ეშმაკი) და მტრედის (სული

წმიდის) სახით მოვლენილი ფრინველი (სიმბოლო უზენაესი ღვთაებისა).

შემთხვევითი არაა, რომ ფრთოსანი დისკო დაღუპვისაგან დამხსნელს, სიცოცხლის მტრის დამთრგუნველს ნიშნავს ყველგან.

აქ უნდა გავიხსენოთ ერთი საინტერესო ცრურწმენა, რომელიც საერთოა მსოფლიოს ხალხთა უმრავლესობისათვის: ამბობენ, გველი თუ მოკალი, მისი თვისტომები უეჭველად შურს იძიებენ, წყალდიდობას ან წვიმას აღძრვენო. ინდონეზიური თქმულების თანახმად, სწორედ უზარმაზარი პიტონის მოკვლას მოჰყვა ოდესღაც წარღვნა. ინდოეთშიაც დადის ამგვარი თქმულება, რომელიც ძველისძველი წარმოშობისაა. ჯერ კიდევ რიგ-გედაში წერია: ღმერთმა ინდრამ ურჩხულს მეზო სტყორცნა და წყლები გაათავისუფლაო.

გველისა და ფრინველის პირველადი სიმბოლოების პერსონიფიკაციის საინტერესო მაგალითი მოაქვს ჯ. ფრეზერს ანუჩას ტომის (ავსტრალია) ხალხი, რომლის ტოტემა ფრინველი, წვიმის მოსაყვანად გველს იჭერს და წყალში კლავს. ამით სარიტუალო სცენა თითქმის იმეორებს გველისა და ფრინველის ბრძოლას.

იმ ქვეყნებში, სადაც გველი ნაკლებადაა გავრცელებული, მის როლს ბაყაყი ასრულებს: ბაყაყის მოკვლას უეჭველად წვიმა ან წყალდიდობა მოჰყვებაო. ასე სწამთ ამერიკაში, ავსტრალიაში, ინდოეთსა და ევროპის ზოგიერთ მხარეში. სიცილიაში იმდენად ურყევად სჯეროდათ — ბაყაყის მოკვლა უეჭველად წყალდიდობასა და კატასტროფას გამოიწვევსო, ბაყაყის მოკვლა სასტიკად იყო აკრძალული და მკვლელს სიკვდილით დასჯა ემუქრებოდა.

ასე უკავშირდება ოდესღაც მთელი პლანეტის შემძვრელ კატასტროფას ცრურწმენა — ბაყაყის მოკვლა წვიმას მოიყვანსო.

უკანასკნელი წლების არქეოლოგიური მონაპოვრები საგრძნობლად ცვლიან ჩვენს წარმოდგენას დედამიწაზე ადამიანის არსებობის დროის შესახებ. ამ დრომ ბევრად უფრო შორეულ წარსულში გადაიწია მას შემდეგ, რაც ლ. ლიკმა აფრიკაში იპოვნა ზინჯანთროპი. მისი აღმოჩენი მეცნიერის აზრით, ზინჯანთროპს მილიონ 700 ათასი წლის წინათ უცხოვრია და უკვე სცოდნია ქვის პრიმიტიული იარაღის გაკეთება და გამოყენება.

დოხენის არქეოლოგურმა ექსპედიციამ 1924 წელს ჩრდილოეთ არიზონის ერთ ხეობაში კლდეზე უცნაური ცხოველის გამოსახულებას მიაკვლია. გამოსახულება კაქის წვეტიანი ნატეხით იყო შესრულებული. თავად დოხენი ფიქრობს, რომ ეს არის გამოსახულება დინოზავრების ერთ-ერთი სახეობის — ტირანოზავრისა. ძნელია არ დეთანხმოდეთ დოხენის აზრს, თუკი შედარებებთ ხსენებულ გამოსახულებას და თანადროული რესტავრაციის მიხედვით შექმნილ სურათს ტირანოზავრისა (რად თქმა უნდა, იმ პირობით, თუ გამოსახულება ნაყალბევი არაა, — ისტორიამ ამგვარი შემთხვევებიც იცის). ცნობილია აგრეთვე გამოსახულება, რომელსაც მეცნიერები სტეგოზავრად (ესეც დინოზავრის ერთ-ერთი სახეობაა) მიიჩნევენ. მაგრამ დღემდე მიღებული იყო აზრი, რომ ტირანოზავრებიცა და სტეგოზავრებიც გადაშენდნენ მეზოზოური ერის ცარცის პერიოდში, ესე იგი ათეული მილიონი წლის წინათ. თუ ხსენებული აღმოჩენის შედეგად გამოტანილი დასკვნები მართებულია და პრეისტორიული ადამიანი ერთ დროს მართლაც იყო უკანასკნელი დინოზავრების თანამედროვე, მაშინ ან დინოზავრების ცალკეული წარმომადგენლები გადაშენებულან ნავარაუდევზე ბევრად უფრო გვიან, ან კიდევ გონიერი ადამიანის ისტორია კიდევ უფრო შორეულ წარსულშია საძიებელი. თუმცა

უფრო სწორი ის იქნება, თუ ერთსაც ვივარაუდებთ და მეორესაც.

რასაკვირველია, შეაძლება ვიღავთ ავსტრალიის ნახშირის ფენებში ნაოვნნი რკინის მეტეორიტის გარშემო. ზოგიერთი ამტკიცებს — ამ მეტეორიტს გონიერი არსების მიერ დამუშავების კვალი ამჩნევია. ერთი არქეოლოგიური ეჭურნალი იმასაც გვამცნობს, რომ შოტლანდიაში ქვანახშირის ფენებში პრიმიტიული რკინის იარაღი უპოვნიათ.

ჩვენთვის უფრო ახლო პერიოდის მონაცემებიც იმაზე მეტყველებს, რომ უშორეს წარსულში მცხოვრებ ხალხს მოსალოდნელზე ბევრად უფრო მაღალი ცოდნის დონე ჰქონია. ასე, ამერიკელი მეცნიერი არლინგტონ ხ. მალერი ჩრდილოეთ ამერიკის ტერიტორიაზე 7 ათასი წლის წინანდელი რკინის მეტალურგიის კვალს წააწყდა. მიჩიგანისა და ონტარიოს ტბების მიდამოებში აღმოაჩინეს კვალი რაღაც ცივილიზაციისა, რომლის წარმომადგენლებს 7500 წლის წინათ სცოდნათ სპილენძის იარაღის გაკეთება. მექსიკის ახლანდელი დედაქალაქის სამხრეთით ლავის ფენის ქვეშ იპოვნეს ოთხსართულიანი საფეხურებიანი პირამიდა, რომელიც უეცარ ამოფრქვევას დაუქცევია 7-დან 13-მდე ათასი წლის წინათ. ეს პირამიდა არის ძველი საკმაოდ მაღალი ცივილიზაციისა, რომლის შესახებ ჩვენ არაფერი ვიცით.

მაგრამ ხომ აღიარებული ამბავია, რომ არაფრისაგან ცოდნა არ გაჩნდება. მის გაჩენას ხალხის მიერ თანდათანობით შეძენილი გამოცდილების დაგროვების ხანგრძლივი პროცესი უსწრებს წინ. ხოლო თუ ამ თვალსაზრისით შევხედავთ ზემოხსენებულთა მსგავს აღმოჩენებს, დედამიწაზე საკმაოდ განვითარებული ცივილიზაციების წარმოშობის

ა. გორბოვსკი

ისტორიის ძველთაძველი გამოცანები და ახალი პიპოთეზები

ხანა საგრძნობლად გადაიწვეს წარსულის სიღრმეში.

ბუნებრივად იბადება კითხვა: რატომ მაა იშვიათი მსგავსი აღმოჩენები? რატომ ვერ აღმოგვიჩენია დღემდე ქალაქი ან თუნდაც დიდი დასახლებული პუნქტი, რომლებიც უქვეყელი მატერიალური საბუთებით დაგვიდასტურებდნენ უძველესი ცოდნის არსებობას? ეტყობა, საქმე მხოლოდ ის კი არაა, რომ ყოველივეს შემუშავებელმა დიდმა დრომ გაიარა. საქმეს ისიც არ თულებს, რომ არავინ უწყის — სად უნდა ვეძებოთ ნავარაუდები განვითარებული ცივილიზაციის ნაკვალევები. თვით შუმერშიაც კი, სადაც მთელი თაობები აწარმოებენ გათხრებს, დღემდე გათხრილია მხოლოდ ერთი მეასედი ოდესღაც იქ არსებული ქალაქებისა. ნანგრევთა 99 პროცენტს არქეოლოგის ბარი ჯერ არ შეხებია.

ზემოთ მოხსენებული აღმოჩენების უმეტესობა ახალი არაა, თავის დროზე ამ აღმოჩენათა შესახებ ცნობები იბეჭდებოდა სხვადასხვა გამოცემებში. მაგრამ ამ ცნობებს მით უფრო ჩქარა ივიწყებდნენ ხოლმე, რომ ისინი არ შეესაბამებოდნენ დამკვიდრებულ წარმოდგენას კაცობრიობის ისტორიის შესახებ. მაგრამ ერთად თავმოყრილი ამგვარი ცნობები საკმაოდ სიანტერესო სურათად შეითხზა. ახლა შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ უშორეს წარსულში, ხსენებულ კოსმოსურ კატასტროფამდე ბევრად უფრო ადრე, დედამიწაზე უკვე არსებობდა საკმაოდ განვითარებული ცივილიზაცია.

ამ თვალსაზრისით ნაკლებ დაუჯერებელი ჩანს ჰეროდოტესა და მის თანამედროვეთა ცნობა, რომ ეგვიპტელთა წერილობითი წყაროები 17 ათასი წლია წინანდელ დროს სწვდებოდაო. ბიზანტიელი ისტორიკოსი სინელიუსი ახსენებდა რაღაც ჩანაწერებს, რომლებსაც „ძველი ქრონიკები“ ერქვა და რომლებსაც ეგვიპტელი ქურუმები 36525 წლის განმავლობაში აკეთებდნენო.

მართალია, დამწერლობის წარმოშობა გაცილებით უფრო გვიანდელი დრო-

ით თარიღდებოდა დღემდე, მაგრამ არ შეიძლება ეს საკითხი საბოლოოდ გარკვეულად ჩაითვალოს. მიუხედავად განვითარების ხანგრძლივი პერიოდისა, ვერც მაიას ცივილიზაცია, ვერც ბაბილონი, ეგვიპტე ან ჩინეთი ფონეტიკურ ანბანამდე ვერ მივიდნენ. ამავე დროს დამწერლობის განვითარების დამაგვირგვინებელი ფონეტიკური ანბანი უკვე გაუჩნდათ ფინიკელებს საბოლოო და სრულყოფილი სახით. თავად ფინიკელთა წარმოშობის გამო სხვადასხვა მოსაზრებაა გამოთქმული. ოღონდ ერთი კი უეჭველია: ფონეტიკური ანბანის წარმოშობას დამწერლობის განვითარების ერთობ ვრცელი პერიოდი უძღოდა წინ.

ძველი ეგვიპტელი ისტორიკოსი მანეტონ გგაწვდის ცნობას რაღაც ტექსტების შესახებ. როდესაც ცნობილი შეიქნა კატასტროფის მოახლოება, ეს ტექსტები სვეტებზე ამოკვეთეს და მათში დიდმნიშვნელოვანი ცნობები იყო დატული: „ეს წარწერები, რომლებიც ჰერმესმა საღვთო ენაზე საღვთო ნიშნებით დაწერა, წარღვნის შემდეგ ითარგმნა... ენაზე (ხელაწერში სიტყვა გამოტოვებულია. — ა. გ.) და იეროგლიფებით ჩაიწერა“.

ძველი ისტორიკოსი და მეცნიერი იოსებ ფლავიუსი „იუდეველთა სიძველეებში“ ახსენებს ადამიანებს, რომლებმაც იმის შიშით — მოახლოებული კატასტროფა დაგროვილ ცოდნას მოსპობსო, ორი სვეტი აღმართეს: აგურისა და ქვის სვეტები. ამ სვეტებზე მათ წააწერეს, რაც იცოდნენ, „იმითომ რომ, თუ წყალდიდობის დროს აგურის სვეტი შემთხვევით შეიმუსრებოდა, უვნებლად გადარჩენილ ქვის სვეტზე გაეცნობოდნენ კაცნი წარწერას“. ფლავიუსის სიტყვით, ქვის სვეტი მის დროს ჯერ კიდევ იდგა.

სტრაბონი მოიხსენიებს წარღვნამდე დაწერილ რაღაც ტექსტებს, რომლებიც პირენეის ნახევარკუნძულზე ინახებო. დრუიდებიც იმოწმებდნენ აგრეთვე კატასტროფამდე შექმნილ „ფერილტის წიგნებს“.

გარაუდი იმისა, რომ უშორეს ხანაში კაცობრიობას მართლაც ჰქონდა რაღაც დიდად განვითარებული ცოდნა, თავისთავად მთელ რიგ საკითხებს აღძრავს. ამ საკითხთაგან უმთავრესია: რატომ დაკარგა კაცობრიობამ ამ ცოდნის დიდი ნაწილი?

შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ეს დაკარგვა ზემოხსენებული კატასტროფის შედეგად უნდა მომხდარიყო უმთავრესად. ესეც არ იყოს, ჩვენთვის საკმაოდ ახლობელი ისტორიიდანაც, როცა, ბუნებრივია, მსგავსი კატაკლიზმების ხსენებაც აღარ ყოფილა, დაკარგული ცოდნისა და მივიწყებული აღმოჩენების მრავალი მაგალითი შეიძლება გავიხსენოთ. ასე, ერთ დროს დაიკარგა ფოლადის დამზადების რეცეპტი და შემდეგში აღმოჩენები ასეული წლების მანძილზე თავს აკლავდნენ ამ საიდუმლოს.

სხვა „მივიწყებულ აღმოჩენებზე“ მეცნიერები ღელმდე იმტრევენ თავს. ასეთია, მაგალითად, ხვედრი XVII საუკუნის ფრანგი მათემატიკოსის ფერმას თეორემისა, ანუ „ფერმას დიდი თეორემისა“. ფერმამ დიდმნიშვნელოვანი მათემატიკური დებულება წამოაყენა, მაგრამ მისი მტკიცებები არ გამოუქვეყნებია, თუმცაღა, როგორც ცნობილია, დამუშავებული ჰქონდა. მას აქეთ თითქმის 250 წელია, მათემატიკოსები ამოდ ეძებენ ამ თეორემის ამოხსენელ პასუხს.

გარკვეული ცნობების ნაწილობრივი დაკარგვის პროცესი ახლაც მიმდინარეობს, რაღა თქმა უნდა, ძველ დროსთან შედარებით უაცილობით მცირე მასშტაბით (ეს, უწინარეს ყოვლისა, საინფორმაციო საქმიანობის საკმაოდ განვითარებული დონით აიხსნება). მაგალითად, უჩანასკნელი წლების მანძილზე მარტო საბჭოთა კავშირში საარქივო დაწესებულებებში მიკვლეულ იქნა 40 ათასზე მეტი საბუთი სასარგებლო წიაღისეულთა ადგილმდებარეობის შესახებ. ეს წიაღისეულები თავის

დროზე აღმოუჩენიათ და შემდეგ მივიწყებით.

მკვლევარებმა ისეთი შემთხვევებიც იციან, როცა ცალკეული აღმოჩენები კი არა, მთელი ხალხები დავიწყებით.

ქალაქ ტიახუნიკუში (ანდები) ოდესღაც ცხოვრობდა ხალხი, რომელმაც კარგად იცოდა ასტრონომია. თანამედროვეთა ცნობით, ესპანელ კონკვისტადორებს აქ აღმართულ ქვის ვეება ქანდაკებებზე უნახავთ წონით ნახევარტონიანი ჩამოსხმული ვერცხლის სამკაულები. ოღონდ ქალაქში აღარავინ ცხოვრობდა. ირგვლივ მოზინადრე ტომებს ლერწმის კარვები ჰქონდათ დადგმული. მათ სრულებით არაფერი გაეგებოდათ არც ლითონის ჩამოსხმის და არც ასტრონომიისა. მათი ძირითადი საკვები წყალმცენარეთა ფესურება იყო.

ოდესღაც დიდი ხალხი, წყნარი ოკეანის მოგზაური და ზღვაოსანი ხალხი იყო მაორი. მაგრამ ეს ხალხი ახალ ზელანდიაში დემყვდრდა და მათმა შთამომავლებმა თანდათანობით სრულებით დაივიწყეს ზღვაოსნობა.

ან კიდევ მეორე მაგალითი. XIV—XV საუკუნეებში ჩრდილოეთ ამერიკაში ნორმანთა დასახლებები არსებობდა. აქ გადმოსახლებულებმა მეტალების გამოდნობა და დამუშავება იცოდნენ. მაგრამ როცა საშობლოსთან კავშირი გაწყვიტეს და განვითარების მნიშვნელოვნად უფრო დაბალ საფეხურზე მდგომ ადგილობრივ ტომებს შეერივნენ, თავიანთი ცოდნა სამუდამოდ დაივიწყეს. ამ მიდამოებში კვლავ გამეფდა იროკეზელ ტომთა ქვის ხანა. ნორმანთა ჩამომავლებს წარმოდგენაც აღარ ჰქონდათ, რის მაქნისი იყო რაღაც უცნაური, ხავსით დაფარული და ჩაქეული ნაგებობანი, რომლებიც ერთ დროს რკინის სადნობ ღუმელებად და შახტებად ეკეთებინათ მათს წინაპრებს.

ა. გორბოვსკი

ისტორიის ძველთაძველი გამოცანები და ახალი ჰიპოთეზები

აქ მოტანილი მაგალითები რამდენად-მე ანალოგიურია იმისა, რაც შესაძლოა მომხდარიყო კატასტროფის შემდეგ. განსწავლულ ხალხთა კატასტროფას გადაჩენილი და კიდით-კიდემდე მიმო-ფანტული წარმომადგენლების ცალკე-ულმა ჯგუფებმა თავიანთი ცოდნა და-ივიწყეს და ბრგვლივ მცხოვრებ მოსახ-ლეობას შეერივნენ. ეს მოსახლეობა კი განვითარების ბევრად უფრო დაბალ დონეზე იდგა და ეს არცაა საკვირველი. როგორც ცნობილია, ისტორიულ, სო-ციალურ, კლიმატურ თუ სხვა მიზეზთა შედეგად კაცობრიობის სხვადასხვა ჯგუფები თანაბრად როდი ვითარდება. საკმარისია დავასახელოთ ტასმანიელები, რომლებიც, როცა მათ მიაკვლიეს, ქვის ხანის ადრეულ სტადიაში იმყოფე-ბოდნენ, ესე იგი უფრო განვითარებულ ხალხებს 50—60 ათასი წლით ჩამორჩე-ბოდნენ!

დედამიწის უფრცეს რაიონებზე თავს დამტყდარმა კატასტროფამ მრავალი უბედურება დააწია კაცობრიობას. ად-რეული ქრისტიანობის ერთ-ერთი უდი-დესი მეცნიერი სექსტ იულიუს აფრი-კელი წერდა: მას შემდეგ, რაც კატას-ტროფამ ატიკის მოსახლეობა მოსპო, ეს ქვეყანა ასეული წლების მანძილზე უკაცრიელი და უდაბური იყო. ამე-რიკის ხალხთა თქმულებები მოგვითხ-რობენ, რომ მათი წინაპრები, მცირედ-ნი, ვინც კატასტროფას გადაურჩენ, მრავალი წლის განმავლობაში აქეთ-იქით აწყდებოდნენ საცხოვრებლად გა-მოსადეგი ადგილის ძიებაში.

„ო, სოლონ, სოლონ! — ეუბნებოდ-ნენ სოლონს ეგვიპტელი ქურუმები. — თქვენ, ბრძენნი, ბალები ხართ, არა-რაი უწყით გარდასული დროისა... შენ არაფერი იცი წარსულის ძველთუძვე-ლესი ცოდნისა...“ ქურუმებმა სოლონს ამცნეს, რომ კატასტროფამ მოსრა მკვიდრნი დიდ-დიდი ქალაქებისა, რომ-ლებიც მდინარეთა შესართავებთან და ზღვის ნაპირ-ნაპირ იყო გაშენებული. მხოლოდ ზეგნებსა და მთებში მობი-ნადრენი — მწყემსნი და მესაქონლენი გადაურჩნენ კატასტროფას.

რალაც დიდი ცოდნის დაკარგვის ფაქტი რელიგიურსა და ეზოთერიულ სიმბოლიკაშიც აისახა. ჩვენ უკვე ვი-ცით, რომ კატასტროფამდელი ქვეყნი-ერება გამოისახებოდა ხოლმე როგორც კურთხეული დაკარგული სამშობლო, ანუ სამოთხე. კაცთა ამ პირვანდელ სამ-ყოფელში არსებულ ცოდნას სიმბო-ლურად გამოხატავს ზე, რომლის ნაყო-ფის გემოს ხილვით ადამიანი უზენაეს სიბრძნეს ეზიარებოდა. ერთ ძველ-ეგვიპტურ ტექსტში ნათქვამია: „მან შემუსრა მტერნი თვისნი და მათის ცოდნის გემო იხილა“. ამ შემთხვევაში „გემო იხილა“ ნიშნავს — „შეიცნო“.

ზე ცნობადისა, როგორც მოგვხსენე-ბათ, არის ბიბლიაში. პირვანდელი ადამიანები რომ რალაც დიდ ცოდნას ეზი-არენ, სიმბოლურად გამოიხატება: მათ ამ ხის ნაყოფი შეჰამესო.

მაგრამ მარტო ადამს არ უგემია ამ ხის ნაყოფი. საღვთო ხის მოტივი მრავალ ხალხში გვხვდება. ირლანდიური მი-თების გმირი ტრამასი საღვთო ხის ვაშლს შეჰამს და ამის წყალობით ნათელ-მხილველის ნიჭი მიემადლება. ბუდას „ნათელმხილვაც“, ანუ უზენაესი სიბრ-ძნის შეცნობა, ბუდისტური ტრადი-ციით, აგრეთვე საღვთო ხეს უკავშირ-დება. ამ ხის ქვეშ მჯდარი მისწვდა ბუდა ქეშმარიტებას. ამგვარი მაგალითე-ბის მრავლად მოტანა შეიძლება. თავად ზე შესაძლოა სხვადასხვა იყოს. ბიბლი-აში ვაშლის ხეა, იაპონელთათვის ეს ხეა ფორთოხალი, დრუიდებისთვის — მუხა, ახლო აღმოსავლეთში — ლევ-სულოლი, ძველ მექსიკაში — კაქტუსი. ალბათ არც ის იყო შემთხვევითი, რომ დაკარგულ ძველისძველ სამშობლოს ატტეკებიც გადატყნისი ხის სიმბოლო-თი გამოხატავდნენ.

დიდმნიშვნელოვანია ის ამბავი, რომ საღვთო ხეს, „ხეს ცნობადისა“, მეტ-წილად მიჩენილი ჰყავს ხოლმე მცვე-ლი ჩვენთვის უკვე ცნობილი წარღვნის სიმბოლოს — გველის სახით. ბერძნულ მითოლოგიაში ეს არის გველი ლადო-ნი, რომელიც ზევსის ხეზე მოხმულ სიბრძნის ოქროს ნაყოფებს დარაჯობს.

ზოგიერთი ხალხის თქმულებებში წყალში მოხანადრე ურჩხული იცავს საღვთო ხეს, რომლის ნაყოფი ზებუნებრივი ცოდნის მომნიჭებელია. ეგვიპტური წყაროები მაგიური ცოდნის წიგნთა მცველის — „უკდავი გველის“ ამბავს მოგვითხრობენ. საღვთო ხის მცველი გველი მექსიკაშიც გვხვდება. ესაა გველი ტლალოკი, იგივე წვიმისა და წყალდიდობის ღვთაება.

წარღვნის სიმბოლო — გველი გვეკლინება საწყისად, რომელიც იცავს გზას საღვთო ხისა. ეს არაერთგან განმეორებული სიმბოლიკა იმას უნდა მიგვანიშნებდეს, რომ აღამიანსა და მის აღრინდელ ცოდნას შორის კატასტროფამ გაავლო ზღვარი.

მაგრამ აღამიანის აზრის მონაპოვარი უკვალოდ ვერ გაქრებოდა. ჩვენ სარწმუნოდ მიგვაჩნია, რომ ყველა პერტრუბაციის შემდეგ ცოდნის მფლობელად დარჩა ძველი დიდი ხალხების გადარჩენილ წარმომადგენელთა განსაზღვრული, დასშული წრე. მაგალითად, ეგვიპტეში ერთ ასეთ დასშულ კასტად, უემჰელია, იყვნენ ისინი, ვისაც პირობით ქურუმებს ვუწოდებთ. თაობიდან თაობას გადასცემდნენ ხელთდასხმულნი უღრმესი საიდუმლოებით დაცულ ცოდნას. ეგვიპტელმა ქურუმებმა ჰეროდოტეს ერთ ტაძარში უჩვენეს ქანდაკებები თავიანთი უზენაესი ქურუმებისა, რომლებიც თანმიმდევრობით ცვლიდნენ ერთიმეორეს. ჰეროდოტეს დროს უკვე 341 ამგვარი ქანდაკება იდგა. დიოგენე ლაერტის (ჩვენი წელთაღრიცხვის III საუკუნე) ცნობით, ეგვიპტელებს ჰქონდათ ჩანაწერები მზის 373 და მთვარის 832 დაბნელებისა. გამოთვლამ ცხადყო, რომ ჩანაწერებმა კეთდებოდა არანაკლებ 10 ათასი წლის განმავლობაში.

შემდეგში რაციონალურმა ცოდნამ (რაკი საესებით მოწყდა საზოგადოებრივ პრაქტიკას და იმ კონკრეტულ პირობებს, რომლებშიც იყო აღმოცენებული), როგორც ჩანს, საიდუმლო ცოდნის, მაგიის ხასიათი მიიღო თანდათანობით. „ღმერთმა აღამიანებს მაგია

მიჰმალდა, რათა დახმარებოდა მათ საკუთარი თავის დაცვაში“, — გვამცნობს ფარონი მერიკარი. ხელთდასხმულნი ცდილობდნენ ცოდნის მონაპოვლია შეენარჩუნებინათ და ამიტომ თავიანთ საიდუმლოს მკაცრად იცავდნენ. „ვინც მისნური საიდუმლოს სიტყვებს ჩასწვდება, ყველასაგან ფარულად დაიცვას და მოძღვრებაში დაფაროს“, — ვკითხულობთ რიგ-გედაში. მაგიური ტექსტის შემცველი ერთი ეგვიპტური პაპირუსი საიდუმლოს დაცვის მოწოდებით იწყება და ამ მოწოდებითვე მთავრდება: „დაიდუმე ბაგე შენი! დახამ ბაგე შენი!“

საიდუმლო საღვთო ენიდან თარგმნილმა ჰერმესის წიგნებმა (და იქნებ ნაწილობრივ მათმა ნაბამქვმაც) შესამჩნევი კვალი დააჩნია სხვადასხვა რელიგიურ-ფილოსოფიურ მოძღვრებას. კლიმენტ ალექსანდრიელი (ჩვენი წელთაღრიცხვით II—III საუკუნე) ჰერმესის 42 საღვთო წიგნს ახსენებს. ჰერმესის მოძღვრება, ფილოსოფიისა და მაგიის სხვადასხვა საკითხებისადმი მიძღვნილი, საიდუმლო მოძღვრება იყო. ასე აღმოცენდა სიტყვა „ჰერმეტული“, ესე იგი „საიდუმლო“, „დასშული“. ეს კია, რომ, როდესაც ახლა ვახსენებთ, მაგალითად, ჰერმეტულად დასშულ ჰურმელს, ამ სიტყვის თავდაპირველი, ძირითადი მნიშვნელობა აღარც გვაგონდება.

სიმბოლოებით იყო დაშიფრული აგრეთვე ცნობილი „ზურმუხტის სჯულის ფიცარი“ ჰერმესისა. „უღიდესი ცოდვა იქნებოდა, შენი ხელოვნების საიდუმლო რომ ჯარისკაცებს გაუმჟღავნო“, — წერდა ერთი ჩინელი ალქიმიკოსი ამ ათასი წლის წინათ.

მაგრამ თავიანთი ცოდნის საიდუმლო ნაწილს გულდასმით რომ მალავდნენ, ხელთდასხმულთა ჯგუფები იმასაც ცდილობდნენ, როგორმე დაეჩქარებინათ გარშემო მცხოვრები ჩამორჩენილი ტომების განვითარება. გამოირკვა, რომ

ა. გორბოვსკი
ისტორიის ძველთაძველი გამოცანები და ახალი ჰიპოთეზები

თითქმის ყოველ ხალხს შემორჩენა ხსოვნა საიდანდაც მოსული განმანათლებლებისა.

რალა თქმა უნდა, უწინარეს ყოვლისა მოგვაგონდება ლეგენდარული პრომეთე, რომელმაც ხალხს ცეცხლის ხმარება ასწავლა. მაგრამ პრომეთე მართო არ ყოფილა. ჩინური ანალები მოგვითხრობენ, რომ ერთხელ უცნობი ქვეყნიდან მოვიდა ვინმე ტაი კო-ფოკეე, დიადოკაცი, რომელმაც ჩინელთა წინაპრებს ასწავლა სხვადასხვაგვარი ხელობა, უჩვენა, როგორ უნდა დაჰკვირვებოდნენ ციურ სხეულთა მოძრაობას და აუხსნა, როგორ უნდა დაეყობ თვეებად წელიწადის დრო. მანვე ასწავლა ხალხს დამწერლობა.

სამხრეთ ამერიკაში პირველმა უზენაესმა ინკამ, რომელიც აგრეთვე ზღვის გადაღმა მხრიდან ყოფილა მოსული, იმპერია დააარსა და ირგვლივ მობინადრე ტომებს მიწათმოქმედება და სხვადასხვაგვარი ხელობა შეასწავლა. მეორე განმანათლებელმა, დმერთმა ბოჩიჩამ, ხალხს კალენდარი ასწავლა, ოკეანის გადაღმიდან, აღმოსავლეთის მხრიდან მოსულმა სამემ (სამხრეთ ამერიკა) ხალხს სოფლის მეურნეობა და მესაქონლეობა, ხიდების აგება და ხეების მოჭრა ასწავლა. მანვე მისცა ხალხს დამწერლობა.

მაგრამ ყველა ამ განმანათლებელს აღემატება მექსიკური თქმულებების გმირი, აღმოსავლეთის მხრიდან მოსული კელტეკოატლი, რომელმაც აქაურ ტომებს სხვადასხვაგვარი სასარგებლო ცოდნა შეესინა. მანვე ასწავლა ინდიელებს მეტალურგია და სოფლის მეურნეობა.

ამგვარ განმანათლებლებს, რომლებსაც ხალხისთვის მეტალურგიის, სოფლის მეურნეობის, ქსოვისა და მისთანათა ცოდნა მიუციათ, წყნარი ოკეანის, სამხრეთ და წინა აზიის ხალხთა თქმულებებშიც ვხვდებით. ძველბაბილონელი ისტორიკოსი ბეროზი, რომელმაც ფანტასტიკური თვისებებით აღჭურვა ვინმე კაცი, სახელად ოანესი, წერს — ეს კაცი პერიოდულად მოეველინებოდა

ხალხს და მრავალ სასარგებლო რასმე ასწავლიდაო. ბეროზის სიტყვით, მან ასწავლა ხალხს დამწერლობის გაგება და სხვადასხვაგვარი ხელოვნება, აგრეთვე ქალაქების გაშენება და ტაძრების აგება, კანონების შედგენა, განუმარტა აგრეთვე გეომეტრიული კანონები.

შესაძლოა, სწორედ ამგვარ განმანათლებელთა საქმიანობით აიხსნებოდეს ბრინჯაოს ხანის უცნაური ნიშნები ევროპაში.

როგორც ვიცით, ბრინჯაო სპილენძისა და კალის შენადნობია. ათასწლეულების მანძილზე უნდა ეხმარა ხალხს სპილენძის ნაკეთობაში, ვიდრე შენიშნავდა, რომ ერთი შეათედი კალის დამატება საოცრად მტკიცე შენადნობს იძლევა.

მიუხედავად ამისა, ევროპაში სპილენძის ხანა თითქმის არც ყოფილა, სპილენძის ნივთები უაღრესად იშვიათია. მაგალითად, დუბლინის ისტორიულ მუზეუმში ბრინჯაოს ხანის 1283 ნივთია და ამათგან მხოლოდ ოცდაათამდეა სპილენძისა. ბრინჯაოს ნივთები ევროპაში ერთბაშად ჩნდება და უცებ ყველგან ვრცელდება.

ისიც აუხსნელი ამბავია, რომ ბრინჯაოს თვით პირველივე ნაკეთობანი დიდი ოსტატობის ნიმუშებს წარმოადგენენ. არსიდან ჩანს, რომ ხალხი თანდათანობით დაუფლებოდეს ამ ოსტატობას. ეს ოსტატობა ერთბაშად იჩენს თავს, რაიმე წინასწარი ეტაპის გავლის გარეშე გვევლინება.

როგორც ამერიკის ხალხთა კულტურის უდიდესი მკვლევარი პოლ რივე ამბობს, მექსიკის ტერიტორიაზეც ამდაგვარი მოვლენა შეინიშნება. ბრინჯაოს წარმოება იქ იმათავითვე განვითარებული სახით, მრავალი რთული ტექნიკური ხერხის გამოყენებით გაჩნდა.

ნიშნავს თუ არა ეს ამბავი იმას, რომ ხსენებულ ხალხებს თვითონ კი არ მიუღწევიათ ბრინჯაოს გამოდნობისა და დამუშავების ოსტატობისათვის, არამედ მზა სახით მიიღეს ეს საიდუმლო? ან

მოსაზრებას სხვა ფაქტებიც ადასტურებენ.

ერთი ამგვარი ფაქტთაგანი ისაა, რომ მთელი ევროპის ტერიტორიაზე აღმოჩენილი ბრინჯაოს ნივთები საოცრად ჰგავს ერთმანეთს. ეს მსგავსება იმდენად დიდია, ზოგიერთი მკვლევარის აზრით, შეიძლება გვეფიქრა, რომ ყველა ნივთი ერთი სახელოსნოდანაა გამოსული.

ამ ნაკეთობათა გავრცელების ამბავიც ძნელი გასაგებია. მათ პოულობენ ევროპის სულ სხვადასხვა კუთხეებში, ისეთ ადგილებშიც, სადაც არც სპილენძი მოიპოვება და არც კალა. ამგვარი აღმოჩენების საფუძველზე ზოგიერთი მეცნიერი ფიქრობს, რომ ევროპის სხვადასხვა მხარეებს შორის ერთ დროს უფრო მჭიდრო კონტაქტი და კავშირი არსებობდა, ვიდრე მოგვიანო ეპოქაში, თვით რომის იმპერიის შექმნის ხანაში.

ბრინჯაოს გარედან შემოტანის სასარგებლოდ ისიც მეტყველებს, რომ ბრინჯაოს გამოყენების პიონერად მოვლენილი ორი ყველაზე განვითარებული ქვეყანა — ეგვიპტე და შუამდინარეთი თავად მოკლებული იყო ბრინჯაოს დასამზადებლად აუცილებელ ნედლეულს. ამ ქვეყნებიდან ექსპედიციები იგზავნებოდა შორეულ მხარეებში. კალის მოსაპოვებლად ინდოეთში, კავკასიაში ან პირენეის ნახევარკუნძულზე მიემგზავრებოდნენ. ეს იყო კალის უანლოესი საბადოები. ხოლო უფრო შორს, ჩრდილოეთით მდებარეობდა კალით მდიდარი ბრიტანეთის კუნძულები, რომლებსაც ფინიკიელები სწორედ „კალის კუნძულებს“ უწოდებდნენ.

შესაძლოა, ბრინჯაოს გამოდნობის საიდუმლო იყო ნაწილი იმ გადარჩენილი ცოდნისა, რომელიც დიდხანს შეადგენდა ხელთდასხმულთა კარჩაკეტილი ჯგუფების მონოპოლიას. შემთხვევითი ამბავი არ უნდა იყოს, რომ

ევროპაშიც და სხვა ქვეყნებშიც მეტალების წარმოება და დამუშავება დიდხანს იყო მიჩნეული საიდუმლო ცოდნის სფეროდ — მაგიად. არც ისაა შემთხვევითი, რომ ძველ სლავურ თქმულებებში მკედელი გრძნეულ არსებად წარმოგვიდგება ხოლმე ჩვეულებრივ.

ასევე, თითქოსდა მოულოდნელი ცოდნა აქვთ ძველი დროის ქურუმებს ასტრონომიის დარგში.

მაგალითად, გრიგორიანული კალენდრის მიხედვით, დედამიწის წლიური ბრუნვის ხანგრძლივობა 365, 242 500 დღეს შეადგენს.

ამ ციფრს მაიას ქურუმნიც იცნობენ — 365, 242 129 დღე!

თანადროული უზუსტესი გათვლების თანახმად — 365, 242 198 დღეა.

ამრიგად, სრულიად მოულოდნელად აღმოჩნდა, რომ უფრო ზუსტი ციფრი დაუდგენიათ მაიას ქურუმებს, რომლებსაც ამგვარი უზუსტესი გათვლების მოსახდენად არავითარი ასტრონომიული ხელსაწყო არ მოეპოვებოდათ! საიდან უნდა შეეტყუთ მათ ეს ციფრი? დრეზდენისეულ მაიას კოდექსში მოთავსებულია უაღრესად ზუსტი კალენდარი ვენერას თანაბარი ფაზების განმეორებისა. მაიას ქურუმები 583,935 დღეზე ცოტათი უფრო ნაკლებს ვარაუდობდნენ ამ დროს. უახლესი გამოთვლების თანახმად, ეს არის უაღრესად ზუსტი ციფრი, რომლის გადახრა სულ რაღაც 0,015 შეადგენს! შუმერის ქურუმებს მთვარის მიმოქცევის პერიოდი დღევანდელთან შედარებით მხოლოდ 0,4 წამით ნაკლები სიზუსტით ჰქონდათ გამოთვლილი, ხოლო მერკურის მოძრაობას უფრო ზუსტადაც კი იცნობდნენ, ვიდრე გაცილებით უფრო გვიან-

ა. გორბოვსკი

ისტორიის ძველთაძველი გამოცანები და ახალი ჰიმოთეზები

დელი ევროპული მეცნიერება, ვთქვათ, პტოლემეოსის დროისა.

ევროპული ასტრონომია გრძელი და ტანჯული გზებით მიდიოდა მეცნიერულ ჰეშმარიტებათა შეცნობისაკენ. ეს გზა საუკუნოებრივ ცთომილებათა და ინკვიზიციის კოცონთა წიაღ მიემართებოდა. ამასთან, ჯორდანო ბრუნო, გალილეი და სხვებმა ისეთ ჰეშმარიტებებს მიაკვლიეს, რომლებიც დიდი ხნის წინათ ჩვენთვის უცნობი წყაროებიდან იცოდნენ ინდოელმა, ეგვიპტელმა თუ ამერიკელმა ქურუმებმა.

ასე, ჯერ კიდევ ძველინდური საღვთო წიგნი „ვიშნუ პურანა“ ამცნობდა მკითხველებს, რომ სამყაროში არსებობს ჩვენი დედამიწისნაირი მრავლის უმრავლესი ქვეყნიერება. შორეული ვარსკვლავები რომ დასახლებული ყოფილა, ეს ამბავი ინკებამდელი მითოლოგიური ტრადიციისთვისაცაა ცნობილი.

როდესაც ევროპაში დედამიწას სამეშაპზე დამყარებულ სიბრტყედ გამოსახავდნენ, ეგვიპტურ კოსმოლოგიურ პაპირუსებს დიდი ხნის აღნუსხული ჰქონდათ დედამიწის, პლანეტებისა და მზის სიბრგვალე, აგრეთვე დედამიწისა და მზის ბრუნვა, და მღუშარედ ინახავდნენ ამ ცოდნას!

პლანეტები რომ სფეროსებური, ეს ატყეკებამაც იცოდნენ. ისინი პლანეტებს გამოსახავდნენ ბურთებად, რომლებითაც ღმერთები თამაშობენ.

ასევე აღსანიშნავია ძველი ხალხების დიდი ცოდნა მათემატიკის დარგში. საკმარისია ითქვას შემდეგი: მაშინ, როდესაც ევროპულმა მეცნიერებამ მხოლოდ XIV საუკუნეში შეიმუშავა „მილიონის“ ცნება, ძველ ეგვიპტელებს სპეციალური ნიშანიც კი ჰქონდათ ამ სიდიდის აღსანიშნავად. ხოლო შუმერში ნაპოვნ ლურსმულ ტექსტებში

გვხვდება მათემატიკური რიგი, რომლის საბოლოო ჯამი გამოიხატება ამ ციფრით 195 955 200 000 000. ეს არის რიცხვი, რომლითაც დეკარტისა და ლიბნიცის დროსაც კი ვერ სარგებლობდნენ. რიცხვი „π“ მათემატიკის ისტორიაში ცნობილია, როგორც „ლუდოლფის რიცხვი“ (ლუდოლფი XVII საუკუნის ჰოლანდიელი მეცნიერი იყო). მაგრამ მოსკოვში, პუშკინის სახელობის სახვითი ხელოვნების მუზეუმში, ინახება ეგვიპტური პაპირუსი, რომელიც ცხადყოფს, რომ ეგვიპტელები ძალიან დიდი ხნის წინათ იცნობდნენ ამ რიცხვს.

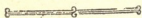
შეიძლებოდა იმის მაგალითებიც მოვეტანა, რომ ძველ ხალხებს თითქოს ერთბაშად გაუჩნდებოდათ ხოლმე იმ დროისთვის წარმოუდგენლად დიდი ცოდნა მედიცინის, სამშენებლო საქმის, ფსიქოლოგიის თუ სხვა დარგებისა. ამ ცოდნას განვითარების გრძელი გზა უნდა გაეგლო წინასწარ. ამ დიდი ცოდნის გაჩენის ფაქტი მხარს უჭერს ზემოთ გამოთქმულ ვარაუდს, რომ დედამიწაზე გონების განვითარებას უფრო ხანგრძლივი წარსული უნდა ჰქონდეს, ვიდრე ჩვენ გვგონია. იქნებ იმის უფლებაც კი გვაქვს, რომ ვთქვათ — დედამიწაზე ოდესღაც არსებობდა აწ მიწიწყებუი ცივილიზაცია.

ზემოთ მოტანილმა ფაქტებმა იქნებ სარწმუნოდ მიანიშნებინოს მკითხველს ეს მოსაზრება. იქნებ არა. მით უკეთესი. ძიება გვმართებს, მოვლენების შეჯივრება და პაექრობა, ოღონდ არ უნდა ვიფიქროთ — კაცობრიობის წარსული ყოველმხრივ ცნობილი, შესწავლილი და უცილობლად დადგენილიაო. 1875 წელს ამერიკის შეერთებული შტატების პატენტების ბიუროს დირექტორმა სახელმწიფო მდივანს ვაჭრობის დარგში სამსახურიდან გადაადგომის თხოვე-

ნა აახლა. „ამ პოსტზე დარჩენას ჩემ-
თვის აზრი აღარ აქვს, — წერდა დი-
რექტორი. — მეტი არაფრის გამოგო-
ნება აღარ შეიძლება“. დღეს ღიმილით
ვიხსენებთ ამ ეპიზოდს. მეცნიერება
ამოუწურავია, ამოუწურავია წარსულისა
მეცნიერებაც. ყოველ დღეს მოაქვს

ცნობები ახალ-ახალი აღმოჩენებისა.
სწორედ ეს აღმოჩენები მოგვცემენ სა-
შუალებას უფრო ღრმად (და იქნებ სხვა
კუთხითაც) გავაშუქოთ ზემოთ მოტა-
ნილი ფაქტები. სწორედ ისინი ცხად-
ყოფენ, თუ რა იყო მცდარი და რა
მართალი ავტორის მოსაზრებებში.

თარგმნა რევაზ თვარაძემ

წიგნების გვერდები

„სიტყვას ვიტყვი, ცამ ქუხილი დაიწყოს“

1963 წლის ოქტომბერში, მშვიდობის მსოფლიო საბჭოს დადგენილებით, საბჭოთა კავშირის ხალხებმა და მთელმა მოწინავე კაცობრიობამ აღნიშნეს დიდი სახალხო მგოსნის საიათნოვას დაბადების 250 წლისთავი.

იუბილეს დღეებში გამომცემლობა „ნაკადულმა“ გამოსცა ცნობილი ქართველი მწერლის გიორგი ნატროშვილის წიგნი „სიტყვას ვიტყვი, ცამ ქუხილი დაიწყოს“, რომელშიც ავტორი ქართველ მკითხველს მოუთხრობს საიათნოვას ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე.

გიორგი ნატროშვილი წიგნის პირველ თავს „ზოგი რამ წინასწარ“ ამთავრებს სიტყვებით — „საიათნოვა თავისი კეთილშობილური მისწრაფებებით შორიდან, მეთვრამეტე საუკუნის სიღრმიდან ეხმანება ჩვენ დროს, როცა ხალხების ძმობას, ადამიანთა ურთიერთშორის სიყვარულს ესოდენ ფართო ასპარეზი აქვს გადაშლილი“. მთელი წიგნი სწორედ ამ ხალხთა ძმობისა და მეგობრობის კეთილშობილური მისწრაფებებითაა გასხივოსნებული. საიათნოვას პოეზია და ცხოვრება ქართველი, სომეხი და აზერბაიჯანელი ხალხის მრავალსაუკუნოვანი პოლიტიკური, ეკონომიური და კულტურული თანამშრომლობისა და მეგობრობის სიმბოლოა, და ავტორი დიდი სითბოთი და გულსხმიერებით მოგვითხრობს მასზე.

გიორგი ნატროშვილი წიგნს იწყებს მოგონებით — ენვერ-ფაშას ბრძანებით

გიორგი ნატროშვილი. „სიტყვას ვიტყვი, ცამ ქუხილი დაიწყოს“. რედაქტორი ხუტაბე-რულავა, მხატვარი დ. დუნდუა. გამომცემლობა „ნაკადული“, თბილისი, 1963 წ., გვ. 40, ფასი 6 კაპ.

მოწყობილ სომეხთა ქლექტას გადარჩენილმა ლტოლვილებმა საქართველოს მოაშურეს. „ის ლტოლვილები, როგორც ახლო ნათესავები, ისე მიიღეს და შეიფარეს კახელებმა — ხელი გაუწოდეს, თბილი გული უჩვენეს, დაეხმარნენ და დაასახლეს“.

შემდეგ ავტორი ისტორიული წყაროებით ასაბუთებს ქართველთა, სომეხთა და აზერბაიჯანელი ხალხის ძმობასა და ერთიანობას. „საიათნოვა ამ მარად უკვდავი, წმინდა ხალხური გულის, ამ

სიყვარულის ცოცხალი განსახიერება იყო“.

თბილისში საუკუნეების მანძილზე მომზადდა ნიადაგი, რაზეც უნდა აღმოცენებულიყო იმ პოეტის შემოქმედება, რომელიც სამივე ხალხის ლიტერატურის ისტორიებში თვალსაჩინო ადგილს დაიჭერდა.

წიგნის მეორე თავში (პოეტის ცხოვრების თარიღები) გიორგი ნატროშვილი ეხება საიათნოვას ბიოგრაფიის ზოგიერთ დეტალს. კერძოდ, იგი უარყოფს მცდარ შეხედულებას საიათნოვას პირვანდელ პროფესიაზე, თითქმის იგი ბაზაზი ყოფილიყოს, და იზიარებს აზრს, რომ საიათნოვა, სანამ აშული და „საქართველოს მეფის საზანდარი“ გახდებოდა, ფეიქარი უნდა ყოფილიყო. ავტორს მოაქვს ადგილი „კალმასობიდან“, როგორც პოეტის ცხოვრების სარწმუნო ბიოგრაფიული ცნობა, იგონებს ლეგენდას, რომლითაც ქართველმა ხალხმა საიათნოვას სახელი საქართველოს ისტორიის მძიმე დღეებს დაუკავშირა.

შემდეგ თავში (საიათნოვა და ვაგიფი) ავტორი ავლებს პარალელს საიათნოვასა და ცნობილ აზერბაიჯანელ პოეტ ვაგიფს შორის, აღნიშნავს საერთოს მათ პოეზიასა და ცხოვრებაში, მათ დაუცხრომელ სიყვარულს საქართველოსადმი. საიათნოვა და ვაგიფი საზნის ვირტუოზული დამკვრელები, დიდებული იმპროვიზატორები, მუხამბაზისა და მუშაირის ოსტატები იყვნენ. და თითქმის თვით საიათნოვას ცხოვრების ლეგენდარული დასასრულიც კი დამთხვავა ვაგიფის ბედს.

„საიათნოვას აქვს თავისი ვრცელი პოეტური სამყარო, თავისი საკუთარი ქვეყანა, საკუთარი ხილვა წუთისოფლისა, სადაც ყველაფერი კაშკაშა, ვენბიანი და ცისარტყელას ფერებივით მოზეიმეა, აქ ყოველივე ემორჩილება სიყვარულს და მას გაუბრწყინებია ყველაფერი, გაუკეთილშობილებია და აუმაღლებია ადამიანი“ — წერს გიორგი

ნატროშვილი და შემდეგ მოაქვს ის ადგილი საადის „გოლესთანადან“, სადაც მეჯნუნი მეფეს ეუბნება — „ო, მეფეო, ლეილის სილამაზეს მხოლოდ მაშინ დაინახავ, როცა მას მეჯნუნის თვალებით შეხედავ“ (თავი მეოთხე, „მეჯნუნის თვალებით“).

საიათნოვა სამყაროს მეჯნუნის თვალებით უყურებს, მას უყვარს ადამიანები, სამშობლო, თავისუფლება, იგი პოეზიის მაღალ იდეალებს ემსახურება.

გიორგი ნატროშვილი დაწვრილებით იხილავს საიათნოვას შემოქმედების ძირითად მოტივებს, აღნიშნავს მისი პოეზიის იმ თვისებებს, რამაც თბილისელი აშულის სიმღერები ჭეშმარიტი პოეზიის დონემდე აამაღლა. ხაზს უსვამს საიათნოვას ლექსის ნოვატორობას, ხალხურობასა და მუსიკალობას.

საიათნოვას პოეზია ქალაქური და ხალხური მეტყველებისა და აზროვნების სიღრმიდან მომდინარეობს. მისთვის უცხოა „ტრადიციული მეტაფორის მინაზებული ვარდი“. იგი ევედრება ქართულ ენას, „გაუხსნას წიაღი და თავის საიდუმლოებებში ჩაახედოს“, რათა იქ იპოვოს „ის ინტიმი, ის ეშხი და მადლი, რაც დღემდე არ დაუკარგავს მის მუხამბაზს“.

გიორგი ნატროშვილის ახალი წიგნი დიდი ინტერესით იკითხება. ავტორს წიგნში ჩართული აქვს პირადი მოგონება, ალაზნის პირას გაშენებული სოფლის საბათლოს ისტორია, ამბავი „გოლესთანადან“ და სხვ., რაც წიგნს თავისებურ სითბოსა და ბელეტრისტულ იერს აძლევს.

გიორგი ნატროშვილის წიგნი ნათელ წარმოდგენას უქმნის მკითხველს კავკასიის ხალხების დიდი მომღერლის პოეზიასა და ცხოვრებაზე. ავტორის სიტყვებით რომ ვთქვათ, წიგნის სტრუქტურებიდან საიათნოვა წარმოსდგება, როგორც „მგოსანი სიყვარულისა, რომელსაც ვერასოდეს ვერ მოერევა სიკვდილი“.

კულტურის ძეგლთა დაცვაზე

მატერიალური კულტურის ძეგლებს უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ყოველი ერის ისტორიისათვის. ამ ძეგლების დაცვა და მოვლა ყველა შეგნებული მოქალაქის ვალია.

რომელი ჩვენგანი არ აღფრთოვანებულია სვეტიცხოვლისა თუ ჯვარის, ნარიყალას ნანგრევებისა თუ ვარძიის ხილვით. ჩვენ სამართლიანად ვამაყობთ წარსულის შესანიშნავი ძეგლებით, რომელთაც უამრავ დარბევასა და საუკუნეების ქარტყილს გაუძღეს.

მწერალმა ლევან გოთუამ გამომცემლობა „ნაკადულის“ თხოვნით დაწერა უაღრესად საჭირო და საინტერესო ნარკვევი „ჩვენი ჩუქურთმიანი თანამგზავრები“. წიგნში საქმის დიდი სიყვარულითა და ცოდნით მოთხრობილია ჩვენი კულტურის ძეგლთა ისტორიულ ბედზე, მათს მნიშვნელობაზე მეცნიერებისა და ტექნიკის საოცარი წინსვლის ეპოქაში.

საქართველო — წარსულის ძეგლების ეს „უცხალი მუზეუმი“ ყოველთვის იწვევდა და იწვევს მოგზაურთა აღტაცებას. მიწის ქვეშ მოქცეულ ნაქალაქარებზე, ნასოფლარებზე, სამაროვნებზე და უამრავ სახიზნებსა თუ ხელოვნურ გამოქვაბულებზე რომ არაფერი ვთქვათ, ჩვენს რესპუბლიკაში 5000-მდე აღრიცხული კულტურის სხვადასხვა ძეგლის გვერდით 2000-მდე ძეგლი ჯერ კიდევ აღუწერელი და აღურიცხველია. მათ გამოკვლევას და მოწესრიგებას დიდი მონდომება და მრავალი წლის დამაბუღი მუშაობა სჭირდება.

„ქართლის ცხოვრება“ არა მარტო სისხლისმღვრელი ომებისა და მეფეების ცხოვრების აღწერაა. მისი საუკუნოვანი ფურცლები ჩვენი ზღაპრული ციხე-დარბაზებითა და დიდებული მონასტრებით, ქვაში გაოცხლებული ჩუქურთმებით იწერებოდა.

ლევან გოთუა. ჩვენი ჩუქურთმიანი თანამგზავრები. რედაქტორი ვ. ძიძიგური, მხატვარი შ. დოლიძე. გამომცემლობა „ნაკადული“, თბილისი, 1962 წ. გვ. 45, ფასი 15 კაპ.

პარტიისა და მთავრობის ყურადღებისა და ზრუნვის შედეგად ამჟამად წარსულის მრავალი შესანიშნავი ძეგლია რესტავრირებული. საამაყოა ის ფაქტი, რომ კულტურის ძეგლთა დაცვის საზოგადოება პირველად ჩვენს რესპუბლიკაში დაარსდა 1959 წელს და მისმა მუშაობამ უკვე ბევრი თვალსაჩინო ნაყოფი გამოიღო. ეს საზოგადოება, რომელიც სამასი ათასამდე წევრს აერთიანებს, თავის გამოცდილებას უზიარებს მოკავშირე რესპუბლიკების საზოგადოებებს. ჩვენი ხალხის დიდი ენთუზიაზმი იმის საწინდარია, რომ საზოგადოება წარმატებით გაართმევს თავს სიძნელეებს, რაც ამ საპატიო საქმესთან არის დაკავშირებული.

სამწუხაროდ, ყველა როდი სცემს პატივს თავისი ქვეყნის წარსულს. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ეს ადამიანები ვერც აწმყოში შექმნიან რაიმე ღირებულს და, მით უმეტეს, ვერც

მომავალს არგებენ რაიმეს. წიგნის ავტორს მოჰყავს იმის სამარცხენო მაგალითები, თუ როგორ ბღალავს ზოგიერთი შეუგნებელი ვაი-ტურისტი ჩვენი კულტურის ძეგლებს.

„დიმიტრი თავდადებულს მონღოლებმა მოჰკვეთეს თავი, ისიც მეცამეტე საუკუნეში. ჩვენმა წინაპარმა, დიდებულმა მხატვარმა დახატა იგი დავით-გარეჯის ერთ-ერთ გამოქვაბულში. იმდენად დიდი იყო მისი კდემამოსილება და სამშობლოსათვის თავდადებულის პატივდება, რომ თავისი სახელის მიწერაც კი ვერ გაბედა თავის დროზე ხალხთ ცნობილმა მხატვარმა“.

და მართლაც, რა აღმაშფოთებელია, როცა მეოცე საუკუნეში ამ შესანიშნავ ფრესკაზე თავიანთ სახელსა და გვარს აჯღაბნიან რომელიმე მექანიკური თუ ბიოლოგიური ფაქულტეტის სტუდენტები.

ყოფილან უფრო მავნე სალახანებიც, რომელთაც ნიკორწმინდის კარიბჭის უნიკალური ბარელიეფი, მარტილის ტაძრის ჩუქურთმები, ერთაწმინდის ტაძრის სარკმლები სამიზნეებად გამოუყენებიათ და ტყვიებით დაუცხრილავთ. ჩვენმა ხალხმა, ახალგაზრდობამ დაუნდობლად უნდა ამხილონ და ბოროტების ჩადენის ყოველგვარი ხალისი დაუკარგონ ამ გარეწრებს.

მეტად დროული და ანგარიშგასაწე-ვია ლ. გოთუას მოთხოვნა, რომ მეტი ყურადღება მიექცეს ზღვისპირეთისა (ციხისძირის მიდამოები) და მთიანი ადგილების, კერძოდ სვანეთის ძეგლებს. აღმაშფოთებელია ის ამბავი, რომ შესანიშნავი სვანური კოშკები ხელოვნური თუ ბუნებრივი ნგრევის მსხვერპლი

ხდება. დანგრევის პირად მისულ კოშკებს მოსახლეობის ნაწილი საშენ მასალად იყენებს. თუ ასე გაგრძელდა, რამდენიმე თაობას, მართლაც, ხელში ჩაენ-გრევა ქართული მთის ზღვრითმოდგრე-ბის იშვიათი ნიმუშები. ამიტომაც ნარკვევის ავტორს გადაუდებელ ამოცანად მიაჩნია, ახლავე შეიქმნას სვანური კოშკების დაცვის სპეციალური კომისია, რომელმაც ადგილობრივი მოსახლეობის მხარდაჭერითა და დახმარებით განადგურებას უნდა გადაარჩინოს წარსულის ეს მეტად თავისებური ძეგლები.

ლ. გოთუას რამდენიმე საყურადღებო პრაქტიკული მოსაზრება აქვს გამოთქმული ძეგლთა დაცვის გაუმჯობესებაზე. მაგალითად, კარგი აზრია, რომ ყოველწლიურად გამოცხადდეს კონკურსი მცველთა შორის ძეგლის უმჯობეს მოვლაზე. აქვე მწერალი ასახელებს მოწინავე მცველებს, რომლებიც კეთილსინდისიერად ასრულებენ თავიანთ საპატიო მოვალეობას.

ჩვენი კულტურის ძეგლების პოპულარიზაციისათვის, მათი დაცვისა და მოვლის გაუმჯობესებისათვის კარგი იქნებოდა, აგრეთვე, ხშირად და ეფექტურად გამოგვეყენებინა ყველა თანამედროვე საშუალება — რადიო, კინო, ტელეხედვა, ლექციები და სხვ.

ამ კეთილშობილური საქმისათვის მთელი მოსახლეობა — დიდი და პატარა უნდა დაირაზმოს, რომ კულტურის ჩვენამდე მოღწეული არც ერთი ძეგლი არ დაინგრეს და აღარ შეიბღალოს.

მწერალი სამართლიანად ამბობს, რომ ძველი, თუნდაც დანგრეული ძეგლი, ახალი ცხოვრებისა და თანამედროვე ძეგლის წინაპარია, ხილია და მისი მყარი საფუძველია.

ემზარ კვიტაიშვილი

შუახალ „სისკის“ 1963 წლის ნომარების შინაარსი

მოთხრობები, რომანები

- აბაშიძე გრიგოლ — დიდი ღამე. რომანი. № 1, 2, 3, 4, 5.
- აკუსბა შამილ — აყვავებული ჩაის ბუჩქი. მოთხრობა. თარგმანი ქ. ქუჩუაშვილისა. № 9.
- ამისულაშვილი შალვა — ჩამავალ მზეზე. ესკიზი. № 6.
- ბეზია პლატონ — ყველაზე ძვირფასი. მოთხრობა. თარგმანი ა. ჭეიშვილისა. № 9.
- გვარამია ანზორ — მეწაღე. მოთხრობა. № 7.
- გვასალია მოსე — ცრემლის წყარო. მოთხრობა. № 7.
- გოგუა ალექსი — თეთრი ცხენი. ჩაუქრობელი ცეცხლი. მოთხრობები. თარგმანი მ. ნიჟარაძისა. № 9.
- გურგულია ბორის — კაკლის ხე. მოთხრობა. თარგმანი ქ. ქუჩუაშვილისა. № 9.
- დგებუაძე ორდ — ჩაძირული „თოლია“. სათავგადასავლო რომანი. № 6, 7, 8, 10, 11.
- დოჩანაშვილი გურამ — მთის გადამა. მოთხრობა. № 2.
- ელიოზიშვილი მერაბ — ჩიტას ჩივილი. მოთხრობა. № 7. სინოს წითელი ხარები. მოთხრობა. № 8.
- ინკლანი რამონ დე ვალე — ძვირად ღირსეული. მოთხრობა. თარგმანი ესპანურიდან ე. ახვლედიანისა. № 11.
- იოსელიანი ოტია — ჯარისკაცი დაბრუნდა. მოთხრობა. № 1.
- კაკაბაძე მიხეილ — ნისლით წაშლილი ბილიკი. მოთხრობა. № 6.
- კიკნაძე თამაზ — მზე ჩადიოდა. მოთხრობა. № 8.
- კობიძე რამაზ — სამეფლა. მოთხრობა. № 11.
- ლონგე — დაფნისი და ქლოე. ბუკოლიკური რომანი. თარგმანი ფრანგულიდან ირ. ქავთარაძისა. № 10, 11.
- ნავიგინი იური — გაღმოდით, მოვედით. მოთხრობა. თარგმანი მ. აგიაშვილისა. № 7.
- ოტენაშვილი იან — რომ.ო. ჯულიეტა და წყვდიადი. მოთხრობა. თარგმანი თ. ჯავახიშვილისა. № 1, 2.
- პაპასკირი მუშნი — მოხუცი გედლაჩი. მოთხრობა. თარგმანი ც. ჩხეიძისა. № 9.
- პაპასკირი ივანე — საიდა. ნაწყვეტი რომანიდან „ქალის ღირსება“, თარგმანი ქ. ქუჩუაშვილისა. № 9.
- პაპაშვილები ელენე და გიორგი — საღაც ყველაფერი შეიძლება მოხდეს. რომანი. თარგმანი ინგლისურიდან ა. ჭეიშვილისა. № 6, 7, 8.
- რჩეულიშვილი გურამ — ახლა მე 25 წლისა ვარ. მოთხრობა. № 5.
- ჩიტესა; პაპა გოგოთური. მოთხრობები. № 12.
- სამადაშვილი შაქრო — ორი დანა. მოთხრობა. № 6.
- ქავთარაძე გიორგი — ჯარისკაცის ჩანაწერები. № 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11.
- შექიპირი უილიამ — პამლეტი. პირველი აქტი. თარგმანი ინგლისურიდან კ. გამახატურდიასი. № 10.
- ჩეკურიშვილი ვალერიან — გუშაგი. მოთხრობა. № 5.
- წულეისკირი ნოდარ — თეთრი მთა. ამბავი. № 11, 12.
- ჯავახიშვილი დავით — მშვიდი დილა. მოთხრობა. № 1. გიგი. მოთხრობა. № 6.

ჯენია ალექსი — ძმის ნასროლი ტყვია. მოთხრობა. თარგმანი. ქ. ქუჩუაშვილისა. № 9.
ჯონუა ჭიჭიკო — როგორ ესროლა ხაზგუთმა დათეს. მინიატურა. № 9.
ქილაძე თამაზ — ქოლვა. მოთხრობა. № 10.
ქალაუა შოთა — გზა. მოთხრობა. თარგმანი ც. ჩხეიძისა. № 9.

ლიმსები, პრემიები

აბულაძე თეიმურაზ — ლექსები. № 1.
აბულაძე სულხან — ლექსები. № 6.
ამაშუელი რეზო — შვილი. ლექსი. № 1.
ამისულაშვილი შალვა — ლექსები სვანეთზე. № 11.
ანდრიუში — მოლდავეური ეპოსი. თარგმანი რ. მარგარიანისა. № 11, 12.
ანკვაბი ვლადიმერ — სადა ხარ, დედა. ლექსი. თარგმანი ჯ. ჩარკვიანისა. № 9.
არაბული ირაკლი — ხევისური ჯურხა. ლექსი. № 10.
აჯინჯალი ანატოლი — ლექსები. თარგმანი ფ. ციციაშვილისა. № 9.
ბობოხიძე კალე — ჰქუხს საათნავა. ლექსი. № 11.
ბოლქვაძე ზაურ — ლექსები. № 5.
ბუკოვი ემილიანე — ამბავი მწყემსი ბიჭისა. პოემიდან — „ანდრიუში“, თარგმანი მოლდავე-
რიდან ხუტა ბერულავასი. № 5.
გაგუა ხუტა — ლექსები. № 1. მამა. ლექსი. № 10.
გეგეჭკორი გივი — მზიანი დღე. პოემა. № 1.
გერხელია კოსტა — მუხის სიყვდილი. ლექსი. თარგმანი ფ. ციციაშვილისა. № 9.
გენაძე აკაკი — ლექსები. № 11.
გიგაური გიორგი — გზები. ლექსები. № 1.
გუბლია გიორგი — ლექსები. თარგმანი ტ. მეზურიშვილისა. № 9.
გულთა დიმიტრი — ლენინი. ლექსი. თარგმანი გ. კალანდაძისა. № 9.
თარბა ივანე — რაქდენ ებნა. პოემა. თარგმანი აფხაზურიდან შ. აკობიასი. № 2. ლექსები.
თარგმანი თ. ჭილაძისა. № 9.
თარბა ნელი — რიწა. ლექსი. თარგმანი თ. ჭილაძისა. № 9.
კახიძე მედეა — ლექსები. № 1, 5, 8.
კვიტაიშვილი ემზარ — ლენინი. ლექსი. № 4.
კეშელავა ბონდო — ის ყვავილებს ახარებს. ლექსი. № 4.
კუპრავა ოთარ — მამა, გაუმარჯოს. ლექსი. № 6.
კუხიანიძე ზურაბ — მითხარ, დედოფლო ლექსი. № 6.
ლასურია ალექსი — თავმდაბალი ადამიანი. თარგმანი ლ. სულაბერიძისა. № 9.
ლომია კონსტანტინე — ლექსები. თარგმანი თ. ჭილაძისა. № 9.
მეზურიშვილი ტაგუ — ლექსები. № 1, 8, 10.
მინდაძე ბიძინა — ციმბირული ჩანახატი. ლექსი. № 12.
მირნელი მირიან — ლექსები. № 4.
მიქიაა მუშინი — ლექსები. თარგმანი ფ. ციციაშვილისა. № 9.
ნარიშანიძე სილოვან — ვინ ჰგალობს ღამით. ლექსი. № 6.
ნარსია ნოდარ — მაიაკოვსკის ძეგლთან. ლექსი. № 7.
ნოქარაძე ნაირა — ცა იყურება ღურჯი თვალებით. ლექსი. № 6.
ნიშნაიანიძე შოთა — ლექსები. № 3, 7, 10.
სულაბერიძე ლადო — კოსმონავტის მამის საფლავთან. ლექსი. № 6. ლექსები. № 12.
ფილია შამილ — მოგონება. ლექსები. თარგმანი ტ. მეზურიშვილისა. № 9.
შამანაძე ნოდარ — ჩვენ შევეჩვიეთ. ლექსი. № 4.
შეთეკაური გიორგი — იორს. ლექსი. № 6.
შინკუბა ბაგრატ — ლექსები. თარგმანი გ. აბაშიძისა და ე. კვიტაიშვილისა. № 9.
ჩარკვიანი ჯანსუღ — კომუნისტური პარტია. ჩვენს ლექსი. № 11. ჩემი თბილისი.
ლექსი. № 12.
წერეთელი ნუგზარ — ლექსები. № 4.
წივბა შალვა — ლექსები. თარგმანი ნ. გაბრიჩიძისა. № 9.
ჯავახიძე ვახტანგ — ლექსები. № 1.
ჯალალონია ნოდარ — ლექსები. № 12.
ჯონუა ალექსი — კოდორი. ლექსი. თარგმანი ა. გენაძისა. № 9.
ქანტურია ტარიელ — ფიდელო კასტროს დაბრუნება მექსიკიდან. ლექსი. № 6.

კილაძე თამაზ — ლექსები. № 4, 7.

კილაძე ოთარ — შესავალი. პოემა. № 11.

ხოშტარია ილია — მირზა, გელოვანს. ლექსი. № 11.

ბარბიისა და მთავრობის შეხვედრა ლიტერატურისა და ხელოვნების მოღვაწეებთან 1963 წ. 8 მარტს

ნ. ს. ბრუშნიკი — მაღალიდევრობა და მხატვრული ოსტატობა საბჭოთა ლიტერატურისა და
ხელოვნების დიადი ძალაა. № 3.

მეტრეველი როინ — ახალგაზრდობის შემოქმედება მაღალ იდეალებს უნდა ემსახურებოდეს.
№ 3; საბჭოთა ლიტერატურა კომუნისტური იდეოლოგიის საბრძოლო იარაღია. № 6.

ლენინური კომპაზიციის 25 წლისთავი

კომპოზიციის ორმოცდახუთი წლისაა — № 10.

შვიდწლიანი ადამიანები

გიგეიკორი ალექსანდრე — ბურლები ეპიდემიან კლდეებს. № 2.

საკაბიო დაფაზე

სულაბერიძე ლადო — ბიძია ქრისტოს გოგონები. № 8.

სულაკაური ვალერიან — კარგი დღე. № 12.

ჩიქურიშვილი ვალერიან — დაზგების გუგუნში. № 7; ტელენტები. № 11.

წარსული დღეები

თავართქილაძე ნიკოლოზ — დიადი ბრძოლა ვოლგაზე. № 2. ერსკის გმირული დღეები. № 12.

რუსთაველის ნაბეჭდი

ნათაძე ნოდარ — ობიექტური მეცნიერება და სხვისი კლასიკოსების შეფასება. დასაწყისი.
№ 8. დასასრული. № 12.

ვლადიმერ მაიაკოვსკის დაბადების 70 წლისთავი

გიორგი დოლიძე — მაიაკოვსკის კინოსცენარები. № 7.

თუხარელი დიმიტრი — მაიაკოვსკი და ლატერატურათმცოდნეობა. № 7.

ლაფერაშვილი ვასილ — პოეტი-ტრიბუნი. № 7.

ლესია უპრანიძას ბარდაცვალების 50 წლისთავი

ნამორაძე გიორგი — უკრაინული ლიტერატურის სიამაყე. № 8.

კრიტიკა და პუბლიცისტიკა

ასათიანი ნოდარ — „რას მოგვიტორობს „ქართლის ცხოვრება“. № 4.

ბათიაშვილი გურამ — პოეტის ახალი წიგნი. № 4.

ბაქრაძე აკაკი — „მე, ბებიო, ილიკო და ილარიონი“. № 4; მივხედოთ ქართულ ესტრადას. № 11.

ბერიძე ფილიპე — თითქმის ლექსია, მაგრამ მაინც არ არის ლექსი; № 1. მთარგმნელს
ოსტატობა. № 3.

ბრეგვაძე ალექსანდრე, ჩადუნელი ელგუჯა — სასარგებლო ნაშრომი, № 8.

პლაძე ხუხუტი — ბავრატ შინკუბა. № 9.

- გაჩეჩილაძე გოგი — „ამოდის, ნათდება“. № 1.
- გვარდნითელი გურამ — მაღალიდგური და მაღალმხატვრული ლიტერატურისათვის. წერილი პირველი. № 5. წერილი მეორე. № 7.
- გოგოხია დამიანე — წარმატებები და პერსპექტივები. № 9.
- გოშალიშვილი შალვა — ხალხთა თავისუფლების მგზნებარე მომღერალი. № 10.
- ელიგულაშვილი ედუარდ — რამდენიმე შენიშვნა ერთ რომანზე. № 2.
- ერკომაიშვილი სერგო — გაეუფრთხილდეთ ქართულ ლექსიკურ საუნჯეს. № 12.
- ზაქერაძე მიხეილ — ეპოსისა და ლირიკის პრობლემათათვის. № 11.
- ზამბახიძე ვლადიმერ — „ახალი ესთეტიკის“ ფალავანი. № 10.
- თაყაიშვილი არლო — წასაშლელი სტრიქონები. № 1.
- თვარაძე რევაზ — რეტორიკული კულტურის ზოგიერთი საკითხი. № 6.
- უმნაშვილი ივანე — მხატვრული ენის ზოგიერთი საკითხი. № 8.
- იმედაშვილი კობა — ხასიათები და განწყობილებები. № 12.
- ინალ-იფა შალვა — გამოჩენილი აფხაზი მწერალი. № 9.
- კანკავა გურამ — შენიშვნები ახალგაზრდა პროზაიკოსთა მოთხრობებზე. № 5.
- კაცია ანატოლი — აფხაზეთის მხატვრობა. № 9.
- კილანავა ნიკოლოზ — ილია ჭავჭავაძე აფხაზეთში. № 9.
- კოკლავაშვილი ალექსანდრე — პოეტის უცნობი მისამართი. № 5.
- ლაპიაშვილი ფარნაოზ — ნათელა იანქოშვილი. № 6.
- ლეონიძე ნიკო — მცირე ეკრანის თავისებურებანი. № 4.
- ლეჟავა გიორგი — გიგლა ფირცხალავა. № 7.
- ლომია კონსტანტინე — შენიშვნები აფხაზურ ლიტერატურაზე. № 9.
- მაკავარიანი შალვა — „ეფესისტყაოსნის“ მანამაღისეული ლიბრეტო. № 2.
- მერკვილაძე გიორგი — ფიქრები თანამედროვე რომანზე. წერილი პირველი. № 6; წერილი მეორე. № 7; ორი ბედი. წერილი პირველი. № 12.
- მეტრეველი როინ — მეგობრობის ღრმა ფესვები. № 5.
- მეჭვანიშვილი ვალერიან — საბჭოთა საქართველოს წითელი არმიის ისტორიიდან. № 9.
- მირნელი მირიან — ივანე თარბა. № 9.
- „ნაკადული“ 25 წლისა — № 5.
- პაპკორია ოტია — ეთქვათ გულანდილად. № 10.
- რატიანი პროკოფი — ილია ჭავჭავაძე და გლეხთა განთავისუფლების პრობლემა. № 3.
- სხირტლაძე სიმონ — დავიანებული შენიშვნები. № 8.
- ფანჩულაძე დავით — კიტა აბაშიძე და ფერდინანდ ბრუნეტერი. № 4.
- ქეცბა სვეტლანა — ხალხის სიმღერა. № 9.
- შოშიტაშვილი ზურაბ — ჯონ სტეინბეკი ნობელის პრემიის ლაურეატი. № 4.
- შამანაძე ნოდარ — იალაღებზე ამღვრებული სტრიქონები. № 7.
- შაყულაშვილი გიორგი — საიათნოვა. № 10.
- ჩარკვიანი გიორგი — ხიშტი და კალამი. № 6; პოეტის ახალი წიგნი. № 12.
- ჩხილაძე ნინო — ნოე ჩხიკვაძე. № 8.
- ჩხიძე ნოდარ — პირველი წიგნი. № 2; „ახალგაზრდობა“. № 3.
- ცაიშვილი სარგის — დავით გურამიშვილი. № 1.
- ციციაშვილი ფაშა — დამატების ძნელ გზაზე. № 6.
- წერეთელი ნუგზარ — საუბარი ახალგაზრდულ გადაწყვეტებზე. № 10.
- ქილაია სერგი — ხალხის გულის ხმა. № 12.
- ქილაძე თამაზ — თამარ აბაყელია. № 8.
- ხიხაძე ლინა — სასაცილო თუ სატირალი. № 10.
- ხუხუშვილი გიორგი — სიმონ ჩიქოვანის პოეზია. № 7.

წიგნების მიმოხილვა

- კიტიანიშვილი ემზარ — „უხომადლოდ ოქიანეში“, № 10; კულტურის ძეგლთა დასაცავად. № 12.
- კობერიძე კარლო — „საყოველთაო სიმღერა“. № 11.
- მესხი ვაჟა — ზღაპრებში გადმოცემული სინამდვილე. № 10.
- ნათაძე ნოდარ — „ბაგავატგიტა“ ქართულად. № 11.
- პაპკორია ოტია — „სიტყვას ვიტყვი, ცამ ქუხილი დაიწყოს“. № 12.
- ციციაშვილი ფაშა — მურმან ლებანიძის ახალი ლექსები. № 10.

ხ ე ლ ო ვ ნ ი ბ ა

უფრულაშვილი ლალი — ზოგი რამ ეპიზოდური როლების შესახებ. № 2.

ს ა ბ ი რ ა დ ა ი უ მ ო რ ი

თაყაიშვილი არლი — უცნობი მისამართები. იუმორისტული მოთხრობა. № 3.
კკადუა პლატონ — საგესა, ნაწყვეტები იუმორისტული მოთხრობიდან. № 9.

ს კ ო რ ტ ი

გამრცედილი გივი — საჰაერო ოლიმპზე. № 6; კოტიფეთა გალერეა. № 11.
გეტრეველი როინ — სიჭაბუკის, სილამაზისა და ძალის ზეიმი. № 10.
კაიშაური აღეჭსანდრე — თავდადებული სპორტსმენი. № 8.
ჩვენი ინტერვიუ — № 9.

მ ე ც ნ ი დ ი რ ა მ ბ ა დ ა ტ მ ნ ი კ ა

ავალიანი აპოლონ — უსაზღვრო ენერგიის წყარო. № 4.
გორბოვსკი ა. — ისტორიის ძველთაძველი გამოცანები და ახალი ჰიპოთეზები. თარგმანი რ. თვარაძისა. № 12.
პუტიკი იაროსლავ — სინდისი. თარგმანი ვ. ზუაჩიძისა. № 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.
ტაბალუა ილია — ბასკებთან. № 8.
უორდანია გივი — ქართული აბრეშუმის კულტურის განადგურების ერთი ცდის შესახებ. № 5.
ხანთაძე შოთა — მეცნიერული ქართველოლოგიის აღმოცენების ისტორიიდან დასავლეთ ევროპაში. № 6.

უ მ ვ ე ლ ი მ ხ რ ი დ ა ნ

უცხოეთის კულტურული ცხოვრების ქრონიკა. № 11.

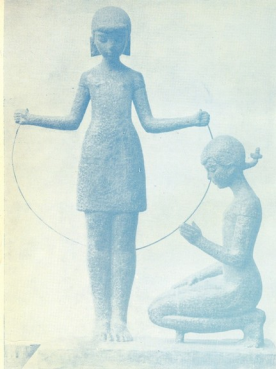

რედაქციის მისამართი: თბილისი, მახარაძის ქ. № 14, ტელ. № 3-07-02

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 9/1-64 წ. ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 10. პირობით ფორმათა რაოდენობა 13,7. შეკვ. № 1205. უე 04024. ქალაქის ზომა 70×108. ტირაჟი 6400.

საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს მთავარბოლიგრაფიკამოცემლობის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი, თბილისი, მარჯანიშვილის ქ. № 5.

Комбинат печати Главполиграфиздата, Министерства культуры Грузинской ССР, Тбилиси, ул. Марджанишвили, 5.

பெருநகரம்

စာအုပ်အမျိုးအစား: စာအုပ်အမျိုးအစား

३७५६०५७३७६

സെക്രട്ടറിയറ്റ് നോട്ടാർ ജനറലിൽ

3306 3706038, 11110

மேட்டியார் சேனா தலைவர்

წელი 60 წელი

12

წელი 60 წელი

თავის ჭილაქის
სახლი ღვთისმშობლის

რედაქციაში
გომანი
„წიგნი მგობარი წიგნი“

4

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ХУДОЖЕСТВЕННО-
ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЖУРНАЛ

„ЦИСКАРИ“

ИЗДАТЕЛЬСТВО

„ЛИТЕРАТУРА ДА ХЕЛОДНЕБА“

ИНДЕКС 76236

შემაჯიკის სონატები

ინგლისურიდან
თარგმნილი

რედაქციაში მგობარი წიგნი